

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
ORGAAN VOOR DE MEDEDELINGEN VAN DE CENTRALE COMMISSIE VOOR DE RIJNVAART
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

20^E JAARGANG

WOENSDAG 17 JULI 1935

No. 1020

COMMISSIE VAN REDACTIE:

P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen; F. de Vries en
H. M. H. A. van der Valk (Redacteur-Secretaris).

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam.

Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.

Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties f 0,50 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 20,—. Buitenland en Koloniën f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cents. Economisch-Statistisch Kwartaalbericht f 1.—. Leden en donateurs ontvangen het weekblad en het Kwartaalbericht gratis en een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD.

	Blz.
Ter inleiding	595
Eenige juridische kanttekeningen bij het wetsontwerp tot verlaging van sommige vaste lasten door Prof. Mr. M. H. Bregstein	596
Huren, hypotheeken en overheidslasten door Prof. Dr. N. J. Polak	598
Het ontwerp van wet tot verlaging van vaste lasten 1935 door A. A. van Sandick	600
Vertraagde aflossing op hypotheeken en hare gevolgen door S. W. Prins	601
De gedwongen rente-verlaging en de belegger door Jhr. Mr. L. H. van Lennep	602
De verlaging van vaste lasten en de gemeenten door Mr. M. Rooy Jr.	603
Betekenis van de verlaging van vaste lasten en huren voor de hypotheekbanken door Mr. J. Wilkens	606
Gevolgen van het wetsontwerp voor de huiseigenaren door A. W. Hermse	607
Huren en lasten te Amsterdam door H. van der Schaar	610
Het middenstandsbedrijf en de voorgestelde verlaging van sommige vaste lasten en van huren door P. L. van der Leeuw	611
De invloed van het wetsontwerp op de Rijksfondsen door Dr. J. van Hoorn	613
Het wetsontwerp en de woningbouwverenigingen door J. Bommer	614
STATISTIEKEN	615—618
Geldkoersen. — Wisselkoersen. — Bankstaten.	

TER INLEIDING.

Het wetsontwerp ter verlaging van sommige vaste lasten en van huren, dat op 5 Juli is ingediend en de handteekening draagt van alle Ministers, zal, aldus de Memorie van Toelichting, ingrijpen in overeenkomsten, omdat de *instandhouding* van de ondergansoh andere omstandigheden gesloten overeenkomsten in strijd zou zijn met redelijkheid en billijkheid. De Redactie van Economisch-Statistische Berichten acht dit wetsontwerp van zeer groote beteekenis. Omdat het talrijke consequenties voor zeer uiteenlopende gebieden van ons economisch leven met zich brengt, meent zij goed te doen door het van verschillende kanten te laten behandelen.

Behalve uit algemeen juridisch en economisch oogpunt, is dit wetsontwerp ook behandeld van het standpunt van beleggers, hypotheekbanken, huiseigenaren en woningbouwverenigingen. Tevens is nagegaan, welke gevolgen dit ontwerp zal hebben voor de gemeente-financiën en voor den middenstand. Het spreekt vanzelf, dat het door den aard van het ontwerp niet mogelijk was, het voor iederen medewerker gereserveerde terrein zoo af te palen, dat elk belangrijk onderdeel slechts eenmaal werd besproken. Enkele belangrijke kwesties vindt men daarom bij meerdere schrijvers behandeld. Wij achten dit echter in zoverre een voordeel, dat hierdoor de objectiviteit, waarnaar onze Redactie steeds streeft en heeft gestreefd, nog beter tot haar recht komt.

EENIGE JURIDISCHE KANTTEKENINGEN BIJ HET WETSONTWERP TOT VERLAGING VAN SOMMIGE VASTE LASTEN.

Toen de redactie tot mij het verzoek richtte op korten termijn eenige juridische kanttekeningen te maken bij het wetsontwerp, houdende bijzondere maatregelen ter verkrijging van verlaging van sommige vaste lasten en van huren, heb ik gemeend hieraan gevolg te moeten geven, ofschoon ik mij bewust was, dat de beoordeeling van een wetsontwerp van zoo ingrijpenden aard als het hier bedoelde, rijpere overdenking vereischt dan de korte spanne tijds, die mij voor het maken van mijn opmerkingen ter beschikking stond. Juist de snelheid, waarmede dit wetsontwerp zal en uit zijn aard ook moet worden behandeld, maakt het des te noodzakelijker, dat van meerdere zijden de structuur ervan wordt beoordeeld, terwijl voormelde omstandigheid tevens rechtvaardigt, dat deze beoordeelingen niet het resultaat zijn van een weloverwogen doordenken der stof, doch slechts een bescheiden bijdrage ter verkleining van het risico, noodwendig verbonden aan de wijze, waarop tegenwoordig door wetgevende maatregelen in maatschappelijke verhoudingen moet worden ingegrepen.

* * *

De bevoegdheid van den Wetgever tot het nemen der voorgestelde maatregelen kan zeker niet op goede gronden worden betwist. Over de doelmatigheid, zelfs over de rechtvaardigheid dezer maatregelen is ernstig meeningsverschil vanzelfsprekend mogelijk. Waar daartoe meer bevoegden zijn geroepen om in dit nummer met betrekking tot deze vragen hun oordeel kenbaar te maken, zal ik mij van een bespreking daarvan onthouden en mij bepalen tot een waardeering der uitwerking, die de beoogde maatregelen in het ontwerp hebben gevonden. Slechts één opmerking in de Memorie van Toelichting op pag. 2 betreffende den grondslag van het wetsontwerp gemaakt, meen ik nader te moeten beschouwen, omdat het daar gebezigde argument ten onrechte den indruk vestigt, alsof de voorgestelde maatregelen in wezen hetzelfde karakter hebben als het hanteeren van art. 1374 lid 3 van het Burgelijk Wetboek. „Deze contracten” (bedoeld worden die met duurzame bestemming), heet het daar, „moeten thans worden uitgevoerd onder geheel andere omstandigheden dan die, onder welke zij werden gesloten. Het brengen van wijziging in die contracten, op de wijze als ook in het onderhavige ontwerp geschiedt, is te beschouwen als een verdere toepassing van het beginsel, dat aan art. 1374 B.W. ten grondslag ligt. Laatstgenoemd artikel toch bepaalt „zich er toe den regel te stellen, dat bij de uitvoering van overeenkomsten de goede trouw moet worden betracht. Het onderhavige ontwerp nu... gaat een stap verder en grijpt in in overeenkomsten, omdat „de instandhouding van de onder gansch andere omstandigheden gesloten overeenkomsten zou zijn in „strijd met de redelijkheid en billijkheid”.

Gelijk ik elders heb betoogd¹⁾, geeft art. 1374 lid 3 B.W. den rechter geenszins de bevoegdheid op grond van de billijkheid in te grijpen in de tusschen partijen inderdaad getroffen regeling, slechts zal hij zich bij het vaststellen van den inhoud der tusschen partijen getroffen regeling niet als een letterknecht mogen gedragen en, voorzover de tegengestelde wil van partijen niet blijkt, dezen inhoud naar redelijkheid en billijkheid moeten vaststellen, waarbij hij er vanzelfsprekend rekening mede moet houden, dat partijen aan de veranderde omstandigheden in het geheel niet hebben gedacht en dus niet zonder meer geacht mogen worden de oogenschijnlijke strekking der afspraak ook voor de zoo zeer gewijzigde omstandigheden te hebben bedoeld. Verder mag de rechter niet

¹⁾ Beteekenis der wilsovereenstemming voor de uitlegging van overeenkomsten, 1935.

gaan. De inderdaad getroffen afspraak van partijen buiten effect stellen is iets van geheel anderen aard, is iets, dat slechts den Wetgever vrijstaat. Voor art. 1374 lid 3 B.W. hebben de veranderde omstandigheden slechts betekenis, voorzover zij niet bij de overeenkomst geacht moeten worden te zijn verdisconteerd. Ik geloof, dat het niet wel mogelijk is zelfs de tegenwoordige buitengewone omstandigheden als niet verdisconteerd te beschouwen bij het nemen van pandbrieven of het aangaan van hypotheecaire geldleeningen. De aard van de hypotheecaire geldleening, waardoor elk risico op den geldnemer wordt gelegd, zou daarmede in direct conflict komen. Hiermede is — ik wijs hierop nogmaals uitdrukkelijk — in geenendeele geoordeeld over de bevoegdheid van den Wetgever om nu zijnerzijds in de getroffen afspraak in te grijpen. Hij doet dan evenwel iets anders dan een stap verder gaan op den weg, door art. 1374 lid 3 B.W. reeds betreden, hij doet dan iets van principieel anderen aard. Het onderhavige wetsontwerp levert zelve het bewijs voor de juistheid van deze stelling, door in zijn systeem volkomen terecht in art. 22 lid 1 kracht te ontzeggen aan elk bijzonder beding, ook voorzover deze voorkomen in thans reeds bestaande overeenkomsten, waardoor het recht op verlaging van huur of erfpacht op grond van de thans geheel veranderde omstandigheden wordt uitgesloten; het stellen van een wettelijk maximum voor rente en huur ook voor nieuwe overeenkomsten laat zich in het geheel niet wringen onder het beginsel, dat aan art. 1374 lid 3 B.W. ten grondslag ligt.

Het hiervoren opgemerkte is niet slechts van academisch belang. Wanneer de Regeering het onderhavige wetsontwerp voorstelt als niets dan een stap verder op den reeds door art. 1374 B.W. ingeslagen weg, geeft zij aan dit wetsontwerp juridisch een veel te onschuldig karakter. Het is geen uitbouw van ons privaatrechtelijk systeem, het is een breuk in dat systeem, een breuk die gerechtvaardigd, die zelfs noodzakelijk kan zijn. Men onderkenne het echter als een breuk, die zich als zoodanig moet rechtvaardigen.

* * *

Thans nog eenige korte opmerkingen over eenige artikelen van het wetsontwerp.

Of de in art. 3 sub. a opgenomen uitzondering van de crediethypotheek in het kader van het wetsontwerp wel past, komt mij twijfelachtig voor; het daarvoor in de Memorie van Toelichting op pag. 5 gegeven argument schijnt mij niet zeer klemmend. Indien men evenwel eenmaal tot het uitzonderen van deze hypotheeken besluit, is er m.i. geen aanleiding dit te beperken tot hypotheeken, gesteld voor *geopende* credieten. Ook voor zoover een bank zonder eenig crediet te openen, dus zonder zich te verbinden crediet te verlenen, hypotheek heeft bedongen voor al hetgeen de bank uit meer of minder bepaald aangewezen oorzaken in de toekomst van den cliënt te vorderen zal krijgen, de z.g. „bankhypotheek”, moet de uitzondering evenzeer van kracht zijn. Vermoedelijk heeft de ontwerper van deze bepaling niet anders gewild. Het is m.i. dan echter noodzakelijk de bepaling ongeveer als volgt te laten luiden:

Art. 1 is niet van toepassing ten aanzien van vorderingen tot zekerheid waarvan tot een bepaald in de acte genoemd bedrag hypotheek is gesteld, wanneer deze vorderingen eerst na het stellen der hypotheek zijn ontstaan, met als schuldeischeres een bankinstelling enz.

In art. 4 treft mij de zinsnede: „en van daarmede bij algemeenen maatregel van bestuur gelijk te stellen instellingen”. Blijkens het opschrift van § 2 heeft art. 4 uitsluitend betrekking op obligatieleeningen van gronderediet-instellingen. Voormelde toevoeging aan art. 4 laat echter de mogelijkheid open bij algemeenen maatregel van bestuur ook de rentevoet terug

te brengen voor instellingen, die niet op het terrein van het grondcrediet werkzaam zijn. M.i. zou deze zinsnede behooren te luiden: „en voor iedere andere instelling, die zich in belangrijke mate bezig houdt met het verstrekken van crediet op binnen het Koninkrijk zich bevindende onroerende zaken, voorzover deze met eerstvermelde instellingen bij algemeene maatregel van bestuur zullen zijn gelijkgesteld.”

Naar mijn meening is art. 5 veel te ruim geredigeerd. De strekking is blijkbaar te voorkomen, dat hypotheekbanken in moeilijkheden geraken, doordat de aflossingen op de hypothecaire geldleeningen, die zij hebben uitstaan, met toepassing van art. 1 van het wetsontwerp worden verminderd. Evenwel, zooals het artikel thans luidt, heeft niet slechts zulk een vermindering invloed op de aflossingsplicht met betrekking tot de pandbrieven, doch heeft de directie van elke hypotheekbank het in haar macht om naar willekeur vrijstelling van aflossing te verlenen op den rug van de pandbriefhouders, daar zij immers op de uitstaande pandbrieven nimmer meer behoefte af te lossen dan zij in het vorige jaar als aflossing op de uitstaande hypotheek heeft ontvangen. Tevens worden hierdoor hypotheekbanken, die niet voor behoorlijk evenwicht tusschen de op de uitstaande hypothecaire geldleeningen te verkrijgen aflossingen en het bedrag der af te lossen pandbrieven hebben gezorgd, terloops buiten het kader van het wetsontwerp uit eventuele moeilijkheden geholpen. Ik geef toe, dat een bevreedigende redactie niet gemakkelijk is samen te stellen en dat het misschien noodlooze moeite schijnt te trachten een bevreedigende redactie te vinden, waar toch in vele pandbrieven met betrekking tot aflossing en uitloting aan de hypotheekbanken groote vrijheid wordt toegekend. Ik meen echter, dat het niet aangaat zonder noodzaak in te grijpen in contractuele regelingen en den crediteur in gevallen, waarin hij dit vertrouwen aan de uitgeefster der pandbrieven niet heeft geschonken, dit thans door middel van een wet af te dwingen, zonder dat dit ter bereiking van het doel, dat de wet nastreeft, noodzakelijk is. Bovendien heeft de thans gekozen redactie het groote nadeel, dat de hypotheekbank tegenover elken pandbriefhouder zal moeten aantoonen, dat zij inderdaad niet meer heeft ontvangen dan zij thans voor aflossing beschikbaar stelt, benevens dat zij dit bedrag op juiste wijze over haar aflossingsverplichtingen heeft omgeslagen. Ik geloof, dat een bevreedigende oplossing slechts is te verkrijgen door een regeling, die in groote trekken hierop neerkomt, dat de hypotheekbank gerechtigd is een bedrag, gelijk aan hetgeen zij ingevolge verlaging der verplichte aflossingen op de door haar verstrekte geldleeningen krachtens art. 1 lid 2 in eenig jaar minder aan aflossingen heeft ontvangen dan waarop zij ingevolge overeenkomst aanspraak had, in het daarop volgend jaar in mindering te doen strekken op de aflossingsverplichtingen, voortvloeiende uit door haar uitgegeven obligatieleeningen, waarvan de rente ingevolge het vorige artikel is teruggebracht, mits door haar is voldaan aan de navolgende formaliteit: vóór een bepaalden datum, b.v. 1 Februari, van het jaar waarin zij haar aflossingen wenscht te verminderen, zal zij een voorstel tot vermindering der verplichte aflossingen, tevens inhoudende de wijze, waarop de vermindering over de verschillende aflossingsverplichtingen zal worden omgeslagen, indienen bij de Arrondissements Rechtbank van de plaats van vestiging der bank onder overlegging van de noodige bewijsstukken; de indiening van dit voorstel wordt gepubliceerd; iedere pandbriefhouder krijgt het recht zich binnen een bepaalden termijn tegen homologatie van dit voorstel door de Rechtbank te verzetten; na homologatie van dit voorstel door de Rechtbank wordt dit verbindend voor alle betrokken pandbriefhouders.

Art. 6 van het ontwerp geeft m.i. duidelijk als

basis voor de canon-verlaging den canon aan, die op 1 Januari 1931 bedongen had kunnen worden, dus niet den canon, die op 1 Januari 1931 van kracht was, doordat het erfpachtsrecht reeds vóór 1 Januari 1931 was verleend. Waar dit zoo is, treft mij een discrepantie tusschen de redactie van art. 12 en de Memorie van Toelichting op dit artikel des te sterker; immers, wanneer men art. 12 leest, is ook wederom slechts één interpretatie mogelijk, nl. dat evenals bij de erfpacht, maatstaf is niet de werkelijke, op 1 Januari 1931 gegolden hebbende huur, doch de huur, die, ware het perceel in zijn tegenwoordigen staat op 1 Januari 1931 verhuurd, bedongen zou zijn geworden. Slechts bepaalt het ontwerp, dat er t.a.v. de huur van wordt uitgegaan, dat de op 1 Januari 1931 gegolden hebbende huur ook de huur is die op 1 Januari 1931 bedongen had kunnen worden. Dit is echter niets dan een vermoeden, dat voor tegenbewijs wijkt. Derhalve zal, wanneer de woning op 1 Januari 1931 verhuurd was voor een prijs, die hooger was dan op dien datum bedongen had kunnen worden, de huurverlaging meer bedragen dan 20 pCt. van de huur, die op 1 Januari 1931 voor dat perceel gold. M.i. is dit in het kader van het ontwerp ook volkomen rationeel.

De Memorie van Toelichting op art. 12 doet het echter voorkomen alsof het ontwerp den regel bevat, dat de huur, die op 1 Januari 1931 gegolden heeft, beslissend is en dat het op dezen regel slechts twee uitzonderingen kent:

- a) dat het perceel beter of slechter is geworden sedert 1 Januari 1931 en dus in zijn tegenwoordigen staat meer of minder huur op 1 Januari 1931 zou hebben opgebracht,
- b) dat er geen huurprijs bekend is, die op 1 Januari 1931 voor het perceel heeft gegolden.

Waar vooral bij de toepassing van een nieuwe wet aan de Memorie van Toelichting dikwijls groote waarde wordt toegekend, acht ik het dringend gewenscht, dat deze discrepantie wordt opgeheven.

De verwijzingen, die art. 6 lid 4 bevat, acht ik legislatief minder fraai. M.i. ware het beter hier een bepaling op te nemen, overeenkomende met art. 18 en voorts art. 16 lid 2, 3 en 4 en art. 17 over te brengen naar een nieuwe afdeling, getiteld: „van de procedure”, waarbij deze artikelen vanzelfsprekend eenige wijzigingen zouden moeten ondergaan.

Ik geloof, dat in art. 11 sub. c regel 3 ten onrechte „tengevolge van” staat en dat men in plaats daarvan moet lezen „zonder”.

Het komt mij voor, dat een uitdrukkelijke bepaling, weergevende het in de Memorie van Toelichting op art. 12 ingenomen standpunt, dat een beschikking van den inspecteur, resp. van den Kantonrechter, voor elken lateren verhuurder of huurder van het betrokken perceel bindend is, niet overbodig is.

M.i. ware art. 15 al. 2 beter als volgt te redigeeren: „ieder verzoek, dat betrekking heeft op een loopende overeenkomst, moet den naam en het adres van de wederpartij behelzen.

Ik zie niet goed in waarom het ontwerp den inspecteur niet verplicht, wanneer er een wederpartij is, aan deze een afschrift van het verzoek te zenden, en waarom het ontwerp deze wederpartij niet in staat stelt schriftelijk haar standpunt aan den inspecteur kenbaar te maken. Menig beroep op den Kantonrechter ware, naar ik meen, op deze wijze te voorkomen.

De bepaling omtrent de veroordeeling in de kosten van het geding in art. 17 lid 2 is wel zeer summier. Te wiens behoeve moet de veroordeeling in de kosten plaats vinden?

M. H. BREGSTEIN.

HUREN, HYPOTHEKEN EN OVERHEIDSLASTEN.

Toen het eerste aanpassingsontwerp, betreffende de executie van landbouwhypotheken, was verschenen, merkten wij op, dat het geen *aanpassing* voor het maatschappelijk leven, doch slechts *verlichting* voor in moeilijkheden geraakte personen bracht, maar dat de bij dat ontwerp eindelijk gedane erkenning van de noodzaak om van overheidswege in privaatrechtelijke verhoudingen in te grijpen perspectieven opende voor een meer consequente en sneller werkende aanpassingspolitiek. „Zou de muis,” zo schreven wij — „die de berg scheen te hebben gebaard, soms een bever blijken?”¹⁾

Inderdaad is thans een wetsontwerp verschenen, dat gedwongen aanpassing beoogt en daartoe in privaatrechtelijke verhoudingen van buitenaf wijziging brengt. Men moet het, wil men het goed begrijpen, lezen als een Hebreeuws boek: van achteren naar voren. Uitgangspunt is de huurverlaging, die in de laatste paragraaf vóór de slot- en overgangsbepalingen wordt behandeld: alle huren worden, behoudens bijzondere omstandigheden, gelimiteerd op ten hoogste 80 pCt. van de huurwaarde per 1 Januari 1931. Verlaging van huren zonder gelijktijdige verlaging van de exploitatiekosten van gebouwde eigendommen zou de aanpassing geheel ten laste van de exploitanten brengen. Daarom is in twee voorafgaande paragrafen verlaging voorzien van overheidslasten en erfpachtscans. Door deze verlaging zijn vele huiseigenaren nog lang niet uit de moeilijkheden. Beperking van hypotheekrente tot 4½ pCt. verlicht daarom hun lasten.

Deze bijkans laatste consequentie, in het ontwerp vooropgesteld, trekt uiteraard het meest de aandacht: zij vormt de krachtigste ingreep in de privaatrechtelijke verhoudingen. Parallel daarmee gaat een beperking van pandbriefrente tot 4 pCt.

Voor degeen, die het ontwerp niet in details, doch in algemene lijnen wil beschouwen, doen zich twee vragen op: is het rechtmatig en is het doeltreffend? Er doet zich nog een vraag op, welke wij hier echter onbesproken willen laten: de verhouding van deze wijze van aanpassing ten opzichte van die door devaluatie. Wij zullen in de volgende regelen van het standpunt der Regering, dat die laatste wijze van aanpassing niet in aanmerking komt, het onderhavige wetsontwerp bezien²⁾.

* * *

Is wat het ontwerp voorziet rechtmatig? Is het rechtmatig, maximum-huurprijzen en maximum-rentevoeten vast te stellen, is het rechtmatig, in lopende huurcontracten, erfpachtsrechten en geldleningsovereenkomsten wijziging te brengen?

De rechtmatigheid van het vaststellen van maximumprijzen voor nieuw te sluiten overeenkomsten zal wel door niemand worden ontkend. Over de doeltreffendheid ervan kan men verschillend denken, maar het *recht* van de overheid om de prijsvorming in het economisch verkeer te beïnvloeden, is wel buiten kijf. De overheid maakt dagelijks van dit recht gebruik. Men mag toch niet aannemen, dat prijsverhogend ingrijpen rechtmatig en prijsdrukkend ingrijpen onrechtmatig moet worden geacht? Voor zoverre het nieuwe overeenkomsten betreft, kan de vraag bevestigend worden beantwoord.

De rechtmatigheid van wijziging van lopende contracten zal veeleer bestrijders vinden, zoals de motie-Knottenbelt van eind 1931 en de Katalyse-artikelen van schrijver dezes in Januari 1932 bestrijding hebben gevonden.³⁾

¹⁾ E.-S.B. 5 Juni 1935, blz. 488.

²⁾ Dat schrijver dezes voorstander is van de laatste wijze van aanpassing, verhindert hem niet, deze aangelegenheid van „het andere standpunt” te beschouwen.

³⁾ E.-S.B. 6 en 13 Januari 1932, blz. 5 en 24.

En toch wordt en werd bij herhaling in privaatrechtelijke verhoudingen ingegrepen, wanneer eenvoudige tenuitvoerlegging van die verhoudingen in strijd zou komen met het algemeen belang, of de werking van maatregelen, in het algemeen belang genomen, zou belemmeren. Ieder in- of uitvoerverbod verbreekt koopovereenkomsten; het uitgebreide overmachtsbegrip, dat zich sedert 1914 heeft ontwikkeld, doet de handelsbelemmeringen terdege doorwerken binnen de privaatrechtelijke verhoudingen. Bij de Beurswet 1914 (art. 5 en 6) en de op grond van die wet uitgevaardigde Beursvoorschriften (art. 26), bij de Clearingwet en bij de Crisis-pachtwet zijn bestaande privaatrechtelijke verhoudingen gewijzigd, zonder dat men de rechtmatigheid van die wijziging heeft bestreden.

Waarom zouden nu in een tijdperk van zó grote nood als thans deze verhoudingen taboe zijn, indien de overheid, om sanering van het gehele economisch leven mogelijk te maken, ze wilde terugbrengen tot datgene, wat partijen bij het scheppen der verhouding hadden bedoeld, en eruit wegnemen wat door onvoorziene verandering van omstandigheden was scheef getrokken? De sterke fluctuatie van de koopkracht van het geld heeft zulk een onvoorziene verandering teweeggebracht, die de herziening van lopende contracten geenzins onrechtmatig doet voorkomen.

* * *

Met betrekking tot de doeltreffendheid der maatregelen dient men zich te realiseren, dat huurverlaging het gewenste uitgangspunt is en dat de huurprijs samenhangt met tal van andere prijzen en lasten.

Waarom wil men huurverlaging? Om economische of sociale redenen? Op economische gronden wil men verlaging van productiekosten ter aanpassing van ons kostenpeil aan dat van andere landen. Maar huren zijn geen productiekosten van bedrijven, die onder buitenlandse mededinging werken. Huren zijn kosten van levensonderhoud of kosten van binnenlandse distributie en als zodanig alweer van invloed op de kosten van het levensonderhoud. Tussen de kosten van het levensonderhoud en de productiekosten van bedrijven, die onder buitenlandse mededinging werken, bestaat geen rechtstreekse *economische* samenhang. Wel bestaat er een *sociale* samenhang tussen kosten van levensonderhoud en lonen: verlaging van lonen door pressie van overheidswege zonder gelijktijdige verlaging van de kosten van het levensonderhoud leidt tot sociale wrijvingen. De economische noodzaak tot verlaging van productiekosten en de sociale samenhang van de tot die productiekosten behorende lonen met de kosten van levensonderhoud leidt tot de begrijpelijke eis van huurverlaging.

Een dergelijke sociale, niet-economische samenhang is er tussen huren van bestaande woningen of winkels en rente en aflossing op daarop gevestigde hypotheaire geldleningen. De huur is geenzins afhankelijk van de rentelast, maar gedwongen huurverlaging zonder verlichting van die last geeft weer sociale wrijvingen.

Zo kan men alom bij het vraagstuk van de aanpassing constateren, dat naast het economische vraagstuk van de stabilisering van het evenwicht het sociale probleem optreedt van bevrediging van het rechtvaardigheidsgevoel door gelijktijdig en zo veel mogelijk gelijkmatig offers te vragen van alle leden der samenleving, geen enkele, behoudens de allerarmsten, uitgezonderd.

Het hoog blijven en zelfs nog oplopen van de huren van arbeiderswoningen is ten dele door economische, ten dele door sociale invloeden veroorzaakt. De vermindering van de inkomsten van vele arbeidersgezinnen noodzaakte tot het zoeken van goedkopere woningen. Daardoor ontstond vergrote vraag in de laagste huurklassen. Ziedaar de economische oorzaak, die

de huurdeling daar tegenhield. Het hoge huurpeil stond weer in sociale samenhang met de werklozensteun. Men mocht den rampzaligen werkloze de koopkracht niet onthouden om zijn hoge woninghuur te kunnen voldoen. Huurbijslag was dus sociaal noodzakelijk, maar diezelfde bijslag werkte economisch weer mede aan het hooghouden der huren.

Uit deze vicieuze cirkel kon men slechts op drie wijzen geraken. De eerste wijze, de huurbijslagen verminderen, in de hoop, dat de verminderde koopkracht van de werklozen tot huurverlaging zou dwingen, is sociaal verwerpelijk, daar hier het risico zou worden gelegd op hen, die het zeker niet kunnen dragen. De tweede wijze, de huren van overheidswege omlaag dwingen, verhuizing van de grenshuurders naar goedkoper geworden woningen van hogere huurklassen bevorderen, ontspanning van de woningmarkt veroorzaken en dan de huurbijslagen intrekken, is sociaal beter verantwoord; deze weg wil de Regeering thans op. De derde manier is die van het bouwen van nieuwe goedkope woningen, om door overvloed de huurdeling te forceren.

Deze derde manier is geheel gegrond op economisch verband. Immers, het huurpeil wordt niet bepaald door de lasten, die de verhuurders van bestaande woningen hebben op te brengen, maar door de verhouding van de vraag naar woningen en het aanbod van gereede woningen tezamen met de stichtingskosten van nieuwe. Wilde men huurdeling in de laagste klassen, dan moest men woningen stichten, die men tegen lage huurprijzen daucht te verhuren. Wilde zulks rendabel zijn, dan moesten de grondprijzen van de monopolistische gemeentelijke grondbedrijven, de lonen en verdere kosten in de bouwvakken, de overheidslasten en de tarieven der gemeentebedrijven omlaag. Zolang dat niet het geval was, kon slechts de overheid door subsidies in enigerlei vorm of door bouw voor eigen rekening met opgelegd verlies de stichting van zulke zeer goedkope woningen ter hand nemen. Dat ware productie om overvloed te scheppen, niet om in behoeften te voorzien; dat ware dus verspilling. Wij achten het gelukkig, dat de Regeering niet deze kostbare omweg heeft ingeslagen naar de huurdeling, maar recht op haar doel is afgestaan.

Toch mag op deze stichtingskosten wel de aandacht worden gevestigd, daar zij in nauw economisch verband staan met het huurpeil. Verlaging van het laatste zonder het eerste geeft weer verbreking van evenwicht. Sociaal gezien is het moment van huurverlaging een goede gelegenheid om verlaging van lonen en verdere kosten in de bouwvakken te verkrijgen. Op dit punt is het ontwerp onvolledig.

Dat men met de huren de hypotheeklasten verlicht, is weer geen economisch, maar een sociaal-gefundeerde maatregel. De prijsdaling, die zich van de wereldmarktprijzen van eindproducten via productiekosten tot de huren had voortgezet, wordt verder doorgevoerd naar de geldschieters, die tenslotte mede van de verlaging van de kosten van het levensonderhoud, waartoe ook de huurdeling bijdraagt, profiteren. De keten wordt op die wijze gesloten.

Is echter de wijze van verlichting der hypotheeklasten, gelegen in de verlaging van de rentevoet en het aflossingsquotum, wel de juiste? De prijs-, loon- en huurdelingen zijn veranderingen in de waardeverhouding van geldeenheden tot goederen. Verlaging van rentevoet is verandering in het agio van tegenwoordige boven toekomstige geldsommen. De verhouding van geldeenheden tot goederen ligt in de hoofdsom uitgedrukt. Slechts door wijziging van de hoofdsom doet men de prijsdaling voortschrijden, niet door verandering van de rentevoet.

Verandering van de rentevoet, zoals in het ontwerp voorzien, veronachtzaamt alle verschillen tussen verschillende hypothecaire leningen. De rentevoet bevat immers een naar gelang van de eigenschappen van schuldenaar en onderpand zeer dif-

ferentiële risicopremie. Laat men die niet intact, dan lokt men opzeggingen, executies en allerlei andere sociaal-ongewenste gevolgen uit. Het is ook niet consequent, de huren te verlagen tot een *percentage* van een prijs, die op een bepaald tijdstip gold, en de rentevoet ongeacht de overeengekomen hoogte tot een *bepaald cijfer* terug te brengen.

Vermindering van de aflossing werkt, met de renteverlaging, voor het ogenblik sociaal-bevredigend, maar op den duur! Zie slechts enige cijfers. Een hypotheek van f 10.000 à 5½ pCt. met f 300 jaarlijkse aflossing wordt veranderd in een van dezelfde hoofdsom à 4¼ pCt. met f 100 aflossing. Na vijf jaar ware zonder wijziging de hoofdsom verminderd tot f 8500 en de rentelast tot f 446,25; na de wijziging zijn deze getallen resp. f 9500 en f 451,25. Na tien jaar zijn deze getallen f 7000 en f 367,50 tegen f 9000 en f 427,50. De renteverlaging wordt door de vertraagde aflossing in zijn tegendeel verkeerd. De hooggebleven hoofdsommen brengen het gevaar van opvraging van die hoofdsommen naderbij.

* * *

Wil men de sociale consequentie van de sociaal-ongewenste huurverlaging ten volle trekken, en niet voor enkele jaren een schijnbare sociale bevrediging geven, dan moet men de hoofdsommen verminderen.¹⁾ De debiteur bemerkt dit ook in zijn rente- en aflossingsbedragen, de crediteur bemerkt dit bovendien in de betere fundering van het voorschot. De credietmarkt behoudt het voordeel van de vrije economische bepaling van de rentevoet.

Verlaging der hoofdsommen heeft ook verdere consequenties, voor hypotheekbanken, onroerend-goedmaatschappijen, spaarbanken, levensverzekeringmaatschappijen, pensioenfondsen, enzovoort. Die consequenties trekt de lezer zelf.

Dergelijke consequenties hebben de verlagingen van gemeentelijke lasten en gemeentelijke grondprijzen. De gemeenterekening moet sluiten. Moeten die lasten worden overgewenteld op de huurders, in de vorm verhoging van de personele belasting bij gedaalde huurwaarden? Dan zijn die huurders nog even ver. Moeten zij worden opgeslagen op de gemeentefondsbelasting, óók in steden, waar de hoge inkomens reeds meer en meer de hoge opcenten ontvluchten? Of op bedrijfsheffingen, die dan ook weer een aantal bedrijven naar andere, goedkopere plaatsen verjagen? Of zal de consequentie moeten zijn, dat de aanpassingswetten niet slechts strekken om „het individuele bedrijf of den individuen schuldenaar”, maar ook om de gemeente, „die te zwaar onder den last zijner vaste verplichtingen gebukt gaat, de gelegenheid te geven zich weder op te richten”²⁾?

Daling van prijzen maakt vele financiële reorganisaties nodig. Dit ontwerp reorganiseert en masse, maar op een beperkt gebied. Het blijft staan voor de economische consequenties en voor de sociale, het benadert zelfs niet het nationale ideaal, dat aan maatregelen als deze ten grondslag kan liggen: door allen voor allen.

Bij deze netelige materie zij men indachtig aan het bekende rijmpje:

Greif' niemals in ein Wespennest,
Doch wenn Du greifst, so greife fest.

P.

¹⁾ Een herstelclausule voor het geval van spoedige stijging van het prijspeil, bijvoorbeeld door een nieuwe oorlog, ware daarbij mogelijk.

²⁾ De aangehaalde zinsneden zijn ontleend aan de Memorie van Toelichting, blz. 2.

HET ONTWERP VAN WET TOT VERLAGING VAN VASTE LASTEN 1935.

De aanpassing kan men definieeren als het trekken van de consequenties uit de feitelijke veranderingen, die in den loop van de economische crisis hebben plaatsgevonden. Tegen een zoodanige aanpassing kan eigenlijk niemand bezwaar hebben. Verschil van meening kan echter bestaan over de vraag, welke consequenties getrokken moeten worden en hoe deze moeten worden getrokken.

Welke waren nu de feiten, die de aanleiding gaven tot de indiening van het bovenvermelde wetsontwerp? Volgens de Memorie van Toelichting deze, dat door de sterke vermindering van de rentabiliteit en de waarde van de bedrijven en de eigendommen de hierop rustende vaste lasten veel zwaarder zijn gaan drukken. Dit wetsontwerp beoogt nu hierin, voor wat betreft de hypotheecaire lasten drukkende op het huizenbezit, verbetering te brengen.

Eigenlijk ontbreekt in de M. v. T. een nader bewijs, dat bij het huizenbezit een dergelijke divergentie tusschen opbrengsten (huren) en vaste lasten (rente en aflossing op hypotheekschuld) inderdaad is ontstaan. De Regeering wekt integendeel den indruk, dat deze divergentie niet is opgetreden, door tevens te decreteren, dat de huren in de bij K. B. aan te wijzen gemeenten, gebracht moeten worden op 80 pCt. van het huurpeil van 1931. Huurverlaging moge op zichzelf nuttig zijn, maar als de huren nog moeten dalen, kan men de verlaging van de hypotheekrente kwalijk motiveeren door te wijzen op de stijging der lasten ten opzichte van de opbrengsten.

In een wetsontwerp, dat beoogt de lasten aan de opbrengsten aan te passen, behoort een gedwongen huurverlaging dan ook eigenlijk niet thuis. De huren zijn over het algemeen trouwens al minstens 20 pCt. lager dan in 1931. De Regeering erkent dit zelf in de M. v. T., waarbij alleen een uitzondering wordt gemaakt voor sommige groepen van weekwoningen.

Realiter zal deze wet dus alleen teweegbrengen een verlaging van de hypotheekrente (tot 4½ pCt.) en in nader aan te wijzen gemeenten van de erfpachtscaan, (tot 80 pCt. van het niveau van 1931) en de mogelijkheid scheppen tot incidenteele vermindering van de aflossingsom tot desnoods 1 pCt. van het bedrag der hypotheek. Aan de verlaging van de hypotheekrente is verbonden een verlaging van de rente van pandbrieven tot 4 pCt. en een beperking van de aflossing van pandbrieven tot het bedrag in het voorgaande jaar aan aflossingen op hypotheeken ontvangen.

Juist omdat op het gebied der huren het directe effect van de wet betrekkelijk gering zal zijn, is deze maatregel geen middel tot verlaging van de kosten van het levensonderhoud, maar het is voornamelijk een poging om het bedrijf der huiseigenaren (en der hypotheekbanken) te saneeren. Met dit ingrijpen komt de wetgever als het ware niet buiten de financiële regionen en deze maatregel mag dan ook niet het strenge oog, dat hier waakt, worden bezien.

Een ieder zal in dezen tijd van depressie een verlaging van de hypotheekrente toejuichen. Desondanks kan men bezwaren hebben tegen gedwongen renteverlaging. In de Memorie van Antwoord op het Ontwerp van Wet tot Verlaging van de Openbare Uitgaven stelt de Regeering een gedwongen conversie van de staatschuld gelijk aan een gewoon staatsbankroet. Erkend dient te worden, dat het wel wat anders is, of de Staat met behulp van den sterken arm des Wetgevers zichzelf dan wel een ander verlichting verschaff van contractuele verplichtingen, maar toch valt niet in te zien, waarom de gedwongen verlaging der hypotheekrente nu opeens een maatregel van een „grootte en goede beteekenis” moet heeten, zooals in de M. v. T. staat te lezen.

De principieele bezwaren tegen deze gedwongen conversie zijn niet alleen van juridischen, maar ook van economischen aard.

Een van hoogerhand vastgestelde prijs is uit den booze, omdat dit geen prijs is; een vastgeschroefde wisselkoers is verwerpelijk, omdat het dan geen wisselkoers meer is, maar een willekeurige verrekeningsgrootheid en om dezelfde reden is een van staatswege gefixeerde hypotheekrente een economisch monstrem. Indien het percentage van 4½ pCt. voor hypotheeken lager is dan hetgeen geldgevers kunnen bedingen, bijv. voor de 2de hypotheeken, zullen in de hypotheekacten allerlei nevenbedingen worden gemaakt om toch te komen tot de door partijen redelijk geachte remuneratie. Dan wordt het beoogde doel in feite dus toch niet bereikt, maar wel de poort geopend voor allerlei ongerechtigheden.

Dit ontwerp speculeert er op, dat de rente in het vrije verkeer lager zal liggen dan de thans vastgestelde maximumrente. Komt deze speculatie verkeerd uit, dan zal er practisch voor hypotheekgevers geen geld meer te krijgen zijn en zal dit ontwerp het hypotheekbedrijf dus hebben lamgelegd.

Toch zegt de Regeering met nadruk, te willen waken tegen de vernietiging van het hypothecair crediet en dat schadelijke gevolgen slechts zullen uitblijven, indien de publieke opinie rijp is voor een maatregel als de onderhavige.

Welnu, indien directe schadelijke gevolgen uitblijven, dan zal dit voornamelijk hieraan te danken zijn, dat de afgedwongen renteverlaging binnen redelijke perken blijft. In vele gevallen is, althans bij eerste hypotheeken, de rente reeds 4½ pCt., terwijl ook de 4 pCt. pandbrief reeds het overheerschende type begon te worden. De werkelijke gevaren schuilen in het precedent, dat thans geschapen is. Het drijven in de richting van nog radicalere maatregelen zal er door worden versterkt en dan kan zeer spoedig het moment komen, waarop wel onherstelbare schade aan het crediet wordt toegebracht.

Wij denken hierbij in de eerste plaats aan den van verschillende zijden gestelden eisch, dat ook de hoofdsommen van leeningen en andere schulden van staatswege moeten worden verminderd. Volkomen terecht zegt de Regeering, dat de druk, dien de debiteur voelt, uitsluitend die is van de jaarlijksche rente en aflossing. Inderdaad, zij die roepen om vermindering der hoofdsom, met name van de staatschuld, overschatten in sterke mate de economische beteekenis van het nominale bedrag der hoofdsom. Het overgrootte deel der openbare schuld is, weliswaar niet formeel, maar wel in feite, perpetueel. Indien zorgvuldig wordt gewaakt voor het intact houden van het crediet van de overheid, zal het publiek ook niet weigeren mede te werken aan het verlengen van aflopende leeningen, bijv. in den vorm van consolidaties van vlottende schuld, waardoor de lasten, verbonden aan de periodieke aflossingen, grootendeels plegen te worden opgevangen. Renteverlaging alleen geeft dus, althans bij het grootste deel van de schuld der publiekrechtelijke lichamen, al een afdoende reële verlichting van lasten. Natuurlijk kan het in totaal geleende bedrag zoo hoog zijn opgevoerd, dat verlaging van het rentepercentage alleen den rentelast niet voldoende kan doen verminderen, maar over het algemeen is dit de situatie hier te lande niet. Dit roepen om verlaging der hoofdsommen van overheidswege is hoogst gevaarlijk, want er is geen beter middel om het crediet te ondermijnen en een kapitaalvlucht naar het buitenland te ontketenen, dan juist het spelen met deze gedachte.

Bij private schulden speelt de aflossing natuurlijk wel een rol van beteekenis, zoodat verlenging van de aflossingstermijnen daar een gunstigen invloed kan hebben. Maar ook hier schuilt in een van boven opgelegde verlenging het gevaar, dat toekomstige geldgevers erdoor worden afgeschrikt.

Zooals hierboven werd geconstateerd, was datgene, wat de wetgever thans tracht te forceeren, reeds grootendeels zonder dwang bereikt. Een verdere renteda-

ling is tegengehouden door den aanval op den gulden in April en Mei. Van de gevolgen hiervan heeft de markt zich al aardig hersteld. Waarom dan eigenlijk niet rustig de verdere ontwikkeling, die in de goede richting ging, afgewacht?

Ook wij verwachten van deze gedwongen renteverlaging alleen geen directe funeste gevolgen. De pandbrievenmarkt zal er misschien niet veel nadeel van ondervinden. Gunstig is ook de bepaling, dat de wet slechts tot 1 Januari 1938 zal gelden. Maar een andere vraag is, of het doel, de saneering van het huizenbedrijf, er door zal worden bereikt. Juist omdat de feitelijke veranderingen, die door dit wetsontwerp worden aangebracht, niet bijster groot zijn, hetgeen op zichzelf valt toe te juichen, staat dit nog te bezien. In vele gevallen zal, ook met deze wet, aan het definitief verliesnemen niet vallen te ontkomen. Dit is onvermijdelijk en de betrokkenen zullen dit ook dienen te erkennen. En het is te hopen, dat zij de consequenties ook zullen aanvaarden, maar ook hier valt te vreezen, dat zij een druk zullen blijven uitoefenen op de Regeering om hen ook verder te helpen¹⁾, met een beroep op datgene, wat hier staat te geschieden.

¹⁾ Een executieverbod bijv. zou den genadeslag beteekenen voor het hypothecaire crediet.

A. A. VAN SANDICK.

VERTRAAGDE AFLOSSING OP HYPOTHEKEN EN HARE GEVOLGEN.

Met verwondering zullen velen kennis genomen hebben van het wetsontwerp, waarin een gedwongen verlaging van de rente op pandbrieven en hypotheken wordt aangekondigd. In de Memorie van Antwoord op het bezuinigingsontwerp verklaart de Regeering immers, dat Zij een gedwongen conversie van haar eigen leeningen voor het staatscrediet uitermate gevaarlijk acht en tegelijkertijd dient Zij een wetsontwerp in, waarbij deze maatregel wordt doorgevoerd t.a.v. een deel der beleggingswaarden, welker totaal bedrag dat der staatsleeningen nog verre overtreft.

De bedoeling der Regeering is het deflatieproces te bevorderen en de kosten van levensonderhoud verder omlaag te brengen door middel van verlaging van verschillende vaste lasten. Een zeer zwak punt is hierbij, dat de verlaging van lasten afhankelijk gesteld wordt van de financieele positie van de gemeenten, m.a.w., dat de behoeften der gemeenten voorgaan en de door de Regeering noodzakelijk geachte verlaging tengevolge hiervan geheel achterwege kan blijven.

Uit het wetsontwerp blijkt dus, dat de Regeering den weg van steeds verdergaande deflatie kiest, hetgeen in het algemeen inhoudt, dat met een verdere waardedaling rekening gehouden moet worden. Ten aanzien van het huizenbezit zal zich deze waardedaling via een voortgezette huurdaling voltrekken.

Een juist financieel beheer zou bij een dergelijke gang van zaken met zich meebrengen, dat de afschrijvingen met de in versneld tempo optredende waardevermindering gelijken tred hielden, en dus zouden worden opgevoerd. In de huidige omstandigheden, waarin vele hypothecaire vorderingen niet meer of nauwelijks door de activa worden gedekt, correspondeert dit met een versterkte aflossing op de hoofdsom der hyp. leeningen. Indien dit wordt nagelaten, zal de wanverhouding tusschen hypothecaire vordering en het corresponderend actief, tengevolge van de voortgezette deflatie, steeds grooter worden.

Volgens het aangekondigde wetsontwerp zullen hypothecaire debiteuren, indien zij kunnen aantonen, dat zij tengevolge van de crisisonstandigheden in de onmogelijkheid verkeerden het oorspronkelijk overeengekomen aflossingspercentage te voldoen, met een aflossing van 1 pCt. kunnen volstaan. Nu zal er in de practijk wel niemand zijn, die niet aan crisisinvloeden is blootgesteld, terwijl het voor de wederpartij bij den kantonrechter, die over de aanvragen tot vermindering heeft te beslissen, wel uitermate bezwarend zal zijn om aan te toonen, dat de aanvra-

ger wel in staat is de oorspronkelijke aflossingsverplichting na te komen. Practisch zal dan ook wel het meerendeel der aanvragers de aflossingsreductie deelachtig worden.

In plaats van de vereischte *versterkte* aflossing, komt de gereduceerde aflossing, tengevolge waarvan de reeds gesignaleerde wanverhouding tusschen hypothecaire leening en corresponderend actief in sterke mate wordt vergroot.

Bij hypothecaire leeningen worden de lasten naar een zeer nabije toekomst verschoven. Wat zal geschieden op het moment, dat het niet-afgeloste deel der hypothecaire leening in zijn geheel opeischbaar wordt?

Indien de Regeering consequent is, kan Zij ook op dat tijdstip de hypothecaire debiteuren, wier lasten Zij thans wil verlichten, niet in den steek laten en zou Zij tot een *gedwongen* verlenging der hypothecaire leeningen moeten besluiten, waarmede dus de eerste stap in de richting van een moratorium zou zijn gezet. Doet de Regeering dit niet, dan zullen de hyp. debiteuren, die Zij wil helpen, bij de eindafrekening in een vrijwel hopelooze positie verkeerden.

Het groote bezwaar is dan ook, dat tengevolge van de maatregelen van de Regeering een groote mate van onzekerheid blijft bestaan omtrent den verderen afloop. Dit zal vele geldgevers ervan weerhouden hun gelden, uit vrees voor toekomstige illiquiditeit, onder hypothecair verband uit te zetten, waardoor dus het aanbod van geld inkrimpt.

Ook bij de hypotheekbanken zal zich dit verschijnsel voordoen. Deze banken moeten haar beschikbare middelen verkrijgen door afgifte van pandbrieven. Teneinde pandbrieven te kunnen plaatsen, moet de beurskoers zich in de buurt van pari bevinden. Hoe zal het nu gaan met deze plaatsing, in verband met de aangekondigde maatregelen?

Zoowel door de voortgezette deflatie, als door de mogelijkheid van verminderde aflossing komt de veiligheid van de hypothecaire vorderingen en dus ook van de hiermede gelijk te stellen pandbrieven, steeds meer in het gedrang. Voorts boeten de pandbrieven van hun aantrekkelijkheid in, doordat de hypotheekbanken de verminderde aflossingen op de hypothecaire vorderingen mogen compenseeren met een verminderde aflossing op haar eigen schulden, dus met een verminderde uitloting der pandbrieven. De aldus op twee manieren gedeprimeerde pandbrieven worden nu in rente gelijk gesteld met staatsleeningen en de Regeering verwacht nu klaarblijkelijk, dat ook hun *koersen* ten naastebij met die van staatsleeningen overeen zullen komen. Deze verwachting is volkomen ongemotiveerd. Het gevolg zal zijn, dat de hypotheekbanken geen pandbrieven meer zullen kunnen plaatsen en zelfs, indien het mogelijk zou blijken de staatsleeningen te zijner tijd in een lager rentetype te converteeren, zou de positie van de pandbrieven om de hierboven uiteengezette redenen nog dermate verzwakt blijken te zijn, dat een koersstand in de buurt van pari redelijkerwijs niet mag worden verwacht. Hierdoor zullen de hypotheekbanken als het ware in een toestand van liquidatie komen te verkeerden en het aanbod van geld ter uitzetting onder hypothecair verband zal ook langs dien weg komen te vervallen.

Naar mijne meening zal de eindconclusie dan ook moeten luiden, dat ten gevolge van de voorgestelde maatregelen het aanbod van gelden ter uitzetting onder hypothecair verband zeer sterk zal afnemen, waardoor juist het omgekeerde wordt bereikt van hetgeen de Regeering beoogt.

Voorts zal, door het ontbreken van eenige zekerheid omtrent den gang van zaken op den dag, waarop de schulden opeischbaar worden, het vertrouwen nog verder worden ondermijnd en elk initiatief in de kiem worden gesmoord.

Ik meen dan ook, dat de Regeering langs dezen weg onmogelijk haar doel kan bereiken.

S. W. PRINS.

DE GEDWONGEN RENTE-VERLAGING EN DE BELEGGER.

Het valt op, dat tot dusverre in de beschouwingen, welke in de pers aan het ontwerp van wet houdende bijzondere maatregelen ter verlaging van sommige vaste lasten en van huren gewijd zijn, aan de voor de beleggers daaruit voortvloeiende gevolgen weinig aandacht besteed is. Nu is de belegger de laatste jaren taillable et corvéable à merci geweest, maar geheel van belang ontbloomt zal hij nooit worden; uiteindelijk moeten zoekers van crediet op langen termijn steeds weer bij hem terecht komen.

De Regeering wijst er in de Memorie van Toelichting tot bovengenoemd ontwerp zelve op, dat het veel moeilijker is de vaste lasten te veranderen, die uit private rechtsverhoudingen voortspruiten, dan die, welke door de Overheid zijn opgelegd; immers een verandering van gene beteekent een wettelijk ingrijpen in burgerrechtelijke verhoudingen. De Regeering betoogt, dat dit onvermijdelijk kan zijn waar het gaat om contracten met een meer duurzame bestemming; deze contracten moeten thans worden uitgevoerd onder geheel andere omstandigheden dan die onder welke zij werden gesloten. Het brengen van wijziging in die contracten, op de wijze als ook in het onderhavige ontwerp geschiedt, zoo vervolgt zij, is te beschouwen als een verdere toepassing van het beginsel, dat aan artikel 1374 Burgerlijk Wetboek ten grondslag ligt. Laatstgenoemd artikel toch bepaalt zich er toe den regel te stellen, dat bij de uitvoering van overeenkomsten de goede trouw moet worden betracht. Het onderhavige wetsontwerp gaat een stap verder en grijpt in in de overeenkomsten omdat de instandhouding van de onder gansch andere omstandigheden gesloten overeenkomsten in strijd zou zijn met de redelijkheid en billijkheid.

Aldus de Memorie van Toelichting, die de signatuur van alle Ministers draagt. Met deze argumentatie kunnen alle wijzigingen in langlopende contracten verdedigd worden en het staat dan ook wel vast, dat de Regeering zich op een zeer gevaarlijken weg begeeft, een weg, die naar de grootst mogelijke rechtsonzekerheid voert. Ik vermoed, dat de devalutisten zullen juichen; het is of de Regeering haar argumenten woordelijk heeft willen overnemen.

De Regeering noemt eenige wetten, die van hetzelfde beginsel uitgaan, en verklaart dan dat zij niet zal aarzelen ten deze verdere stappen te doen, indien de tot dusverre getroffen maatregelen nog niet voldoende zullen blijken. — Een verblijvend vooruitzicht!

Belegging in hypotheek en effecten geschiedt altijd op langen termijn; wie zal nog in Nederland durven beleggen, wanneer steeds de mogelijkheid van ingrijpen door den wetgever openstaat?

Een tweede vraag die zich voordoet is, welken rechtsgrond de Regeering kan aanvoeren om hun, die direct of indirect (nl. door het nemen van pandbrieven) middelen ter beschikking hebben gesteld van de personen welke geld op hypotheek zochten, zonder schadevergoeding een deel van hun rechten te ontnemen.

Laten wij nu maar eens aannemen, dat het landsbelang dit ingrijpen in privaatrechtelijke verhoudingen wettigt, dan moet toch het land in zijn geheel de nadeelige gevolgen aan de contracteerende partijen vergoeden. Het is te vergelijken met een onteigening ten algemeenen nutte, die toch ook niet zonder schadevergoeding eigendomsrechten aantast. De Regeering heeft helaas vroeger al vaak gezondigd. De steun aan de landbouwers — hoe rijk ook — wordt een landsbelang geacht, maar dan is het niet billijk dezen steun door de consumenten, ongeacht hun draagkracht, te doen betalen. Contingenteeringen moeten de industrie helpen, maar het gelag betalen de verbruikers, de internationale handel en de scheepvaart; de laatste zal nu ook geholpen worden; de consument en de handelaar mogen toezien en vinden op hun belas-

tingbiljet ook nog den steun aan de reederijen. Zij, die gedurende de beste jaren van hun leven het Rijk in Nederlandsch-Indië gediend hebben, zien hun pensioenen drastisch verlaagd, maar moeten de landbouw- en industrieproducten ver boven de wereldprijzen betalen.

Het Nederlandsche belastingstelsel beoogt de lasten zoo billijk mogelijk te verdeelen. Wil de Regeering bepaalde maatregelen in het belang van het land doorvoeren, dan brenge zij de daarmee samenhangende kosten op de gewone begroting; de verhooging van belastingen, die hieruit zou voortvloeien, zou dan op alle inwoners naar draagkracht drukken en niet als nu vaak in omgekeerde evenredigheid daarmee. Wellicht zou dit ook tot gevolg hebben, dat ettelijke crisis-maatregelen afgeschaft werden.

Bij het onderhavige ontwerp wordt een soortgelijke onbillijkheid voorgesteld. De toevallige houders van pandbrieven, die meer dan 4 pCt. rente dragen, en de personen, die voor meer dan 4¼ pCt. gelden op hypotheek hebben uitgezet, worden getroffen, en alleen voor de hypotheekbanken stelt de Regeering compenseerende bepalingen voor. Moge misschien het lot van den particulieren belegger niet meer interessant zijn, dan denke men aan de spaarbanken, pensioenfondsen en levensverzekeringmaatschappijen, die groote posten pandbrieven houden en miljoenen op hypotheek hebben uitgezet. Hun winsten bestaan voornamelijk in de rente-marge; de tarieven van levensverzekeringen, lijfrenten en pensioenen zijn steeds op een bepaalden interest-voet gebaseerd.

Ontneemt de staat ten algemeenen nutte dien instellingen een deel van haar rente, dan dient zij dat te vergoeden. Zullen bij een verdere gedwongen renteverlaging (die m.i. moet volgen, daar de gemeenten tegenover den lageren canon haar wel zullen eischen) evenmin compensaties worden gegeven, of zal de staat de instellingen machtigen pensioenen, lijfrenten en kapitaalsuitkeeringen met een zeker percentage te verminderen? Dan worden weer de spaarders benadeeld.

Alle dergelijke maatregelen zijn devaluaties in het klein, die onbillijkheden, aan muntverlaging verbonden, nog accentueeren, daar compenseerende factoren voor de slachtoffers ontbreken.

De Regeering wijdt aan de bovenbesproken kwestie in de Memorie van Toelichting slechts een paar zinnen. Zij schrijft, dat haar „het treffen van maatregelen hier vooralsnog niet noodzakelijk voorkomt. Hoofdgevolg van het ontwerp zal zijn, dat de beleggers in hypotheekair crediet in dezelfde positie komen te verkeeren als zij, die in de afgelopen jaren hun Nederlandsche Staatspapieren hebben geconverteerd. Aangenomen mag worden, dat zoo goed als men zich op de gevolgen van deze conversie heeft weten in te stellen, dit evenzeer mogelijk zal zijn met de rentevermindering, die door dit ontwerp zal worden voorgeschreven. Natuurlijk zullen hier en daar wel eenige moeilijkheden rijzen, doch deze zijn bij de onderhavige materie nooit geheel te voorkomen”.

De vergelijking met de Nederlandsche Staatsschuld gaat in het geheel niet op; in de eerste plaats zijn de conversies vrijwillig geweest; wie dat wenschte, kon zijn geld terugkrijgen; ten tweede is de belegging in Nederlandsche schuld, dank zij het voorzichtig financieel beleid der Regeering, en voorts door de veel groote courantheid, verre boven die in pandbrieven te verkiezen; men kan toch niet alle beleggingen in Nederland op een rentevoet van 4 pCt. fixeeren! Eén blik op de beurscourant zegt dienaangaande genoeg.

Wonderlijk is het argument, dat de benadeelden zich wel kunnen instellen op de gevolgen. De Regeering vindt blijkbaar den rechtsgrond voor onteigening zonder schadevergoeding in de (overigens onbewezen) capaciteit van de getroffen en om dit nadeel te dragen! Dit opent diepe perspectieven met somberen achtergrond. Geen eigendom is meer veilig, zoo-

dra het landsbelang opeisching vordert; indien de eigenaar maar niet failliet gaat, heeft hij ook geen recht op schadevergoeding. Wee hem, die Nederland tot beleggingsterrein kiest.

Overigens wijst de argumentatie van de Regeering de richting aan, die gevolgd had moeten worden. Indien dan de rente van hypotheeken tot 4% pCt. en die van pandbrieven op 4 pCt. moest worden teruggebracht, had het wetsontwerp den houders van hoogere rente dragende vorderingen het recht moeten geven aflossing te vragen, eventueel omzetting in 4 pCt. Staatsschuld. De Staat had dan alle pandbrieven en vorderingen moeten overnemen. Zoo zou het nadeel ten laste van de gemeenschap en niet van toevallige slachtoffers zijn gekomen; maar de Regeering durft dit natuurlijk niet aan!

Artikel 1 lid 1 van het wetsontwerp bepaalt, dat nieuwe hypothecaire vorderingen geen hoogere rente mogen dragen dan 4% pCt. Heeft de Regeering heusch de illusie, dat beleggers daartoe bereid zullen worden gevonden? Bij belegging is vertrouwen een eerste vereischte; de voorstellen van de Regeering en de uitlatingen in de Memorie van Toelichting hebben dit wel grondig verstoord. Het zal jaren duren, voordat het weer opgebouwd is. Geeft de Regeering zich daarvan voldoende rekenschap?

Dit zijn de principieele opmerkingen, waartoe het wetsontwerp in verband met de belangen van den belegger aanleiding geeft. Eenige detailpunten verdienen nog een korte vermelding.

De aflossingen kunnen door den kantonrechter tot 1 pCt. van de oorspronkelijke hoofdsom worden beperkt. Er is blijkbaar niet aan gedacht, dat sommige beleggers door dit uitstel van aflossing in groote moeilijkheden kunnen geraken; zij hebben op het binnenkomen van de gelden gerekend en zien zich gedupeerd. Kan hiervoor niet een voorziening getroffen worden?

Ten aanzien van de aflossing van pandbrieven zegt art. 5: „aflossingsvoorwaarden van obligatieleeningen, waarvan de rente ingevolge het vorige artikel is teruggebracht, worden ten gunste van de in dat artikel genoemde instellingen beperkt in dien zin, dat van obligaties in eenig jaar nimmer een grooter bedrag behoeft te worden afgelost, dan in het daaraan voorafgaande jaar aan aflossingen op de door die instellingen verstrekte geldleeningen is ontvangen”.

Men kan hieruit niet anders lezen, dan dat de aflossing van 3, 3½ en 4 pCt. pandbrieven ongewijzigd blijft; deze komen dus in een betere conditie dan de oorspronkelijke 5 en 4½ pCt. stukken! En de hypotheekbanken loopen door de beperking van de aflossingen der hypotheeken naar alle waarschijnlijkheid vast. Over het algemeen zullen de hypotheekbanken door de voorgestelde maatregelen niet vooruitgaan; de waarde van de pandbrieven zal uit dien hoofde dan ook niet verbeteren.

Dat de Regeering tweede en verdere hypotheeken over één kam scheert, wijst op een gebrek aan differentieering, dat bedroevend stemt. Het bezwaar, dat een tweede hypotheek wellicht op een heel kleine eerste volgt, ware te ondervangen door de bepaling, dat ten aanzien van de onderhavige wet tweede en verdere hypotheeken alleen als zoodanig worden aangemerkt, voorzover zij door vorderingen ten bedrage van 60 pCt. van de waarde van het onroerend goed worden voorafgegaan.

In artikel 4 van het wetsontwerp wordt van instellingen gesproken welke bij algemeenen maatregel van bestuur met hypotheekbanken gelijkgesteld kunnen worden. Sommigen meenen, dat hiermee huizenmaatschappijen worden bedoeld. Zullen haar obligaties in het vervolg 4 of 4% pCt. afwerpen? Het is niet duidelijk. Een rente van 4 pCt. ware al zeer onbillijk; de belegger heeft obligaties van huizenmaatschappijen terecht in een andere categorie geplaatst dan de pandbrieven, daar immers de risico's veel

grooter zijn. Maar ja, als de Regeering voor tweede en verdere hypotheeken geen hoogere rente toelaat, waarom zou zij dan hier discrimineeren.

Resumeerende kan men zeggen, dat de beleggers groote principieele bezwaren tegen het wetsontwerp moeten hebben en verder, dat ettelijke detailkwesties beter geregeld kunnen worden.

L. H. VAN LENNEP.

DE VERLAGING VAN VASTE LASTEN EN DE GEMEENTEN.

Toen de Regeering het vraagstuk van de vaste lasten aanvatte, heeft zij terecht begrepen, dat zij in haar streven tot verlaging ook de *overheidslasten* diende te betrekken. Niet alleen zijn deze, vooral in de steden, na den oorlog een steeds gewichtiger onderdeel van de exploitatiekosten van onroerend goed geworden, maar bovendien zijn deze lasten *na* het intreden van de depressie veelal nog verzwaaard, zoodat zij in versterkte mate zijn gaan drukken op het, in rentabiliteit en in waarde verminderende, huizenbezit. De zware druk der overheidslasten is zulk een apert feit, dat tegenstanders en voorstanders van de overige in het ontwerp vervatte maatregelen elkaar althans op dit punt zullen kunnen vinden.

Tot deze veronderstelling bestaat des te meer aanleiding, omdat bij het streven tot verlaging van belastingen zich niet terstond *principieele* vragen opdringen, gelijk bij de beoordeeling der andere voorgestelde maatregelen het geval is. Bij de overheidslasten gaat het in de eerste plaats om de *practische* mogelijkheid tot verwezenlijking der gewenschte verlaging.

Het wetsontwerp bepaalt zich tot maatregelen ten aanzien van *gemeentelijke* lasten. De Regeering motiveert deze beperking aldus, dat de *rijksbelastingheffer* in het algemeen de zakelijke lasten op het onroerend goed niet heeft verzwaaard. De hoofdsom van de grondbelasting, welke trouwens voor ¼ gedeelte aan de gemeenten ten goede komt, wordt nog steeds geheven naar normen, welke lang vóór den oorlog zijn vastgesteld. Ten behoeve van de rijksfinanciën zijn hierop naderhand slechts 20 opcenten gelegd. Veel zwaarder echter is, zooals in de Memorie van Toelichting terecht wordt opgemerkt, de druk der gemeentelijke lasten in den vorm van verhoogde opcenten op de grondbelasting, straatgeld, assurantiebelasting, precario en dergelijke. Deze komen voor verlaging derhalve het eerst in aanmerking.

De Regeering heeft overigens reeds getoond, dat zij ook de *rijks*schatkist offers wil laten brengen. Bij de indiening van het Bezuinigingsontwerp is in uitzicht gesteld, dat, na aanneming van dat ontwerp o.m. een vermindering van de rijksopcenten op de grondbelasting zal worden voorgesteld. In de Memorie van Antwoord op dit ontwerp neemt de Regeering, op grond van de nader gebleken ongunstiger wending in de opbrengst der middelen, de toegezegde belastingverlaging echter ten deele terug, zonder evenwel mede te deelen of ook genoemde vermindering van opcenten — aanvankelijk bovenaan het lijstje der verminderingen geplaatst — gevaar loopt niet verwezenlijkt te worden. Men zal in elk geval goed doen, zijn verwachtingen niet te hoog meer te spannen.

De Regeering constateert met betrekking tot de gemeentelijke lasten algemeen bekende feiten, waarvan de oorzaken ook direct zijn aan te wijzen. Het gemeentelijke belastinggebied is wettelijk beperkt tot bepaaldelijk aangewezen heffingen, waaronder de zakelijke belastingen een eerste plaats innemen. Daarbij komt, dat in 1929 het reeds bestaande primaire karakter van de opcentenheffing op de grondbelasting nog is versterkt. Het aantal opcenten op de toen ingevoerde gemeentefondsbelasting mag nl. niet hoger zijn dan het getal opcenten op de grondbelasting. Voordien was reeds bepaald, dat de opcenten op de personeele belasting eerst dan tot een hooger getal

dan 80 mogen worden geheven, wanneer die op de grondbelasting het maximum (80) zijn vastgesteld.

De wetgever heeft met deze wettelijke constructie er bewust naar gestreefd, „het zakelijke element in de gemeentelijke belastingheffing meer dan tot dusverre naar voren te brengen, d.w.z. haar meer te doen aansluiten aan de vaste outillage der gemeente”¹⁾. Deze constructie moest er dus toe leiden, dat bij *verhoging* van belastingdruk in elke gemeente het eerst de zakelijke belastingen verhoogd werden. Deze tendens tot zwaardere belasting van het onroerend goed is voorts niet weinig versterkt door den eisch tot invoering van een straatbelasting, welken het hooger gezag tot dusver stelde aan de gemeenten, die er niet of moeilijk in konden slagen, haar begrotingen sluitend te krijgen. Hoewel dit veelal plattelandsgemeenten betrof, waar de overheidslasten op het onroerend goed over het algemeen lager zijn dan in de steden, was deze lastenverzwaring bij den sterk gedaalden welstand ten plattelande toch zeer onwenschelijk. Beoelde eisch ging in elk geval tegen de algemeene regeeringspolitiek in en was dus een inconsequentie, welke thans in volle scherpthe blijkt.

Wanneer men dus, met betrekking tot de verzwaring van gemeentelijke lasten de „schuldvraag” zou willen stellen, dan is de rijkswetgever en de rijksregering zeker niet vrij te pleiten. Vooral niet, omdat de financieele betrekking tusschen het rijk en de gemeenten tot 1919 zeer gebrekkig was geregeld, zoodat de gemeenten, bij de toeneming harer wettelijke plichten zonder evenredige financieele compensaties, wel tot lastenverzwaring werden gedreven. Billijkheids halve mag in dit verband echter ook niet onvermeld blijven, dat, hoe werkzaam de hier aangewezen factoren ook zijn geweest, de *werkelijke* hoogte van de lasten in tal van gemeenten voornamelijk werd bepaald door opvattingen omtrent gemeentelijk beheer, welke niet harmonieerden met de beginselen van een gezonde belastingpolitiek.

Zijn de algemeene oorzaken van de lastenverzwaring dus zeer wel aanwijsbaar, de *omvang* van de vaste overheidslasten op onroerend goed verschilt sterk naarmate men te doen heeft met landelijk dan wel met stedelijke gemeenten. Hieromtrent doet Ir. H. van der Kaa, hoofdinspecteur van de Volkshuisvesting, interessante mededeelingen in zijn verslag over 1934. Hoewel de bouwkosten sinds 1930 zoo aanzienlijk zijn verminderd, dat de post rente en aflossing van het bouwkapitaal met vaak 40 pCt. is gedaald, zijn de huren volstrekt niet in dezelfde mate verminderd, omdat de overheidslasten veelal zoo hoog zijn. Te Amsterdam waren deze in 1930, tezamen met de kosten van onderhoud en administratie, bijna de helft van de exploitatiekosten, in de andere groote gemeenten iets minder, in kleinere gemeenten, waar gebouwd wordt op eigen grond, aanmerkelijk minder²⁾. Deze verschillen tusschen groote en kleine gemeenten vloeien ten deele voort uit de kosten van noodzakelijke voorzieningen bij stadsvorming, ten deele echter ook uit de royale opvattingen, welke in het verleden bij stadsuitleg en daarmee samenhangende sociale voorzieningen hebben geheerscht.

Ondanks deze verschillen laat zich echter de stelling verdedigen, dat in vrijwel alle gemeenten, en dus niet alleen in steden, een verlaging van hierbedoelde lasten zou behooren te geschieden. In die gemeenten immers, waar de huren sinds 1931 door het natuurlijke spel van vraag en aanbod al 20 pCt. en meer zijn gedaald, bestaat thans reeds een zoo groote spanning tusschen opbrengst en kosten, dat verlaging van de laatste geboden is. In die gemeen-

ten verder, waar de nieuwe wettelijke bepalingen tot het verkrijgen van een huurverlaging met 20 pCt. worden toegepast, wordt deze verlaging natuurlijk evenzeer noodzakelijk.

In welke *mate* is deze lastenverlaging gewenscht? De exploitatie-ontvangsten zijn of worden met 20 pCt. verminderd. Wil men de gestoorde of te verstoren rentabiliteit herstellen, resp. handhaven, dan moeten de exploitatiekosten een evenredige vermindering ondergaan. Een ruwe berekening aan de hand van de algemeene gegevens van de hypotheekbanken toont aan, dat de rentevermindering en de mogelijke verlaging van de aflossingstermijnen tezamen den post rente en aflossing kunnen terugbrengen met ongeveer 20 pCt. Wil de Regeering het door haar beoogde doel bereiken, dan zouden de overheidslasten, vooral daar waar zij een groot deel van de exploitatiekosten uitmaken, een ongeveer gelijke vermindering moeten ondergaan.

Welke perspectieven opent nu het wetsontwerp voor een spoedige en voldoende verlaging der overheidslasten? Het antwoord moet luiden: *eigenlijk geen!* In de vierde paragraaf van het ontwerp worden nl. slechts *formeele* regelen gesteld, welke toepassing bepaalde gemeenten zal nopen, het vraagstuk van de lasten op onroerend goed in zijn geheel onder oogen te zien, „opdat daarbij met het doel van dit wetsontwerp *zooveel mogelijk* rekening kan worden gehouden”. De *mate*, waarin verlaagd moet worden, is in het geheel niet vastgelegd, want, zegt de M. v. T., „verlaging van deze lasten hangt ten nauwste samen met de financieele positie der betrokken gemeente. De wetgever kan haar daarom niet dwingend over de geheele lijn gaan voorschrijven”. Dit klinkt weinig hoopgevend; wij komen zoo aanstonds op deze uitlating terug.

Artikel 8 bepaalt slechts, dat alle op het tijdstip van de inwerkingtreding dezer wet geldende verordeningen van de nader door de Kroon aan te wijzen gemeenten betreffende de heffing van bepaalde belastingen vervallen, met ingang van het belastingjaar, hetwelk in of met 1936 aanvangt. Deze belastingen zijn: de z.g. losse precario's, de opcenten op de hoofdsom der grondbelasting, de bouwterrein-, straat- en baatbelastingen, alsmede de brandassurantiebelasting. Met uitzondering van de bouwterrein-, baat- en assurantiebelasting worden de aangewezen heffingen, althans in de groote gemeenten, algemeen toegepast. Daar krachtens de Gemeentewet de Kroon de belastingverordeningen moet goedkeuren, krijgt Zij op deze wijze een hernieuwde controle op deze belastingen.

In de Memorie van Toelichting wordt niet verklaard, waarom deze herziening tot bepaaldelijk aan te wijzen gemeenten moet blijven beperkt. Een gelijke beperking wordt wel verklaard met betrekking tot de huurverlagingsmaatregelen. Deze behoeven nl. alleen te worden toegepast, waar de natuurlijke aanpassing der huren zich niet of niet in voldoende mate heeft voltrokken. Wij zagen echter reeds, dat een *generale* verlaging van overheidslasten gewenscht is, omdat mede hierdoor de op natuurlijke of gedwongen wijze verstoorte rentabiliteit moet worden hersteld. Het komt ons dan ook zeker noodzakelijk voor, dat *alle* gemeenten aan den arbeid worden gezet.

De Regeering acht een verlaging van de gemeentelijke lasten op onroerend goed zoo urgent, dat zij deze desnoods wil verkrijgen door een *verschuiving* van lasten. Om deze mogelijk te maken stelt zij een wijziging in het systeem der gemeentelijke belastingen voor. Zooals wij reeds zagen, is aan de heffing van opcenten op de grondbelasting voorrang toegekend boven de heffing van opcenten op de personeele belasting en op de gemeentefondsbelasting. Dezen band wil de Regeering nu slaken. De opcentenheffing op de personeele belasting en die op de gemeentefondsbelasting komen dus elk op zichzelf te staan, zoodat het nu mogelijk wordt deze belastingen

¹⁾ Memorie van Toelichting op dit ontwerp, pag. 6.

²⁾ Jaarverslag van den hoofdinspecteur van den dienst, belast met het toezicht op de handhaving van de wettelijke bepalingen betreffende de volkshuisvesting over 1934. Overgedrukt uit Verslagen en mededeelingen betreffende de volksgezondheid, April 1935. — Pag. 8/9.

te verhoogen, *ter compensatie* van een verlaging van de grondbelasting.

Het behoeft geen betoog, hoe onwenschelijk in het algemeen een dergelijke *verschuiving* is, wanneer *verlaging* van lasten dringend geboden is. In het bijzonder een verhoogen van de personeele belasting is echter verwerpelijk, omdat het noodlijdende café- en restaurantbedrijf, waarvoor deze heffing een bedrijfsbelasting is, een verzwarende van lasten onmogelijk kan dragen. Ook uit een oogpunt van de belangen der gemeentekas is zulk een verhoogen gevaarlijk, omdat vooral de hoogstaangeslagenen, die het leuvenaandeel in de opbrengst leveren, haar gemakkelijk kunnen ontloopen door naar een goedkoopere woning te verhuizen.

Een verhoogde heffing van opcenten op de gemeentefondsbelasting is voorts in vele gemeenten niet mogelijk, omdat men reeds aan het wettelijke maximum toe is. In het bijzonder te Amsterdam en te Rotterdam, waar de oplossing van het huurvraagstuk in de lage huurklassen het urgentst is, is dit het geval, zoodat dit „compensatiemiddel” daar niet is toe te passen.

Wij zijn hiermee genaderd tot de vraag, welk effect van de herziening der gemeentelijke belastingverordeningen te verwachten is. En dan kan ons antwoord, dat zich uiteraard tot een *algemeen* oordeel moet bepalen, niet dan zeer sceptisch luiden. De toestand van de financiën der meeste gemeenten is zeer zorgelijk. De toenemende werkloosheid en de nog steeds verminderende opbrengsten van heffingen en tarieven doen voor de toekomst eerder erger dan beter verwachten. Men kan de stelling verdedigen, dat de toestand juist het precairst is in die gemeenten, waar het huurvraagstuk het meest nijpt. Deze stelling laat zich gemakkelijk bewijzen uit de omstandigheid, dat in die gemeenten het inkomen van de bevolking in al haar lagen in die mate is aangetast, dat zoowel de opbrengst der belastingen sterk is verminderd, als het vermogen om hooge huren te betalen sterk is afgenomen. Dit blijken tenslotte twee verschillende aspecten van eenzelfde zaak, de algemeene verarming.

Er zullen natuurlijk nog wel gemeenten gevonden worden, waar een verlaging van lasten zonder ontwrichting der financiën mogelijk is. Groot kan het aantal van deze soort echter niet meer zijn. De nieuwe regeling van de financiering der werkloosheidslasten heeft den belastingdruk in de gemeenten sterk geëgaliseerd, zoodat er niet veel vrijheid van beweging meer over is. Juist de groote steden, waar het om gaat, zullen, op een enkele uitzondering na, niet tot deze categorie behooren.

Te Rotterdam worstelt men nog steeds met een tekort van ruim f 1 miljoen op de loopende begroting. Een verlaging van de zakelijke belastingen met 20 pCt. zou, globaal berekend, f 1 miljoen kosten. Met voortgezette bezuiniging, hoe noodig ook bij de steeds afnemende draagkracht van de bevolking, zou zulk een direct ingaande verlaging niet zijn te financieren, omdat versobering thans eerst op den langen duur effect heeft. Een nieuwe, terstond werkende, vermindering der personeelslasten, in overeenstemming met de voorgenomen verlaging der rijks-salarissen, dempt slechts het reeds bestaande tekort.

Te Amsterdam is de toestand op het oogenblik nog iets beter, maar de toekomst wordt daar, blijkens uitlatingen van wethouder Rustige, zeer duister ingezien. Middelen om een verlaging van lasten door te voeren zijn in de hoofdstad evenmin aanwezig. Zulks te minder, omdat Amsterdam in zijn financiën zwaar zal worden getroffen, indien — wat te verwachten is — de Kroon de, in het onderhavige ontwerp mede vervatte, verlaging van de erfpachtcanons op deze gemeente toepasselijk verklaart.

Een mogelijke vermindering van de erfpachtcanons is in de grondpolitiek der gemeenten tot dusver een verwaarloosde factor geweest. In plaats van de oeconomisch gewenschte verlaging, hebben ver-

schillende gemeenten de laatste jaren een verhoogen toegepast. Alleen, zoo deelt ir. Van der Kaa in zijn zoeven genoemd verslag mede, de gemeenteraad van Utrecht heeft een besluit genomen tot verlaging van de canons door aan de berekening een lagere rentevoet ten grondslag te leggen.¹⁾

De voornaamste grond voor de invoering van het erfpachtstelsel indertijd in verscheidene gemeenten was gelegen in de verwachte stijging der grondprijzen, welke aan de gemeenschap ten goede diende te komen. Deze depressie zonder weerga tast echter ook deze verwachting aan, zoodat ook het kwade risico van grondexploitatie thans door de gemeenschap moet worden gedragen. Men moge overigens over het erfpachtstelsel denken zoo men wil, zeker is het, dat een gemeente als Rotterdam zich op het oogenblik gelukkig mag prijzen, dat zij zich aan het systeem van *grondverkoop* heeft gehouden. Anders zou het onderhavige ontwerp ruineus voor de Rottendamsche financiën zijn geworden. Een gemeente als 's-Gravenhage, waar nog „slechts” 65 opcenten op de gemeentefondsbelasting worden geheven, zal zelfs moeite genoeg hebben om een verlaging van lasten en een vermindering van erfpachtcanons te verwerken. Hoe zal dit dan echter in andere gemeenten, die er minder goed voorstaan, klaargespeeld kunnen worden?

Men kan na beschouwing van dit alles moeilijk tot een andere conclusie komen dan dat de door de Regeering beoogde verlaging van overheidslasten in vele gemeenten — en vermoedelijk juist de grootste — niet te verwezenlijken is, zonder de financiën te ontwrichten. De Regeering zelf heeft blijkbaar ook niet zooveel verwachting van haar streven. Wij vermelden reeds haar uitlating, dat de lastenverlaging ten nauwste met de financieele positie van de gemeente samenhangt. Ook in haar overige beschouwingen komt deze restrictie telkens terug. Wie geen vreemdeling in het Jeruzalem der gemeentefinanciën is, weet hoeveel waarde aan deze restrictie moet worden gehecht en begrijpt, hoe weinig er van deze lastenverlaging terecht moet komen.

Steeds verminderende inkomsten der openbare lichamen, de onmogelijkheid deswege om de overheidslasten te verlagen, welke op het afnemende volksvermogen relatief steeds zwaarder gaan drukken en het volksinkomen ten ongunste influenceeren, — ziedaar de vicieuze cirkel, waarin wij in Nederland zijn geraakt.

Op welke wijze zal deze ban worden gebroken? Dit is de pijnigende vraag, welke velen zich stellen. Een voorloopig antwoord is, dat het onderhavige ontwerp ten aanzien van de overheidslasten daarin niet slaagt.

Mr. M. ROOIJ Jr.

Naschrift. Nadat het bovenstaande was geschreven, kwam ons de jongste aflevering van het Maandschrift van het Centraal Bureau voor de Statistiek in handen (30e. jaargang, No. 6). Daarin worden vergelijkende gegevens over de heffing van opcenten op de gemeentefondsbelasting in de gemeenten boven de 20.000 zielen gepubliceerd. Uit den daarbij afgedrukten staat blijkt eerst recht, hoezeer de belastingdruk in de groote gemeenten de laatste jaren is toegenomen. Het grootste deel van deze gemeenten heft in het jaar 1935/36 reeds het maximum aantal opcenten en is voor deze belasting in de tweede of derde klasse geplaatst.

Hoewel deze gegevens slechts één der gemeentelijke belastingen betreffen, kan men hen zeker als een algemeene barometer voor den stand der gemeentefinanciën beschouwen. Bij gebleken noodzaak tot verzwarende van lasten hebben de gemeentebesturen er immers telkens naar gestreefd, den verhoogden druk zooveel mogelijk over alle daarvoor in aanmerking komende heffingen te verdeelen.

Bovenbedoelde gegevens bewijzen, dat wij den toestand der gemeente-financiën niet te zwart hebben afgeschilderd.

¹⁾ Genoemd verslag, pag. 9.

BETEKENIS VAN DE VERLAGING VAN VASTE LASTEN EN HUREN VOOR DE HYPOTHEEKBANKEN.

Wanneer men vraagt naar de beteekenis van bovengenoemd wetsontwerp voor de hypotheekbanken — en daarbij denkt men dan allereerst aan de door de hypotheekbanken uitgegeven pandbrieven, waarvan volgens het C. B. S. op 1 Januari jl. een bedrag van f 987.885.200,— uitstond — dan kan men deze vraag niet beantwoorden zonder het geheele systeem, dat aan de gepubliceerde wetsvoorstellen tot verlaging van sommige particuliere en overheidslasten ten grondslag ligt, in oogenschouw te nemen. Het begrip „last” immers is volkomen relatief: voor den huurder is de huur een last, doch voor den huiseigenaar een bate; voor de hypotheekbank is de pandbrief een last en de hypotheekrente een inkomst. Ook de overheid kan haar uitgaven niet volhouden, wanneer de bevolking de belastingen niet meer kan opbrengen en daarom mag dit wetsontwerp nimmer beoordeeld worden op zijn merites voor een speciaal onderdeel, doch moet het als geheel worden bekeken.

Zou men bijv. uitsluitend een beschouwing houden over de gedwongen hypotheek- en pandbriefrenteverlaging, welke het ontwerp bevat, men zou niet fel genoeg daartegen kunnen waarschuwen.

Gedwongen ingrijpen in renteverhoudingen immers heeft te allen tijde het crediet als zoodanig zeer ernstig benadeeld en wanneer men eenmaal van de juiste principes afwijkt, dan vermogt niemand te voorspellen, tot welke maatregelen de Regeering in die richting nog verder gedreven zal worden.

In dit tijdschrift is daarop in het nummer van 1 November 1933 door mij gewezen, toen in de Troonrede van 1933 maatregelen tot beperking van het executie-recht waren aangekondigd en o.a. de gang van zaken in Duitschland als waarschuwend voorbeeld werd aangehaald.

Hoewel het Deutsche systeem-Brüning anders was dan het Nederlandsche en voorts de toestanden thans in Nederland anders zijn dan zij destijds in Duitschland waren, zoo moet men wel aannemen, dat de Regeering wel zeer ernstige motieven heeft om dit alles te riskeeren.

In ieder geval bevat het ontwerp ook het allereerst noodige: verlaging van de overheidslasten. Hoe zeer het deze lasten zijn, die loodzwaar op de bestaande huisexploitaties drukken, vooral wanneer op erfpacht is gebouwd of in den tijd, toen de bouwmaterialen zooveel duurder waren dan thans het geval is, is uitstekend uiteengezet in het verslag van den Hoofdinspecteur der Volkshuisvesting over 1934.

De ontzettend gedaalde bouwkosten hebben den nieuwbouw zoodanig aangemoedigd, dat in 1934 meer woningen bijgebouwd zijn dan ooit tevoren: met 54.000 woningen is in dat jaar het aanbod toegenomen, zoodat de woningmarkt totaal gedesorganiseerd is en het percentage leegstaande huizen is zoo groot, dat niet alleen in veel gevallen door onvoldoende huurinkomsten het eigenaarskapitaal verdwenen is, doch ook van verscheiden hypotheeken de regelde betaling van rente en aflossing in gevaar is gebracht.

Vermoedelijk heeft de Regeering de gevolgen van een tijdelijke groote terughoudendheid van hypotheecair kapitaal in verband met het groote woningoverschot op dit oogenblik niet zoo zwaar laten wegen, doch het valt m.i. te betreuren, dat de Regeering dan niet liever aan den aanbouw van nieuwe woningen paal en perk heeft gesteld en het te veel aan kapitaal, in den nieuwbouw gestoken, niet geleid heeft naar den bestaanden bouw, waarvoor vermindering van den druk der kapitaallasten het meest urgent is.

Verder is het begrijpelijk, dat wie zijn oog voornamelijk richt naar degenen, die met veel en uiter aard duur kapitaal van anderen hebben gewerkt, het ingrijpen in de rente lang niet voldoende acht en vermindering van de hoofdsommen of devaluatie bepleit.

Hier raakt men echter een punt van aanpassingspolitiek der Regeering van zoo principiëelen aard, dat een verschil van meening daarover aanleiding heeft gegeven tot het aftreden van Minister Steenberghe, die blijkens zijn mededeeling aan de Maasbode het probleem stelt als volgt: „Voor mij stond nl. de zaak van den aanvang af theoretisch aldus: of aanpassen over de heele lijn en op korten termijn, met inbegrip van aantasting van hoofdsommen of devaluatie”.

Men ontmoet deze opvatting dikwijls, doch blijkbaar volgt de Regeering doelbewust een derde systeem, nl. van geleidelijke aanpassing met Regeeringssteun op de meest bedreigde plaatsen zonder aantasting van de hoofdsommen.

Thans is aan de orde gesteld het probleem van de huizenexploitatie met hypotheek- en dus grondcredietobligatierente, huren en op het onroerend goed drukkende overheidslasten.

Gaat men uit van het Regeeringssysteem en is men zich bewust van het nu eenmaal door een Regeering te aanvaarden feit, dat een zekere collectieve verantwoordelijkheid van allen voor allen — waardoor dus de zwakken in zekere mate ten koste van de sterken worden geholpen — in overeenstemming is met den geest des tijds, dan moet erkend worden, dat het Nederlandsche systeem in deze gunstig afsteekt bij de destijds door Brüning in Duitschland gevolgde methode.

In de eerste plaats bevat het Nederlandsche plan geen executiebeperking, welke beperking slechts tot nog verdere verstoring zou leiden, saneering zou verhinderen en het crediet nog veel sterker zou aantasten — gelijk in den landbouw dan ook is gebeurd.

Wil men de belangen der pandbriefhouders niet uit het oog verliezen ten behoeve der hypotheekdebiteuren, dan mag dit ook nimmer gebeuren en het is in dit verband tekenend, dat de huiseigenaren, die een telegram aan den Minister van Justitie hebben gezonden, met verzoek om executiebeperking in te voeren, dit uitsluitend naar aanleiding van opzegging van *particuliere* hypotheeken hebben gevraagd.

In de tweede plaats is niet zonder meer met 20 pCt. verlaagd, maar heeft men bijv. de huren verlaagd met 20 pCt. vergeleken bij het *peil* van 1931. De verhuurder, die dus eigener beweging al voldoende verlaagd heeft, wordt dus niet benadeeld in vergelijking met zijn collega, die zijn huren zoo hoog mogelijk heeft trachten te houden.

Het is jammer, dat men ook voor de hypotheekrente niet een dergelijk systeem heeft kunnen vinden, doch een practisch uitvoerbaar systeem is niet zoo gemakkelijk aan te geven.

Wanneer men nl. voor een categorie van debiteuren de hoogere hypotheekrente, welke zij wel kunnen betalen, wil handhaven, hoe moet men dan met de pandbrieven aan? Practisch lijkt mij dit dan ook niet uitvoerbaar; het is zelfs al een groot bezwaar, dat de pandbriefrente niet definitief als bij conversie op 4 pCt. wordt gesteld, doch de toestand voor 1 Januari 1938 nader onder oogen zal worden gezien. Bij zoo'n onzekerheid wordt de bedrijfspolitiek zeer moeilijk en de wetgever zal de normale conversie hebben verhinderd. Zou het daarom niet billijk en gewenscht zijn de conversie van pandbrieven definitief te maken?

Daarvoor pleiten nog meerdere redenen. Het wetsontwerp houdt rekening met de werkelijkheid, dat het uit een oogpunt van soliditeit voor de pandbrieven hoogst gewenscht is de hypotheekbedragen, welke te hoog geworden zijn, te verminderen in verhouding tot de gedaalde waarde van het onderpand. Daarom wordt den huiseigenaar ook alleen dan het recht gegeven vermindering van periodieke aflossing op de leeningen te vragen, wanneer hij noch uit eigen midelen, noch uit de exploitatie van het onderpand meer dan 1 pCt. aflossing kan betalen.

Daartegenover worden de hypotheekbanken verplicht haar normale uitlotingsvoorwaarden voor de pandbrieven zooveel mogelijk volledig na te komen en geeft de wet slechts een veiligheidsklep tegen vastloopen.

Er is dus in het ontwerp voor gezorgd, dat pandbriefhouders niet verder worden benadeeld dan de regeeringspolitiek eischt en dan is het het meest gewenschte om op de nieuwe basis zoo normaal mogelijk door te werken.

In het Nederlandsche systeem past geen percentsgewijze verlaging van alle hypotheek- en pandbriefrente, die misschien wel billijker zou zijn als men de deugd van voorzichtige financiering wil beloonen, maar die voor verzekeringsmaatschappijen, pensioenfonds enz. praktische moeilijkheden zou meebrengen, indien de rente van thans reeds 4 pCt. rentende pandbrieven op 3.2 pCt. zou worden gebracht. Vermoedelijk zouden de pandbriefhouders een dergelijk systeem moeilijker aanvaarden.

Men heeft, om ontduiking te voorkomen, blijkbaar niet aangedurfd de rente voor nieuwe hypotheekvrij te laten. Aangezien er tot dusverre ook veel geld beschikbaar was voor lagere rente dan 4% pCt., heeft men blijkbaar gemeend dit voorloopig zonder veel gevaar te kunnen doen. Dit is wel zeer betreurenswaardig, aangezien de rentemarge voor de hypotheekbanken nu wettelijk zal worden teruggebracht tot maximaal ¼ pCt., een marge, die praktisch lang niet bereikt zal worden. Verscheiden leeningen immers doen gaandeweg lagere rente, hetzij omdat een hogere rente niet meer betaald kan worden, hetzij om een buitengewoon soliden post in de portefeuille te kunnen behouden. Voorts was in normale tijden, toen de bedrijfskosten behalve door de rentemarge ook door de gebruikelijke provisie bij het afsluiten van veel nieuwe leeningen vergoed kon worden, een rentemarge van ¼ pCt. wel voldoende, doch bovenal behoort men te bedenken, dat vroeger slechts zelden groote verliezen behoeften te worden afgeboekt, terwijl de thans onvermijdelijk door iedere bank geleden en nog te lijden verliezen geleidelijk uit de winsten moeten worden afgeschreven.

Voor de hypotheekbanken komt er ter versterking van de positie harer debiteuren alles op aan, of de vaste overheidslasten inderdaad voldoende verlaagd zullen worden. Voor den erfpachtscanon is zulks in het ontwerp opgenomen. In deze verlaging van den erfpachtscanon is m.i. in zooverre geen onbillijkheid te zien tegenover hen, die den grond destijds hebben gekocht, als de grondeigenaar de hypothecaire leening, waarmede hij zijn aankoop heeft gefinancierd, in den regel reeds in rente heeft zien teruggaan. De verlaging der overige vaste lasten, welke juist voor de huiseigenaren op eigen grond van zooveel belang zijn, moet echter nog nader worden vastgesteld. Zou de invoering van de wet op deze verlaging niet kunnen wachten? Voorts wordt dit gedeelte van het ontwerp ernstig ontsierd door de mogelijkheid van compensatie met verhooging van de personeele belasting. Verhoging van deze belastingen lijkt volkomen uitgesloten in dezen tijd; de gemeenten zullen haar compensatie niet meer kunnen vinden in een verschuiving van lasten, maar op gevaar af anders de aanpassing slechts schijnbaar te bereiken, die compensatie moeten zoeken in vermindering van de uitgaven. De heer Drees heeft er in dit verband reeds op gewezen, dat het wetsontwerp een leemte bevat, doordat het niet inhoudt gedwongen conversie van gemeenteleeningen, welke hooger renten dan 4 pCt.

Men bedenke, dat de gemeenten ook zwaar geïnteresseerd zijn in het huizenbedrijf en dat de hoogeheid van de overheid niet verhindert, dat zij even economisch tracht te handelen als iedere particuliere instelling, door haar hypothecaire voorschotten niet in rente te verlagen, tenzij de geldleener door extraaflossing de hypotheek kan terugbrengen tot een lager en dus minder risico meebrengend bedrag, dat

de gemeente Den Haag stelt op 60 pCt. van de waarde van het onderpand bij herschatting.

Voor de houders van gemeente-obligaties zal hetzelfde motief gelden als voor die van pandbrieven, dat zij zich in dezen tijd wellicht een offer in de rente zullen laten welgevallen, mits de hoofdsommen daardoor meer safe worden gesteld.

Of dit bij de pandbrieven het geval zal zijn, valt over het algemeen nog niet precies te zeggen, doch hangt grotendeels af van de mate, waarin de gemeentelijke lasten voor de hypotheekdebiteuren inderdaad verlaagd worden. Of daarin, behalve bij erfpacht, steeds een voldoende compensatie voor de huurverlaging te vinden zal zijn, moet dus worden afgewacht. Voorts vergete men niet, dat de terugbrenging van te hoog geworden hypotheekbedragen de grootste zorg van het huidig hypotheekbankbeleid uitmaakt. Versterking van de positie der debiteuren en betaling van lagere rente, waardoor gelden voor aflossing vrijkomen, kunnen daartoe meewerken, doch een maximum rente-marge van ten hoogste ¼ pCt. maakt het anderzijds ook weer bezwaarlijker om de verliezen op de eene leening, welke men o.a. kan nemen door den debiteur verder in de rente tegemoet te komen, met de winsten op andere, die de hogere rente wel kunnen betalen, weder eenigszins goed te maken.

Door de verlaging van ondragelijk geworden erfpachtscanon, de voorgenomen verlaging van verdere overheidslasten, de renteverlaging, welke voor verscheiden debiteuren een versterking van hun positie betekent, kan men echter niet zeggen, dat het door pandbriefhouders te brengen offer tevergeefs gebracht zal blijken te zijn.

Tenslotte is, nu de Regeering eenmaal haar voorstellen, welke natuurlijk zeer zorgvuldig zijn overwogen en waarvan het pro en contra haar bekend is, heeft gepubliceerd, een verdere vrijwillige en altijd kostbare conversie der nog uitstaande ongeveer f 700.000.000 hooger dan 4 pCt. rentende pandbrieven wel zeer moeilijk geworden. Mr. J. WILKENS.

GEVOLGEN VAN HET WETSONTWERP VOOR DE HUISEIGENAREN.

Het stemt tot verheugenis, dat de Regeering eindelijk blijk geeft duidelijk in te zien, dat de tegenwoordige verhoudingen in de exploitatie der onroerende goederen onredelijk zijn en van dit gezichtspunt uit gezien is er reden voor de huiseigenaren om dit ontwerp welwillend tegemoet te treden.

Helaas blijkt echter datgene, wat dit ontwerp praktisch aanbiedt, van zoo weinig daadwerkelijk belang, dat voor dit ontwerp thans elke geestdrift van huiseigenaren misplaatst zou zijn, daar zeer velen onder hen er meer kwaads dan goeds van zullen hebben te verwachten. Het blijkt toch, dat slechts één ingrijpende maatregel van algemeene strekking wordt doorgevoerd en wel de verlaging van de huur met 20 pCt. gemeten aan de huurwaarde van 1 Januari 1931.

Tegenover het groote positieve nadeel, dat deze bepaling dreigt te brengen aan die huiseigenaren, die tot op heden weinig of geen huurverlaging behoeften toe te staan, valt de van algemeen ontlastende strekking zijnde maatregel — waarbij de rente tot uniform 4% pCt. wordt teruggebracht — in het niet. Hierbij komt verder, dat de verlaging van overheidslasten, waarin het ontwerp wil voorzien, goeddeels verlagingen in perspectief zijn, waarvan het waarschijnlijk is, dat de groote meerderheid van huiseigenaren voorshands praktisch geen verlichting zullen ontvangen.

Vanuit het standpunt van den huiseigenaar gezien is het ontwerp, voorzien van de hieronder volgende noodzakelijke wijzigingen en aanvullingen, slechts een eerste stap en de onvoldoendheid van het thans door de Regeering voorgestelde valt wellicht hieruit te verklaren, dat de Regeering er zich ook thans weer

schroomvallig voor hoedt om in deze materie doelbewust in te grijpen en de publieke opinie omtrent de noodzakelijkheid van het hoe en het waarom voor te lichten; er integendeel den voorkeur aan blijkt te geven om, ter voorkoming van schadelijke gevolgen, met maatregelen te wachten tot de publieke opinie daarvoor rijp is.

De Regeering heeft blijkbaar de hoop op een lager rentetype dan 4 pCt. binnen afzienbaren tijd opgegeven, hetgeen de perspectieven voor de huiseigenaren nog meer versombert. Het hogere rentetype voor hypotheek (4½ pCt.) motiveert de Regeering onder verwijzing naar de marge, welke de hypotheekbanken hier te lande in acht plegen te nemen tusschen de te betalen pandbriefrente en de te ontvangen hypotheekrente.

Een oogenblik aannemend, dat deze gedachtengang in deze omstandigheden juist moet worden geacht, waarop wij nog nader terugkomen, moet hier worden vastgesteld, dat dit motief op zichzelf nog niet noodzakelijk behoeft te leiden tot het vaststellen van het algemeen voor hypotheek geldende rentetype van 4½ pCt. Het zal onze Regeering ongetwijfeld bekend zijn, dat het totaal der onder hypotheecair verband verstrekte gelden, afkomstig van „particulieren”, vele malen groter is dan de circa 1 milliard gulden, die via de hypotheekbanken belegging op onderpand van onroerend goed vonden. Waar de Regeering in de M. v. T. op pag. 3 zelf aanvoert, dat de pandbrief in economischen zin overeenkomst vertoont met de rechtstreeksche hypotheecaire geldleening, zou het o.i. voor de hand hebben gelegen om dan ook de rente voor de hypotheek, afkomstig van particulieren, op dezelfde hoogte te stellen als thans voor de pandbriefrente wordt gedaan en wel op 4 pCt. Als uitzonderingsbepaling zou dan kunnen gelden, dat de hypotheekbanken het ietwat hogere rentetype zouden mogen berekenen.

Nu dit niet is geschied, bestaat het gevaar, dat particuliere geldschietters onder hypotheekverband hun opzegbare hypotheek zullen oversluiten naar het door de wet vastgestelde 4½ pCt. type, zoodat de mogelijkheid niet bij voorbaat is uitgesloten, dat verschillende eigenaren in plaats van renteverlaging, renteverhoging zullen hebben te verwachten en daarmee, in plaats van verlichting, verdere verzwaring van lasten.

Het in het ontwerp gestelde uniforme rentetype lijkt ons echter niet juist. Waar de Regeering een huurverlagingseisch stelt van 20 pCt., zou het o.i. juist en billijker zijn geweest, indien zij een renteverlaging van 20 pCt. naar maatstaf van de rente van 1931 zou hebben voorgeschreven. Dit ware juist, omdat dan ook de bijzondere risico's van elke leening in het nieuwe rentetype verdisconteerd zouden zijn gebleven, terwijl bovendien de eigenaren met naar verhouding van het onderpand kleine hypotheek — welke reeds een lager rentetype hebben — thans mede van de renteverlaging zouden profiteren. Billijker zou een dergelijke regeling zeker zijn, omdat bij de thans voorgestelde regeling de laatste groep huiseigenaren wel deelen in de 20 pCt. huurverlaging, doch niet in verlaging van rente, ja zelfs het risico van renteverhoging loopen. De weinig elegante oplossing dat de rente voor 2e en 3e hypotheek eveneens op uniform 4½ pCt. wordt gesteld zou dan niet noodig zijn. Deze gelijkshakeling van 1e, 2e en 3e hypotheek, wat den rentevoet betreft, is economisch onjuist en voor het rechtsgevoel onbevredigend. De huiseigenaren, die hun eigendommen overbelast hebben, kunnen mogelijk van deze regeling profiteren, echter zonder dat daardoor uitzicht bestaat op saneering van hun ongezonde exploitaties, terwijl door de thans voorgestelde regeling de solide exploitaties weer wat verder worden uitgehouden.

De in het ontwerp vastgestelde verlaging van de aflossing tot minimaal 1 pCt. is onvoldoende. Wie

eenigszins nauwer betrokken is bij de woningexploitatie weet, dat reeds thans tal van eigenaren niet in staat zijn ook maar iets af te lossen, zoodat handhaving van dezen eisch reeds bij voorbaat voor velen onvervulbaar is en hen automatisch moet in gebreke stellen, met gevolg, dat op groote schaal executies zullen moeten volgen, welke slechts zullen worden voorkomen door een executie-beperking, c.q. executie-verbod. Voorts moet worden gevreesd, dat het afdwingen van huurcessie, hetwelk reeds op zeer uitgebreide schaal plaats vindt, in versterkte mate voortgang zal vinden.

Deze tegemoetkoming wordt bovendien slechts dan verleend indien de debiteur, na bevel van den kantonnier, met bewijsstukken gestaafde gegevens nopens eigen inkomen en vermogen heeft verstrekt. Zulks beteekent, dat, bij een bepaalde exploitatie, welke noodlijdend is en geen contractueele aflossing toelaat, uit andere bronnen van inkomsten of vermogen de tekorten moeten worden aangezuiverd en dat eerst bij uitputting van deze andere inkomsten- of vermogensbestanddeelen de verzachting van voorwaarden — zooals door ons overigens reeds als onvoldoende werd gekwalificeerd — intreedt. Dit beteekent tevens, dat dus eventueele overschotten op nog niet noodlijdende exploitaties zullen moeten worden overgeheveld naar de noodlijdende, tengevolge waarvan de natuurlijke reserve-vorming voor de thans nog gezonde exploitaties wordt belet met het gevolg, dat bij voortschrijdende huurdaling en het voortschrijden van den tijd, de nog niet noodlijdende exploitaties in versneld tempo noodlijdend moeten worden. De geëischte inzage in den vermogenstoestand heeft klaarblijkelijk tot doel de liquidatie van wellicht nog bestaande vermogensbestanddeelen, waarvan de strekking zal zijn, dat de huiseigenaar, behalve het reeds verloren eigen kapitaal tengevolge van het tenietgaan van de overwaarde, nieuwe kapitalen zal moeten steken in zijn eigendommen.

De heer Mook heeft in zijn te Amsterdam gehouden congresrede, waarin behandeld is het onderwerp: „Is beperking van het executierecht t.a.v. het onroerend goed wenschelijk?”, aangetoond, dat bij doorvoering van dezen maatregel door de gezamenlijke huiseigenaren in Nederland wederom circa 1 milliard nieuw kapitaal in het huizenbezit zal moeten worden gestoken. Hij uitte reeds toen zijn vrees, dat deze groep van burgers, na het reeds geleden milliardverlies, tot deze krachtsinspanning niet meer in staat zal blijken.

Het komt ons voor, dat de Regeering met het voorgestelde, het zich gestelde schamele doel — het verkrijgen van voorshands verlichting van den debiteur — niet zal bereiken. Overduidelijk blijkt, dat saneering der exploitaties, het rechtzetten van ook blijkens de M. v. T. inderdaad scheef getrokken verhoudingen, niet wordt bedoeld. Het vraagstuk der vaste lasten wordt niet bezien van het gezichtspunt van den thans economisch mogelijken huurprijs, zoodat de daaruit voortvloeiende consequentie van onvermijdelijke schuldherziening niet in het geding komt. Het perspectief, dat art. 1 van dit ontwerp biedt, is slechts dat van toenemende schuldverzwaring bij dalende waarde der onderpanden. Hoe dan ook in dit verband de tijdelijkheid van het ontwerp kan worden verdedigd met de motiveering: „zouden de omstandigheden zoo veranderen, dat de druk der oude leeningen niet meer als hinderlijk zou worden gevoeld” lijkt raadselachtig en moet menig huiseigenaar als bitter sarcasme voorkomen.

Het is onze overtuiging, dat zonder „saneering” der exploitaties en schuldverhoudingen geen normale toestanden kunnen terugkeeren en in het in Juli 1934 door den Ned. Bond van Huis- en Grondeigenaren en Bouwondernemers ingediende schema tot beperking van het executie-recht is der Regeering aangetoond, dat slechts via het vergrooten van aflossingen en het

maken van den post rente tot een sluitpost der exploitatie, een saneering langs den weg der aanpassing kan worden tot stand gebracht. Daarbij is tevens gebleken, dat de dan op te brengen rente zeer veel lager zal moeten zijn dan het door het wetsontwerp voorgestelde 4% percentage en de hier aan de hand van de toelichting bij het wetsontwerp verdedigde rente van 4 pCt.

Eigenaardig en bevoorrecht is de positie van het hypotheekbankwezen in dit ontwerp tot verkrijging van een lager huurpeil. Om tot dit doel te geraken, worden van de huiseigenaren opnieuw zware offers gevraagd, terwijl huns ondanks ook de crediteuren van de hypotheekbanken, t.w. de pandbriefhouders, offers zullen hebben te brengen. Nergens echter is in het ontwerp sprake van een offer der bij de exploitaties toch meer rechtstreeks betrokken hypotheekbanken. Integendeel, deze instellingen wordt een ruime marge tusschen pandbriefrente en hypotheekrente bij de wet gewaarborgd. Tevens wordt hun het recht toegerekend om in enig jaar geen grooter bedrag aan pandbrieven af te lossen, dan zij een vorig jaar van hun debiteuren als aflossing hebben ontvangen, een en ander zonder eenige nadere motiveering.

T.a.v. de marge van $\frac{1}{2}$ pCt. tusschen hypotheek- en pandbriefrente mogen wij verwijzen naar een rede van Mr. J. Wilkens, waarin aan de hand van uitvoerig cijfermateriaal werd aangetoond, dat het Ned. Hypotheekbankbedrijf in het verleden kon werken met een marge tusschen hypotheek- en pandbriefrente van p.m. 0.6 pCt. Het moet dan ook ten zeerste bevreemden, dat de Regeering voorshands, in afwijking van dit cijfer, heeft gemeend $\frac{1}{2}$ pCt. te moeten voorstellen.

Gezien de offers, die de huiseigenaren in het verleden reeds hebben gebracht en in de toekomst nog moeten brengen; gezien de offers, die de Regeering meent te moeten opleggen aan de slechts in derde instantie bij de exploitatie van het onroerend goed betrokkenen — de pandbriefhouders — zou het o.i. noodzakelijk zijn geweest, dat nader werd gemotiveerd, en met cijfers werd aangetoond, waarom de hypotheekbanken met geen mindere marge dan $\frac{1}{2}$ pCt. kunnen volstaan. Voorts zou het dringend noodzakelijk zijn, dat werd aangetoond, waarom in dit stelsel van „offers brengen” het obligo van aandeelhouders der hypotheekbanken niet onmiddellijk en in zijn geheel wordt opeischbaar gesteld, en welke dringende redenen er kunnen zijn, dat op deze wijze de aandeelhouders der hypotheekbanken hun bijdrage in de tekorten nalaten. Voorts lijkt het ons geen onbillijke eisch, dat reserves der hypotheekbanken worden aangewend, althans grootendeels, voor het doel waarvoor zij indertijd zijn geschapen, en zij dus mee worden betrokken om hun aandeel in de „aanpassing” te dragen, evenzeer als zulks het geval is bij de andere bij het onroerend goed betrokken categoriën.

T.a.v. de overheidslasten biedt het ontwerp niets hetgeen na de opmerkingen, die de Regeering in de M. v. T. hieraan wijdde, en welke wij gedeeltelijk in de aanvang van deze beschouwing hebben overgenomen, moet bevreemden. De Regeering stelt verlaging in het vooruitzicht van grond- en straatbelasting, van precario en brandass.-belasting, doch opent tegelijkertijd de mogelijkheid voor de gemeente-besturen om de opcenten op de gemeente-fondsbelasting en de personeele belasting te verhoogen. Aangezien een verhooging van de gemeente-fondsbelasting, behalve den huiseigenaar zelf, ook den huurder treft, terwijl de verhooging der personeele belasting prompt op de huiseigenaren zal worden afgewenteld, zooals de laatste jaren na de rigoureuze verhooging dier belasting o.a. te Rotterdam is gebleken, komt deze gang van zaken praktisch hier op neer, dat de overheid met de linkerhand terugneemt, wat zij met de rechter geeft. De argumentatie dat „de wetgever in verband met de financieele positie der betrokken gemeenten

verlaging niet dwingend over de geheele linie kan voorschrijven” maakt de in uitzicht gestelde verlaging van overheidslasten tot een luchtspiegeling. Huiseigenaren zijn niet gebaat met een verplaatsing der lasten; verlaging is en blijft absoluut noodzakelijk. Het komt ons voor, dat de Regeering t.a.v. de overheidslasten moet bevorderen een verlaging, analoog aan den huurverlagingseisch van 20 pCt., gemeten aan de hoogte dezer lasten op 1 Januari 1931.

Met betrekking tot de uitvoeringsvoorschriften zouden wij nog willen opmerken, dat de, ingevolge art. 15 gestelde, voorwaarde tot storting van f 1 ten behoeve van de beschikking van den inspecteur der directe belastingen inzake vaststelling van de huurwaarde van 1 Januari 1931 onjuist is. In de eerste plaats brengt dit voorschrift alweer verzwaring van lasten in plaats van verlichting en in de tweede plaats behoort o.i. naar analogie van de huurwetten, deze bemiddeling gratis te geschieden, als zijnde in het algemeen belang. Hier is de overheid de enige en aangewezen instantie tot het dragen van de aan dezen gang van zaken vastzittende onvermijdelijke kosten.

Aangezien voorts de kantonrechter krachtens dit ontwerp bevoegd is om, bij de toepassing der wet, zoodanige personen op te roepen en al of niet na beediging als getuige of deskundige te hooren als hij te zijner voorlichting noodig acht, terwijl deze personen verplicht zijn om te verschijnen en de gevorderde voorlichting te geven, willen wij niet nalaten op te merken, dat het ten behoeve van de gestelde deskundigheid noodzakelijk zal zijn hierbij de organisaties der huiseigenaren in te schakelen. Tegen de bepaling, dat de kantonrechter, indien hij van oordeel is, dat zijn tusschenkomst noodeloos is ingeroepen, de partij die dit deed kan veroordeelen in de kosten van het geding tot een bedrag van f 10 kan in zoover gerechtvaardigd bezwaar worden gemaakt, als een nadere aanduiding van „noodeloos” achterwege is gebleven. Een nadere omschrijving zou daarom wel noodig kunnen blijken, omdat bij onjuiste toepassing het praktisch zou kunnen leiden tot dien toestand, waarbij de beslissingen van den inspecteur van de directe belastingen eindbeslissingen zouden worden.

Tenslotte moet nog worden opgemerkt, dat in dit ontwerp niet is voorzien in de mogelijkheid, dat een crediteur uithoofde van bijv. goederenleverantie door beslaglegging een getroffen regeling tusschen hypotheek crediteur en debiteur kan ongedaan maken.

Om dit te voorkomen zou het noodig zijn de preferentie van de kosten van beslaglegging bij dergelijke gevallen te doen vervallen.

Summa Summarum zijn wij van oordeel, dat het wetsontwerp, in den vorm waarin het thans is verschenen, niet vermag te leiden tot het door de Regeering met de indiening daarvan beoogde doel, nl. tijdelijke verlichting van de lasten van den debiteur. In afwachting van verder ingrijpende maatregelen, welke de saneering van de huidige posities ten doel moeten hebben, zal in dit ontwerp de renteverlaging uniform moeten worden vastgesteld op 20 pCt. van de gegolden hebbende rente op 1 Januari 1931. Voorts moet algeheele vrijstelling van aflossing kunnen worden verleend, terwijl een daadwerkelijke verlaging der overheidslasten, eveneens van 20 pCt., op korten termijn onvermijdelijk is.

Tevens zal ter voorkoming van verdere toeneming der executies een executies-beperking als sluitstuk op dit ontwerp moeten worden opgenomen. Het resultaat van een en ander zal echter o.i. onbevredigend moeten blijven, omdat in dit ontwerp niet tot de kern der moeilijkheden wordt doorgedrongen en de noodzakelijke aanpassing van de schuldverhoudingen aan de veranderde omstandigheden is uitgebleven.

A. W. HERMSE.

HUREN EN LASTEN TE AMSTERDAM.

Het huurniveau is in Amsterdam sterk beïnvloed door de Overheid. Deels door publieke lasten, die de eigenaar van een huis als onbezoldigd ontvanger in den vorm van huur moet trachten te innen; deels door den canon, dien de Gemeente berekende op de basis van dikwijls hooge rente voor haar leeningen, en voorts op de basis van al te royalen stadsaanleg, die typeerend was voor de weelde-periode, die, blijkens de feiten, zelfs niet in stand kon worden gehouden door sociale hervormers.

Typeerend voor de Overheidsbemoeienis op dit gebied is o.a., dat in den canon rente en afschrijving verdisconteerd zijn van openbare werken als bruggen, pleinen, plantsoenen enz., van welke werken de kosten derhalve middels den canon ten laste van de eigenaren-pachters zijn gebracht. Of ook, bij particuliere grondexploitatie, door betaling van den kostprijs dier werken, rechtstreeks ten laste van de prijzen van bouwterrein zijn gebracht. Een en ander onderstelde, dat de huiseigenaar die kosten van zijn huurders zou kunnen terugvorderen in den vorm van huur.

Ook de Overheidseischen ten aanzien van nieuwbouw, die gekenmerkt werden door verwachtingen omtrent blijvende welvaart, oefenden invloed op de huur, omdat zij de bouwkosten opdreven en algemeen, ook van socialistische zijde, erkend werd, dat de lasten van kapitaal en amortisatie uit de huren gedekt behoorden te worden.

Nog op 3 December 1931 was in den Amsterdamschen Gemeenteraad een debat over het woningpeil, waarbij de heer Baas (a.r.) in uitzicht stelde, dat zijn fractie zich zou verklaren tegen het verleenen van garantie voor woningen met een huurwaarde, welke ligt boven de grens van f 7 of f 7.50 per week, waarop Burgemeester en Wethouders bij monde van den heer De Miranda „tot hun leedwezen” moesten mededeelen, dat ook die verklaring hun standpunt niet zou kunnen wijzigen. „Woningen met huurprijzen beneden f 450 worden in Amsterdam nog slechts spaarzaam gebouwd. B. en W. zullen zich door den heer Baas, die een anderen kijk heeft op het arbeidersleven, er niet van laten weerhouden voort te gaan in de richting, welke zij tot nu toe hebben ingeslagen.” (Gem. bl. 1931 II bl. 2880). Die „richting” was het opdrijven van het woningniveau en van de kosten, die maatgevend zijn voor de bepaling der huur.

Ook door de rijksbouwpremie heeft de Regeering invloed geoefend op het huurpeil, in dien zin, dat zij in de premie het *extra* risico schatte, dat den bouwondernemer van dien tijd, ten laste der publieke kassen, ontnomen behoorde te worden.

Ontelbare millioenen zijn door spaarders in de volkshuisvesting geïnvesteerd. Kenmerkend daarvoor is, dat bij onderstelde geringe risico's met lage rente genoeg kon worden genomen, zoodat de belegging van geld in de volkshuisvesting, zoowel voor pand-briefhouders als andere hypothecaire crediteuren en ook voor de huiseigenaars, algemeen het karakter droeg van belegging van spaargelden. Nooit is beweerd, dat de huren in Nederland relatief hoog waren, en het Wetsontwerp tracht dan ook niet tot huurdruk te komen met het argument, dat de huren onredelijk hoog zijn. Integendeel, het merkwaardige feit doet zich voor, dat het Wetsontwerp erkent, dat de huren veelal reeds gedaald zijn, en dat desniettemin bij Wet zal worden ingegrepen om tot verdere huurdaling te komen.

Het is goed op te merken, in hoeverre de Overheid haar moreele verantwoordelijkheid voor het huurniveau, dat goeddeels door haar eigen maatregelen tot stand kwam, aanvaardt, resp. in hoeverre zij die verantwoordelijkheid afschuift op de huiseigenaars. Het Wetsontwerp wil immers niet alleen vermindering van lasten voor den huiseigenaar, die zijn inkomsten reeds zag dalen, maar wil ook forceeren tot verdere huurdaling over de heele linie, en

wel met 20 pCt. op de basis van 1 Januari 1931.

In Amsterdam zal voor onderscheiden woningcomplexen de theoretische samenstelling van de huur wel ietwat verschillen, maar ik meen als een gemiddelde uit vele exploitaties de volgende becijfering te mogen geven als voorbeeld:

Grondbelasting, straatgeld en water	14 pCt.
Assurantie-belasting en assurantie	1½ „
Onderhoud	15 „
Onkosten en administratie	5 „
Canon	13 „
Rente, aflossing en huurverlies	51½ „
	100 pCt.

Het Wetsontwerp suggereert eenigszins een procentueel gelijke verlaging van huren en lasten. Bezien wij de bovenstaande cijfers, dan blijkt, dat niet voor verlaging in aanmerking komen:

1o. *Onderhoud*, omdat wel door roofofbouw eenigen tijd bespaard kan worden op onderhoud, maar alleen ten koste van de kwaliteit van de woning en tevens ten koste van vernietiging van kapitaal. Zelfs moet vastgesteld worden, dat de overproductie van woningen zoo funeste gevolgen heeft, door de vele verhuizingen en door onredelijke eischen, die huurders plegen te stellen, dat zonder twijfel de onderhoudskosten stijgen. Verlaging van de huren over de heele linie kan daarin geen wijziging ten goede brengen, omdat die huurverlaging geen enkelen nieuwen huurder creëert.

2o. *Onkosten en administratie*, omdat in het algemeen die kosten reeds zoo zijn uitgezogen, dat er niets op te besparen valt, terwijl integendeel de toenemende moeilijkheden met huurders de administratieve kosten, deurwaarderskosten, enz. doen stijgen.

3o. *Huurverlies*, omdat bij de toenemende verarming van de bevolking het verschijnsel van huurverlies ernstiger wordt, terwijl bovendien de moraliteit daalt en elke gelegenheid om met huurschuld te vertrekken, of ook om een nieuwe woning te huren met een aantal weken of maanden „vrij wonen”, het huurverlies opdrijft. De verwachtingen, die de enkele publicatie van dit Wetsontwerp opwekt in de richting van huurverlaging, geeft reeds thans verzwarende van deze verliezen.

4o. *Aflossing*, omdat wel in den geest van het Wetsontwerp de aflossing zal kunnen worden teruggebracht tot 1 pCt., voorzover die hooger lag, maar omdat deze maatregel slechts verschuiving van betalingsplicht is, nog wel naar een periode, die er waarlijk niet beter uitziet dan de tegenwoordige.

Stellen wij 15 pCt. voor onderhoud en 5 pCt. voor onkosten plus administratie, 10 à 12 pCt. van de huur voor aflossing van hypotheek (rond 2 pCt. van de hoofdsom) en 10 pCt. huurverlies, dat tegenwoordig vrij normaal begint te worden, dan blijkt, dat het Wetsontwerp rond 42 pCt. van de normale huur buiten verlaging moet laten.

Voor verlaging komt dan slechts in aanmerking 58 pCt. van de normale huur. Deze 58 pCt. zijn voor rond 15 pCt. directe Overheidslasten, voor rond 13 pCt. canon en voor rond 30 pCt. rente van hypotheek en van het eigen kapitaal van den eigenaar. Indien het mogelijk ware al deze lasten met een gelijk percentage te verlagen, zou, om 20 pCt. huurverlaging tot stand te brengen, gelijk het Wetsontwerp wil, een verlaging van deze lasten moeten plaatsvinden van rond 33 pCt. Geschiedde dit, dan zou ook de huiseigenaar 33 pCt. van zijn inkomen derven, een percentage, beduidend hooger dan het Overheidspersoneel tot heden heeft moeten missen. Van zoodanige verlaging van openbare lasten, tarieven en renten is echter in het Wetsontwerp geen sprake. Integendeel. De Gemeentelijke lasten worden nog slechts perspectiefisch verlaagd, en geen sterveling kan garandeeren, dat, indien de Gemeentebesturen in den loop van het volgende jaar weigeren den vetten kluij, die hun in den huiseigendom ter beschikking staat, los te laten, er dan in Nederland een Regeering is, die in staat is en bereid om de Gemeentebesturen te dwingen tot de

vereischte verlaging van lasten mee te werken.

De verlaging van de hypotheekrente, die het Wetsontwerp beoogt, is eigenlijk slechts een caricatuur van werkelijke verlaging van de lasten van den gebouwen eigendom. Voor den Collectivatiebouw heeft de Regeering den rentevoet op 4 pCt. gesteld, en daarbij de woningbouwverenigingen volkomen vrijgesteld van conversiekosten. Voor den particulieren bouw wordt voor hypotheekbanken boven 4 pCt. rente een marge van $\frac{1}{4}$ pCt. toegelaten, d.i. de hoogste marge, welke deze banken verklaarden noodig te hebben om haar bedrijf winstgevend voort te zetten op de normale basis. $\frac{3}{4}$ pCt. boven 4 pCt. (collectivatiebouwrente) geeft reeds een verschil van 20 pCt. ten nadeele van den particulieren eigendom.

Eenige beperking ter zake van in rekening te brengen kosten van conversie der leeningen ontbreekt in het ontwerp, hoewel toch zulke kosten onder de huidige omstandigheden eenigszins hetzelfde karakter dragen als het sleutelgeld ten tijde van de Huurwetgeving. Het is bekend, dat verreweg de meeste hypotheeken loopen voor 5 jaren, zoodat den wetgever tevens bekend was, dat gedurende de periode, die het Wetsontwerp bestrijkt, een zeer groot deel van de leeningen contractueel afloopt. Het Wetsontwerp bevat geen enkele beperking van het recht van opzegging dier leeningen, noch ook een beperking, om alsdan de volle hoofdsom te eischen, en het is niet denkbaar, dat één hypothecair crediteur genoeg zal nemen met minder dan het volle pond. Bij dit alles komt, dat de hoogste rente steeds is betaald door hen, die de meest riskante posten namen, hetgeen verband hield met het geringer bedrag van het eigen-gefourneerde kapitaal.

Door wel den rentevoet te beperken tot 4%, maar den hypothecairen crediteur vrij te laten in het bepalen van provisiën en in het opvragen van de hoofdsom, zal bij de sterke daling van de waarde van woonhuizen, die reeds intrad en die onder de werking van dit Wetsontwerp nog verwacht moet worden, het effect van deze wettelijke bepaling veelal niet den huiseigenaar ten goede komen, wiens kapitaal bij een relatief-hooge hypothecaire leening reeds versmolten is, doch zal de verlaging van rente tot 4% slechts een schijnpost zijn, die voor den hypothecairen crediteur het karakter heeft van „broek- en vestzak”. De debiteur, die een solied beheer voerde en door relatief lage hoofdsom een lager rente betaalde dan 4%, wordt in het geheel niet geholpen, maar wel wordt hem 20 pCt. huurverlaging afgedwongen.

De schijn-amputatie van de rechten van den hypothecairen crediteur zal dan ook niet den eigenaar van het huis ten goede komen en practisch stille en openbare executies bevorderen.

* * *

Voor den huiseigenaar, die altijd een solied beheer heeft gevoerd, en die niet al te hooge hypothecaire leeningen sloot, met evenredig lageren rentelast, brengt het wetsontwerp niet de minste verlichting van rentelast, en voor zijn hypothecairen crediteur niet de minste beperking van inkomsten, maar wel wordt dien huiseigenaar een huurverlaging van 20 pCt. afgedwongen.

De huurverlaging, die vóór 1931 plaatsgreep, wordt genegeerd. De huurverlaging vanaf 1931 moet minstens 20 pCt. bedragen ongeacht de vraag, of de huurder behoefte heeft aan die verlaging of niet. Tallooze malen zal zich het geval voordoen, dat een in nood verkeerende eigenaar door de Wet gedwongen wordt aan een financieel zeer solieden huurder huurverlaging toe te staan, die voor den eigenaar niet alleen vermindering van inkomsten, maar bovendien een gekapitaliseerd bedrag aan vernietiging van kapitaal beteekent. Tallooze malen komt het in de practijk voor, dat de huur van een winkel sterker is gedaald dan 20 pCt. na 1931, maar dat de exploitatie

nog een beetje op de been kon worden gehouden, doordat de huren van de bovenwoningen op peil konden worden gehouden. Of andersom.

Weg er mee.

Zoo laat het verhuurdersbedrijf talloze variaties zien, die door de ruwe schaaft van het Wetsontwerp genegeerd worden, op een voor den huiseigendom noodlottige wijze. Naar mijn overtuiging zal dit Wetsontwerp, tot Wet verheven, een sterke opschuiving bevorderen van den huiseigendom naar de hypothecaire crediteuren, met vernietiging van het kapitaal van de huiseigenaars, die in ons goede Vaderland tot slachtoffers worden gemaakt van de „sociale” bemoeienissen van de Overheid op het gebied van de volkshuisvesting.

De eenig juiste saneering voor den huiseigendom schijnt mij deze, dat men, uitgaande van de theoretische samenstelling van de huur in normale tijden, het percentage, dat de publieke kassen, de hypothecaire crediteuren en den huiseigenaar van de nettohuur toekomt, in gelijke verhouding vermindert, en dat ook tegelijk zorggedragen wordt, dat de loopende hypothecaire leeningen door een moratorium bestendig blijven met een rentelast aan pandbriefhouders, enz., die evenredig vermindert met de vermindering van baten van hypotheekbanken enz. Ik zie geen enkele reden, waarom speciaal de huiseigenaar in het algemeen belang geslachtofferd moet worden door de Overheid, die zoo grooten invloed heeft geoefend en zoo groote verantwoordelijkheid heeft aanvaard met betrekking tot de financiering van de volkshuisvesting.

Ook die eigenaren behooren te worden geholpen, die nog solvabel zijn na huurdeling, gelijk het Wetsontwerp ook die huurders 20 pCt. huurverlaging wil toekennen, die nog niet failliet zijn.

Als slotopmerking zou ik hierbij willen stellen, dat wij thans oordeelen met de kennis en het inzicht, welke wij thans hebben.

Wie weet, hoe spoedig de kansen weer keeren? Hoe spoedig, hetzij door devaluatie, hetzij door een verbetering in het bedrijfsleven, weer een periode aanbreekt, waarin in Nederland de verhoudingen zich ten gunste wijzigen? Het systeem van het huidige Wetsontwerp brengt mee, dat op groote schaal de huiseigenaars worden onteigend zonder schadevergoeding. Na dit proces zijn de huizen dezelfde, maar zijn er andere eigenaars. Deze profiteeren dan wellicht van de rampen, welke de tegenwoordige spaarders hebben getroffen.

Naar mij wil voorkomen, is het deel van het nationaal vermogen, dat belegd is in de volkshuisvesting, en de verantwoordelijkheid van de Overheid ter zake zoo groot, dat gezocht moet worden naar middelen om te voorkomen, dat deze ramp groter afmetingen aanneemt dan onvermijdelijk is. Daartoe schijnt mij nuttig de vorming van een soort amortisatiefonds, dat hier niet breder kan worden ontwikkeld, maar dat voorwaarden behoort te scheppen, opdat zij, die thans hun vorderingen, vooral die in hoofdsom, niet voldaan kunnen krijgen wegens de huur- en waardedaling van den gebouwen eigendom, die vorderingen te gelegener tijd wellicht voldaan zullen krijgen, indien de omstandigheden dit toelaten, doordat de huren weer stijgen (of in een andere waarde worden uitgedrukt) en ook de waarde van de huizen zich in opwaartsche richting beweegt, en dat dan ook die eigenaren, die uit hun bezit gezet zullen zijn, hun verlies naar rato vergoed zullen krijgen.

H. VAN DER SCHAAR.

HET MIDDENSTANDBEDRIJF EN DE VOORGESTELDE VERLAGING VAN SOMMIGE VASTE LASTEN EN VAN HUREN.

De indiening van het wetsontwerp, houdende bijzondere maatregelen ter verkrijging van verlaging van sommige vaste lasten en van huren, geeft — zooals de redactie van dit blad terecht veronderstelde — inderdaad gereede aanleiding tot een beschouwing

over de beteekenis, welke daaraan uit hoofde van het belang van de middenstandsbedrijven moet worden toegekend. Vooropgesteld moge worden, dat uit middenstandskringen herhaaldelijk en met klem bij de Regeering is aangedrongen op het nemen van maatregelen, welke het aanpassingsproces kunnen bevorderen.

Zoo richtte de Ned. R.K. Middenstandsbond zich met een uitvoerig adres tot den Ministerraad, waarin verzocht werd maatregelen tot stand te brengen, „welke in het algemeen de vaste lasten i.c. huren e.a., tarieven en belastingen aan de veranderde omstandigheden aanpassen”.

De Koninklijke Nederlandsche Middenstandsbond heeft eerst gepleit voor een voorziening ten behoeve van de huurders van winkelhuizen in dier voege, „dat de huurder, die naar billijkheid en, gelet op de economische omstandigheden, niet meer in staat is den last zijner verplichtingen te dragen, in staat wordt gesteld zijn huurcontract te verbreken”. Vervolgens heeft de voorzitter van den K.N.M.B., de heer Ed. G. Schürmann, in zijn openingsrede voor de Algemeene Bondsvergadering op 2 Juli jl. te Apeldoorn, sterk den nadruk gelegd op de beteekenis van de vaste lasten voor het middenstandsbedrijf.

Dat de middenstandsbonden zich zoo positief voor maatregelen tot verlaging van kosten en lasten hebben uitgesproken is waarlijk geen wonder. Recente onderzoekingen van het Economisch Instituut voor den Middenstand¹⁾ hebben duidelijk bevestigd de communis opinio van belanghebbenden, dat er een steeds grooter wanverhouding ontstaat tusschen omzet en bedrijfskosten. Slechts door een drastische vermindering van de belooning der betrokken ondernemers — menigmaal beneden het loonpeil der werknemers — konden vele middenstanders zich nog met groote moeite staande houden.

Een beeld van de verstarring van bedrijfskosten geeft onderstaande tabel betreffende eenige belangrijke takken van levensmiddelenhandel (bedragen over 1933 uitgedrukt in procenten van de overeenkomstige bedragen in 1928):

	Huur	Be- taalde loonen	Inte- rest	Af- schrij- ving	Alg. kost.	Tot. kost.
Kruideniers	100	101	86	119	105	102
Slagers	94	102	79	132	97	100
Melkhandelaren ..	100	92	85	89	88	91
Groentenhandelaren	101	99	75	69	90	94

Voorals huren en loonen vertoonen weinig schommeling, hetgeen in verband met het aanhangige wetsontwerp van belang is. De beteekenis dezer posten in het totaal der kosten moge blijken uit onderstaande percentages:

Huur en loon in procenten van de totale kosten:

	1928			1933		
	Huur	Be- taalde loonen	Te- zam.	Huur	Be- taalde loonen	Te- zam.
Kruideniers	23,6	34,8	58,4	23,1	34,5	57,6
Slagers	16,2	43,9	60,1	15,2	44,8	60,-
Melkhandelaren ..	14,1	38,-	52,1	15,5	38,2	53,7
Groentenhandelaren	17,5	45,2	62,7	18,7	47,5	66,2

De betaalde loonen vormen verreweg den belangrijkste kostenfactor; met de huren tezamen vertegenwoordigen zij ruim de helft der bedrijfskosten.

Dat juist op deze posten nagenoeg niet te bezuinigen viel, moest derhalve ernstige gevolgen met zich brengen. De beteekenis van het verloop der winkelhuren op het kostenpeil moge ook nog uit de volgende meer gedetailleerde gegevens blijken:

¹⁾ „Kosten en winsten in den kleinhandel” en „Vaste lasten in den kleinhandel”, voorloopige uitkomsten van het onderzoek resp. te 's-Gravenhage en te Leeuwarden. Hieraan zijn ook de in dit artikel verwerkte gegevens ontleend.

Branche	Aantal gevallen	Daling t.o.v. 1928	Onver- anderd	Stijging t.o.v. 1928
Kruideniers.....	46	14	26	6
Slagers.....	72	25	38	9
Melkhandelaren.	15	2	9	4
Groentenhandel.	18	5	11	2

De later verschenen rapporten van het Economisch Instituut voor den Middenstand, naar aanleiding van onderzoekingen naar de vaste lasten in den detailhandel te 's-Gravenhage en Leeuwarden, bevestigen, dat de betaalde loonen en de huren de voornaamste factoren zijn:

	Leeuwarden		's-Gravenhage	
	In % van den omzet	Verande- ring in % sedert '28	In % van den omzet	Verande- ring in % sedert '28
Betaalde huur en/of ex- ploitatie eigen pand..	4,44	{ - 2,8 - 12,2	7,88	{ + 4,2 - 19,6
Water	0,02	+ 11,0	0,09	+ 4,2
Gas, electriciteit	0,89	+ 3,3	0,94	- 3,6
Personeele e.a. belast..	0,21	+ 9,9	0,48	- 5,2
Telefoon	0,21	- 2,9	0,45	- 14,5
Betaalde loonen	10,51	+ 2,3	10,86	- 19,4
Sociale lasten	0,51	+ 2,4	0,39	+ 26,8

In het vorenstaande is dus wel een rechtvaardiging te vinden voor de actie der organisaties, te meer waar die factoren, welke meer direct onder den invloed der ondernemers vallen (onderhoud, afschrijving, verkoopmarge) een aanzienlijke aanpassing vertoonen.

Vanzelfsprekend is dan ook, dat de in het wetsontwerp vervatte verlaging van hypotheekrente, de wijziging in de verplichtingen tot overeengekomen periodieke aflossing van hypotheeken, de verlaging van erf-pachtscanon, de mogelijkheid tot herziening van de bij gemeenteverordening opgelegde lasten (straatgeld, assurantie-belasting, precario e.d.) en tenslotte de huurverlaging in het algemeen, op instemming van den middenstand mogen bogen, al valt niet te ontkennen, dat te dien aanzien ernstige bezwaren zullen rijzen. Het feit bijv., dat de Regeering alle hypotheeken over één kam scheert en geen rekening houdt met de stijging van risico voor tweede en verdere hypotheeken, kan ook voorstanders van ingrijpen in de rechtsbetrekkingen op dit gebied niet zonder meer voorbij gaan. Wanneer de Regeering omdraaan blz. 6 van de Memorie van Toelichting aan de gemeentebesturen den weg wijst om de aderlatingen van haar budget te compenseren met een verhooging van de personeele belasting, dan rijst in middenstandskringen terstond de vraag, of men aldus niet van den regen in den drup komt.

Met betrekking tot de maatregelen ten aanzien van hypotheeken moge gewezen worden op het praktische bezwaar (dat niet ondervangen wordt), dat de kosten, voortvloeiend uit de omzetting van een bestaande hypotheek in een nieuwe van lager rente-type (boete-beding, zegel- en registratie-recht), ongewijzigd blijven, waardoor men eerst na verscheidene jaren enig voordeel kan behalen.

Dat de Regeering de mogelijkheid wil openen om sterker invloed te kunnen uitoefenen op het beleid der gemeentebesturen ten aanzien van het opleggen van lasten in den vorm van verhoogde opcenten op de grondbelasting, straatgeld, assurantie-belasting, precario en dergelijke, is zonder twijfel noodzakelijk, doch te vreezen valt, dat het uiteindelijk resultaat zeer zal tegenvallen. Immers, juist in die gemeenten, waar het bedrijfsleven zwaar gebukt gaat onder deze lasten, is de kans op verlaging het geringst, omdat daar ook de positie der openbare financiën ernstige zorgen baart.

In dit verband treft het, dat de Regeering de zakelijke belasting op het bedrijf (art. 277 c der Gemeentewet) en ook de Vermakelijkheidsbelasting buiten schot laat. Het ware nu een prachtige gelegenheid geweest om althans de zakelijke bedrijfsbelasting ge-

heel uit de wet te lichten, want als er één heffing in dit tijdsgewricht ontoelaatbaar is, dan is het wel deze.

Met betrekking tot de beoogde huurverlaging zal het bij den middenstand voldoening geven, dat in art. 11 sub b van het ontwerp uitdrukkelijk onder „gebouw” mede wordt verstaan: „winkel, lokaal tot uitstalling dan wel koffiehuis of andere inrichting tot het nuttigen van spijzen of dranken tegen betaling, enz.”. Fabrieken of werkplaatsen vallen hieronder dus niet, zoodat het ambachtsbedrijf en de kleine nijverheid van deze mogelijkheid tot lastenverlaging niet kunnen profiteren. Het uitsluiten van deze categorie wordt niet gemotiveerd, ook niet door een rechtvaardiging van de gedane keuze. Op deze leemte moge hier de aandacht worden gevestigd.

De inschakeling van den inspecteur der directe belastingen, die in de ongetwijfeld talrijke kwesties omtrent huurwaarde, huurprijs e.d. een Salomo's oordeel zal hebben te vellen, roept herinneringen wakker met betrekking tot het optreden van deze instantie bij de toepassing der Personeele Belasting, welke t.a.v. bedrijfslokaliteit nu eenmaal niet van den aangenaamsten aard zijn. Intusschen achten wij het verklaarbaar, dat de Regeering een bestaand, zij het alerm minst perfect werkend orgaan heeft willen inschakelen en de mogelijkheid van beroep op den kantonrechter geeft tenminste eenige bevrediging van het rechtsgevoel.

Een andere vraag is echter, of de inspecteurs, die in den tegenwoordigen tijd toch reeds druk bezet zijn, niet overbelast zullen worden, zoodat hun beslissingen lang zullen uitblijven en de wijze van afdoening er onder lijdt.

Wij hopen verder, dat de inspecteurs niet elke verbetering van het huis als een aanwijzing zullen beschouwen, dat daarvoor ook een hogere huurprijs dan op 1 Januari 1931 gold, moet worden vastgesteld, want dan komen vele winkeliers, die door wettelijke maatregelen of door de concurrentie gedwongen hun outillage verbeteren, doch veelal toch hun omzetten zagen dalen, in het gedrang.

Het wetsontwerp brengt inderdaad eenige maatregelen, welke het middenstandsbedrijf ten goede kunnen komen, doch het laat eenige belangrijke onderwerpen ongemoeid, zooals *het loonpeil*, dat zoowel in het winkel-, als in het ambachtsbedrijf nog een aanzienlijke aanpassing behoeft en *de tarieven van waterleiding, gas, electriciteit en telefoon*.

Preventieve maatregelen ten aanzien van de z.g. bedrijfstarieven zijn in elk geval noodzakelijk, omdat te verwachten valt, dat de gemeentebesturen deze zullen aangrijpen om gaten in hun budget, ontstaan door toepassing der hierbesproken regeling, te dichten.

Deze vrees is ook ten aanzien van de Personeele Belasting geenszins denkbeeldig en in dit verband moge herhaald worden de noodkreet van het hotel-, café-restaurantbedrijf, dat gelijkstelling met winkels, met betrekking tot de heffing dezer belasting, dringend behoeft, wil het niet in ernstig gevaar komen. Men vraagt zich zelfs af, of men de onbillijke en principieel onjuiste heffing van Personeele Belasting van bedrijfslokaliteiten niet zou kunnen vervangen door een verhooging van het heffingspercentage der Omzetbelasting, waardoor deze lasten althans over een breeder vlak verdeeld en dus minder drukkend worden, terwijl er tevens verband wordt gelegd met den omzet. Belastingdeskundigen gelieven dit denkbeeld eens te overwegen!

Summa summarum is dit wetsontwerp een stap in de richting van aanpassing der lasten aan de veranderde tijdsomstandigheden, doch het betreft blijkens de considerans slechts *sommige* lasten en laat dus, ook in middenstandskringen, verschillende onvervulde wenschen. De Regeering verdient nochtans waardeerling voor haar welgemeende poging.

F. L. VAN DER LEEUW.

DE INVLOED VAN HET WETSONTWERP OP DE RIJKSFONDSEN.

De vraag, welke de invloed op de groote fondsen zal zijn van de ontworpen wet „tot het verkrijgen van verlaging van sommige vaste lasten en van huren”, hangt geheel af van de strekking, die men voor zichzelf aan dit ontwerp toekent. Is men van meening, dat beoogd wordt het in gang zetten van een procédé, dat anders niet zou zijn aangevangen, dan zou men de gevolgen van een algemeene rentedaling op de fondsen als invloed van dit tot wet geworden ontwerp moeten opvatten. Acht men daarentegen een dergelijk gevolg ondenkbaar en beschouwt men het ontwerp als poging om een vicieuzen cirkel te doorbreken of om een procédé, waarvoor de omstandigheden rijp zijn en waarvoor het materiaal opgetast ligt, te verhaasten, dan zou men voor den invloed op de fondsen alleen in rekening mogen brengen de verminderde rente-opbrengst in den tijd, waarin men zonder de wet hogere interesten zou hebben geïncasseerd.

Dit zou dan neerkomen op een eenvoudig rekensommetje, waarvan de uitkomst bij de volstrekt niet fantastische bedragen, die de fondsen in pandbrieven en hypotheeken hebben belegd, binnen bescheiden grenzen zal blijven (eind 1932 had bijv. het Invaliditeitsfonds f 27½ miljoen in pandbrieven en f 16½ miljoen in hypotheeken belegd; welke natuurlijk thans lang niet alle een hogere interest afwerpen dan in het ontwerp als grens gesteld is; in totaal was toen door dat fonds in effecten, in hypotheeken en „op enkele schuldbekentenis” f 367 miljoen belegd).

Men zou zich slechts kunnen afvragen, of men principieel wel gerechtigd is *eenige* verlaging, van hoe geringen omvang ook, in de opbrengst van de beleggingen der fondsen te bevorderen. In het algemeen is dit stellig uiterst bedenkelijk en particuliere fondsen zouden een dergelijken maatregel ook nooit kunnen toepassen, omdat daardoor de noodzakelijke commercieel-financieele leidraad bij de beleggingspolitiek zou worden losgerafeld en deze laatste zou afglijden naar een toestand, waarbij niet meer de bestemming van het fonds, maar allerlei nevendoeleinden werden gediend.

Dat neemt niet weg, dat de Staat ter bereiking van doeleinden van klaarblijkelijk algemeen belang en zeker wanneer het den uitweg uit een noodtoestand betreft, m.i. gerechtigd kan worden geacht maatregelen voor te schrijven, die velen wel zouden willen nemen, indien zij gewaarborgd werden tegen den voorsprong, die minder scrupuleuze medemenschen of concurrenten door het nalaten dier maatregelen zouden verkrijgen. Het karakter dier maatregelen brengt in dezen gedachtengang dan mede, dat daarop geen uitzonderingen denkbaar zijn, zoodat zij, op het gebied der fondsen liggende, ook deze zouden moeten treffen; evengoed als het rechtstreeksch belang der particuliere fondsen zou moeten wijken voor het beoogde en veel ruimere groote doel — waarvan zij zelf op den duur toch ook vruchten zouden plukken —, zoo zou men zich ook voor de Rijksfondsen bij dien loop van zaken moeten neerleggen. Men lette op het verschil tusschen eenerzijds een opscheppen van de Rijksfondsen met maatregelen als gevolg van een zeker machtsmisbruik van den Staat, die zelf die fondsen beheert, en anderzijds — hetgeen ik hier bedoel — het laten deelen van de Rijksfondsen in maatregelen, die uit economische noodzaak voor alle natuurlijke personen en rechtspersonen moeten gelden.

Beperkt men zich tot den onmiddellijken invloed van het wetsontwerp zooals het daar ligt en is men met mij van meening, dat de uitwerking van de ontworpen wet in wezen niet verder kan gaan, dan het rijpingsproces van een verlaging der bedcelde lasten te versnellen, dan is, voorzoover ik althans kan zien, de stof hiermede uitgeput.

Geheel iets anders wordt het, wanneer men of van

het wetsontwerp een verder gaande uitwerking verwacht, òf, zonder dat, zich aangaande het algemeene vraagstuk van den invloed der interestverlaging op de Rijksfondsen wenscht te oriënteren. Ik ben dan echter minder gauw uitgepraat. J. VAN HOORN.

HET WETSONTWERP EN DE WONINGBOUW- VEREENIGINGEN.

Hoewel de woningbouwverenigingen in mindere mate bij het wetsontwerp zijn betrokken dan de particuliere exploitanten, is een beschouwing over de huren der verenigings- en gemeentewoningen in dit verband niet zonder beteekenis.

Sedert de Woningwet van 1901 zijn in ons land door bouwverenigingen en gemeenten ongeveer 200.000 woningen gebouwd. Voorzover deze woningen niet speciaal bestemd zijn voor financieel zwakke gezinnen, ligt aan de huurbepaling het beginsel ten grondslag, dat de huren der bestaande woningen in overeenstemming behooren te zijn met de normale kostprijs huur van nieuwe woningen. De huren der bestaande woningen behoeven niet op elke schommeling van deze kostprijs huur te reageren. Zij behoren wel de tendens, welke het verloop van den kostprijs van nieuwe woningen vertoont, op den duur over te nemen. Ook in dezen crisistijd behoort aan dit beginsel te worden vastgehouden. Het huurpeil der bestaande woningen moet zich aansluiten bij het kostenpeil van nieuwe woningen. Het moet niet hooger, maar ook niet lager zijn.

Is met handhaving van dit beginsel aanpassing van de huren der verenigings- en gemeentewoningen bij het gedaalde volksinkomen mogelijk? Wij beantwoorden deze vraag bevestigend. Reeds thans is het de bouwverenigingen op tal van plaatsen mogelijk behoorlijke woningen te bouwen, waarvan de huurprijs voor hen, voor wie ze bestemd zijn, niet te hoog is te achten. De in uitzicht gestelde maatregelen tot vermindering van belastingen en erfpachtsanons zal deze mogelijkheid vergrooten. Geschiedt dit inderdaad, dan bestaat het hurenprobleem voor de verenigings- en gemeentewoningen practisch nog in de vraag, op welke wijze het verschil in stichtingskosten tusschen oude en nieuwe woningen moet worden elimineerd.

Hoever kunnen nu de huren der bestaande woningen dalen, zonder dat dit den nieuwbouw belemmert? In 1930 stonden de bouwrijzen op ongeveer 160 pCt. van 1914, thans op, laat ons zeggen, 115 pCt. De rente der rijksvoorschotten bedroeg in 1930 4½ pCt., thans 4 pCt. Een arbeiderswoning in de groote stad, welke in 1930 gebouwd werd voor f 3.500 (zonder grond), kan dientengevolge aan annuïteit thans f 1.30 per week minder opbrengen. Voor een woning in een kleinere stad, in 1930 voor f 3.000 te bouwen, is de besparing f 1.10. Ruwweg berekend (men bedenke, dat wij gemiddelden geven en dat de toestand van gemeente op gemeente vrij sterk uiteenloopt), komt dit voor de steden neer op een vermindering van de kostprijs huur voor nieuwe woningen met 20 pCt. sedert 1930. Voor het platteland, waar de annuïteit een grooter deel van de huur uitmaakt, is dit percentage hooger.

Reeds thans is, afgescheiden van het ingediende wetsontwerp, dus een huurverlaging voor de verenigings- en gemeentewoningen met, laat ons zeggen, 20 à 25 pCt. gerechtvaardigd. Maatregelen in die richting zijn reeds genomen, maar hebben nog niet tót voldoende resultaat geleid. Het Regeeringsbesluit van 1934 om de rente der rijksvoorschotten tot 4 pCt. terug te brengen, heeft voor een deel der woningen, nl. voor ongeveer de helft, een huurverlaging bewerkstelligd, welke gemiddeld beneden de 10 pCt. blijft. Verdere maatregelen, waarover beneden meer, zijn dus noodzakelijk.

Bezien wij thans het wetsontwerp. Blijkens art. 19

sub e, is het de bedoeling de verenigings- en gemeentewoningen niet te doen vallen onder het voorschrift tot huurverlaging. Dit lijkt ons op zichzelf juist. De huren van bedoelde woningen toch staan reeds onder rechtstreeksche contròle van de overheid en dit systeem van contròle, waarbij complex voor complex bekeken wordt, is beter dan een uniform voorschrift, gelijk het wetsontwerp bevat. Hierbij moet evenwel nadrukkelijk worden uitgesproken, dat de in het wetsontwerp voor de verenigings- en gemeentewoningen gemaakte uitzondering alleen dan gerechtvaardigd is, wanneer de Regeering bereid is op andere wijze voor deze woningen daadwerkelijk een huurverlaging te bevorderen, welke „im groszen Ganzen" niet geringer is dan die, welke zij voor de particuliere woningen wenschelijk acht.

In het voorbijgaan zij opgemerkt, dat de redactie van art. 19 sub e, waarbij de verenigings- en gemeentewoningen worden uitgezonderd, te eng is. Daarin toch wordt alleen gesproken van woningen, gebouwd met geldelijken steun krachtens de Woningwet. Een deel der woningen is evenwel gebouwd met geldelijken steun, krachtens de Gemeentewet verleend. Bij de redactie dient hiermede rekening te worden gehouden.

Hetgeen in het ontwerp is bepaald met betrekking tot de hypotheekrente heeft, behoudens wellicht in een enkel geval, voor de bouwverenigingen weinig beteekenis.

Hetgeen in het wetsontwerp wordt voorgesteld met betrekking tot den erfpachtscanon en de gemeentelijke belastingen is ook voor de bouwverenigingen van groot gewicht. In tegenstelling met de bouwkosten staan deze lasten aanzienlijk boven het peil van 1914 en drukken in veel gevallen zwaar op de exploitatie. Voor de in de jaren 1928 t/m. 1933 te Amsterdam gestichte verenigingscomplexen varieert de erfpachtscanon van f 51.24 tot f 91.40 per woning en per jaar. De grondbelasting bedraagt er voor de betere verenigingswoningen in het algemeen even boven de f 20 per woning en per jaar en voor de meer eenvoudige woningen f 15 à f 20. De straatbelasting maakt er ongeveer 75 pCt. van het bedrag der grondbelasting uit. In de meeste andere gemeenten vordert de grondbelasting voor de verenigingswoningen een bedrag, dat ligt tusschen de f 11 en f 20 per jaar.

Op de laatste bijeenkomst van de landelijke organisatie der woningbouwverenigingen werd dan ook nadrukkelijk uitgesproken, dat een verlaging dezer lasten noodzakelijk was. Men heeft zich daarbij, wat den erfpachtscanon betreft, gerealiseerd, hoever die verlaging diende te gaan. Wij zijn er ons van bewust, dat het erfpachtstelsel voor de volkshuisvesting van groote beteekenis is en willen er dan ook tegen waken, dat dit stelsel ondermijnd wordt door het stellen van onredelijke eischen. Als redelijk beschouwen wij den eisch, dat de erfpachtscanon opnieuw zal worden berekend naar een rente, welke overeenkomt met de gemiddelde rente, die de gemeente momenteel betaalt voor de ten behoeve van het grondbedrijf aangegane leeningen. Wordt dit door het wetsontwerp bereikt? Wij zijn hiervan niet volkomen zeker. Ingevolge artikel 6 zal de canon in bij Koninklijk besluit aan te wijzen gemeenten worden teruggebracht tot 80 pCt. van dien van 1 Januari 1931. Wij zijn er heelemaal niet zeker van, dat door deze bepaling de erfpachtsrente in bepaalde gemeenten niet zal worden gedrukt tot beneden de rente, welke de gemeente zelf moet betalen. Dit zou economisch niet te verantwoorden zijn. De Regeering neme tegenover de gemeenten dezelfde voorzichtigheid in acht, welke zij tegenover de hypotheekbanken betracht. Zij kan dit doen door òf de voorgeschreven verlaging der erfpachtsrente in ieder geval te beperken tot het peil der door de gemeente zelf verschuldigde rente, òf maatregelen te nemen, waardoor ook voor de gemeenten de rentelast verminderd wordt.

Wat de gemeentelijke belastingen betreft, spreekt het vanzelf, dat de bouwverenigingen iedere verlaging daarvan toejuichen. In hoeverre het wetsontwerp zulk een verlaging mogelijk maakt zonder de gemeenten in groote moeilijkheden te brengen, mogen anderen beoordeelen.

Gelijk wij reeds opmerkten, achten wij een huurverlaging van gemiddeld 20 à 25 pCt. sedert 1930 voor de vereenigings- en gemeentewoningen gerechtvaardigd. Hierbij komt dan nog de verlaging, welke door het aanhangige wetsontwerp mogelijk gemaakt zou worden, hetgeen gemiddeld enkele percenten beteekent. Welke Regeeringsmaatregelen zijn er, buiten hetgeen reeds t.a.v. de rente der rijksvoorschotten gedaan werd, nu nog noodig?

Van een zeer groot aantal vereenigings- en gemeentewoningen, minstens 60.000, is de bouw gefinancierd met kapitaal, niet of slechts voor een klein deel van het Rijk verkregen. Voor een deel der overige woningen is het rijksvoorschot vervroegd afgelost. Voor deze woningen zijn doorgaans leeningen aangegaan bij de rijksfondsen, bij pensioenfondsen, levensverzekeringsmaatschappijen, spaarbanken e.d., soms ook wel in den vorm van obligatieleeningen op de vrije markt. In lang niet alle gevallen is de rente dezer leeningen gedaald of voldoende gedaald. Dikwijls wordt een noodzakelijke rentevermindering belemmerd door een conversieverbod of door een hoetebeding in geval van conversie, hetwelk het voordeel eener renteverlaging voor een aantal jaren illusoir maakt.

Wat wij van de Regeering verlangen is, dat zij tracht deze belemmeringen uit den weg te ruimen en, zoo noodig, door het verleen van rijksvoorschot bepaalde gemeenten en bouwverenigingen in staat stelt tot een rente van 4 pCt. te komen. Een goede stap in deze richting is de door de Regeering in het algemeen Bezuinigingsontwerp voorgestelde wijziging van de Beleggingswet. Deze stap, waarvan de beteekenis beperkt blijft tot de bij de rijksfondsen loopende leeningen, dient door andere te worden gevolgd.

In December 1934 besloot de Regeering om den aflossingstermijn der rijksvoorschotten van 50 jaar te brengen op 75 jaar. Hierdoor zou voor een zeer groot aantal woningen een belangrijke huurverlaging hebben kunnen plaats vinden. De Regeering is evenwel op dit besluit teruggekomen en heeft in Mei jl. in plaats daarvan een bijdragenregeling voor huurverlaging in het leven geroepen. Deze regeling, hoewel geenszins zonder beteekenis, schiet in zooverre te kort, dat zij beperkt blijft tot de woningen, waarvoor reeds van rijkswege steun ingevolge de Woningwet werd verleend.

De mogelijkheid van een oplossing van het hurenprobleem voor de vele tienduizenden woningen, welke alleen met gemeentelijken steun of met rijkssteun buiten de Woningwet gebouwd zijn, bevat zij niet. Daarom is er vanuit de kringen der bouwverenigingen bij de Regeering op aangedrongen, dat de nieuwe bijdragenregeling niet beperkt zou blijven tot eerstbedoelde woningen. Tevens is het verlangen geuit, dat bij de verleening der bijdragen rekening zou worden gehouden met den zeer ongunstigen financieelen toestand, waarin verschillende gemeenten verkeerden (de eisch wordt nl. gesteld, dat de gemeenten 25 pCt. der bijdragen zullen betalen).

Uit het bovenstaande moge blijken, dat voor de vereenigings- en gemeentewoningen het hurenprobleem, zooals het zich onder de huidige omstandigheden voordoet, niet onoplosbaar is. Reeds nam de Regeering enkele maatregelen, welke een oplossing, of de mogelijkheid van een oplossing, naderbij brachten. Het wachten is op de nog ontbrekende Regeeringsmaatregelen, welke wij hierboven aangaven en die thans, tegelijk met het tot stand komen van de nieuwe wet, genomen moeten worden.

J. BOMMER.

STATISTIEKEN.

ZILVERPRIJS				GOUDEPRIJS ^{*)}			
		Londen ¹⁾		N.York ²⁾		Londen	
9 Juli 1935..	30 1/4	68 1/8	68 1/8	9 Juli 1935....	140/7	140/11	140/11
10 „ 1935..	31 1/8	68 3/4	68 3/4	10 „ 1935....	140/8	140/11	140/11
11 „ 1935..	31 1/16	69 3/8	69 3/8	11 „ 1935....	140/11	140/11	140/11
12 „ 1935..	31 1/8	68 3/4	68 3/4	12 „ 1935....	140/9 1/2	140/9 1/2	140/9 1/2
13 „ 1935..	30 5/16	67 3/4	67 3/4	13 „ 1935....	137/11 1/2	137/11 1/2	137/11 1/2
15 „ 1935..	30 5/16	67 3/4	67 3/4	15 „ 1935....	84/10 3/4	84/10 3/4	84/10 3/4
16 Juli 1934..	20 5/8	46 5/8	46 5/8	16 Juli 1934....			
27 Juli 1914..	24 1/16	59	59	27 Juli 1914....			

¹⁾ in pence p.oz.stand. ²⁾ Foreign silver in \$c. p.oz. fine. ³⁾ in sh. p.oz. fine

OPEN MARKT.

	1935				1934	1933	1914.
	13 Juli	8/13 Juli	1/6 Juli	24/29 Juni	9/14 Juni	10/15 Juli	20 24 Juli
<i>Amsterdam</i>							
Partic.disc.	29 1/16	29 1/16-3	27 1/8-31 1/2	3 1/2-4 1/2	9 1/16-5/8	3 1/2-4 1/8	3 1/8-3 1/8
Prolong.	—	1 3/4-3 1/2	2 1/2-3 1/2	3-4	1	2 3/4-3 1/2	2 1/4-3 1/4
<i>Londen</i>							
Daggeld...	1/2-1	1/2-1	1/2-1	1/2-1	3/4-1	1/2-1	1 1/2-2
Partic.disc.	5/8	5/8	9/16-5/8	3/4-13/16	7/8-15/16	1/2-9/16	4 1/4-5 1/4
<i>Berlijn</i>							
Daggeld...	3-1/4	3-1/4	2 1/2-3 3/4	3-5/8	3 7/8-5 1/4	4-5 1/4	—
Maandgeld	2 3/4-3 1/8	2 3/4-3 1/8	2 3/4-3 1/8	2 3/4-3 1/8	3 7/8-5	4 1/2-6	—
Part. disc.	3	3	3	3	3 3/4	3 7/8	2 1/8-1/2
Warenw...	4-1/4	4-1/4	4-1/4	4-1/4	4-1/2	4-1/2	—
<i>New York</i>							
Daggeld 1)	1/4	1/4	1/4	1/4	1	1	1 1/4-2 1/4
Partic.disc.	1/16	5/16	5/16	3/16-5/16	3/16-5/16	5/8-3/4	—

¹⁾ Koers van 12 Juli en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag.

WISSELKOERSEN.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Data	New York ^{*)}	Londen ^{*)}	Berlijn ^{*)}	Parijs ^{*)}	Brussel ^{*)}	Batavia ¹⁾
9 Juli 1935	1.46 9/16	7.29	59.23	9.73	24.79	100 5/8
10 „ 1935	1.46 7/8	7.27 5/8	59.22	9.72 3/4	24.78 1/2	100 5/8
11 „ 1935	1.46 7/8	7.28 1/8	59.23	9.72	24.78 1/2	100 5/8
12 „ 1935	1.47	7.27 3/8	59.23	9.71	24.78	100 5/8
13 „ 1935	1.46 7/8	7.27	59.19	9.70 1/2	24.80 1/2	100 5/8
15 „ 1935	1.46 13/16	7.27 1/4	59.18	9.72	24.78 1/2	100 5/8
Laagste d.w ¹⁾	1.46 1/4	7.26	59.15	9.70	24.75	100 1/8
Hoogste d.w ¹⁾	1.47	7.29 1/4	59.25	9.73 1/2	24.85	100 5/8
Muntpariteit	2.4878	12.1071	59.263	9.747	34.592	100

Data	Zwitserland ^{*)}	Weenen ^{*)}	Praag ¹⁾	Boekarest ¹⁾	Milana ^{**)}	Madrid ^{**)}
9 Juli 1935	48.13 1/4	—	6.14	1.48	12.12 1/2	20.15
10 „ 1935	48.13	—	6.14	1.48	12.08 1/2	20.15
11 „ 1935	48.12 1/4	—	6.14	1.48	12.07 1/2	20.15
12 „ 1935	48.07 1/4	—	6.13	1.48	12.09	20.12 1/2
13 „ 1935	48.05	—	6.13	1.48	—	—
15 „ 1935	48.08	—	6.14	1.48	12.06	20.15
Laagste d.w ¹⁾	48.02	27.90	6.10	1.45	12.—	20.—
Hoogste d.w ¹⁾	48.20	27.95	6.17 1/2	1.50	12.17 1/2	20.25
Muntpariteit	48.003	35.007	7.371	1.488	13.094	48.52

Data	Stockholm ^{*)}	Kopenhagen ^{*)}	Oslo ^{*)}	Helsingfors ¹⁾	Buenos Aires ¹⁾	Montreal ¹⁾
9 Juli 1935	37.60	32.55	36.62 1/2	3.20	38 1/8	1.46 1/2
10 „ 1935	37.52 1/2	32.50	36.57 1/2	3.20	38 1/8	1.46 1/2
11 „ 1935	37.57 1/2	32.52 1/2	36.62 1/2	3.20	38 1/8	1.46 1/2
12 „ 1935	37.52 1/2	32.50	36.57 1/2	3.19	38 1/8	1.46 1/2
13 „ 1935	37.47 1/2	32.45	36.55	3.19	39	1.46 1/2
15 „ 1935	37.52 1/2	32.50	36.57 1/2	3.20	39	1.46 1/2
Laagste d.w ¹⁾	37.25	32.20	36.25	3.15	38 1/2	1.46
Hoogste d.w ¹⁾	37.80	32.75	36.85	3.25	39 1/2	1.47
Muntpariteit	66.671	66.671	66.671	6.266	95 3/4	2.4878

^{*)} Noteering te Amsterdam. ^{**)} Not. te Rotterdam. ¹⁾ Part. opgave. In 't iste of 2de No. van iedere maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ p. 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. 100 gld.)
9 Juli 1935	4,96 5/8	6,64	40,43	68,25
10 „ 1935	4,96 1/8	6,62 3/4	40,36	68,16
11 „ 1935	4,95 7/8	6,62 1/4	40,36	68,16
12 „ 1935	4,95 3/4	6,61 1/8	40,37	68,18
13 „ 1935	4,96	6,62 1/4	40,39	68,24
15 „ 1935	4,96 5/8	6,62 3/4	40,39	68,25
16 Juli 1934	5,04 1/4	6,61	38,37	67,83
Muntpariteit..	4,86	3,90 5/8	23,81 1/4	40 5/16

STATISTISCH OVERZICHT

Table with columns: GRANEN EN ZADEN (TARWE, ROGGE, MAIS, GERST, LIJNZAAD), TUINBOUWARTIKELEN (KOM-KOMMERS, TOMATEN, VROEGE AARD-APPELEN), VLEESCH (RUND-VLEESCH, VARKE-VLEES). Rows list years from 1925 to 1934 and months from Jan. to Dec.

1) Men zie voor de toelichting op dezen staat de nos. van 8, 15 Aug. 1928, 25 Febr. 1931 en 15 Febr. 1933. 2) Tot Jan. 1931 Hard Winter No. 2 van Jan. 1931 tot 16 Dec. 1929 tot 26 Mei 1930 74 1/2 K.G. Hongaarsche vanaf 26 Mei 1930 tot 23 Mei 1932 74 K.G. Zuid-Russische; van 23 Mei 1932 tot 2 Oct. 1933 No. 2 Canada. Canada. Van 19 Sept. '32 tot 24 Juli '33 62/63 K.G. Z.-Russ. 3) 6 Juli. 4) 13 Juli. 5) 3 Juli. 6) 4 Juli. 7) 11 Juli. 8) 2 Juli. 9) 9 Juli. 10) 12 Juli.

Vervolg STATISTISCH OVERZICHT

Table with columns: MINERALEN (STEENKOLEN, PETROLEUM, BENZINE), TEXTIELGOEDEREN (KATOEN, WOL), DIVERSEN (KOE-HUIDEN, KALK-SALPE). Rows list years from 1925 to 1934 and months from Jan. to Dec.

1) Jaar- en maandgem. afger. op 1/8 pence. 2) 6 Juli. 3) 13 Juli. 4) 3 Juli. 5) 10 Juli. 6) 4 Juli. 7) 11 Juli. 8) 2 Juli. 9) 9 Juli.

N GROOTHANDELSPRIJZEN)

Table with columns for ZUIVEL EN EIEREN (Boter, Kaas, Eieren, Koper, Lood, Tin, IJzer, Gieterij-IJzer, Zink, Goud, Zilver) and METALEN. Rows include monthly data from 1925 to 1934 and quarterly data for 1935.

Sept. 1932 79 K.G. La Plata; van 26 Sept. 1932 tot 5 Febr. 1934 Manitoba No. 2 3) Tot Jan. 1928 Western; vanaf Jan. 1928 tot 16 Dec. 1929 American No. 2, van 1928 Malting; van Jan. 1928 tot 9 Febr. 1931 American No. 2, van 9 Febr. 1931 tot 23 Mei 1932 64/5 K.G. Zuid-Russische. Van 23 Mei—19 Sept. 1932 No. 3

N GROOTHANDELSPRIJZEN.

Table with columns for BOUWMATERIALEN (Vurenhout, Steenen, Cacao, Copra, Koffie, Rubber, Suiker, Thee) and KOLONIALE PRODUCTEN (Indexcijfer). Rows include monthly data from 1925 to 1934 and quarterly data for 1935.

B. Alle Pendennoteringen vanaf 21 Sept. '31 zijn op goudbasis opgerekend; de Dollarnoteringen vanaf 20 April '33 zijn in verhouding van de depreciatie van den Dollar t.o.v. den Gulden verlaagd.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 15 Juli 1935.

		Activa.		
Binnenl. Wis- sels, Prom., enz. in disc.	Hfdbk. f	22.779.487,94		
	Bijbnk. "	310.227,79		
	Ag.sch. "	2.543.227,59	f	25.632.943,32
Papier o. h. Buitentl. in disconto				
Idem eigen portef.	f	356.500,—		
Af: Verkocht maar voor de bk. nog niet afgel.				356.500,—
Beleeningen incl. vrsch. in rek.-crt. op onderp.	Hfdbk. f	90.801.948,78 ¹⁾		
	Bijbnk. "	7.003.192,47		
	Ag.sch. "	37.606.789,13		
	f	135.411.930,38		
Op Effecten	f	129.812.371,88 ¹⁾		
Op Goederen en Spec.		5.599.558,50		135.411.930,38 ¹⁾
Voorschotten a. h. Rijk				
Munt, Goud	f	114.593.850,—		
Muntmat., Goud		571.105.123,08		
	f	685.698.973,08		
Munt, Zilver, enz.		22.419.962,13		
Muntmat., Zilver				708.118.935,21 ¹⁾
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfond				39.594.297,94
Gebouwen en Meub. der Bank				4.600.000,—
Diverse rekeningen				3.496.793,26
Staat d. Nederl. (Wet v. 27/5/32, S. No. 221)				15.486.148,55
	f	932.697.548,66		
		Passiva.		
Kapitaal	f	20.000.000,—		
Reservefond		4.049.884,01		
Bijzondere reserve		5.675.000,—		
Pensioenfond		9.917.053,32		
Bankbiljetten in omloop		821.640.750,—		
Bankassigatiën in omloop		18.484,54		
Rek.-Cour. { Het Rijk	f	15.342.147,50		
saldo's: { Anderen		54.158.007,54		69.500.155,04
Diverse rekeningen				1.896.221,75
	f	932.697.548,66		
Beschikbaar metaalsaldo	f	352.171.961,69		
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is		880.429.905,—		
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht				

¹⁾ Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) ..... f 71.153.775,—
²⁾ Waarvan in het buitenland ..... " 18.529.152,51

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud		Circulatie	Andere opeschb. schulden	Beschikk. Metaal-saldo	Dek-klings perc.
	Munt	Muntmat.				
15 Juli '35	114594	571.105	821.641	69.519	352.172	78
8 " '35	113594	567.250	830.187	62.432	346.264	79
25 Juli '14	65.703	96.410	310.437	6.198	43.521	54

Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-promessen rechtstreeks	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Diverse rekeningen ¹⁾
15 Juli 1935	25.633	—	135.412	357	3.497
8 " 1935	26.151	—	141.463	786	3.008
25 Juli 1914	67.947	—	61.686	20.188	509

¹⁾ Onder de activa.

JAVASCHE BANK.

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andere opeschb. schulden	Beschikk. metaal-saldo
13 Juli '35 ²⁾	120.490		173.100	26.890	40.494
6 " '35 ²⁾	123.520		174.620	31.860	40.928
15 Juni 1935	107.003	23.366	175.663	32.440	47.128
8 " 1935	107.002	24.198	177.162	29.643	48.478
25 Juli 1914	22.057	31.907	110.172	12.634	4.842
Data	Wissels. buiten N.-Ind. betaalb.	Dis- conto's	Beleeningen	Diverse rekeningen ¹⁾	Dek-klings-percentage
13 Juli '35 ²⁾	2.790		75.260	12.640	60
6 " '35 ²⁾	2.890		78.320	12.570	60
15 Juni 1935	1.732	11.000	55.655	12.057	63
8 " 1935	1.173	10.949	54.215	11.930	63
25 Juli 1914	6.395	7.259	75.541	2.228	44

¹⁾ Sluitpost activa. ²⁾ Cijfers telegrafisch ontvangen.

Deze kolom was 10 Juli jl. uitgesteld.

BANK VAN ENGELAND.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Banking Departm.	Other Securities Disc. and Advances	Securities
3 Juli 1935	193.264	401.371	51.346	13.488	12.550
26 Juni 1935	193.322	396.860	55.857	10.165	12.426
22 Juli 1914	40.164		29.317		33.633

Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits		Reserve	Dek-klings-perc. ¹⁾
			Bankers	Other Accounts		
3 Juli '35	98.196	9.629	110.513	37.978	51.893	32,8
26 Juni '35	96.186	16.163	102.361	38.755	56.463	35,8
22 Juli '14	11.005	14.736		42.185	29.297	52

¹⁾ Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

BANK VAN FRANKRIJK.

Data	Goud	Zilver	Te goed in het buitenl.	Wissels	Waarv. op het buitenl.	Beleeningen	Renteloos voorschot v. d. Staat
28 Juni '35	71.017	730	7	9.224	1.203	5.180	3.200
21 " '35	70.770	746	4	8.288	1.174	5.192	3.200
23 Juli '14	4.104	640	—	1.541	8	769	—

Data	Bons v. d. zelfst. amort. k.	Diver- sen ¹⁾	Circulatie	Rekg. Courant		
				Staat	Zelfst. amort.k.	Parti- culieren
28 Juni '35	5.805	2.399	82.099	166	2.816	10.969
21 " '35	5.805	2.328	80.703	169	2.767	11.077
23 Juli '14	—	—	5.912	401	—	943

¹⁾ Sluitpost activa. **DUITSCHER RIJKSBANK.**

Data	Goud	Daarvan bij buit. circ. banken ¹⁾	Devezen als goud-dekking geldende	Andere wissels en cheques	Beleeningen
30 Juni 1935	85,6	22,1	4,0	3.878,7	89,5
22 " 1935	84,7	22,1	4,0	3.395,5	35,3
30 Juli 1914	1.356,9	—	—	750,9	50,2

Data	Effec- ten	Diverse Activa ²⁾	Circu- latie	Rekg.- Crt.	Diverse Passiva
30 Juni 1935	336,6	648,9	3.895,2	819,0	217,1
22 " 1935	336,5	666,1	3.502,3	754,3	213,4
30 Juli 1914	330,8	200,4	1.890,9	944,—	40,0

¹⁾ Onbelast. ²⁾ W.o. Rentenbankscheine 30, 22 Juni, resp. 36, 51 mill.

NATIONALE BANK VAN BELGIË (in Belga's).

Data	Goud	Munt en metaal	Munt en diversen	Binnen- en buitenlandse wissels	Beleeningen op Belgische Staatsfondsen	Voorschot aan de Staat	Overheids- fondsen	Circulatie	Rekg. Crt.	
									Schatkist	Partic.
4 Juli 1935	3.554	60	1.412	125	162	40	4.078	27	1.240	
27 Juni	3.590	63	1.446	112	166	40	4.031	29	1.344	

FEDERAL RESERVE BANKS.

Data	Goudvoorraad			Wissels	
	Totaal bedrag	Goud- certifi- caten ¹⁾	„Other cash“ ²⁾	In her- disc. v. d. member banks	In de open markt gekocht
19 Juni '35	6.141,3	6.119,5	234,0	6,9	4,7
12 " '35	6.041,3	6.019,5	233,4	7,7	4,7

Data	Belegd in U.S. Gov. Sec.	F. R. Notes in circu- latie	Totaal Depo- sito's	Gestort Kapitaal	Goud- Dek- klings- perc. ³⁾	Algem. Dek- klings- perc. ⁴⁾
19 Juni '35	2.430,2	3.188,3	5.423,0	146,6	74,0	—
12 " '35	2.430,3	3.178,4	5.329,1	146,6	73,8	—

¹⁾ Deze certificaten werden door de Schatkist aan de Reserve Banken gegeven voor de overname van het goud, toen de \$ op 31 Jan. '34 van 100 op 59.06 cents werd gedevalueerd.

²⁾ „Other Cash“ does not include Federal Reserve Notes or a Bank's own Federal Reserve bank notes.

³⁾ Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opeschbare schulden: F. R. Notes en netto deposito. ⁴⁾ Verhouding totalen voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.

Data	Aantal leening.	Dis- conto's en beleen.	Beleg- gingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal depo- sito's	Waarvan time deposits
12 Juni '35	—	7.567	10.933	3.916	20.458	4.398
5 " '35	—	7.495	10.919	3.732	20.197	4.424

De posten van De Ned. Bank, de Javascche Bank en de Bank of Eng- land zijn in duizenden, alle overige posten in miljoenen van de be- treffende valuta.

Economisch-Statistisch Kwartaalbericht

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut
(Bijvoegsel van het Weekblad „Economisch-Statistische Berichten”)

No. XVIII

WOENSDAG, 17 JULI 1935

INLEIDING.

De onrust, die gedurende de grootste helft van het afgelopen kwartaal ten opzichte van de goudvaluta's heeft geheerscht, is aan het einde van het eerste halfjaar tot staan gekomen. De goudafvloeiingen in Frankrijk, Nederland en Zwitserland, die in deze korte periode een grooten omvang hadden aangenomen, hebben weer plaats gemaakt voor goudtoevoering. De rust is teruggekeerd, doch de onzekerheid blijft bestaan. Deze onzekerheid vloeit voornamelijk voort uit de steeds grooter wordende economische en budgetaire moeilijkheden in deze landen. Daar de voorwaarden voor een herstel nog altijd niet vervuld zijn, isoleeren deze landen zich door toenemende bescherming van het binnenlandsche bedrijfsleven steeds meer van de wereldmarkt.

Hetzelfde verschijnsel doet zich in de laatste maanden ook in Duitschland en Italië voor. Ook daar spitst de toestand zich toe. In deze landen gaat het uitvoeren van openbare werken gepaard met een expansieve credietpolitiek op basis van een prijs- en kosten-niveau, dat ten opzichte van de meeste andere landen veel te hoog is.

In Engeland, dat tot dusverre geen politiek van het uitvoeren van openbare werken heeft gevolgd, heeft de handels-, de monetaire en de credietpolitiek een niet onbelangrijke opleving teweeggebracht, die nog steeds aanhoudt. De credietpolitiek is geheel op de binnenlandsche markt gericht en laat zich moeilijk in internationaal verband voegen. Dit is ook een van de redenen, dat Engeland nog steeds afwijzend staat ten opzichte van een internationale valuta-stabilisatie. De expansieve credietpolitiek heeft echter noch in Engeland, noch in Zweden tot een economische isoleering geleid. Zoowel het volumen van den invoer als van den uitvoer is in beide landen toegenomen.

Het zijn vooral de contingentteeringspolitiek en de clearingovereenkomsten, die — de Volkenbond heeft er eenige weken geleden terecht op gewezen — aan de internationale handelsbetrekkingen afbreuk doen, de prijsdaling versterken en daarmede den internationalen toestand voortdurend verscherpen. Gezien de jongste ontwikkeling op dit gebied in de goudlanden, in Duitschland en Italië en de onzekerheid op het gebied van de internationale valuta's, moeten de vooruitzichten nog steeds ongunstig worden genoemd.

INHOUD:

Blz.

Inleiding	619
De loop der prijzen	620
Productie van voedings- en genotmiddelen.....	620
Productie van metalen en andere grondstoffen	622
Deviezenmarkt	623
Voorraadstatistiek van groothandelsartikelen	623
Geld- en kapitaalmarkt	625
Lijnen betreffende de conjunctuur in Nederland	626
De economische toestand van Nederlandsch-Indië.....	630
De gevolgen van de financiering der werkverschaffing in Duitschland	632
De gewijzigde economische politiek in Italië	638
Het herstel van de conjunctuur in Zweden.....	640
Resultaten van de actieve conjunctuurpolitiek in Duitschland, Italië en Zweden	644
De loop der prijzen van groothandelsartikelen ge- durende het tweede kwartaal van 1935.....	646
De economische toestand van:	
Duitschland	655
Groot-Brittannië	655
Vereenigde Staten.....	657
Conjunctuurgegevens betreffende:	
Nederland	659
Nederlandsch-Indië	660
Duitschland.....	661
Italië	662
Zweden	662

CONTENTS.

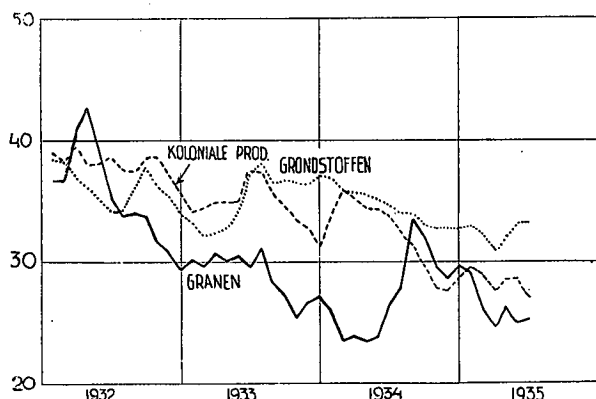
Business conditions in the Netherlands	627
The economic situation in the Netherlands Indies ...	630
Monthly business statistics of the Netherlands	659
Monthly business statistics of the Netherlands Indies .	660

DE LOOP DER PRIJZEN.

In het begin van het tweede kwartaal zijn de prijzen over vrijwel de geheele linie gestegen. Bij grondstoffen heeft deze stijging zich verder doorgezet. Het was zelfs mogelijk de daling van de eerste maanden van 1935 teniet te doen. Deze stijging was voornamelijk aan de metalen en aan wol te danken.

De prijsstijging van koloniale producten was slechts van korten duur. Aan het einde van het tweede kwartaal heeft weer een onafgebroken daling plaats gevonden en werd een nieuw dieptepunt bereikt. De graanprijzen vertoonden, na een groote schommeling, weer een kleine verbetering. Het niveau ligt overigens nauwelijks iets boven het laagtepunt van dit jaar.

1925 = 100.

Tot een van de belangrijkste factoren, welke aan de prijsverbetering medewerkten, behoort de koersstijging van het Pond, waardoor in het algemeen de prijzen aantrokken, in tegenstelling met den invloed, welken het verloop van het Pond in het eerste kwartaal uitoefende. Dit verklaart ook, dat het vooral de grondstoffen en de tarwe zijn geweest, welke in het afgelopen kwartaal in prijs zijn gestegen.

Factoren, welke mede invloed op de markten hebben gehad, zijn voornamelijk vertrouwensfactoren geweest. Hieraan was het te wijten, dat de aanveranelijke stijging zich niet kon doorzetten. Wij herinneren aan de situatie in de Vereenigde Staten, waar, na de bekende beslissing van het Hoogerechtshof inzake

de codes, een vrees voor prijsdaling ontstond, en aan het wantrouwen tegen de goudvaluta's en met name tegen den Franschen Franc, hetgeen tijdelijk in de goudlanden de prijsstijging van goederen heeft gestimuleerd.

Het indexcijfer van groothandelsprijzen in Italië blijft nog steeds stijgen, zulks als gevolg van de toenemende handelsbelemmeringen en de actieve conjunctuurpolitiek, waarover elders in dit nummer uitvoerige beschouwingen zijn te vinden. In Duitschland zijn de groothandelsprijzen al sedert Augustus 1934 vrij stabiel. Op de sterke prijsdaling in Frankrijk in 1934 en begin 1935 is in Mei een reactie gevolgd. In de laatste weken schijnt de prijsdaling zich weer voort te zetten.

In Nederland bleef, na een korte kleine stijging in April, het niveau laag, vergeleken bij dat van 1934 en het eerste kwartaal van 1935. Het cijfer van de Vereenigde Staten is in de maand Juni weer eenigszins gedaald. Het gedurende dit kwartaal onafgebroken gestegen cijfer van Engeland geeft einde Juni/begin Juli een kleine reactie te zien.

Productie van voedings- en genotmiddelen.

De internationale tarwepositie blijft nog steeds zeer onzeker; de werelduitvoer is van Augustus tot April beneden de raming en de uitvoeren in de overeenkomstige periode van vorige jaren gebleven. Dit is vooral hieraan toe te schrijven, dat de Europeesche landen weer minder geïmporteerd hebben.

De netto-invoeren van tarwe (en meel) in Europa waren als volgt¹⁾:

In miljoenen quintalen.

Gr. Britt. en Ierland	Andere Europ. landen	Totaal Europa	Gr. Britt. en Ierland	Andere Europ. landen	Totaal Europa
1934-35	1933-34	1934-35	1933-34	1934-35	1933-34
Totaal Aug.-April 43,0	29,2	72,2	48,2	31,2	79,4
Totaal Campagne 61,0 ¹⁾	45,0 ¹⁾	106,0 ¹⁾	64,5	42,4	106,9

¹⁾ Raming Maart 1935.

Ofschoon men, op grond van de uitputting der voorraden en eenige vertraging in het binnenkomen van de nieuwe oogsten in meerdere importlanden, gedurende de laatste drie maanden (Mei t/m. Juli) grotere invoeren verwacht, zullen invoeren in

¹⁾ Ontleend aan: Bulletin Mensuel de Statistique Agricole et Commerciale, Juni 1935.

18 September 1931 = 100

1913 = 100

1914 = 100

1913 = 100

Data	Indexc. „The Economist”			Irving Fisher Ver. Staten	Statistique Générale Française	Kamer v. Koophandel Milan, Italië	Statistisch Reichsamt Duitschland	Neder-land ²⁾	Zweden ²⁾	Dene-marken ²⁾	België ²⁾	Zwitser-land ²⁾	Australië ²⁾	Ned.-Indië ²⁾	Canada ²⁾	Japan ²⁾
	Totaal index in £	Grondstoffen in £	Grondstoffen in papier \$													
30 Dec. '31	108.9	117.1	94.4	96.1	93.4	96.9	94.6	85	109.9 (76.5)	119	83.1	103	131.0	105	110.0	114.1
27 Jan. '32	108.3	115.7	93.8	93.5	93.6	95.8	91.6	84	108.5 (77.6)	118	80.8	101	130.0	93	108.4	120.5
21 Sept. '32	106.0	117.4	89.6	90.5	89.7	91.2	87.1	76	109.4 (72.6)	119	77.0	95	132.4	83	104.5	126.5
11 Jan. '33	101.8	109.7	80.3	83.1	87.1	90.7	83.8	75	104.1 (70.9)	117	75.3	91	123.5	77	99.8	139.8
6 Sept. '33	108.6	118.4	118.2	102.8	88.8	86.3	86.6	75	108.0 (65.0)	128	71.5	91	136.1	69	107.6	137.8
31 Jan. '34	108.8	118.0	124.8	105.6	87.2	84.4	88.5	79	111.3 (67.9)	130	69.8	92	133.8	68	110.3	132.6
28 Mrt. '34	108.3	121.4	127.5	107.3	85.9	84.2	88.1	79	111.7 (64.9)	129	68.9	91	134.1	68	112.5	133.7
23 Mei '34	108.2	121.4	128.8	109.5	84.7	83.9	88.5	77	113.2 (65.7)	128	67.7	89	133.8	67	111.1	133.1
18 Juli '34	109.5	124.8	136.7	113.2	81.4	83.2	91.1	77	114.0 (65.4)	129	67.9	89	136.3	66	112.5	131.6
29 Aug. '34	111.1	129.1	150.6	115.6	82.0	84.1	92.0	78	116.0 (66.1)	134	68.3	90	137.9	67	112.9	133.7
26 Sept. '34	108.7	125.7	149.0	116.1	81.4	84.3	92.5	77	115.1 (64.5)	135	67.7	89	137.2	67	112.5	135.4
24 Oct. '34	107.9	124.2	146.2	114.3	79.8	84.4	93.0	77	114.8 (64.0)	135	67.3	90	137.2	68	111.5	137.4
21 Nov. '34	106.7	120.5	149.0	114.4	79.1	84.8	93.1	77	115.4 (65.6)	136	67.2	89	135.1	67	111.2	136.8
19 " '34	108.7	123.4	153.1	113.7	78.6	85.2	92.9	78	115.6 (65.2)	135	67.4	89	134.1	67	111.2	136.8
30 Jan. '35	110.3	124.6	152.4	118.3	79.1	85.6	92.8	78	116.4 (65.1)	135	68.0	88	134.1	67	111.5	137.1
27 Feb. '35	109.9	123.9	153.9	118.9	78.4	87.0	92.7	77	115.8 (64.4)	135	67.2	88	133.4	66	112.3	139.1
27 Mrt. '35	109.4	123.3	147.6	117.9	77.7	89.4	92.6	75	116.1 (62.8)	132	66.9	86	132.6	65	112.5	138.7
10 Apr. '35	109.9	124.4	150.1	118.5	78.4	91.3	92.6	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24 " '35	110.5	124.5	151.6	118.6	78.2	91.7	92.6	76	116.8 (64.4)	132	55.1	87	—	65	113.2	137.8
8 Mei '35	111.3	124.1	149.5	119.2	78.2	92.3	92.6	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22 " '35	113.5	127.7	151.4	119.9	79.6	93.5	92.7	75	117.7 (65.7)	131	57.3	88	—	—	113.2	—
5 Juni '35	112.7	126.2	146.1	120.1	79.3	95.3	92.9	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19 " '35	112.7	125.6	144.2	118.9	78.9	96.4	93.0	75	—	—	—	—	—	—	—	—
3 Juli '35	111.8	124.5	143.0	118.3 ¹⁾	77.7 ¹⁾	96.5 ¹⁾	92.9 ¹⁾	—	—	—	—	—	—	—	—	—

¹⁾ Deze cijfers hebben betrekking op 26 Juni. ²⁾ Maandgemiddelden. Cijfers tusschen haakjes goudpariteit.

Europa gedurende het loopende oogstjaar toch onder die van het voorafgaande jaar blijven.

Met het oog op de betrekkelijk gunstige weerverhoudingen en tengevolge van de uitbreiding van de bebouwde oppervlakte, door de Europeesche landen, wordt een oogst verwacht, die eenigszins boven dien van het voorafgaande jaar ligt. Het Internationaal Landbouw Instituut heeft onder zeer groote reserves een schatting gepubliceerd, die hieronder vergeleken is met de oogsten van vroeger.

Europeesche tarweproductie in miljoenen quintalen.

	Importlanden	Exportlanden	Totaal
Raming 1935	320	110	430
Oogst 1934	325	92	417
" 1933	352	124	476
" 1932	330	76	406
" 1931	265	126	391

De raming van den oogst van wintertarwe in de Vereenigde Staten bedraagt 120 miljoen quintalen. Deze hoeveelheid is iets grooter dan de magere resultaten der beide voorafgaande jaren (in 1934 en 1933 resp.: 110 en 95 miljoen quintalen); maar blijft nog 30 pCt. onder de gemiddelde productie van 1928—1932, welke 168 miljoen quintalen groot was. De vooruitzichten voor voorjaarstarwe in de Vereenigde Staten zijn gunstig, in tegenstelling tot de misoogsten in 1934 en 1933. Wanneer de toestand zoo blijft, zal de te verwachten oogst niet alleen voldoende zijn om de binnenlandsche behoefte te dekken, maar zal ook een uitvoeroverschot ter beschikking komen. In Canada is, wanneer in Juli genoeg regen valt, een rijke oogst, grooter dan in de twee voorafgaande jaren, te verwachten. Daardoor heeft Canada nu besloten tot liquidatie van de oude voorraden, welke ongeveer 200 miljoen bushels groot zijn.

De vrees voor liquidatie van deze voorraden heeft in den laatsten tijd den tarweprijs sterk gedrukt. Intusschen bewijst ook dit voorbeeld weer, hoe gevaarlijk het is de prijzen te beïnvloeden door het uit de markt nemen van groote voorraden.

Ook de Fransche Regeering heeft onlangs toestemming verleend tot export van verdere 100.000 ton tarwe, hetgeen den Franschen Staat op enorme vergoedingen zal komen te staan.

De met maïs bebouwde oppervlakte van de belangrijkste productielanden, waarvan men tot nog toe over gegevens beschikt, zijn ¹⁾:

	In 1000 ha		Gem.
	1934/35	1933/34	
Europa (12 landen)	12.247	11.978	11.547
Ver. Staten, Canada, Mexico	38.424	45.041	44.782
Turkije, Cambodge, Korea, Syrië	758	640	532
Egypte, Fr. Marokko, Kenya, Tunis, Algiers, Eritrea	1.146	1.101	1.227
Argentinië	7.030	6.514	5.550
Zuid-Afrika	2.700	2.633	2.366

In de Vereenigde Staten en in Mexico heeft men de met maïs bebouwde oppervlakte sterk beperkt. In Argentinië daarentegen is de met maïs bebouwde oppervlakte weer uitgebreid en bedraagt thans 7,9 pCt. meer dan in 1933 en zelfs 26,7 pCt. meer dan het gemiddelde van de vijf voorafgaande jaren.

Maïsproductie in de voornaamste landen.
in 1000 quintalen. ¹⁾

			Gem.
	1934/35	1933/34	
Europa (12 landen)	181.243	152.003	153.024
Ver. Staten, Canada, Mexico	369.456	617.868	670.431
Turkije, Cambodge, Korea, Syrië, Libanon	8.612	8.526	6.558
Egypte, Fr. Marokko, Kenya, Tunis, Algiers, Eritrea	19.236	17.046	21.719
Argentinië	115.000	65.260	77.209
Zuid-Afrika	17.216	21.683	15.324
Totaal ..	710.763	882.386	944.265

¹⁾ Ontleend aan: Bulletin Mensuel de Statistique Agricole et Commerciale, Juni 1935.

De oogst 1934/35 was dus ca. 20 pCt. kleiner dan de voorafgaande en 25 pCt. lager dan het gemiddelde in de jaren 1928—1932. Maar de maisoogst in Argentinië is veel hooger dan in de voorafgaande jaren. Argentinië staat nu op de tweede plaats van de maïsproducenten van de wereld.

De toestand op de koffiemarkt blijkt duidelijk uit de volgende tabel. ¹⁾

Hoeveelheid in 1000 balen van $\pm$ 60 kg voor Brazilië en $\pm$ 66 kg voor andere koffie.

11 maanden t/m Mei	Braziliaan- sche productie	Productie van diverse soorten	Wereld- productie	Wereld- afzet	Zichtbare voorraden	Waarvan Braz. op 1 Juni
1931.....	15.973	7.772	23.745	22.932	6.386	4.786
1932.....	14.832	7.575	22.407	21.850	6.941	5.105
1933.....	11.717	8.395	20.112	20.834	9.980	4.387
1934.....	16.586	8.102	24.688	22.630	8.559	6.419
1935.....	12.522	7.120	19.642	20.788	7.380	5.379

De vernietiging in Brazilië bedroeg sedert 1931 35.023.000 balen; waarvan 5.882.000 balen voor de loopende campagne.

De statistische positie van koffie is veel verbeterd sedert het voorafgaande jaar, vooral tengevolge van veel kleinere Braziliaansche oogsten en een eenigszins lagere productie van diverse soorten. De zichtbare voorraden op 1 Juni waren 8,6 pCt. kleiner dan in het voorafgaande jaar. De vermindering van het wereldverbruik, vooral in de Ver. Staten en Duitschland, is echter een ernstig verschijnsel, dat de prijzen ongunstig beïnvloedt.

De positie van suiker op Java is het eerste halfjaar sterk verbeterd door de groote afdoeningen van de Nivas; deze bedroegen:

1 Jan.—28 Juni 1935	1 Jan.—29 Juni 1934
ca. 902.700 ton	ca. 547.600 ton

De suikervoorraad op Java verminderde van 2.328.000 ton op 1 Juni 1934 tot 1.424.000 ton op 1 Juni 1935.

De prijs is echter thans niet hooger dan verleden jaar, toen nog groote voorraden de markt drukten. Eén van de oorzaken hiervan is het overschrijden door Cuba van het quotum van dit jaar met meer dan 200.000 ton. Daarbij komt de onzekerheid omtrent de toekomst van het Chadbourneplan, dat op 31 Augustus afloopt.

De Regeering in Ned.-Indië stelde de volgende maatregelen ten behoeve van de suikercultuur voor:

1. Jaarlijksche vaststelling van den maximum aanplant.
2. Medewerking tot rationaliseering en saneering van de industrie.
3. Het met regeeringshulp in stand houden van een single seller.

De verschuivingen van de werelduitvoeren van thee tengevolge van de restrictie blijken uit de volgende gegevens, ontleend aan de Vereeniging voor de Thee-Cultuur in Nederlandsch-Indië:

Restrictie-landen	Uitvoer van thee in 1000 kg.			
	1932	1933	1934	1935
N. Br.-Indië ..	153.947	36	138.703	35
Z. Br.-Indië ..	24.727	5	21.650	6
Ceylon	114.676	27	97.759	25
Java	64.188	15	59.397	15
Sumatra	14.580	3	12.447	3
Outsiders:				
Japan	13.396	3	13.371	3
Formosa	6.933	2	8.319	2
China	37.928	9	41.613	11
Totaal..	430.375	100	393.259	100

Terwijl het aandeel der restrictielanden uiteraard naar verhouding tot het beperkingspercentage daalt, stijgen de uitvoeren der outsiders. In Juni 1935 zijn

¹⁾ Samengesteld volgens: „Le Café” van E. Lauenville, Le Havre.

de prijzen weer bijna gelijk aan die van vóór de restrictie, ruim 2 jaren geleden.

De positie is nu echter ongunstiger, daar de restrictie de kostprijzen verhoogde. Het theerestrictieplan blijkt niet elastisch genoeg te zijn. Het plan wordt ongeveer 5 maanden tevoren voor een periode van 12 maanden vastgesteld. Bovendien heeft het Internationale Thee Comité eenigszins overhaast gehandeld met de verlaging van het restrictiepercentage in het tweede jaar. Tenslotte zijn de producenten ook niet gebaat door de mogelijkheid van een onbeperkte carry-over, die het plan toelaat.

Productie van metalen en andere grondstoffen.

De gecontroleerde productie van tin is in Juni verhoogd tot 50 pCt. van de standaardproductie. Deze verhoging was een logisch gevolg van de gunstige statistische positie van tin en werd dan ook vrij algemeen verwacht. De voorraden waren in belangrijke mate afgenomen en aan tin voor directe levering was zelfs een gebrek ontstaan, hetgeen duidelijk bleek uit het groote verschil tusschen den locoprijs en den prijs voor levering over drie maanden.

Het verbruik bleef zich, vergeleken bij het jaar 1934, op een hoog niveau bewegen, al werd het topcijfer van Maart 1935 niet meer bereikt en al deed de terugslag van de beslissing van het Amerikaanse Hooggerechtshof zich ook gevoelen. De hoge prijs deed stemmen van Engelsche zijde opgaan om tot een verlaging te komen. Het aandeel van de Britsche landen in de wereldproductie is van bijna 43 pCt. in 1929 tot ruim 36 pCt. in 1934 afgenomen¹⁾. Men hoopt deze vermindering door een lagere prijs te kunnen ondervangen, terwijl daardoor tevens het gebruik van substituutartikelen zou afnemen. In plaats van een verhoging van de productiequota met 5 pCt. had men van Engelsche zijde gaarne een percentage van 10 of zelfs 15 gezien.

Er bestaat, wat de koperpositie betreft, een tegenstelling tusschen de Vereenigde Staten en de rest van de wereld. De scheiding wordt sterk in de hand gewerkt door het hoge Amerikaanse invoerrecht en de vaste prijs, welke door de codes is bepaald. De toestand is aldaar van de twee het minst gunstig. Dit vindt vooral zijn oorzaak in het feit, dat de public utilities, in den regel de grootste verbruikers van koper, tengevolge van de tegen hen gevoerde actie, aanmerkelijk minder afnamen. Sinds einde Mei heeft de heele onzekerheid van het bedrijfsleven der Vereenigde Staten de toestand nog verergerd.

De statistische positie daarentegen verbetert gaandeweg. De voorraden zijn de laatste jaren constant blijven afnemen (van 790.000 ton aan het einde van 1932 tot 477.000 ton aan het einde van het eerste kwartaal 1935).

De wereldprijzen buiten de Vereenigde Staten zijn na het tot stand komen van de internationale restrictie-overeenkomst blijven stijgen en bereikten in Mei den hoogsten stand sedert Februari 1934. In het algemeen kan men zeggen, dat de groote stimulans van de bewapeningen uitgaat. Ook de speculatie in verband met de valuta-onzekerheden (met name te Frankrijk) heeft de stijging bevorderd. Het uitblijven van deze prikkel, vermeerderd met de onzekerheid, welke na het ongrondwettig verklaren van de codes heerschte (hoewel de Amerikaanse producenten ook zonder codes op de zelfde wijze zullen blijven samenwerken, is het zeer de vraag of zij de vastgestelde prijs van 9 cts. zullen handhaven) heeft in de maand Juni evenwel een niet onbelangrijke prijsdaling veroorzaakt.

Voor de ijzer- en staalmarkt is het afgelopen kwartaal voornamelijk de tusschen Engeland en het Internationaal Ruwstaalkartel gesloten overeenkomst

¹⁾ Zie E.-S.B. van 5 Juni 1935 omtrent de sterke uitbreiding van de tinproductie in de Belgische Congo.

belangrijk geweest¹⁾. Hiermede is een bron van groote onzekerheid weggenomen, hoewel nog geenszins omtrent alle punten overeenstemming bestaat. Een verlaging van het in Maart jl. verhoogde Engelsche invoerrecht ging er mede gepaard. Voor de bij het Ruwstaalkartel aangesloten landen is deze overeenkomst van groote beteekenis, alhoewel erkend moet worden dat zij, en wel voornamelijk België als grootste exporteur naar Engeland, zware offers hebben moeten brengen. Voor de productiecijfers zij verwezen naar de opgave aan het slot van het marktverzicht.²⁾

In ons vorige kwartaaloverzicht is er reeds op gewezen, dat de Amerikaanse katoenrestrictie het relatieve aandeel van de Vereenigde Staten in de wereldproductie heeft doen afnemen. Ook de uitvoer verminderde tengevolge van de kunstmatig hooggehouden prijs, in zeer sterke mate.

Uitvoer uit	Periode 1932/33	1933/34	1934/35	
Ver. Staten	1.8-15.5	15.600	15.307	9.273
Egypte	1.8- 1.5	2.152	3.440	2.902
Br.-Indië	1.8- 2.5	2.748	2.922	3.464
Brazilië	1.8-31.1	10	167	883
Argentinië	1.8-31.3	102	77	150

Ontleend aan de Frankfurter Zeitung van 2 Juni 1935.

Het voorstel van Roosevelt om tot een internationale katoenrestrictie te komen is alleszins begrijpelijk. Het zijn vooral de Zuid-Amerikaanse staten, welke hun productie zooveel mogelijk trachten te stimuleeren (ook Sovjet-Rusland). De Braziliaanse katoen is in veel opzichten met de Noord-Amerikaanse te vergelijken en wordt met veel lagere kosten voortgebracht.

De Vereenigde Staten hopen de concurreerende landen tot een overeenkomst te bewegen door hen te bedreigen met dumping, welke door een exportpremie door te voeren zou zijn, terwijl eveneens de financiële en handelspolitieke druk op Brazilië dit doel heeft (omstreeks 80 pCt. van de Braziliaanse koffie gaat naar de Vereenigde Staten). Bij het groote aantal produceerende landen is het bereiken van zulke een overeenkomst evenwel niet waarschijnlijk.

Hoewel de situatie van wol in het begin van het jaar onzeker was als gevolg van politieke en financiële factoren, kwam er in April meer vertrouwen door de gunstige berichten uit Australië en het toenemende verbruik. Ondanks het feit, dat door de vlucht in goederen, als gevolg van de vrees voor devaluatie, de noteeringen wel wat kunstmatig werden geacht, ontwikkelde de toestand zich bevredigend.

De rubbersituatie is nog zeer onoverzichtelijk. De verschillende, vooral van Engelsche zijde gedane, voorstellen om tot de oprichting van een bufferpool te komen en daardoor de werking van de restrictie meer effectief te maken, wijzen niet op groote tevredenheid. Toch begint zich eenigermate een verbeterde tendens af te teekenen. Hoewel de voorraden nog niet veel verschillen van die van 1934, is het feit, dat er een gestadige vermindering plaats had, reeds opmerkelijk.

Jan. t/m	Netto Wereld-exporten	Wereldverbr. van ruwe rubber	Exp.overschot (+) of verbruiks-overschot (-)	Voorraden ³⁾ einde Mei
1933	306.859	306.596	+ 263	591.697
1934	510.905	424.061	+ 86.844	682.293
1935	356.336	327.191*)	- 55.032*)	648.991

*) Totaal over vier eerste maanden.

Op den duur zal bij de thans van kracht zijnde beperking en een op dit peil zich handhavende consumptie, een verdere voorraadvermindering moeten volgen. Het is waarschijnlijk, dat ook de prijzen dan zullen verbeteren. Sedert April evenwel bewegen deze zich op een peil, dat lager is dan eenige prijs sinds de invoering van de restrictie.

¹⁾ Zie E.-S.B. van 26 Juni 1935.

²⁾ Zie pag. 649.

³⁾ Zonder de voorraden van ruwe rubber in de restrictie-gebieden.

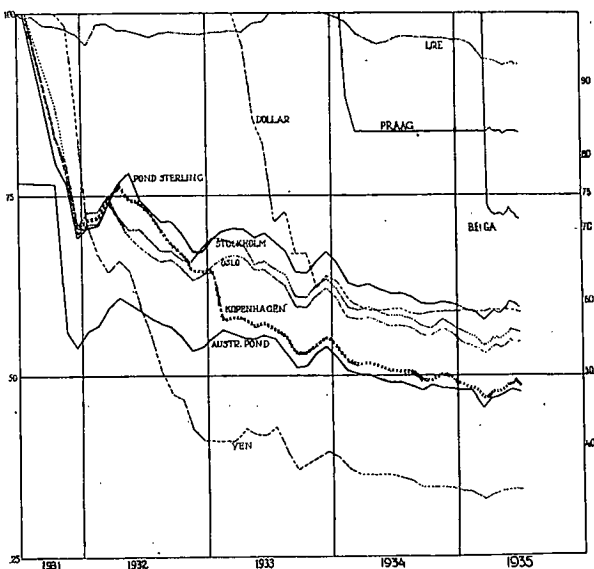

in April vooral De Nederlandsche Bank en de Zwitsersche Nationale Bank bloot aan groote goudopvragingen, welke hiaraan geen belemmeringen in den weg legden, doch door middel van discontoverhoogingen en een tegengaan der speculatie, door zich van de medewerking der particuliere banken te verzekeren, het vertrouwen in de valuta trachtten te doen terugkeeren. Terwijl de vraag naar goud bij De Nederlandsche Bank eind April reeds weer geluwd was, zette deze zich in Zwitserland en Frankrijk voort.

In Zwitserland was immers nog de dreiging aanwezig, welke gelegen was in een aanneming bij referendum van het socialistische crisisinitiatief, waarvan velen — al of niet terecht — vreesden, dat het een eind zou maken aan de deflationistische maatregelen en tot devaluatie zou leiden.

Bovendien begon in Zwitserland zoowel als in Frankrijk de ongezonde toestand der staatsfinanciën steeds grotere publieke aandacht te trekken.

Tegen het eind van Mei spitste de toestand zich toe in Frankrijk, waar Premier Flandin en Minister Germain-Martin, die aanvankelijk geпоogd hadden door steun aan de geld- en kapitaalmarkt, in

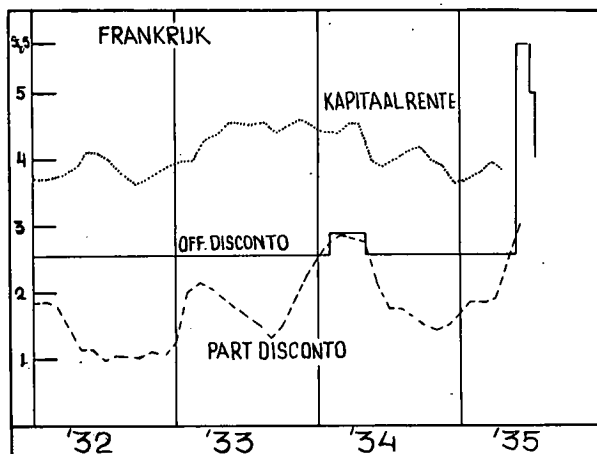

Toeneming (+) of afneming (—) goud- en deviezenvoorraad.

De Nederlandsche Bank		Banque Nat. de Belgique ¹⁾		Banque de France		Zwitsersche Nat. Bank	
tot	mill. Guldens	tot	mill. Belga's	tot	mill. Frs.	tot	mill. Zw. Frs.
1935	—	1935	3.1	1935	4.1	1935	7.1
7.1	—	10.1	+ 45	11.1	100	15.1	— 2
14.1	—	17.1	+ 1	18.1	— 2	23.1	— 27
21.1	— 20.3	24.1	+ 2	25.1	— 79	31.1	— 48
28.1	— 6.2	31.1	— 3	1.2	+ 76	7.2	— 14
6.2	— 1.1	7.2	— 7	8.2	— 134	16.2	— 7
13.2	+ 0.4	14.2	— 5	15.2	+ 1	23.2	— 16
18.2	— 4.3	21.2	— 4	22.2	+ 8	28.2	— 2
25.2	—	28.2	— 3	1.3	+ 149	7.3	— 5
4.3	—	7.3	— 3	8.3	+ 157	15.3	— 2
11.3	+ 0.1	14.3	— 45	15.3	+ 422	23.3	— 16
18.3	+ 1.5	21.3	— 45	22.3	+ 6	30.3	— 60
25.3	—	28.3	— 155	29.3	+ 28		
1.4	— 33.1	4.4	— 70	5.4	+ 39		
8.4	— 105.4	11.4	+ 340 ²⁾	12.4	— 592	6.4	— 118
15.4	— 11.8	19.4	+ 232	19.4	— 571	15.4	— 140
23.4	— 19.3	25.4	+ 40	26.4	— 358	23.4	— 54
29.4	+ 2.1	2.5	+ 60	3.5	— 133	30.4	— 34
6.5	+ 0.6	9.5	+ 38	10.5	— 295	7.5	— 26
13.5	— 0.1	16.5	+ 47	17.5	— 345	15.5	— 79
20.5	+ 7.5	23.5	+ 85	24.5	— 448	23.5	— 58
27.5	— 6.6	29.5	+ 149	31.5	— 3.025	31.5	— 10
3.6	— 24.9	5.6	+ 178	7.6	— 4.048		
11.6	— 2.9	13.6	+ 98	14.6	— 1.957	7.6	— 26
17.6	+ 1.5	20.6	+ 81	21.6	— 42	15.6	—
24.6	+ 7.2	27.6	+ 2	28.6	+ 20	22.6	+ 7
1.7	+ 31.0	4.7	— 19		+ 278	29.6	+ 26
8.7	+ 22.8		— 36			6.7	+ 26

¹⁾ Exclusief deviezenportefeuille.

²⁾ Herschatting goudvoorraad op nieuwe pariteit en voorts in millioenen Belga's van nieuwe pariteit.

het bijzonder voor staatsfondsen met de hulp van de Banque de France (welke echter niet werd verleend), een daling der rente te bewerkstelligen, thans meenden van koers te moeten veranderen en volmachten aanvragen, teneinde de staatsfinanciën te saneeren. Een heftige kapitaalvlucht en groote opvragingen van goud, ook uit het binnenland voor opotting, ontwikkelden zich en scherp daalde de goudvoorraad bij de Banque de France. Een driemaal herhaalde discontoverhooging, gepaard gaande met belemmeringen voor de speculatie, verzekeringen van trouw aan het goud en steun van de Engelsche en Amerikaansche wisselkoersnivelleeringsfondsen en van buitenlandsche circulatiebanken, welke de banken een wenk gaven, geen credieten voor speculaties tegen den Franc te verstrekken, evenals het optreden van het nieuwe Ministerie-Laval, deden de rust wederkeeren. Intusschen had zich onder den invloed van deze gebeurtenissen ook in Nederland de kapitaalvlucht, zij het in belangrijk mindere mate dan begin April, weer ontketend. Het verwerpen van het crisisinitiatief in Zwitserland en het uitreden van Minister Steenberghe uit het kabinet waren factoren, die in beide landen het vertrouwen in de handhaving der goudpariteiten hebben versterkt. Zoo sluit dan dit kwartaal met een lichte toevloeiing van goud naar de kelders der Nederlandsche, Zwitsersche en Fransche Banken, terwijl thans daartegenover de

Nationale Bank van België eenige goudverliezen te boeken heeft, welke op repatriëring van vluchtkapitaal terug te brengen zullen zijn.

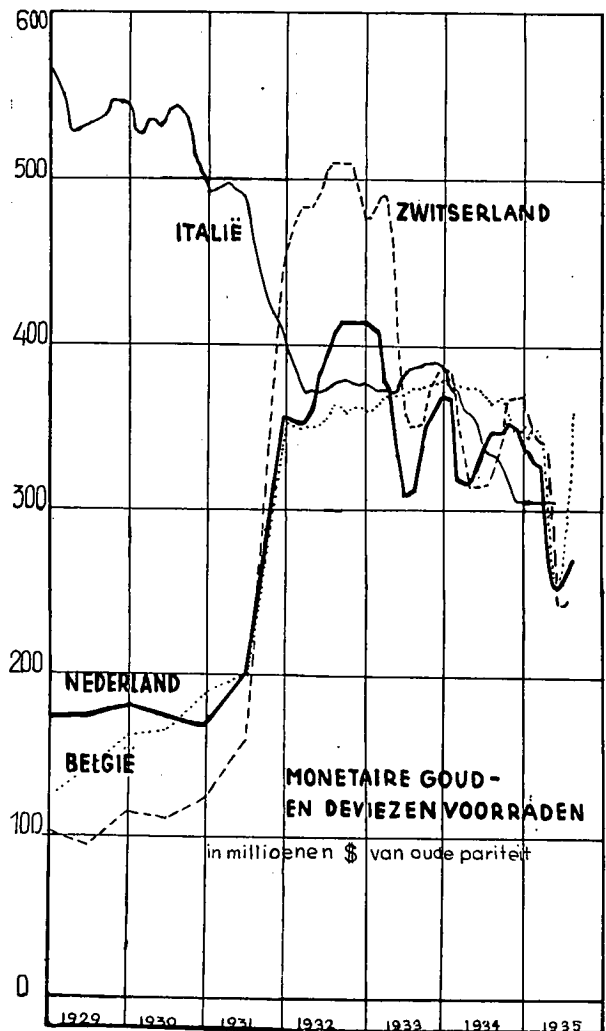
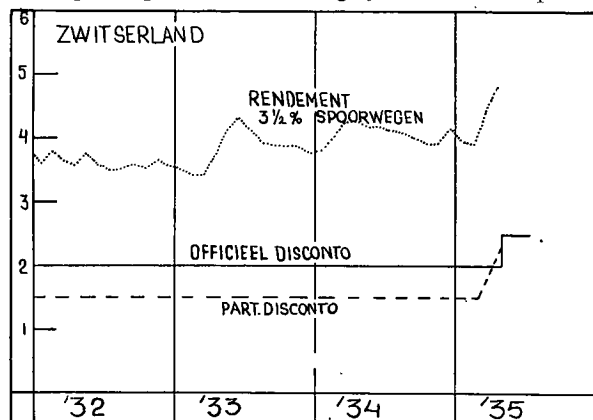
In Nederland en Zwitserland is de goudvoorraad thans op een peil gekomen, maar weinig boven dat van 1931 liggend, terwijl bij Zwitserland het bedrag van \$ 226 miljoen op 7 Juli wel heel wat geringer is dan het bedrag van \$ 510 miljoen in het najaar van 1932.

Uit onze grafiek betreffende de wisselkoersen op landen met gedeprecieerde valuta blijkt, dat goud en daaraan gehechte valuta's hun verlies in het afgelopen kwartaal hebben ingehaald (pag. 624). De Lire noteert nog steeds een 6 pCt. beneden pariteit. De Dantziger Gulden kon niet gehandhaafd worden en noteert sedert Mei 1935 op ca. 55 pCt. der oude pariteit.

Geen wonder, dat, bij de bovengeschetste onrust op de deviezenmarkt, gevoegd bij het inzicht dat een herleving van den internationalen handel slechts verwacht kan worden onder voorwaarde van stabiliteit der internationale valuta's, stabilisatiegeruchten en stabilisatieplannen in het afgelopen kwartaal niet van de lucht waren. Wij herinneren slechts aan de redevoeringen van Morgenthau en Hull, welke verklaarden, dat Amerika geen belemmering zou willen vormen voor een internationale stabilisatie. Chamberlain echter meende, dat een definitieve stabilisatie niet urgent was. In Engeland wenscht men dit vraagstuk niet los te bezien van een definitieve vastlegging van de pariteit van den Dollar, terwijl men voorts meent, dat de monetaire politiek der Vereenigde Staten nog te veel onzekerheden biedt (zilverpolitiek!), evenals de situatie in de goudlanden. Ook wenscht men een regeling van de internationale schulden, zonder welke het handhaven van den gouden standaard niet mogelijk zal zijn. Daarbij vreezen velen in Engeland, dat een herstel van den gouden standaard, hetwelk gepaard zou moeten gaan met een herstel van het vrije kapitaalverkeer, aanleiding zou worden tot een sterke stijging van de kapitaalrente, waardoor de binnenlandsche conjunctuur in Engeland gevaar loopt. Voorts is ook de strijd nog niet uitgevochten tusschen hen, die een stabilisatie der valuta's willen laten voorafgaan aan een opheffing der internationale handelsbelemmeringen en hen, die een geleidelijk herstel van den internationalen handel wenschen, vóór men zich vastlegt op bepaalde pariteiten.

Geld- en kapitaalmarkt.

De geschetste gebeurtenissen hebben niet nagelaten haar weerslag te werpen op de geld- en kapitaalmarkt. In België keerde plotseling het vertrouwen terug, zoodat ook den banken wederom aanzienlijke deposito's werden toevertrouwd, die bijdroegen tot verbetering van haar positie. Vastrentende fondsen, in het bijzonder staatsfondsen, stegen aanzienlijk. Gebruik makend van het gunstige oogenblik, greep de Regeering dezen toestand aan om de staatsfinanciën een belangrijke verlichting te doen ondergaan. Reeds medio Mei, nauwelijks 1½ maand na de devaluatie, besloot de Regeering tot een omvangrijke conversie-operatie

T.a.v. Italië namen wij, in tegenstelling met de grafiek in het vorige Kwartaalbericht thans de deviezenvoorraad ook op, doch de goudvoorraad in het buitenland werd wederom buiten beschouwing gelaten.

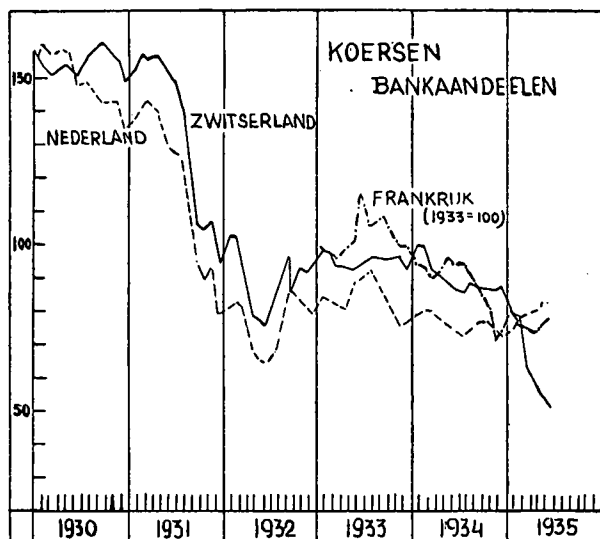
der verschillende staatsobligaties in een 4 pCt. „Dette unifiée”, daarbij zoodanige voorwaarden stellend¹⁾, dat eerder van een gedwongen renteverlaging gesproken kan worden. Hoewel een Reguleeringsfonds van Frs. 1 milliard was ingesteld, kon de Regeering toch niet verhinderen, dat de koers dezer obligaties tot 90 à 92 pCt. inzakte. Volgens sommigen zou hieraan de invloed van de banken, welke druk op de Regeering wilden uitoefenen in verband met de op 10 Juli ingestelde bankcontrole, niet vreemd zijn.

In de drie andere goudlanden echter hadden de gebeurtenissen op de deviezenmarkt en de goudafvloeiingen een verstijving van de geldmarkt tengevolge, zoodat de geldrenten belangrijk opliepen, behalve in Zwitserland, waar men meer den weg van creditrestrictie bewandelt. Bijgaande grafieken van particulier en officieel disconto, benevens van het rendement op obligaties toonen een en ander duidelijk aan.

De hooge rente voor effectenbeleening, de vrees voor verliezen op obligaties bij eventuele devaluatie en, vooral in Zwitserland, verkoopen van buitenlandsch bezit aan fondsen in het land van den debiteur dreven de koersen der obligaties omlaag, terwijl incidenteele stijgingen van aandeelkoersen eveneens voor een groot deel op valuta-angst terug te brengen zijn. Voor den economischen toestand in deze landen is dit een te betreuren gevolg. Het bemoeilijkt conversie-operaties en belemmert de emissiebedrijvigheid.

In Zwitserland werden de moeilijkheden, waarin vele banken verkeerden als gevolg van het bevrozen van vorderingen vooral op Duitschland, steeds duidelijker. Ook de binnenlandsche uitzettingen voldoen

¹⁾ Zie E.-S.B. van 22 Mei 1935, pag. 456.

Nederland: Koersindex vlg. Bank v. Handel en Scheepvaart.

Zwitserland: Koersen vlg. Schweiz. Nationalbank.

Frankrijk: Rekenkundig gemiddelde van aandelenkoersen Banque de Paris et des Pays Bas, Société Générale en Crédit Lyonnais.

niet steeds aan eischen van liquiditeit. Terwijl de koersen der bankaandeelen tot voor kort gesteund werden, moest men eindelijk deze politiek laten varen, zoodat in de scherpe daling der bankaandeelen de werkelijke situatie thans bloot komt. Zoo heeft men bij de Basler Handelsbank voor een deel der crediteuren op grond van de nieuwe bankwet een moratorium moeten toestaan. De Nederlandsche banken zijn belangrijk meer liquide en in bijgaande grafiek komt duidelijk het verschil in waardeering der bankaandeelen tot uiting. De koersen der Fransche bankaandeelen ontwikkelden zich in den loop van dit jaar tamelijk stabiel.

In Engeland bleef de geldruimte groot, hoewel de rente iets aantrok: 3-maands disconto was in Juni 0,68 pCt., in Maart 0,57 pCt., in Januari nog 0,39 pCt. Van de storingen op het Continent merkte dus ook de Engelsche geldmarkt weinig. De Bank of England heeft een statistiek opgesteld van de conversies, welke sedert 1932 plaats hadden. Wij laten deze hieronder volgen.

Conversies, in miljoenen Ponden.

	1932	1933	1934	1935
Britsche locale publieke lichamen	2,7	0,5	5,1	13,2
Britsche particuliere ondern.	14,7	64,3	44,3	37,3
Britsche Overzeesche Regeeringen	24,4	129,7	68,3	24,3
Buitenlandsche Regeeringen	0,1	—	26,2	8,2
Totaal	41,9	194,5	143,9	83,0
Gemiddelde rentebesparing in pCt.	1,3	1,5	0,9	1,2

Hierbij is de groote conversie-operatie van de Britsche Regeering van 1932 buiten beschouwing gelaten.

Terwijl de index der aandeelkoersen het peil van het topjaar 1928 heeft bereikt, blijven de emissies, hoewel er een stijging is waar te nemen, nog beneden die van de jaren vóór de crisis. In het afgelopen halfjaar waren van deze emissies 90 pCt. voor het binnenland, terwijl in het overeenkomstig semester van 1934 ca. ⅔ binnenlandsche leeningen en ca. ⅓ die voor overzeesche bezittingen betrof. Buitenlandsche emissies blijven zeer gering.

In de Vereenigde Staten is de geldruimte onveranderd groot gebleven, terwijl er ook geen reden aanwezig is, waarom deze zou verminderen, daar het bedrijfsleven nog steeds geen credieten vraagt en de enorme goudvoorraden de Regeering in staat stellen een kunstmatige geldruimte te scheppen, welke zij voor de financiering van haar groote projecten noodig heeft. Het bedrag aan emissies was in de eerste vijf maanden van dit jaar lager dan in de overeenkomstige periode van 1934: \$ 426 miljoen tegenover \$ 470 miljoen, terwijl hiervan het grootste deel voor rekening kwam van publiekrechtelijke lichamen.

LIJNEN BETREFFENDE DE CONJUNCTUUR IN NEDERLAND.

(Samengesteld in overleg met het Centraal Bureau voor de Statistiek te 's-Gravenhage.)

Inleiding.

Sedert het einde van het vorige jaar wijzen de gegevens betreffende den economischen toestand van Nederland op een voortdurende verscherping van de depressie. Van een stabilisatie op het zeer lage niveau kan nog niet worden gesproken. De industriele bedrijvigheid blijft nog steeds dalend, de werkloosheid, bevrijd van seizoensschommelingen, blijft stijgen en de uitvoer neemt nog voortdurend af. Bij deze ongunstige factoren, die voor onze volkshuishouding van groote beteekenis zijn, heeft zich in de laatste maanden een ongunstige ontwikkeling op de geld- en kapitaalmarkt gevoegd; inmiddels is een gedeeltelijk herstel ingetreden.

Over het algemeen echter heeft de toestand op de geld- en kapitaalmarkt zich, afgezien van eenige onderbrekingen, in deze depressie zeer bevredigend ontwikkeld. De geldrente was sterk gedaald en de overvloed van liquide middelen schiep, mede tengevolge van het streven van de Regeering naar een sluitende begrooting, ook een gunstigen toestand op de kapitaalmarkt. De rente van overheidsleeningen was op 4, in enkele gevallen reeds op 3½ pCt. teruggebracht, de markt voor pandbrieven en hypotheek volgde, zij het weliswaar in een zeer vertraagd tempo, deze beweging. De valuta-crisis in de belangrijkste goudlanden, waarvoor de devaluatie van de Belga de directe aanleiding was, heeft deze gunstige situatie verstoord. Hoewel in de laatste weken weder een verbetering heeft plaatsgevonden, zijn de vroegere verhoudingen nog niet hersteld.

Het in het begin van deze maand ingediende wetsontwerp tot verlaging van sommige vaste lasten en van huren beteekent een keerpunt in de tot dusverre gevolgde politiek, voorzover deze erop gericht was de verlaging van de kapitaalrente zich geheel langs natuurlijke weg te laten voltrekken. Naast het interventionisme op agrarisch en industrieel gebied, wil de Regeering thans ook in de renteverhoudingen ingrijpen, om langs dezen weg het deflatieproces te versnellen.

Industriele bedrijvigheid.

De totale industriele werkloosheid blijft sedert het midden van 1933, toen een verbetering ten opzichte van het voorafgaande jaar was waar te nemen en zodoende tenminste eenige stabiliteit op het bereikte lage niveau van bedrijvigheid verwacht zou kunnen worden, een onmiskenbare stijgende tendens behouden. Het percentage der werkloosheidsdagen in de maanden Januari t/m. April wijst duidelijk op voortdurenden achteruitgang der bedrijvigheid, terwijl de voorloopige gegevens, welke tot Juni bekend zijn, evenmin een verbetering laten zien.

	1932	1933	1934	1935
Jan.	29,5	38,7	34,4	38,9
Febr.	29,1	35,7	30,7	37,8
Mrt.	26,8	30,8	27,7	34,2
April ¹⁾	24,6	27,2	26,6	32,2

¹⁾ De gegevens over April zijn niet geheel vergelijkbaar met die van Jan. t/m. Maart, doch wel onderling.

Het totaal aantal werkloozen was in de eerste helft van Juni 350.000 tegenover 292.000 in begin Juni 1934 en 274.000 begin Juni 1933. De daling sedert April was resp. 19.000, 29.000 en 53.000. Gezien den veel grooteren omvang der werkloosheid, is de kleiner wordende seizoensdaling ook een ongunstig teeken.

Indien men de bedrijvigheid meet aan den invoer van grondstoffen, komt men tot dezelfde conclusie, hoewel de omslag hier later schijnt plaats te vinden.

	1922/25 = 100	1932	1933	1934	1935
Jan. t/m. Apr.					
Grondstoffen		111	114	121	110
voor prod.midd.-industr.		89	101	112	83
„ cons.- „		130	125	132	134

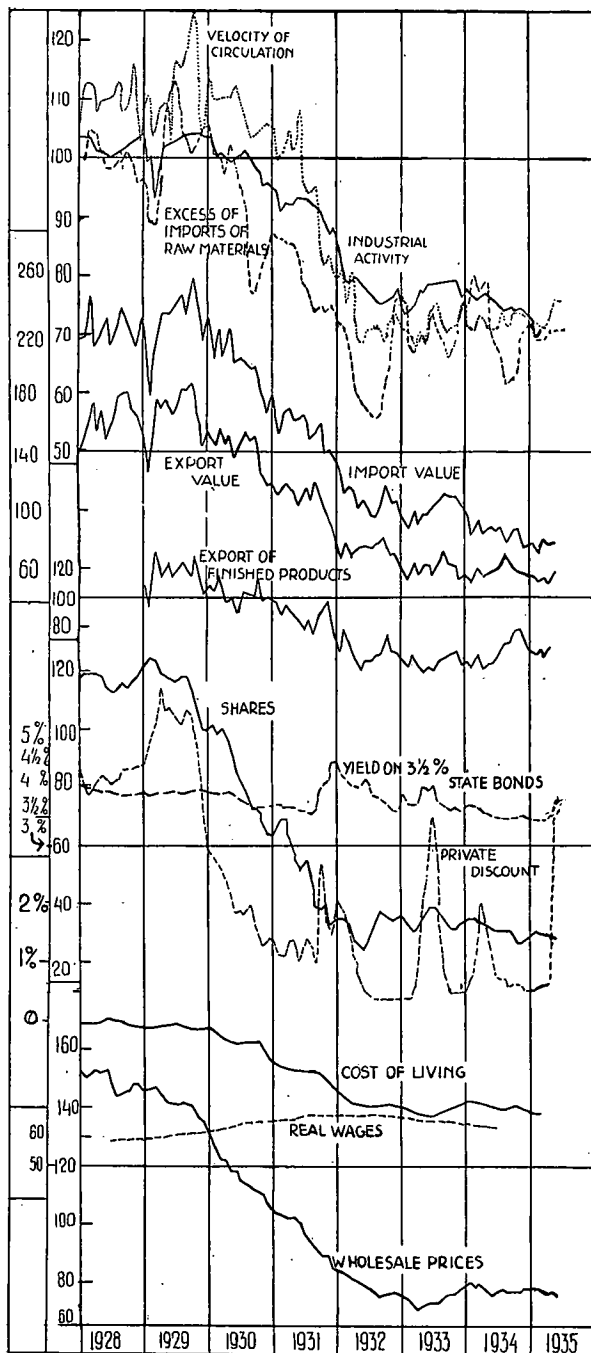
Vooral de sterke daling van den invoer van grondstoffen voor de kapitaalgoederen-industrie is opvallend, hoewel hier wellicht vóórinkopen van ijzer in verband met den bruggenbouw van invloed zijn geweest.

Een ontleding der werkloosheid naar de bedrijfstakken toont aan, dat de stijging overal plaatsvindt. Het *bouwbedrijf* heeft een, bij de overeenkomstige maanden van vorige jaren, grootere werkloosheid. Ook was de seizoensverbetering in dit jaar veel geringer dan vroeger. De voorloopige cijfers geven ook voor Juni een ongunstiger beeld, vergeleken met vorige jaren. Onderstaande tabel, waarin tevens het bedrag der aanbestedingen en het aantal der in uitvoering gekomen woningen is opgenomen, geeft een overzicht van den toestand in het bouwbedrijf.

	Jan. t/m. April 1934	Jan. t/m. April 1935	Juni 1934 ¹⁾	Juni 1935 ¹⁾
werkloosheid (pCt.)	37.8	46.6	27.7	33.1
aanbestedingen (mill. Gld.)	34.55	23.55	—	—
in uitvoering gekomen woningen	17682 ²⁾	15365 ²⁾	—	—

¹⁾ De voorloopige Juni-cijfers zijn alleen onderling vergelijkbaar.

²⁾ Jan. t/m. Maart.

BUSINESS CONDITIONS IN THE NETHERLANDS.

(Issued in conjunction with the Centraal Bureau voor de Statistiek at the Hague.)

Since the end of last year the data concerning the economic situation of the Netherlands point to a continual aggravation of the depression. There is no question of stabilisation at the very low level yet. Industrial activity continues to decline. The import of raw materials, especially for capital goods, is moving at a very low ebb. Unemployment, corrected for seasonal fluctuations, has continually increased since the middle of 1933. In the building industry the situation is continually becoming worse. In the textile and metal industries also. The development in the movement of trade is also very unfavourable. Owing to the low quotas allowed, accompanied by the continual decline of the purchasing power in the home market, imports show the greater decrease. But exports are also continually decreasing.

The situation in agriculture is characterised by a rise in the output of dairy products, which are thrown on the world market at a loss. The Government has, therefore, taken measures to restrict production. Market gardening is suffering badly under the difficulties of our clearing regulations with Germany and the raising of tariffs in several countries.

To these unfavourable factors an unsatisfactory development of the money and capital market has been added during the last few months.

Apart from a few interruptions, the situation in the money and capital market has developed very satisfactorily during this depression. Interest on money had fallen considerably and the abundance of liquid resources, coupled with the Government's endeavours to achieve a balanced budget, also created a favourable situation in the capital market. The interest on State and Municipal loans had been generally reduced to 4%, in a few cases to 3½%, already; the market in debenture bonds and mortgages, albeit at a much slower rate, followed this movement. The currency crisis in the most important gold countries, for which the devaluation of the Belga was directly responsible, has disturbed this favourable situation.

The second quarter of 1935 was characterised by great uneasiness on the market for foreign exchanges. In this period De Nederlandsche Bank lost on balance f 132 million (up till 11th June f 194 million) in gold, as a consequence of which the gold reserve has fallen considerably. The abundance of available money was reduced as a result of this and De Nederlandsche Bank was compelled to make use of the bank rate weapon. This resulted in an end being made to the conversions also, as the prices of bonds fell sharply. There were practically no new issues. Although an improvement has again set in during the last few weeks, former conditions have not yet been restored, which proves that confidence has not yet been completely re-established.

The Bill introduced in the early part of this month for reducing some fixed charges and the lowering of rents signifies a turning point in the policy followed hitherto, which aimed at allowing the reduction of the rate of interest to accomplish itself automatically. The Bill is mainly concerned with the rents and interest on mortgages of houses. The rate of interest on debenture bonds and direct mortgages will be reduced. In several municipalities the house rents will be reduced to 80% of the 1931 level, it is here especially a question of the smaller houses, as the rents of most of the larger houses have already declined more than 20%. Ground rents will probably also be lowered to 20% below the 1931 level. Besides the intervention in agricultural and industrial spheres, the Government has, therefore, now the intention to take action with regard to the rate of interest on private loans.

De werkloosheid in de *textielindustrie* is nog steeds toenemende en ligt ver boven het peil in voorafgaande jaren. Het indexcijfer bedroeg in April 33.0 tegen 26.1 in April 1934 en 22.7 in April 1933. Splitting der textielindustrie naar de katoen- en de wolnijverheid, waarvoor de werkloosheidsgegevens van resp. Almelo en Tilburg representatief zijn, levert het volgende resultaat op.

	Juli 1933	Juli 1934	Jan. 1935	Maart 1935
Almelo	32.8	35.0	39.0	36.5
Tilburg	12.5	27.7	24.0	28.5

De voorloopige werkloosheidscijfers over begin Juni zijn eveneens zeer ongunstig. Het percentage bedroeg 47.9 tegen 34.1 in Juni 1934.

Ook de *metaalindustrie* blijft een toenemende werkloosheid vertoonen. De opdrachten voor den scheepsbouw moeten veelal met financieelen steun van de Overheid afgewerkt worden, aangezien zij anders verlies zouden opleveren¹⁾. Wij geven hieronder de definitieve gegevens betreffende de werkloosheid in de metaalindustrie en eenige andere bedrijfstakken, waaruit wel duidelijk blijkt, dat de toestand op dit gebied zich steeds verder in ongunstigen zin ontwikkelt.

	April 1933	April 1934	April 1935
Metaalindustrie, scheepsb.	37.5	37.1	41.0
Steenkolenmijnen	6.7	17.2	20.2
Drukkersbedrijven	15.4	16.2	16.9
Houtbewerking	37.0	33.9	40.7
Kledingindustrie	9.4	15.0	17.2
Lederindustrie	12.0	12.2	18.1
Voedings- en genotmidd. bedrijven ...	18.1	18.4	21.6
Verkeerswezen	22.3	29.0	33.5

Handelsbeweging.

De omvang der handelsbeweging blijft zich in ongunstigen zin ontwikkelen. Zoowel de in- als de uitvoer bewegen zich in dalende richting, waarbij op te merken valt, dat de invoer door het zich steeds uitbreidende contingententeeringsstelsel in den laatsten tijd sneller daalt dan de uitvoer. De steeds verdergaande inkrimping der handelsbeweging is wel een duidelijk teeken voor het aanhouden der depressie in Nederland.

	1e halfjaar.					
	1929	1931	1932	1933	1934	1935
Invoer (in mill. Gld.)	1.325	987	677	563	537	455
Uitvoer („ „ „)	960	677	418	355	339	319
Percentage invoer gedekt door uitvoer	72.5	68.6	61.8	63.1	62.9	70.0

Vooraf tegenover het voorafgaande jaar is de invoer sterk achteruitgegaan. Het percentage van den invoer, dat door uitvoer is gedekt, en dat gedurende de crisis vrij sterk gedaald is, verbeterde dientengevolge en bereikte bijna weer het peil van 1929. Zoo doende is de verhouding tusschen in- en uitvoer, zooals deze in de jaren vóór de crisis was, weer op een sterk verlaagd niveau hersteld.

Gaan wij de ontwikkeling van den export gedurende de laatste jaren na, waarbij wij ook seizoenscorrectie toepassen, dan ontstaat het volgende beeld.

	1e kw. 4e kw. 1e kw. 2e kw. 4e kw. 1e kw. 2e kw.						
	1933	1933	1934	1934	1934	1935	1935
Uitvoer (in mill. gulden)	177.4	178.6	167.8	170.9	177.4	159.6	159.2
Uitvoer (gecorr. v. seizoensfluct.)	188.7	172.4	178.5	180.1	171.2	169.8	167.8

Hieruit blijkt weer, dat ook de voor seizoensbeweging gecorrigeerde cijfers sedert het midden van 1934 een aanhoudende daling te zien geven.

De ontwikkeling gedurende de laatste drie maanden, vergeleken met dezelfde maanden van voorafgaande jaren, wordt in onderstaande tabel weergegeven. Hieruit blijkt eveneens het snelle tempo der invoerdaling:

	(In mill. Gld.)					
	Invoer			Uitvoer		
	1933	1934	1935	1933	1934	1935
April	89	85	78	54	54	50
Mei	97	87	78	61	57	58
Juni	97	89	73	63	59	51

¹⁾ Overzicht in de „Economische en Sociale Kroniek” van Mei 1935.

Landbouw.

In het vorige Kwartaalbericht wezen wij reeds op de stijgende *melkproductie* bij dalenden *boteruitvoer* en sterk gedaalde binnenlandsche koopkracht. De Regeering is, om een steeds verdergaande stijging van den melksteun te voorkomen, overgegaan tot beperking van de productie. Slechts over een percentage van ongeveer 89 van het melkvet, dat gemiddeld in de jaren 1933 en 1934 werd geproduceerd, zal in het melkjaar, dat loopt van 1 Juni 1935 tot 1 Juni 1936, regeeringstoelag worden uitgekeerd. Bij de beperking wordt een sterk onderscheid toegepast in verband met het verschil in bedrijven, zoodat het beperkingspercentage wel van 5—40 pCt. uiteen kan loopen.

De maatregelen zullen zich niet onmiddellijk doen gevoelen; immers, het vee loopt thans in de weide en de veehouders zijn daardoor niet in staat de melkproductie te beperken. Bovendien is de grasgroei op het oogmerk gunstiger dan in den drogen zomer van 1934. Vermoedelijk zal de melkproductie dus voorloopig hooger blijven dan verleden jaar. De stijgende *boterproductie* zal de afzetmogelijkheden in het binnenland overtreffen en dit grootere quantum zal tegen verlies latende prijzen naar het buitenland moeten worden verkocht.

De productie van melk en boter bedroeg volgens de wekelijksche opgaven in de Staatscourant:

	Productie van			
	Melk in mill. kg		Boter in 1000 ton	
	1934	1935	1934	1935
4e maand 4 weken ..	248,6	280,6	7,2	7,9
5e „ 4 „ ..	302,1	330,7	8,8	9,7
6e „ 4 „ ..	304,0	333,8	8,5	9,5
	854,7	945,1	24,5	27,1

De Regeering vond in den lagen melkprijs aanleiding, de zuivelproducenten te verplichten een zeker percentage van de ter verwerking aangeboden melk aan de veehouders terug te leveren in den vorm van ondermelk voor veevoer. Een belangrijke mogelijkheid tot afzet van ondermelk ligt in het verwerken van ondermelk tot magere melkpoeder, hetgeen ook als pluimvee- en varkensvoer kan dienen.

De prijzen zullen door de Overheid worden vastgesteld. Om dit ondermelkplan te verwezenlijken, wees de Regeering in Mei verschillende soorten vischen beendermeel als crisisproducten aan en monopoliseerde den invoer er van¹⁾, terwijl de Nederlandse Zuivel Centrale gemachtigd werd een hoeveelheid van 5 miljoen kg magere melkpoeder aan te koopen, welke voor pluimvee- en varkenshouders beschikbaar zal worden gesteld tegen matige prijzen.

Uit de in Februari 1935 gehouden *varkenstelling* bleek hoe zeer de varkensstapel ingekrompen is. Het aantal bedroeg²⁾:

Sept. 1932	2.735.733
Nov. 1933	2.483.710
Nov. 1934	1.750.423
Febr. 1935	1.389.460

De *tuinbouw* wordt bijzonder hevig getroffen door de in het buitenland toegepaste tariefverhoogingen en vooral door de betalingsmoeilijkheden met Duitschland. De uitvoeren van de voor dit jaargetijde belangrijkste producten zijn in nevenstaande tabel opgenomen.

De betalingscontingenten voor verse groenten voor het tweede kwartaal 1935 waren beperkt tot 50 pCt. van de waarde der in 1934 naar Duitschland uitgevoerde groenten en voor vroege aardappelen zelfs tot 25 pCt. der waarde. Terwijl in Juni 1934 voor f 506.000 aan vroege aardappelen naar Duitschland werd uitgevoerd, is voor dit jaar in Juni slechts f 123.000 beschikbaar.

In 1934 was 61 pCt. van alle uitgevoerde bloem-

¹⁾ Ned. Staatscourant No. 91, 1935.

²⁾ De Landbouw Crisismaatregelen, hunne werking en uitvoering VI, 1935.

Gewicht in 1000 tonnen, waarde in f 1000.

Jan. t/m. Juni.

Soort		1929	1932	1933	1934	1935
Bloemkool.....	gewicht	7,7	6,2	8,8	6,5	4,4
	waarde	1833	752	876	634	485
Sla	idem	19,1	29,4	28,3	24,7	21,0
	idem	6006	5878	3770	3845	3019
Tomaten.....	idem	9,8	16,9	17,6	17,6	12,2
	idem	5356	5462	4742	3691	2170
Vroege Aardappelen..	idem	223,3	279,8	121,9	116,0	51,8
	idem	7934	10301	3284	3284	2081
Komkommers .	idem	18,6	18,6	17,5	21,7	13,0
	idem	4334	2432	2005	1966	986

kool, 50 pCt. van alle uitgevoerde sla, bijna 70 pCt. van alle geëxporteerde tomaten, 97 pCt. van de komkommers voor het buitenland, 81 pCt. van de augurken en 50 pCt. van de vroege aardappelen voor de Duitse markt bestemd. Doordat in Duitsland de prijzen voor deze producten stijgen, beteekent dit voor onze exporteurs hogere vorderingen bij het Clearinginstituut; daardoor is het beschikbare betalingscontingent eerder uitgeput. Teneinde de Nederlandsche tuinders van de hooge Duitse prijzen te doen profiteren, heeft de Nederlandsche Groenten- en Fruitcentrale het aanbod voor Duitsland op onze veilingen beperkt. Door de hogere prijzen raakte het contingent echter te vlug uitgeput, zoodat na 15 April geen hogere bedragen over de clearing zouden worden gefactureerd dan door de Centrale telkens zouden worden vastgesteld.

Van 27 Mei af werden voor het tweede kwartaal geen vereffeningcertificaten voor bloemkool meer afgegeven. Reeds eerder had hetzelfde zich voorgedaan voor spinazie en sla.

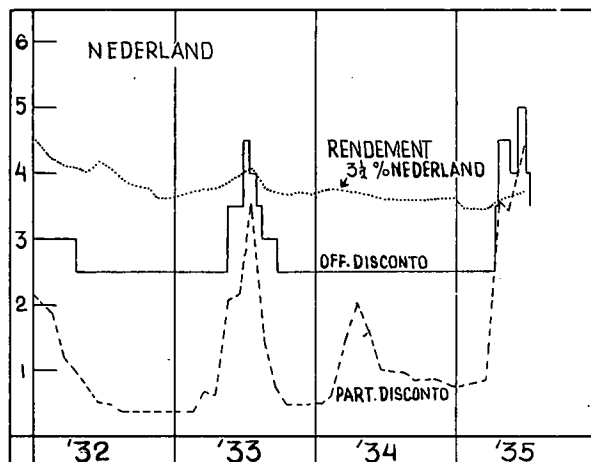
Daardoor kon het uitvoerverbod voor komkommers en bospeen op 17 Juni worden ingetrokken en het dreigende exportverbod voor tomaten worden afgevend.

Geld- en kapitaalmarkt.

Terwijl het eerste kwartaal gekenmerkt werd door een in het algemeen dalende tendens der buitenlandse deviezen (het Pond daalde b.v. van f 7.28 op 2 Januari tot f 6.89 op 4 Maart), trad daarna een krachtig herstel in, waardoor het Pond thans weer een peil bereikt heeft, ongeveer gelijk aan dat van het begin van het jaar.

Aanzienlijke reportnoteeringen voor buitenlandse deviezen gaven blijk van een zekere vrees voor de stabiliteit van den Gulden, terwijl de koersen herhaaldelijk de gouduitvoerpunten overschreden, waardoor goudafvloeiingen plaats hadden. Overzien wij het afgelopen halfjaar, dan blijkt dat er drie perioden zijn geweest, waarin goud afvloeide. In de vijf weken van 14 Jan. tot 18 Febr. verloor De Nederlandsche Bank f 31.5 miljoen goud, in de vier weken van 25 Maart tot 23 April viel de groote vermindering in den goudvoorraad van f 169.5 miljoen en tenslotte verdwenen in de drie weken van 20 Mei tot 11 Juni nogmaals f 34.5 miljoen. Rekening houdend met de sporadische goudterugvloeiingen, welke plaats hadden, verloor De Nederlandsche Bank van 31 Dec. 1934 tot 11 Juni 1935 f 223 miljoen goud, dat is 26.3 pCt. van den voorraad op 31 Dec. 1934 aanwezig. Tot 9 Juli is de goudvoorraad weer gestegen met f 62.5 miljoen.

Sinds ultimo 1932 is dit de derde maal geweest, dat bij De Nederlandsche Bank groote goudonttrekkingen plaats hadden. Van eind 1932 tot medio Juli 1933 (6½ maand) verloor De Nederlandsche Bank f 292 miljoen en van eind 1933 tot 26 Maart 1934 (drie maanden) f 136 miljoen goud. Steeds trad weer eenig herstel op, doch het vorige niveau kon niet worden bereikt. De laagste stand van den goudvoorraad op 11 Juni jl. is f 414 miljoen lager

dan de stand op ulto. December 1932 (f 1.033 miljoen); de vermindering bedraagt 40 pCt. Daarmede heeft de voorraad edel metaal vrijwel het peil bereikt, dat in de jaren 1929 en 1930 als normaal kon gelden. Een der oorzaken van de groote geldruimte in Nederland is daarmede verdwenen.

Ook in de vorige perioden van goudonttrekkingen was een verstijving van de geldmarkt met stijgende disconto's het gevolg. In 1933 was De Nederlandsche Bank aldus genoodzaakt het disconto te verhoogen tot 4,5 pCt., terwijl dit in 1934 niet noodig was. In de kort achter ons liggende periode echter moest het wapen der discontoverhoogening weer gehanteerd worden: in twee stappen werd het verhoogd tot 4,5 pCt., terwijl na de verlaging tot 4 pCt. al spoedig wederom een verhoogening noodig werd geacht tot 5 pCt. (1 Juni), waarna op 27 Juni het disconto weer op 4 pCt. verlaagd kon worden en sedert 6 Juli 3½ pCt. is.

Ook in de afgelopen periode ondervond de kapitaalmarkt den weerslag van de onrust op de deviezen- en geldmarkt. Terwijl in de eerste vier maanden van dit jaar nog voor f 56,9 miljoen nieuw kapitaal werd geplaatst (v.j. f 23,6), kwam de emissiebedrijvigheid in Mei geheel tot stilstand, terwijl de uitgifte van nieuw kapitaal in Juni slechts f 2,7 miljoen bedroeg. Ook de periode der groote conversies schijnt voorshands afgesloten te zijn.

Conversies in miljoenen Gulden.

	1932	1933	1934	1935
1e kwartaal	120,9	205,4	307,4	152,6
2e "	129,8	1,1	923,3	23,5 ¹⁾
3e "	1,0	4,9	642,5	—
4e "	—	11,1	157,4	—
Totaal	251,7	222,5	2030,6	—

¹⁾ April 23,3, Mei 0,25, Juni nihil.

Hoewel alle obligaties in koers daalden, was de daling bij pandbrieven toch wel sterker.

De gemiddelde koersen van zes 4 pCt. pandbrieven waren:

Januari 99,3; Februari 99,1; Maart 99,5; April 95,6; Mei 91,7; Juni 89,7; zoodat het koersverlies in drie maanden circa 10 pCt. bedroeg.

De koersen van industriele aandelen ondervonden ondanks de mogelijkheid van steun van de zijde van hen, die de gevolgen van een eventuele devaluatie vreesden, toch een geringe daling. Dit was eveneens het geval met de overige Nederlandsche fondsen, aandelen van Indische ondernemingen echter en sterker nog petroleumaandelen konden in de afgelopen 4 maanden stijgen.

Hoewel de omloopssnelheid van saldi bij den Postchèque- en Girodienst over April en Mei een lichte verbetering toont, ook wanneer men rekening houdt met de seizoensfluctuaties, blijft het peil laag.

DE ECONOMISCHE TOESTAND VAN NEDERLANDSCH-INDIË.

(Samengesteld in overleg met het Centraal Bureau voor de Statistiek te 's-Gravenhage.)

In den economischen toestand van Nederlandsch-Indië hebben gedurende het eerste kwartaal van 1935 geen wijzigingen van principieelen aard plaatsgevonden. De algemeene tendenzen, zooals verdergaande deflatie, verschuivingen bij den in- en uitvoer, beginnende industrialisatie en steeds diepergaand Regeeringsingrijpen, handhaafden zich ook in deze periode. De stabilisatie van het economisch leven op het peil, zooals dit gedurende de crisisjaren bereikt werd, had ook nu verderen voortgang. Niettemin blijven er binnen bepaalde grenzen soms noemenswaardige veranderingen plaats vinden. Voor het eerste kwartaal van 1935 kan in dit verband op een kentering in den buitenlandschen handel worden gewezen, welke, indien zij zich zal voortzetten, een ongunstigen invloed op het economisch leven zal uitoefenen.

De waarde van den uitvoer namelijk, welke nu reeds sedert 1933 een stijging vertoonde, en in 1934 weer boven het peil van 1932 was gekomen, bleef in het eerste kwartaal van 1935 onder de resp. cijfers van 1933 en 1934. De invoerwaarde daarentegen, die zich sedert 1933 in dalende richting bewoog, liet in het eerste kwartaal van 1935 een stijging tegenover dezelfde periode van 1934 zien. Het gevolg van deze in tegengestelde richting verloopende ontwikkeling was, dat het in 1934 zoo aanzienlijk toegenomen uitvoeroverschot in de eerste drie maanden van 1935 weer een teruggang vertoonde.

Import and Export value of the Netherlands Indies.

	Imports	Exports	Excess of Exports
	in million guilders		
1st quarter 1933	82.2	124.7	42.5
" " 1934	62.2	134.5	72.3
" " 1935	69.2	123.5	54.3

Om een beter inzicht in dezen ontwikkelingsgang te verkrijgen, zullen wij tot een nadere ontleding van resp. uit- en invoer overgaan. Terwijl de waarde van den uitvoer met ca. 8 pCt. t.a.v. het vorige jaar verminderde, steeg het gewicht voor hetzelfde tijdvak met 9 pCt. De gewichtstoename is volgens onderstaande tabel, ontleend aan het „Economisch Weekblad” van 24 Mei, met zekere verschuivingen gepaard gegaan:

Export weight of the Netherlands Indies in the first quarter.
(in million kg)

	1933	1934	1935
Aardolieproducten (Petroleum)	1.063	1.228	1.295
Suiker (Sugar)	265	223	321
Suikerresidu (Sugar residues)	15	46	128
Overige producten (other goods)	627	693	647
Totaal gewicht (Total weight) ..	1.970	2.190	2.391

Uit deze tabel blijkt, dat de gewichtsstijging aan soortelijk goedkope producten als suikerresidu en aardoliën moet worden toegeschreven. Verrassend is evenwel de toegenomen suikeruitvoer, welke nu voor het eerst sedert langen tijd, en daarbij voor bij het einde van 1934 vergeleken, gunstiger prijzen, plaats vindt. Belangrijke stijgingen vertoonde vooral de afzet naar Britsch-Indië, Japan en Engeland. De uitvoerwaarde bedroeg in het eerste kwartaal van 1935 f 11 miljoen tegen f 10.6 miljoen in dezelfde periode van 1934.

De daling der groep „overige producten” in de opgenomen tabel moet voor het grootste gedeelte bij de onder de restrictie vallende rubber-exporten gezocht worden. De meeste andere producten, met uitzondering van tin en tinerts, koffie, cassave en vezels, zijn, wat de gewichten betreft, t.a.v. het eerste kwartaal van 1934 gestegen.

In waarde zijn de uitvoeren, vergeleken met dezelfde periode van 1934, als volgt geweest.

THE ECONOMIC SITUATION IN THE NETHERLANDS INDIES.

(Issued in conjunction with the Centraal Bureau voor de Statistiek at the Hague.)

No alterations of a fundamental nature took place in the economic situation of the Netherlands Indies during the first quarter of 1935. The general tendencies, such as continuous deflation, mutations in connection with imports and exports, commencing industrialisation, and more and more intensive interventions on the part of the Government, were also maintained in this period. The stabilisation of economic life at the level reached during the years of depression, made further advances also now. Nevertheless, within certain limits, changes worthy of mention sometimes continue to take place.

In this connection attention has to be drawn to a change in the ratio of the value of imports and exports. Imports began, for the first time after a long decline, to rise again, whereas exports moved in just the contrary direction. The development of the total figures is indicated in the first table, in which also the falling excess of exports comes to the front.

The decline in exports is mainly to be ascribed to commodities, such as mineral oils, copra, cassava and coffee, the export of which has been left entirely free. By the side of these the export of rubber has decreased as a consequence of the restriction. The export of sugar and tea has risen. The rise in the export of the former commodity is important, especially in view of the constant decline during the last few years. An analysis of the export gives as a result that the export which is still free is falling considerably, while that of commodities which come under the restrictions is entirely dependent on the quota permitted.

The rise in imports is, inter alia, caused by the heavy imports of rice in consequence of the failure of the crops in Java. By the side of this the import of metals and machinery is increasing in connection with the industrial extension. The import of most of the other products is declining as a result of the stringent quota measures. In this way there is to be observed a tendency to shift as regards the composition of the imports and exports.

A change has taken place in the price movement since February, that is to say, the prices of export goods, after a slight rise during upwards of a year, have declined sharply, while the prices of import goods have not continued to fall, partly, perhaps, through the restrictive measures (quotas); as a consequence of which the barter rate, which improved in 1934, has again developed unfavourably.

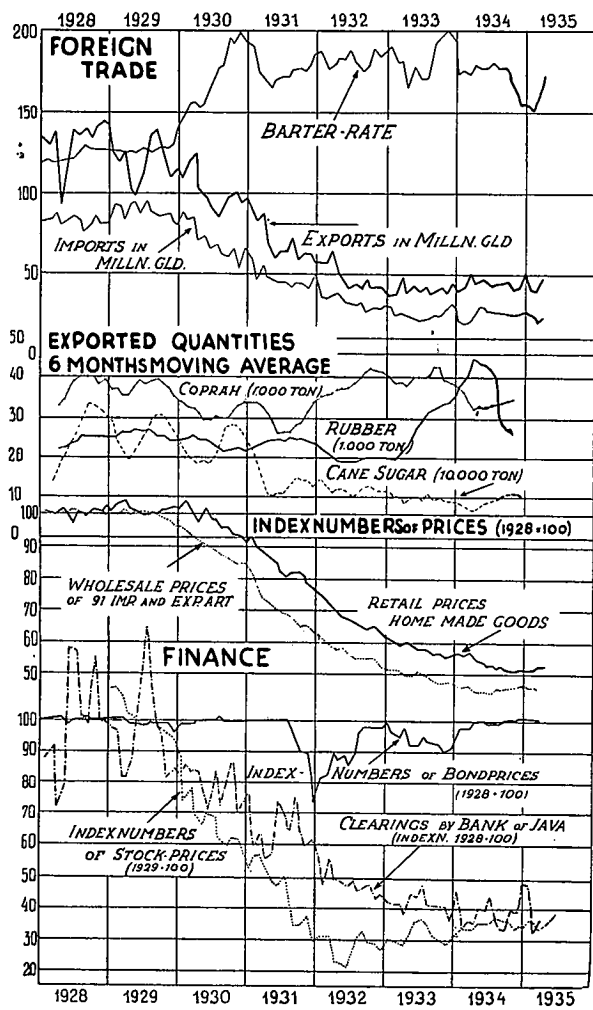
Government intervention has displayed itself in various fields.

Besides the intervention with respect to rubber and sugar, in the past quarter that important product cultivated by the natives: capoc, has been subjected to a regulation, the aim being to restrict and improve production by means of export licences. Further, quotas were introduced with regard to a number of new products, while the quotas fixed formerly for many articles have been prolonged.

Export value of some goods (first quarter).
(in million guilders.)

	1934	1935
ondernemingsrubber (estate rubber)	11.074	13.969
bevolkingsrubber (native rubber)	6.488	3.237
koffie (coffee)	3.160	2.384
thee (tea)	9.707	11.165
suiker (sugar)	10.630	11.013
aardoliën (petroleum)	27.160	23.131
copra (copra)	4.787	3.664
cassaveproducten (cassava products)	1.964	1.302

De toeneming van den thee-uitvoer is een gevolg van de verhooging van het quotum, terwijl de vermindering van den rubber-export (vooral het gewicht) eveneens bij de restrictie gezocht moet worden. Afgezien van deze onder restricties vallende producten (hierbij moeten ook tin en suiker gerekend worden), wordt de daling van den uitvoer dus, wat de waarde betreft, vooral veroorzaakt door de koffie-, copra-, cassave- en aardolie-uitvoeren. De nog vrije uitvoer vertoont dus een gestadigen achteruitgang, terwijl de uitvoer der onder restricties vallende producten geheel afhankelijk is van de toegekende percentages.

Een nadere beschouwing van den invoer doet, vooral wat het *invoergewicht* aangaat, de oorzaak der stijging reeds spoedig ontdekken. Bijgaande tabel over gewicht en waarde van den invoer in de eerste kwartalen van 1933, 1934 en 1935 toont dit aan:

Import weight and value of the Netherlands Indies.

	Weight in mill. kg			Value in mill. guilders		
	1st quarter 1933	1st quarter 1934	1st quarter 1935	1st quarter 1933	1st quarter 1934	1st quarter 1935
Rijst (rice)	129.8	39.4	171.6	6.7	1.6	6.6
Machines (engines) .	5.4	6.6	8.9	4.5	4.4	6.0
IJzer en ijzerlegeringen (metals) ..	46.8	40.7	57.2	5.4	4.7	6.7
Overige producten (other goods)	297.3	254.6	237.5	65.6	51.5	49.9
Totale invoer (total imports)	479.3	341.3	475.2	82.2	62.2	69.2

De invoerstijging krijgt zodoende een geheel ander beeld. De door Regeeringsingrijpen in het vorige jaar sterk verminderde rijstinvoer is nu, in verband met de voedselvoorziening, tengevolge van mislukte rijst-oogsten, weer enorm gestegen. Daarnaast blijft de import van machines, ijzer en ijzerlegeringen, mede tengevolge van de toenemende industrialisatie, een

Import weight in the first quarter ¹⁾ in mill. kg

	Import weight in the first quarter ¹⁾ in mill. kg			Decrease 1935 on	
	1933	1934	1935	1934	1933
Cement (cement)	45.7	13.7	11.2	- 18 %	- 75.5
Bier (beer)	6.2	2.6	2.0	- 23 %	- 67.7
Kedelee (soya beans) ..	17.5	16.4	3.5	- 79 %	- 80.0
Garensen manufacturen (yarns, piece goods) .	25.6	19.5	17.9	- 8 %	- 30.1
Aardewerk (earthenware)	8.2	4.9	3.8	- 22 %	- 53.7
Meststoffen (fertilizers)	14.3	14.7	13.3	- 10 %	- 7.0

¹⁾ Ontleend aan „Economisch Weekblad” van 24 Mei 1935.

aanzienlijke stijging vertoonen. De overige importgoederen evenwel zijn meestal tengevolge van invoerbepalingen aan een steeds voortgaande daling onderhevig. Uit de gewichtscijfers blijkt wel duidelijk de werking der contingentteeringen.

Bij den invoer vinden dus verschuivingen plaats, die in verband met de gewijzigde economische constellatie, een blijvend karakter kunnen hebben. Hetzelfde was, tengevolge van de diverse restrictie-maatregelen, bij den export waar te nemen. Het is dus zeer wel mogelijk, dat de verandering in de samenstelling van den in- en uitvoer, welke reeds eenigen tijd viel aan te toonen, doch in de laatste maanden duidelijker vormen aanneemt, nog van verderen invloed op de totale handelsbeweging en de handelsbalans zal blijken te zijn.

De verdere voortgang der industrialisatie blijkt uit de steeds binnenkomende berichten over oprichting van nieuwe bedrijven. De belangrijkste hiervan zijn die van een aardewerf-fabriek, een weverij en een fabriek voor gecondenseerde melk.

Terwijl in 1934 het indexcijfer der prijzen van invoerartikelen aan een voortdurende daling onderhevig was en dat der uitvoergoederen zich in stijgende richting bewoog, is het verschil tusschen beide prijzen in de laatste maanden weer kleiner geworden. In hoeverre de tot staan gekomen prijsdaling van invoergoederen een gevolg is van de toenemende contingentteeringen is niet na te gaan. Het verschijnsel is in elk geval opmerkelijk, temeer daar de prijzen van fabricaten op de wereldmarkt nog blijven dalen.

Weliswaar is er, vergeleken met het begin 1934, een verbetering in de verhouding ingetreden, doch na Januari 1935 vindt de ontwikkeling weer in tegengestelde richting plaats. De voedingskosten voor een Europeesch gezin bleven tamelijk stabiel, terwijl die voor de Inlandsche bevolking nog licht stegen.

De steeds verdergaande daling der bankbiljetten-circulatie wijst erop, dat het deflatieproces op dit gebied nog niet ten einde is. De daling der bedragen, verrekend in de clearing, is eveneens een in deze richting wijzend verschijnsel.

Het Regeeringsingrijpen uitte zich op verschillend gebied. Door de beslissing van het Internationale Comité werd het restrictiepercentage voor rubber bepaald op 25 pCt. voor het eerste, 30 pCt. voor het tweede kwartaal van 1935, en 35 pCt. voor het tweede halfjaar. Het stelsel van „individuele restrictie” werd met ingang van 1 April 1935 tot eenige streken in Sumatra voor de bevolkingsrubber uitgebreid.

Door de kapokbelangenordonnantie 1935 wordt voor dit bevolkingsproduct een diepgaande regeling getroffen. Een kapokcentrale zal naast het geven van advies aan den Directeur van Economische Zaken ten aanzien van de uitvoerlicentieering werkzaam zijn op het gebied van voorlichting en propaganda. De exporteurs moeten zich laten inschrijven, zoodat de quota, welke bij Regeeringsverordening worden vastgesteld, onder hen verdeeld kunnen worden. Daar Nederlandsch-Indië een monopolistische positie t.a.v. kapok inneemt, en productie-bepaling door het groote aantal kleine producenten niet mogelijk is, kan regeling van den uitvoer een aanmerkelijke verbetering in de thans zeer ongunstige situatie bij de kapokteelt beteekenen.

Verder besloot de Regeering in principe de bemoeiing met de suikercultuur voort te zetten. Op het gebied van de invoerbepalingen zijn weer een aantal maatregelen getroffen. Wij noemen slechts de contingentteering van kunstmeststoffen, elektrische gloeilampen, tandenborstels, petroleumlampen en eenige textielgoederen. Verlengd werden de maatregelen t.a.v. cement, bier en verschillende manufacturen. De suikerinvoer werd, ook wat klontjes suiker betreft, verboden.

Vermelding verdient tenslotte, dat de Bedrijfsreglementeering-ordonnantie 1934 voor het eerst op eenige bedrijfstakken van toepassing werd verklaard.

DE GEVOLGEN VAN DE FINANCIERING DER WERKVERSCHAFFING IN DUITSCHLAND.

Inleiding.

De wijze van financiering der Deutsche werkverschaffing heeft reeds herhaaldelijk de meening doen postvatten, dat de gevolgen dezer financiering een inflationistisch karakter dragen. Het feit, dat het Rijk bij voortduring credieten bleef opnemen, welke voor het in stand houden der z.g. „Staatskonjunktur” noodig waren, deed velen erop wijzen, dat een dergelijke credietuitbreiding noodzakelijk tot inflatie moest leiden. Van Deutsche zijde werd het inflationistische karakter dezer financieringswijze steeds weer ontkend, waarbij vooral gewezen werd op de stabiel gebleven bankbiljettencirculatie en de dalende geldrente; bovendien werden steeds verklaringen van in Rijksbankkringen invloedrijke personen geciteerd, welke moesten aantoonen, dat de Rijksbank onder geen omstandigheden de financiering zou blijven steunen, zoodra deze inflationistische gevolgen zou kunnen krijgen, en dat de Rijksbank haar volle aandacht aan deze gevaarlijke klip besteedde.

Deze verklaringen doen evenwel sterk denken aan de beschouwingen in de Ver. Staten in de jaren vóór 1929, toen daar eveneens onder het verwijzen naar de niet gestegen bankbiljettencirculatie in het algemeen iedere inflationistische tendens werd tegengesproken, terwijl er, zooals later bleek en ook is aangetoond, tot op zekere hoogte een vrij sterke credietinflatie overheerscht heeft. Het doel van dit onderzoek zal daarom zijn, na te gaan wanneer crediet-uitbreiding de mogelijkheden van inflationistische gevolgen in zich draagt en hoe deze tot uiting kunnen komen. Bovendien zal aangegeven moeten worden, op welke gebieden van het economisch leven de gevolgen van een inflationistische crediet-uitbreiding bepaalde wijzigingen teweeg brengen. Aan deze theoretische beschouwing over inflatie-verschijnselen, welke in dit verband natuurlijk verre van volledig moet blijven en slechts met het oog op een praktische toepassing opgesteld is, zullen de gegevens van het Deutsche economisch leven worden getoetst.

Uiterlijke verschijningsvormen van inflatie.

Het is genoeg bekend, dat een uitbreiding van de geldcirculatie, onverschillig of deze door Staats-, bank- of giraalgeld wordt veroorzaakt, indien de totale goederenvoorraad niet of in geringere mate vermeerderd, aan iedere geldeenheid een kleinere waarde geeft, hetgeen dus neerkomt op prijsstijging. Uitbreiding van de geldcirculatie kan evenwel ook op andere wijze dan via den Staat of de banken geschieden, indien nl. opgepote bedragen weer in omloop komen. In dit geval zal dus, zonder dat de bankbiljettenomloop der circulatiebank een stijging aanwijst, tegenover iedere goederen-eenheid een grootere geld-eenheid komen te staan. Het oppotten van geld is dus identiek aan een vermindering van den geldomloop.

Hoarding is zodoende een deflatieverschijnsel. Het weer in omloop komen van opgepot geld moet dus als een teeken van een herstel van het vertrouwen worden beschouwd. Daarnaast zal evenwel in een inflatieperiode een zoo klein mogelijke kas worden aangehouden, waardoor dus eveneens veel opgepot geld in omloop komt. Deze twee gevallen kunnen moeilijk gescheiden worden.

Daarnaast bestaat er nog een andere factor, welke, zonder dat de totale geldhoeveelheid verandert, invloed uitoefent op het prijsniveau, nl. de omloopsnelheid. Een grootere omloopsnelheid bij een gelijk gebleven geldcirculatie komt overeen met een uitbreiding der circulatie. Maar ook de vergrooting der omloopsnelheid kan uit een verbetering der conjunctuur resulteeren, zonder dat er eenige inflationistische tendens aanwezig is. Dit neemt niet weg, dat tijdens een inflatie juist de sterk verhoogde omloopsnelheid van grooten invloed is.

Met deze factoren zal bij een beschouwing van

de geldcirculatie terdege rekening moeten worden gehouden.

Een vergrooting van de geldcirculatie, welke in intensiteit de toeneming der goederenproductie overtreft, zal dus op den langen duur een prijsstijging veroorzaken, waarvan de oorsprong niet ligt bij factoren in de goederenproductie, doch integendeel aan het geld is te wijten. Een prijsstijging, welke geheel of grootendeels zulk een karakter draagt, zal daarom een aanwijzing zijn van een inflationistische tendens in de geld- en credietpolitiek.

Tijdens een inflatie zal de prijsstijging, veroorzaakt door de toegenomen geldcirculatie, nog versterkt worden door de z.g. vlucht in de goederen. De vrees voor een inflatie drijft velen tot het koopen van industriele en bankaandeelen, waardoor de koersen hiervan een sterke stijging te zien geven. Naast deze meer uit speculatieve overwegingen veroorzaakte stijging, treedt ook tengevolge van andere factoren een stijging der koersen op. De groote vraag naar goederen zal vele binnenlandsche industrieën een opleving doen ondergaan, waardoor ook uitzicht op verhoogde dividenden den koers beïnvloedt. De koersen van de vaste-rentedragende fondsen zullen daarentegen, daar hier natuurlijk geen uitzicht op inflatie-winsten bestaat, door aanbod afbrokkelen. Bovendien zal de stijgende geldrente van nadeeligen invloed op de koersbeweging zijn, terwijl de koersen van Staatsfondsen in de geschokte Staatsfinanciën een speciale aanleiding tot dalen hebben. Het tegengestelde beloop van aandelen- en obligatiekoersen kan daarom als een aanwijzing voor een inflationistischen toestand gelden.

De rente op de geldmarkt zal door de groote vraag naar credieten voor goederen en fondsen en door het geringe aanbod van geld op korten termijn een stijging vertoonen. Het aanbod van geld op korten termijn neemt af, daar de bezitters hiervan zich eveneens naar de kapitaalmarkt wenden en tot de vooradvorming van goederen overgaan.

Het op deze wijzen opgedreven binnenlandsche prijsniveau doet nog op een ander gebied zijn uitwerking gevoelen. Wij doelen hier op den buitenlandschen handel. Indien de uitbreiding der geldcirculatie gepaard gaat met een evenredige stijging van den wisselkoers op het buitenland (de koers van de valuta zal dan in het buitenland dalen), dan zal de binnenlandsche prijsstijging voor het buitenland zonder verderen invloed kunnen blijven. In de meeste gevallen van inflatie is de toestand zelfs zoo, dat de stijging van het binnenlandsche prijsniveau langzamer plaats vindt dan de stijging van den wisselkoers op het buitenland, hetwelk dus een voordeel voor het buitenland beteekent om in het land, waar de inflatie heerscht, te koopen. Deze stimuleering van den uitvoer zal met een ineenschrompeling van den nu duur geworden invoer gepaard gaan. Blijft evenwel naast den uitgebreiden geldomloop de buitenlandsche wisselkoers stabiel, dan zal het binnenlandsche prijsniveau tegenover het buitenland te hoog worden, waardoor in den buitenlandschen handel juist een tegengestelde als hierboven vermelde beweging zal worden waargenomen. De invoer uit het goedkoopere buitenland zal neiging vertoonen te stijgen, terwijl de uitvoer te duur wordt, en dus zal afnemen.

Bij het aantoonen van prijsstijging of -daling zal men steeds het relatieve karakter hiervan in het oog moeten houden. Een stabiel blijven der prijzen in één land, bij het gelijktijdig dalen der prijzen in de overige landen zal tenslotte hetzelfde effect hebben als een prijsstijging zelve.

Beteekenis van speciale omstandigheden.

Wij hebben hierboven eenige verschijningsvormen van inflatie (de graad van inflatie kan hierbij buiten beschouwing blijven) aangegeven. Het spreekt evenwel vanzelf, dat iedere inflatie een individueel karakter draagt, waardoor nu weer de eene, dan weer de andere groep van verschijnselen de overhand heeft.

Tengevolge van verschillende tegenwerkende krachten is het zeer wel mogelijk, dat sommige uitingsvormen niet het verwachte karakter aannemen of zelfs in een tegengestelde richting werken. Het is daarom wenschelijk met de speciale omstandigheden, waaronder het betreffende land verkeert, rekening te houden. Een generaliseeren met behulp van de uit de ervaring stammende verschijningsvormen, kan vooral tegenwoordig, nu het economisch leven een zooveel meer gecompliceerd en vaak geheel ander karakter heeft, tot verkeerde conclusies leiden.

Om dus de kennis, welke wij van eventuele inflatieverschijnselen bezitten, op ons geval te kunnen toepassen, moet allereerst de wijze van financiering in dat land nagegaan worden. Er zal daarbij onmiddellijk blijken, dat door den geheelen opzet en het Regeeringsingrijpen op haast elk gebied, een eventueel inflationistisch gevolg in Duitschland andere vormen moet aannemen dan dit in andere landen het geval is geweest. Het is daarom noodzakelijk alle krachten en invloeden naar hun waarde te meten, voordat een gevolgtrekking gemaakt wordt.

Karakter van de financiering.

De bedoeling van de Deutsche werkverschaffingspolitiek was oorspronkelijk door middel van Staatsopdrachten op velerlei gebied de industriele bedrijvigheid te stimuleeren, waardoor werkverruiming ontstaan zou. De grotere werkgelegenheid zou het volksinkomen en dientengevolge het verbruik doen toenemen, hetgeen in de volgende phase het ingrijpen van den Staat overbodig zou kunnen maken. Uiteindelijk doel was dus, de werkverschaffing als „Ankurbelung” te gebruiken om de industrie zelf op gang te brengen. De werkverschaffingsprojecten zouden, althans wat hun kolossalen omvang betreft, slechts een tijdelijk karakter moeten dragen. Voor de financiering is het daarom van groote beteekenis, of de oorspronkelijke opzet kans van slagen heeft.

De financiering geschiedt voornamelijk door middel van credieten. Voor de verschillende opeenvolgende werkverschaffingsplannen is op feitelijk principieel gelijke wijze door middel van wissels crediet opgenomen. Tot op heden is zodoende voor ruim R.M. 5 milliard crediet op korten termijn verleend. De verdeling is in miljoenen R.M. de volgende:

Voor: „Tiefbau”	1.050
Woningbouw	1.300
Verkeersondernemingen	1.700
Landbouw	400
„Bedarfsdeckungsscheine”	70
„Reichsanstalt für Arbeitslosenversicherung”	600
Totaal	5.120

Naast deze uitgaven moeten nog ettelijke milliarden voor de uitvoering van het bewapeningsprogramma in rekening worden gebracht. De juiste hoogte van het bedrag is geheim gehouden, doch gezien den omvang der bewapeningsplannen en het feit, dat het grootste gedeelte hiervan, van begin af aan moest worden opgebouwd, mag men er zeker wel ettelijke milliarden voor rekenen. De niet geheim gehouden enorme bedragen, welke andere landen hiervoor gebruiken¹⁾, rechtvaardigen deze veronderstelling.

Gevolgen voor de productie.

De credietexpansie in verband met de uitvoering dezer projecten zal in den beginne gepaard gaan met een uitbreiding der productie, vooral in deze takken der industrie, welke het uitgangspunt voor de uitvoering der plannen vormen. Dit zijn dus voornamelijk de industrieën van kapitaalgoederen. Voor zover de „Ankurbelungs”-politiek de sfeer der verbruiksgoederen betref, zal ook daar eenige uitwerking te zien moeten zijn. De productie-gegevens verliepen nu als volgt (1928 = 100):

¹⁾ Zie o.a. de beschouwingen in het „Wochenbericht des Instituts für Konjunkturforschung” van 20 Maart 1935.

	Jaargemiddelde	laatste cijfer		
	1932	1933	1934	1935
Voortbrenging van productie-middelen	50.2	58.5	81.0	100.2
w.v. ruw ijzer	33.4	44.7	74.2	96.5
verbruiksgoederen	77.7	84.8	93.1	82.6

Uit bovenstaande tabel blijkt duidelijk, dat de maatregelen ten bate van verbruiksgoederen (huwelijkssleeningen e.d.) grootendeels reeds hebben uitgewerkt. Het normale verbruik schijnt nog geen sterken stimulans van de opleving ondervonden te hebben, zooals ook uit de omzetten in den kleinhandel blijkt.

Het zwaartepunt der werkverschaffing (ook voor zover deze niet de bewapeningsindustrie betreft) ligt, zooals uit de tabel der verdeling naar de verschillende doeleinden blijkt, bij de voortbrenging van goederen, welke uiteindelijk weinig opbrengst opleveren. Indien dus eenmaal de voorbereidingen haar stimuleerende uitwerking hebben gehad, zal tegenover de sterk gestegen totale geldhoeveelheid geen evenredig toegenomen goederen-hoeveelheid staan, welke in economischen zin productief kan worden genoemd. Want de door de werkverschaffing b.v. aangelegde rijksautowegen zullen, indien zij eenmaal gereed gekomen zijn, zeker niet die opbrengsten kunnen opleveren, welke tegenover de credietuitbreiding hiervoor opwegen. Tegenover de sterke vermeerdering van credieten zal dus uiteindelijk geen evenredige rendabele goederenproductie staan. Hierin ligt nu een inflationistisch gevaar. Een uitweg zou hier te vinden zijn, indien van particuliere zijde de „Staatskonjunktur” zou kunnen worden overgenomen. De vraag rijst daarom, hoe het nu met de opleving in het particuliere bedrijfsleven gesteld is.

Daarbij moet allereerst in het oog worden gevat, dat de sterke Staats-inmenging de belangstelling der particuliere bedrijven naar eigen uitbreiding doet verminderen. Dat het particuliere bedrijfsleven nog niet op gang gekomen is, blijkt o.a. sterk uit de bankgegevens. Hieronder geven wij de balanscijfers van de vijf groote banken:

	31 Dec. 1929	31 Dec. 1931	31 Dec. 1933	31 Dec. 1934	April 1935
in mill. R.M.					
Crediteuren	12.001	7.493	6.468	6.195	6.184
Debiteuren	5.887	4.821	4.215	3.939	3.766
Wissels	2.998	1.379	1.489	1.687	2.018

Het is hierbij opvallend, dat de credietbehoefte van het particuliere bedrijfsleven nog steeds achteruitgaande is, terwijl tevens ook de crediteuren (maar hier speelt de achteruitgang der buitenlandsche crediteuren waarschijnlijk een belangrijke rol²⁾) steeds verder verminderen. De post wissels daarentegen vertoont sedert 1933 een voortdurende en sterke stijging. Aangezien het bedrag aan handelswissels niet is toegenomen³⁾, moet de vermeerdering van dezen post geheel aan de opname van de z.g. werkverschaffingswissels worden toegeschreven. Deze gegevens toonen duidelijk aan, dat van een opleving buiten de door den Staat gefinancierde bedrijven, althans uit de bankstaten, weinig valt te bespeuren. En dit is van groote beteekenis voor den geheelen opzet der werkverschaffingsfinanciering, daar hierbij van de veronderstelling werd uitgegaan, dat de sterk toenemende particuliere bedrijvigheid de inflationistische werking der credietuitbreiding zou kunnen voorkomen.

De financiering der „Staatskonjunktur” voltrok zich grootendeels buiten de particuliere banken om, en wel via de z.g. „Sonderinstitute”, de Oeffa, enz.

Dat het particuliere bedrijfsleven nog weinig lust tot nieuwe investeringen toont, blijkt ook uit de balansgegevens van 11 groote N.V.'s, met een aandelenkapitaal van R.M. 1.5 milliard, waarbij de cijfers voor 1932 = 100 zijn gesteld.

	1932	1933	1934
Vast kapitaal	100	94	91
Effecten	100	97	144
Deelnemingen	100	100	95
Banktegoed	100	98	87
Bankschulden	100	71	77

¹⁾ „Der Wirtschaftliche Ratgeber” van 15 Sept. 1934.

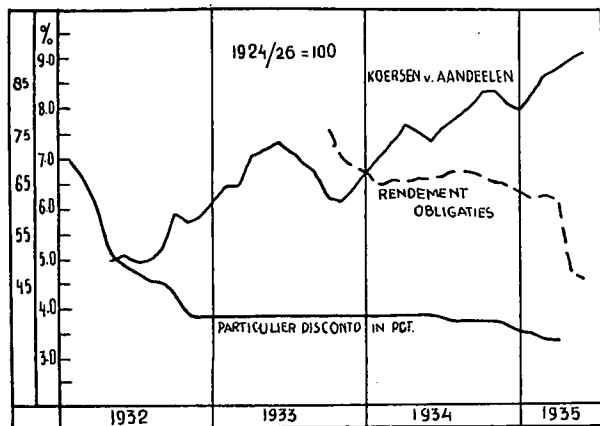
²⁾ „Der Deutsche Oekonomist” van 15 Mrt. 1935.

Deze cijfers ¹⁾ staan wel in sterke tegenstelling met den geweldigen opbloei van de „Staatskonjunktur“.

De bankschulden dezer ondernemingen zijn sedert 1933 wel iets toegenomen, doch de daling hiervan was sterker dan die bij het banktegoed.

De industriele ondernemingen vertoonen een opmerkelijke terughouding wat betreft het doen van nieuwe investeringen. Indien deze soms plaats vonden, dan was het weer het Staatsinitiatief, hetwelk hiertoe aanleiding gaf. De tot nog toe gepubliceerde verslagen van naamloze vennootschappen toonen eveneens, aldus het „Vierteljahrsheft zur Konjunkturforschung“, dat de ondernemingen een vastlegging van haar middelen op langen termijn nog niet aandurven. Zij trachten haar liquiditeitspositie eerder nog door aankoop van effecten te verhoogen. De vermindering der bankdeposito's zal hiermede dan ook wel verband houden. En voor de gebieden, waar de Staat nieuwe investeringen wenschelijk acht („Ersatzstoff“-industrieën), toont het particuliere bedrijfsleven uit rentabiliteitsoogpunt vooralsnog weinig belangstelling.

Niettegenstaande de geringe deelneming van het particuliere bedrijfsleven aan den opbloei, en ondanks het „Anleihestockgesetz“, dat de dividend-uitkeeringen boven 6 pCt. verbiedt, en slechts uitkeeringen tot 8 pCt. toelaat voor ondernemingen, die reeds in 1933 meer dan 6 pCt. uitkeerden, terwijl de rest der winst aan de Golddiskontbank toekomt, welke haar in Rijksleeningen of in door het Rijk gegarandeerde leeningen moet beleggen, een maatregel, waarop wij hieronder nog terugkomen, vertoonen de koersen van aandeelen een opmerkelijke voortdurende stijging. Dit

hierbij speculatie en vlucht in aandeelen een rol spelen, kan moeilijk worden ontkend. Een factor van betekenis bij de koersstijging der aandeelen zijn de aandeelen der door de werkverschaffing en „Ersatz“-productie sterk bevoordeelde industrietakken. Het uitzicht op grootere toekomstige winsten heeft de belangstelling der beleggers sterk in deze richting getrokken.

De bedoeling van het „Anleihestockgesetz“ was, behalve het verkrijgen van middelen voor de werkverschaffingsfinanciering, de koersen der obligaties op peil te houden. Men was nl. bevreesd, dat na het doorvoeren der groote conversies in Februari en Maart de koersen van aandeelen te sterk zouden stijgen, terwijl die van obligaties een gevaarlijke afbrokkeling zouden te zien geven. Deze vrees was, gezien het gedwongen karakter, dat de conversies in zekeren zin toch hadden, zeker niet ongegrond. De Regeering wilde namelijk vanuit een bewust conjunctuurpolitiek oogpunt het rente-niveau verlagen, voordat het bedrijfsleven dit lage niveau had geaccepteerd. In dit geval waren voorzorgsmaatregelen, welke eventueel tegenwerkende krachten konden opvangen, dan ook gewenscht. Deze opzet is grootendeels gelukt, hoewel de koersstijging van aandeelen er niet geheel mee is geremd.

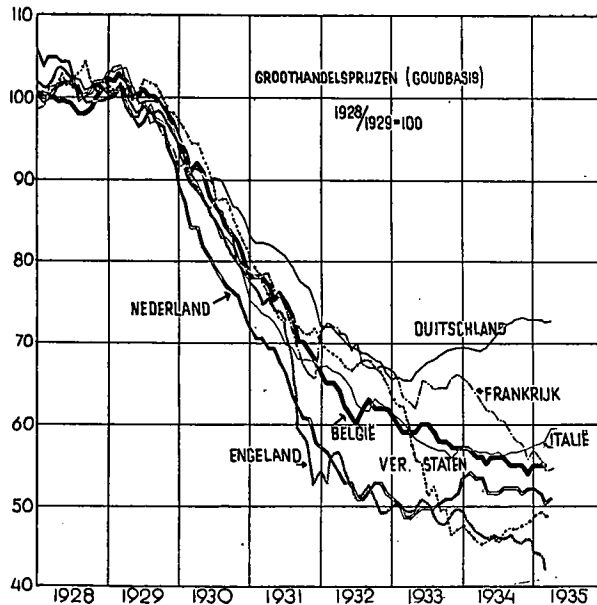
¹⁾ Ontleend aan het „Vierteljahrsheft zur Konjunkturforschung“, Heft 1, Teil A, 1935.

Gevolgen voor het prijs- en loonniveau en den kleinhandel.

Wij zullen nu de uitwerkingen der werkverschaffingsplannen van een andere zijde belichten. De uitvoering der groote werken bracht in haar eerste stadia een groote vraag naar verschillende goederen met zich mee. Met behulp der enorme credituitbreiding kon aan deze vraag voldaan worden. Dit veroorzaakte evenwel op haast elk gebied der volkshuishouding een vrij aanzienlijke prijsstijging.

1913 = 100.	Mei	Dec.	Mei		
Indexcijfer	1932	1933	1934	1935	
Reagibele groothandelsprijzen	50.3	57.3	62.9	65.2	68.7
„ „	96.5	93.3	96.2	101.0	100.8
Agrar. producten					
(1913/14 = 100) ..	91.3	86.8	91.5	100.5	100.6
Kosten v. levensonderhoud	120.6	118.0	119.6	122.2	122.8
„ „voeding	115.5	113.3	116.1	119.1	120.2
„ „kleding	112.2	106.7	109.6	116.1	117.7

Deze stijgende beweging op het geheele gebied der prijzen heeft in het midden van het vorige jaar door de gevaarlijke vormen, welke zij aannam, de aandacht van de Regeering op dit gebied gevestigd. De toen benoemde Commissaris voor de Prijzen moest de stijging zooveel mogelijk tegengaan. Vergeleken met het buitenland is het Deutsche prijsniveau evenwel belangrijk gestegen.

De ontwikkeling der loonen daarentegen ging niet parallel met de prijsstijging. Daarbij moet men nog bedenken, dat de werktijden dikwijls verkort zijn, terwijl de loonen van vele nieuw tewerkgestelden, vooral wat de z.g. „zusätzliche Beschäftigten“ betreft, nog laag gehouden moesten worden.

	Mei	Dec.		
Uurloonen vakarbeiders in Rpf.	1932	1933	1934	1934
Uurloonen hulparbeiders in Rpf.	81.6	78.5	78.3	78.4
	64.4	62.3	62.2	62.2

Het totale inkomen uit loonen en salarissen is weliswaar door de algemeene opleving in het bedrijfsleven gestegen; een groot gedeelte van deze inkomensstijging berust evenwel op de uitvoering der werkverschaffingsplannen en zal van de voortzetting hiervan afhankelijk zijn.

3e kw. '33 1e kw. '34 4e kw. '34 1e kw. '35
(in mill. R.M.)

Tot.-inkomen uit Loonen en Salarissen ¹⁾	6.826	6.951	7.513	7.309
¹⁾ Ontleend aan „Vierteljahrsheft zur Konjunkturforschung“.				

	1933	April	Oct.	April
Aantal werkzamen (regulair) volgens de Ziekte-verzekeringsstatistiek	12.770	14.570	15.300	15.530

De gegevens betreffende de loonsommen geven niet die stijging te zien, welke het aantal tewerkgestelden vertoont. Vergelijken met de optredende prijsstijging is de ontwikkeling voor den individueelen consument derhalve niet zoo onverdeeld gunstig.

Het is begrijpelijk, dat de omzetten in den kleinhandel, en daardoor de voortbrenging in haar geheel, afgezien van een tijdelijke opleving, in dat geval niet zulke goede uitzichten op een verbetering hebben.

De reeds plaats gevonden toeneming der omzetten in den kleinhandel berust voor een deel zeer zeker op een verbetering in den algemeenen bedrijfstoeestand, doch zal ongetwijfeld voor een ander deel te verklaren zijn uit een neiging der bevolking, om zich voor eenigen tijd vooruit te dekken. De onzekerheid van den geheelen toestand en vooral de kwestie der grondstoffenvoorziening veroorzaken soms een nerveuze golfbeweging in de verbruikerssfeer. Dat zulk een toestand door den een of anderen bijkomstigen factor een groeiende vlucht in „Sachwerte" veroorzaken kan, waarvan een moeilijk te remmen inflationistische prijsstijging het gevolg kan zijn, is niet te loochenen. Wij geven hieronder eenige omzetgegevens van den kleinhandel in de maanden om October van het vorige jaar, toen een dergelijke omzetsstijging plaats vond; deze hamstergolf had evenwel geen blijvende gevolgen.

	1928 = 100.	Sept. 1933	Oct. 1933	Aug. 1934	Sept. 1934	Oct. 1934	Mrt. 1935
Totaal omzetten kleinhandel		57.1	59.9	62.2	62.9	71.5	64.9

Gevolgen voor de handelsbeweging.

Wij wezen reeds op de moeilijkheden in verband met de grondstoffenvoorziening. De uitvoering der werkverschaffingsplannen vereischte een belangrijken invoer van vele grondstoffen, waarin Duitschland zelf niet kon voorzien. De betaling van dezen invoer zou, normaal gezien, moeten geschieden door uitvoer of levering van diensten. Doch juist het aanvatten der werkverschaffingsplannen veroorzaakte, zooals hierboven reeds werd aangegeven, in het binnenland een prijsstijging. Afgezien van andere exportmoeilijkheden, was vooral het feit, dat de Deutsche uitvoer te duur werd, van beslissende beteekenis voor den achteruitgang hiervan. Bijgaande tabel toont de ontwikkeling der handelsbeweging aan. Het cijfer van den uitvoer van eindfabrikaten, verminderd met dat van den invoer van grondstoffen, is voor de veranderde omstandigheden zeer markant.

	1929	1930	1931	1932	1933	1934
	Millioenen R.M.					
<i>invoer</i>						
levensmiddelen en dranken	319	247	164	124	90	89
<i>uitvoer</i>						
levensmiddelen en dranken	58	40	30	17	14	10
<i>Saldo-invoer</i>	261	207	134	107	76	79
<i>invoer</i>						
van eindfabrikaten	189	150	102	61	56	63
<i>uitvoer</i>						
van eindfabrikaten	819	753	615	374	316	271
<i>Saldo-uitvoer</i>	630	603	513	313	260	208
<i>invoer</i>						
grondstoffen	600	459	290	201	202	217
<i>uitvoer</i>						
eindfabr. verminderd met						
invoer grondstoffen ...	219	294	325	173	114	54

Nadat in den eersten tijd het invoersaldo door goudafgifte werd gefinancierd, moest dit al spoedig door het opraken van den goudvoorraad der Rijksbank stopgezet worden. Ook het stelsel van diverse soorten goedkope Marken had geen succes, terwijl het bovendien toch nog binnen bepaalde grenzen moest blijven. Tengevolge van de zich steeds meer opstapelende moeilijkheden moest Duitschland een aantal handels- en betalingsverdragen sluiten, waardoor het niet steeds in de gelegenheid zal zijn zoo goedkoop mogelijk te importeeren. Met dit al zal de stijgende tendens van het binnenlandsche prijsniveau nog ver-

sterkt worden. De moeilijkheden bij de grondstoffenvoorziening brachten de Rijksregering ertoe vele grondstoffen in het binnenland zelf te laten produceren of er een geschikte „Ersatz" voor te zoeken.

Voor dit doel zijn nu reeds honderden millioenen R.M. via de werkverschaffing gebruikt. De omstelling van vele industrieën op de „Ersatzproduktion" zal echter weer het hare er toe bijdragen om het binnenlandsche prijspeil op te drijven, terwijl het financieren met behulp van credieten van zulke industrieën op den duur het inflationistisch gevaar zal kunnen versterken. Om den uitvoer, welke nog 12 pCt. van de totale Deutsche industriele productie bedraagt (in 1931 was dit 30 pCt.), toch nog eenigszins te stimuleeren, deed eenigen tijd geleden het plan tot stichting van een export-subsidiefonds veel van zich spreken. Dit fonds, dat R.M. 700 mill. moet bedragen, zal uit een belasting van de binnenlandsche omzetten der industrie, welke waarschijnlijk tusschen 2 en 6 pCt. zal varieeren, worden gevormd. In ieder geval is het gevaar voor een verdere prijsstijging hierdoor niet denkbeeldig.

Gevolgen voor de geld- en kapitaalmarkt.

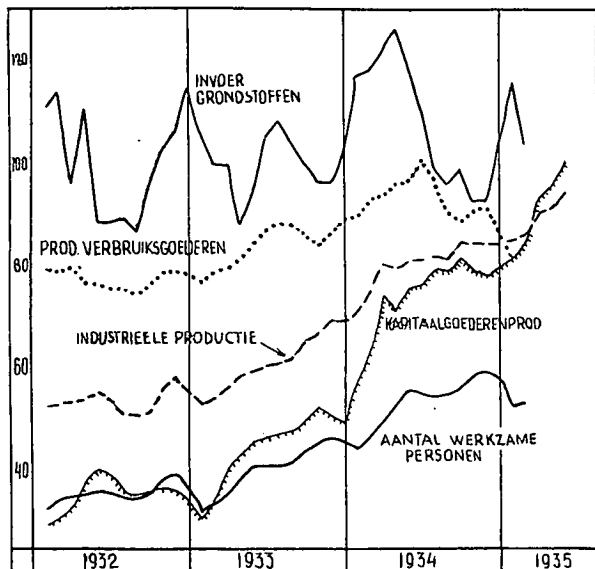
De allereerste uitwerking der financiering van de werkverschaffing was dus, zooals wij gezien hebben, een prijsstijging op haast elk gebied. De financiering, welke grootendeels door de geldmarkt plaats vond, veroorzaakte daar in den beginne wel eenige verstijving, doch door het beschikbaar zijn van vele liquide middelen in het particuliere bedrijfsleven, werd het aanbod van geld op korten termijn zoo groot, dat het zelfs kon gebeuren, dat de geldrente in den laatsten tijd een uitgesproken dalende tendens had.

Het Rijk voerde sedert het vorige jaar een doelbewuste politiek om de geldrente en tevens de kapitaalrente op een niveau terug te brengen, dat ook op de andere groote Europeesche geldcentra als normaal beschouwd kan worden. De reeds hierboven genoemde conversiepolitiek heeft dezelfde strekking gehad en leidde eveneens tot een gunstig resultaat.

De bedoeling blijft evenwel de groote hoeveelheid werkverschaffingswissels door leeningen op de kapitaalmarkt onder te brengen. Hiermede werd reeds een begin gemaakt door bij de spaarbanken een bedrag van R.M. 500 millioen onder te brengen. Daarop zouden op gelijke wijze de verzekeringsinstellingen met R.M. 500 millioen en de huisbezittersleening met R.M. 250 millioen, aan de beurt komen. Zodoende zijn reeds ca. R.M. 1½ milliard in langer loopend crediet omgezet. Ook het overige gedeelte van de werkverschaffingswissels zal op deze wijze in den loop van den tijd in lang crediet moeten worden omgezet. De uitgifte van Solawissels door de Golddiskontbank (drie-maands promessen), welke moesten dienen om de Rijksbank van een deel der werkverschaffingswissels te bevrijden, maakte een bedrag uit van R.M. 250 millioen. De emissie der Solawissels werd gemotiveerd door te wijzen op de groote ruimte op de geldmarkt en het gebrek aan een deugdelijk beleggingspapier op korten termijn. Tegenover deze enorme credietuitbreiding staat op den duur evenwel geen gestegen goederenproductie. In ieder geval geen goederenproductie, welke in de verbruikerssfeer komt. Daardoor zal, indien het tot stand brengen van de projecten eenmaal is geschied, het gevaar van een inflatie niet gering zijn.

Om de door den Staat gefinancierde opleving gaande te houden, zal verdere credietuitbreiding op minstens even groote schaal moeten plaats vinden. Indien dit niet geschiedt, staat men voor de moeilijkheid van een toenemende werkloosheid en een algeheele ineenstorting van het in de afgelopen drie jaar opgetrokken bouwplan. Reeds nu blijkt (zie volgende grafiek), dat iedere periode van beperking van den invoer van grondstoffen, in zekere mate gepaard gaat met een inkrimping der bedrijvigheid. Bij de voortbrenging is het vooral de productie van ver-

bruiksgoederen, welke onder de grondstoffenmoelijkheden te lijden heeft. Ook in de andere productie-groepen is soms een reactie waar te nemen, waarbij men moet bedenken, dat de voorraden nog een zekere rol spelen. Verdere financiering, zonder het probleem van inflatie echter in een acuut stadium te brengen, is vrijwel onmogelijk. Dit wordt zelfs in Rijksbankkringen ingezien.¹⁾

De positie der Rijksbank heeft overigens tijdens de uitvoering der werkverschaffing belangrijke wijzigingen ondergaan. De voornaamste hiervan is het feit, dat de wisselportefeuille nagenoeg geheel uit werkverschaffingswissels is gaan bestaan. Het bedrag aan handelswissels is zeer miniem. Juist het feit ook, dat de Rijksbank op zoo groote schaal de werkverschaffingswissels disconteerde, heeft er, naast het gebrek aan normale handelswissels, toe bijgedragen, de ongewone ruimte op de geldmarkt te doen ontstaan. Voor de Rijksbank is de toestand daarbij ook niet behaaglijk, daar de sedert Januari 1933 R.M. 2.524 miljoen bedragende post „wissels en cheques” in Mei 1935 tot R.M. 3.732 miljoen was gestegen, waar dan nog bij komt dat dit hogere bedrag slechts den naam met het vroegere gemeen heeft, maar verder weinig uit te staan heeft met het liquide credietinstrument, waaronder de wissels gerangschikt worden.

De bankbiljettencirculatie der Rijksbank, het punt, waarop in den laatsten tijd in Duitschland zooveel wordt gewezen, is niet belangrijk gestegen. Van rond R.M. 3.500 miljoen in einde 1932 is zij tot R.M. 3.810 miljoen in midden Mei 1935 toegenomen. Deze stijging is op zichzelf dan ook niet groot. Men moet hierbij evenwel bedenken, dat juist in de laatste twee jaren grotere bedragen aan opgepotte bankbiljetten weer in omloop zijn gekomen. Dit wordt trouwens ook van Duitse zijde toegegeven²⁾. De aanhoudend toenemende inlagen bij de spaarbanken moeten, naast de verbeterde inkomenspositie, voor een belangrijk deel eveneens verklaard worden uit het terugvloeien van tijdens de crisis opgepotte bedragen.

Totaal inlagen Spaarbanken in mill. R.M.	Dec. 1928	Dec. 1930	Dec. 1932	April 1933	April 1934	April 1935
	6.990	10.400	9.917	10.808	11.669	13.118

Uit bovenstaande tabel blijkt duidelijk, dat de inlagen bij de spaarbanken haast onafgebroken blijven toenemen. Het is evenwel een feit, dat gedurende perioden van onzekerheid, zooals tijdens de bankcrisis van Juli 1931 het geval was, de inlagen sterk verminderen. Dit heeft zich tijdens de nieuwe Regeering evenwel niet voorgedaan.

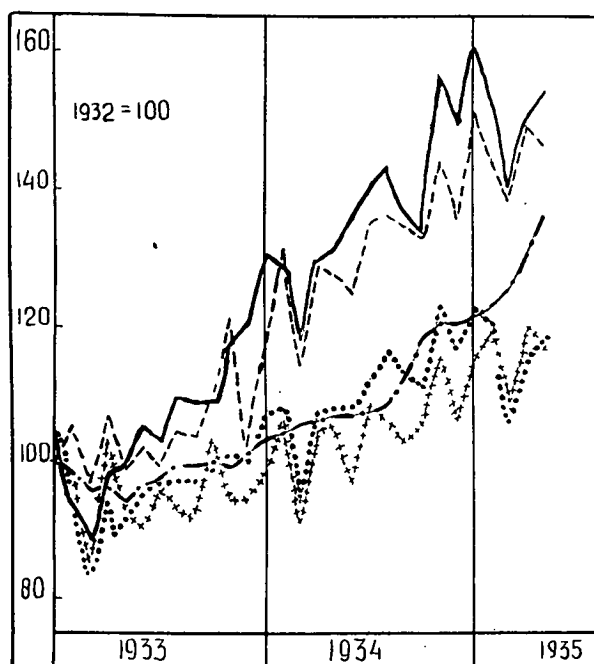
¹⁾ Getuige de uitspraken van Dr. Dreyse in „Die Staatsbank” van April jl.

²⁾ O.a. door Dr. K. A. Herrmann in „Bank-Archiv” van 1 Febr. 1935.

Totaal inlagen Spaarbanken in mill. R.M.	Juni 1931	Aug. 1931	Oct. 1931	Dec. 1931
	11.225	10.505	9.936	9.722

Bij de huidige ontwikkeling van het betalingsverkeer, waarbij credieten voor het meerendeel niet in bankbiljetten worden opgenomen, doch eenvoudig op een andere bankrekening worden overgeschreven, zal de totale bankbiljettenomloop weinig over den totalen geldomloop kunnen zeggen. En juist de financiering der groote werkverschaffingsobjecten is door middel van de diverse geld-instituten geschied, zonder dat daarbij baar geld in grooteren omvang noodig zal zijn geweest.

De sterke toeneming van het giro-verkeer is eveneens een verschijnsel, dat op een stijgende tendens in den totalen geldomloop wijst. De groote stijging van het aantal overschrijvingen bij het spaargiro-verkeer wijst op een verhoogde omloopssnelheid op dit gebied. Wij geven hieronder enkele gegevens over den geldomloop, voorzover deze te verkrijgen waren:

— spaargiroverkeer (aantal).
 - - - - - (waarde).
 . . . . . postchequeverkeer (waarde).
 - . - . . wisselverkeer (waarde).
 x x x x giroverkeer Rijksbank (waarde).

Deze lijnen wijzen duidelijk op een toegenomen geldomloop. Het is zeer goed mogelijk, dat hier reeds de inflationistische tendens der enorme credietuitbreiding in haar eerste stadium tot uiting komt. Het herstel van vertrouwen zou hier evenwel gedeeltelijk ook een rol kunnen spelen, omdat veel opgepot geld weer in den omloop is gebracht.

Gevolgen voor de openbare financiën.

In het bovenstaande zijn een aantal Duitse conjunctuurgegevens bekeken in verband met de uitwerking der financiering van de werkverschaffing. De gevolgen van deze credietuitbreiding ten opzichte van de verhouding tusschen binnen- en buitenlandse koopkracht van de Mark zijn hierbij niet verder nagegaan. De dalende binnenlandsche koopkracht, tengevolge van een reële daling van de loonen bij de steeds toenemende buitenlandsche, veroorzaakt eveneens moeilijkheden, welke oplossing niet licht opgevat kan worden. De uitwerking op de Rijksbegroting is, mede door het achterwege blijven der laatste begroting, niet nagegaan.

De inkomsten bedroegen in het begrotingsjaar 1934/35 R.M. 7.041 miljoen, terwijl de uitgaven een hoogte van R.M. 8.220 miljoen bereikten. Het tekort bedroeg na verrekening met restbedragen van het vorige jaar R.M. 1.119 miljoen. Door middel van de spaarbanken- en de Rijksleening 1934 kon het op

R.M. 354 miljoen teruggebracht worden. De vlottende schuld van het Rijk is door de verschillende tekorten reeds tot R.M. 2.211 opgelopen en bedraagt nu in totaal R.M. 2.901 miljoen. Samen met de verplichtingen tengevolge van de werkverschaffing, zal deze groote vlottende schuld op het gebied der financiën nog veel moeilijke problemen stellen.

Door het geheimhouden van belangrijke onderdelen bij de financiering (voornamelijk de bewapeningsuitgaven) is een beschouwing van het beloop der Rijksschulden van geen groote waarde meer. In ieder geval zal het Rijk de militaire uitgaven eveneens door credietuitbreiding moeten financieren.

Samenvatting.

De geheele ontwikkeling kan daarom als volgt worden samengevat. Tegenover de sterke credietuitbreiding komt uiteindelijk een economisch voor het meerendeel weinig productieve goederenhoeveelheid te staan. Zoodra dus de factoren, welke den tegenwoordigen opbloei veroorzaakt hebben, hun uitwerking niet meer zullen doen gevoelen, zal de geheele tot nu toe gevoerde politiek moeten worden opgegeven. Om dit te voorkomen, zal met het financieren van nieuwe projecten voortgegaan moeten worden. Daarmede komt evenwel het inflatiegevaar dreigend naar voren. De werkverschaffingsfinanciering heeft Duitschland zodoende in een vicieusen cirkel gebracht, waaruit moeilijk te ontkomen is. Juist in de laatste maanden beginnen de groote werkverschaffingswerken hun einde te naderen, terwijl de Rijksbank het gevaar van een verdere credietuitbreiding gaat inzien.

Men moet, om den huidige toestand in Duitschland te begrijpen, de ontwikkeling, welke tot dien toestand heeft gevoerd, nagaan. Daar een muntdepreciatie in Duitschland, in verband met de nog versch in het geheugen liggende inflatieperiode van na den oorlog, zeer zeker onsympathiek zou worden ontvangen, bleven er voor de Deutsche regeerders slechts twee mogelijkheden. De eene was een over alle linies doorgevoerde deflatie-politiek. Deze aanpassing aan het lage internationale prijzen- en kostenniveau werd door Dr. Brüning op doelbewuste wijze nagestreefd. De gevolgen hiervan waren, dat het Deutsche prijspeil vrijwel in overeenstemming met dat in het buitenland daalde. De Deutsche uitvoer bleef voor het buitenland goedkoop, zoodat de handelsbalans een voortdurend positief saldo vertoonde. De aanpassing leidde in het binnenland evenwel tot een stijgende werkloosheid, temeer omdat de internationale toestand niet verbeterde.

De op Brüning volgende Regeeringen zagen zich voor het alternatief gesteld, de deflatie-politiek voort te zetten of een nieuwe richting in te slaan, n.l. die van binnenlandsche werkverruiming. Zij kozen met hun groote werkverschaffingsplannen de laatste. Hiermede moesten evenwel gelijktijdig de gevolgen van zulk een politiek worden aanvaard. In het bovenstaande zijn deze noodzakelijke consequenties uitvoerig besproken. Credietexpansie, een stijgend binnenlandsch prijs- en kostenpeil, daardoor passivering van de handelsbalans; dit alles kan nu in Duitschland ten duidelijkste worden waargenomen. Ook deze keuze bracht moeilijkheden met zich mede. Want een stijgend binnenlandsch prijsniveau bij een gelijkblijvend of dalend in de andere landen, veroorzaakt spanningen, welke, indien zij te lang duren, ook voor de binnenlandsche conjunctuur gevaar kunnen opleveren. Een prijsstijging moet in het algemeen, vooral na zulk een daling als in de afgelopen depressie heeft plaats gevonden, als een gunstig teken worden beschouwd. Heeft deze prijsstijging evenwel plaats in één enkel land, terwijl de beweging in de overige landen tegengesteld blijft, en staat dit land in levendige economische verbinding met die andere landen, dan wordt de gunstige werking in het binnenland voort-

durend gecompenseerd door de storende invloeden, welke de divergentie met het buitenlandsche peil veroorzaakt. Duitschland heeft als het ware een te verwachten toekomstige prijsstijging reeds in het binnenland kunstmatig opgewekt, in de hoop, dat het buitenlandsche niveau zich over niet al te lange tijd bij deze opwaartsche beweging zou aansluiten. In het begin van 1933 waren trouwens verschijnselen, welke in deze richting wezen, aanwezig. De hiervoren opgenomen grafiek over de prijsbeweging in verschillende landen toont de ontwikkeling duidelijk aan.

Vergelijken we nu de gevolgen der gevoerde financieringswijze met de in het begin opgesomde inflatieverschijnselen, dan blijkt de huidige ontwikkeling in dit opzicht een paradoxaal karakter te dragen. Want naast duidelijke inflationistische verschijnselen zien wij gegevens, welke juist in tegengestelde richting wijzen.

Van deze laatste groep kunnen wij opsommen:

a. *dalende geldrente*: de ruimte op de geldmarkt (de oorzaken hiervan werden reeds gememoreerd) is in tegenspraak met de in tijden van inflatie heerschende groote vraag naar middelen op korten termijn;

b. *dalende obligatie-rendementen*: te verwachten was juist stijging der rendementen, dus daling der koersen. Door de doelbewuste maatregelen der Regeering, welke daling van geld- en kapitaalrente nastreefde, werd de tijdelijk optredende koersdaling weer teniet gedaan. In hoeverre hierdoor de obligatiekoersen kunstmatig op peil worden gehouden, is niet na te gaan;

c. *vermindering der debiteuren bij de groote banken*: in de lijn zou liggen, dat tengevolge van mogelijkheid van inflatie-winsten de credietaanvragen bij de banken zouden stijgen. Het bijzondere karakter der opleving (n.l. het door den Staat voor bepaalde doeleinden gefinancierd worden) liet dezen factor onwerkzaam blijven;

d. *toenemende inlagen bij de spaarbanken*: een vlucht in goederen, zooals deze in inflatie-perioden voorkomt, zal de opvragingen sterk doen toenemen. Hier doet zich evenwel het tegenovergestelde geval voor.

In de richting van een beginnende of in zwakke vormen misschien reeds aanwezige inflatie, wijzen de volgende verschijnselen:

a. *de sterk vermeerderde geldomloop*: dit geldt vooral voor het wissel- en giroverkeer, zooals de grafiek duidelijk aantoonde. Het in omloop komen van opgepot geld uit de jaren der deflatie, waar wij reeds op wezen, speelt hier echter eveneens een rol;

b. *het verhoogde niveau der groothandelsprijzen en kosten van levensonderhoud*. Ondanks de prijsregelende werking van den commissaris voor de prijzen, is de prijsstijging voelbaar (zie eveneens grafiek);

c. *de stijging van de koersen van aandelen*. Voor zoover deze stijging niet toe te schrijven is aan de betere positie van eenige bedrijfstakken, draagt zij een inflationistisch karakter. Dit wordt nog versterkt door het feit, dat ondanks het „Anleihestockgesetz” de koersen voortgaan met stijgen.

Tusschen deze twee sterker sprekende groepen in, liggen verschijnselen, welke niet gemakkelijk in een dezer groepen kunnen worden ingedeeld. In ieder geval blijkt uit bovenstaande opsomming, dat de ontwikkeling afwijkt van verschijnselen, die in inflatieperioden waren op te merken. Het lijdt geen twijfel dat dit voor een belangrijk deel aan het sterke Regeeringsingrijpen is toe te schrijven. De verdere ontwikkeling van het economisch leven in Duitschland zal dan ook moeten aantoonen, in hoeverre nu reeds de sterke credietexpansie invloed heeft gehad op de verschillende gebieden. Bovendien zal dan blijken, of de volgens velen aanwezige inflationistische tendens zich zoo zal uiten, dat zij werkelijk belangrijke gevolgen kan hebben.

DE GEWIJZIGDE ECONOMISCHE POLITIEK IN ITALIË.

De economische politiek van Italië wordt voornamelijk geleid door politieke overwegingen. Zoowel het bevorderen van den socialen vrede, het stabiliseeren van de Lire, als het bestrijden van de crisis en haar sociaal schadelijke gevolgen, hebben een politieken achtergrond.

Aanvankelijk werd, gelijk in vele andere landen, een politiek van deflatie toegepast. Aanpassing van het binnenlandsch prijsniveau aan dat van de wereldmarkt werd tot doel gesteld, waardoor tevens de goudvoorraden van de Bank van Italië zouden worden beschermd. Vanaf den tijd van de stabiliseering van de Lire (1926) tot in 1934 heeft men deze politiek gevoerd. De groothandelsindex is (1913 : 100) van meer dan 650 in 1926 tot het diepste punt 273 in Juli 1934 gedaald. De kosten van levensonderhoud daalden van ruim 650 in 1926 tot 415 in Aug. 1934, hetgeen evenzeer een dieptepunt was (1913/14 : 100).

Verscheidende vormen van onmiddellijk ingrijpen bevorderden de deflatie. De salarissen van de ambtenaren werden tweemaal, in 1931 en in 1934, verlaagd. Dit geschiedde met een beroep op de sterk gestegen koopkracht van de Lire, welke het noodzakelijk maakte de salarissen aan de nieuwe financieele verhoudingen aan te passen. De loonen volgden, zij het ook in mindere mate. Tegelijk met de salarisverlaging werd een huurverlaging van kracht, voor woonhuizen van 12, voor winkels en kantoren van 15 pCt. Door die t.a.v. winkels werd tevens aan winkeliers, die met een beroep op de hooge huren hun prijzen hoog hielden, deze mogelijkheid ontnomen. Om verder het goede voorbeeld te geven, werden de verkoopprijzen van de onder staatstoezicht staande coöperatieve vereenigingen met 10 pCt. verlaagd. Al deze maatregelen werden nog versterkt door het streven naar een lage rente, welke met het oog op de doorvoering van de conversies noodzakelijk was en welke men gerechtvaardigd achtte, omdat het diepste punt van de crisis overwonnen scheen. Na de conversies in November 1934 volgde echter weer een discontoverhoging. De circulatie van bankbiljetten is van Lire 18.3 milliard ult. 1926 tot Lire 13.1 milliard ult. 1934 verminderd.

Toch bleef een consequente doorvoering van de deflatiepolitiek over alle linies achterwege. Er werd namelijk getracht tegelijkertijd de werkloosheid door middel van openbare werkverruiming op groote schaal te verminderen (stratenbouw, electrificaties, agrarische verbeteringen). Tusschen 30 Juni 1922 en 30 Juni 1934 is een bedrag van ongeveer Lire 34 milliard aan werkverschaffing besteed. Deze werkverruiming, gepaard gaande met een steun aan die bedrijfstakken, welke door de aanvankelijk gevoerde deflatiepolitiek in het nauw waren gebracht en met een systeem van opvoedende rechten, waarmede de nog grootendeels jonge industrieën werden geholpen,¹⁾ heeft voor een gedeelte het effect van de prijsverlaging tegengewerkt. In dezelfde richting werkte de bescherming van den Landbouw, die de prijsdaling van voedingsmiddelen remde. De hierna te bespreken contingenteeringsmaatregelen van Februari 1935 vormden de definitieve wijziging van deze politiek.

De gevolgen van de maatregelen, welke gericht waren op een binnenlandsche opleving, zijn tweërlei geweest, nl. een gestegen industriele productie, gepaard gaande met een verminderende werkloosheid, en een toenemende spanning tusschen den invoer en den uitvoer. Indien wij met de eerste gevolgen aanvangen, dan blijkt de algemeene productie-index van 73 in 1932 (1928 = 100), tot 80.5 in 1933 en tot 88.3 in 1934 te zijn gestegen. Dit resultaat is in de eerste plaats te danken aan de opleving in het bouwbedrijf.

¹⁾ De industrialisatie van Italië heeft de volle aandacht van de Regeering. Een van de laatste fasen in deze ontwikkeling vormen de plannen in het gebied van Bolzona, waar een chemische, een automobiël, een metaalwaren- en een textielabriek zullen worden opgericht.

Speciale fiscale voordeelen werkten het bouwen sterk in de hand. Ook wordt huizenbezit als belegging meer en meer gezocht (de nagestreefde rentedaling van staatspapieren bevorderde dit tevens) en de Overheid werkte door het bouwen van nieuwe stadsgedeelten en zelfs nieuwe steden eveneens stimulerend. (Zie de grafiek op blz. 655).

Deze opleving kwam natuurlijk vele andere industrieën ten goede. Naast de cementindustrie valt hier de ijzer- en staalindustrie te noemen, hoewel de hier te constateeren vooruitgang ook aan de bewapeningen is toe te schrijven.

De werkloosheid is door deze opleving verminderd tot een maandgemiddelde van 963.777 in 1934, tegen 1.018.955 in 1933 en 1.006.442 in 1932.

Een van de hierboven genoemde maatregelen, de uitvoering van de werkverschaffingsplannen, had evenwel nog een tweetal andere gevolgen. In de eerste plaats steeg de staatsschuld van Lire 83 milliard in 1928 tot Lire 103 milliard in 1934, wat voornamelijk een gevolg was van het leenen voor de tekorten. De gezamenlijke rentedienst neemt dan ook een bedrag van Lire 4690 millioen, d.i. een vierde gedeelte van de totale uitgaven van de begrooting, in beslag.

In steeds belangrijker mate werden vervolgens invoeren van grondstoffen vereischt. De exportkracht van Italië nam evenwel, mede door het lage buitenlandsche prijsniveau, af, waardoor voor de betaling der benodigde grondstoffen moeilijkheden ontstonden. De vergroote invoer van grondstoffen, welke naar aanleiding van de omschreven opleving in verschillende industrieën en de openbare werkverschaffing noodzakelijk werd, versterkte deze moeilijkheden.

	In millioenen Lire		
	1929	1932	1934
Invoer van voedingsmiddelen.....	4.933	1.934	1.130
Uitvoer van voedingsmiddelen.....	3.935	2.200	1.650
Actief (+) of pass. (—)			
Saldo van voedingsmiddelen	— 998	+ 266	+ 520
Invoer van fabriekaten	8.699	3.353	3.060
Uitvoer „ „	9.722	3.985	2.850
Actief (+) of pass. (—)			
Saldo van fabriekaten	+ 1023	+ 632	— 210
Invoer van grondstoffen	8.033	2.981	3.400
Verschil uitvoer van fabriekaten en invoer van grondstoffen	+ 1.689	+ 1.004	— 550

	In millioenen Lire			
	1929	1932	1933	1934
Totaal invoer	21.665	8.268	7.413	7.667
Totaal uitvoer	15.236	6.812	5.974	5.225

Ontleend aan „Aperçu Général du Commerce Mondial 1934“.

Wij zien, dat de invoer van voedingsmiddelen in sterkere mate is afgenomen dan de uitvoer, wat mede aan de agrarische steunmaatregelen moet worden toegeschreven. Ondanks den steun aan de industrie blijkt bij de handelsbeweging van fabriekaten het omgekeerde het geval te zijn.

De ongunstige invloed van de groote invoeroverschotten op de betalingsbalans werd versterkt door een drietal oorzaken. Deze oorzaken waren de volgende. De ontvangsten uit het vreemdelingenverkeer namen van Lire 2.1 milliard in 1929 af tot Lire 1.3 milliard in 1931 en Lire 0.8 milliard in 1932. De ontvangsten uit de scheepvaart toonden groote verminderingen, terwijl de, in vroeger tijd voor Italië zoo belangrijke overmakingen van emigranten bijna geheel uitbleven. Het gevolg van deze samenwerkende ongunstige factoren van handels- en betalingsbalans was, dat in 1934 Lire 1.5 milliard van de centrale bank afvloeide (zie ook grafiek op blz. 625).

De Regeering, welke de handhaving van de Lire als een eerezaak beschouwt, moest op de genoemde vermindering van de gouddekking wel met bijzondere maatregelen reageeren.

De bemoeiingen van de Bank van Italië met het deviezenverkeer waren reeds in Mei 1934 niet onaanzienlijk verscherpt. Het decreet van 8 Dec. 1934 heeft alle banken verplicht haar buitenlandsche credieten

voor geschikt, omdat zij tegen van termijn tot termijn gefixeerde koersen als zekerheid konden dienen. Ook werden deze gesteund door de bepaling, dat huis-eigenaren het zekerheidsdepôt voor den huurder (2 maanden huur) in staatspapieren moesten beleggen.

Ondanks dezen dwang is de markt van obligatiën slechts voorbijgaand gestimuleerd en de koersen bleven zoo zwak, dat de mogelijkheid, op het oogenblik een nieuwe leening op de markt te plaatsen tegen aannemelijke voorwaarden, zeer klein is. De Staatsopdrachten, welke aan de industrie worden verstrekt, geven de aandeelen een gunstige markt. Ook hier kan angst voor devaluatie koersverhoogend hebben gewerkt. De prijsstijging en de reeds genoemde opleving in enkele bedrijfstakken werkten eveneens in deze richting. De door de Italiaansche Regeering in den geest van de op renteverlaging gerichte politiek doorgevoerde conversiemaatregelen van September en October 1934 werden reeds in dit blad besproken.¹⁾ De Staatsfinanciën kenmerken zich de laatste jaren door aanzienlijke tekorten.

In miljoenen Lire.

	Inkomsten	Uitgaven	Tekorten
1930/31..	20.387	20.891	504
1931/32..	19.324	23.191	3.867
1932/33..	18.217	21.766	3.549
1933/34..	18.057	21.398	6.377 ²⁾
1934/35.. ¹⁾	17.946	20.285	2.339 ⁴⁾
1935/36.. ²⁾	17.988	19.645..	1.657

¹⁾ Herziene schatting, volgens den stand van 31/3'35 met inbegrip van Lire 465 miljoen voor Oost-Afrika.

²⁾ Schatting, zonder de uitgaven in Oost-Afrika.

³⁾ Met inbegrip van Lire 3036 miljoen speciale uitgaven voor de conversie, grotendeels bestaande uit vooruitbetaalde renten, waarmede de budgetten van de komende jaren worden ontlast.

⁴⁾ Wordt volgens schatting verhoogd met Lire 512 miljoen (luchtvaart) en Lire 370 miljoen (Oost-Afrika).

Ontleend aan de Frankfurter Zeitung van 30 Juni 1935.

In de eerste 10 maanden van het loopende begrotingsjaar was er een tekort van Lire 2.195 miljoen, geen rekening houdende met de Lire 620 miljoen, die reeds voor Oost-Afrika zijn uitgegeven. De begroting voor 1935/36 geeft evenwel, ondanks de nieuwe credieten voor de luchtvaart, een vermindering van het tekort te zien (Lire 1.657 miljoen). De verdere uitgaven voor Oost-Afrika zullen echter hierbij geteld moeten worden. Het is dan ook waarschijnlijk, dat het beeld, bij het laatste jaar vergeleken, niet veel zal veranderen. Om de tekorten zoowel van het loopende als het komende jaar zonder een beroep op de kapitaalmarkt te dekken, liet de Minister van Financiën zich machtigen tot uitgifte van Lire 1 miljard 4 pCt. schatkistbiljetten, welke uitgifte niettegenstaande het gedrukte aanzien van de beleggingsmarkt een succes werd. In Juni is aan den Minister van Financiën machtiging verleend over te gaan tot intrekking van de zilveren munten van 5, 10 en 20 Lire. Het biedt de mogelijkheid om de tekorten te financieren zonder het wettelijk percentage van de bankbiljettendeckking te moeten verlagen. De intrekking van het zilvergeld zal namelijk met de uitgifte van Staatskasbiljetten gepaard gaan, welke biljetten door zilver zullen worden gedekt. Er is hier echter geen percentage van dekking voorgeschreven, zoodat de hoeveelheid staatskasbiljetten rekbaar is en een inflationistisch gebruik van deze machtiging kan worden gemaakt.

Naast elementen van expansie in het bedrijfsleven tengevolge van het uitvoeren van openbare werken, de afsluiting van het buitenland en de uitgaven voor bewapening, vindt een toenemende expansie van credité plaats, welke de betalingsbalans steeds ongunstiger beïnvloedt. Dit moet tenslotte leiden, of tot een verdere depreciatie van de Lire, of tot een verder manipuleren van de betalingsbalans. De andere mogelijkheid, die van een consequente deflatiepolitiek is definitief opgegeven.

¹⁾ Zie E.-S.B. van 30 Jan. 1935.

HET HERSTEL VAN DE CONJUNCTUUR IN ZWEDEN.

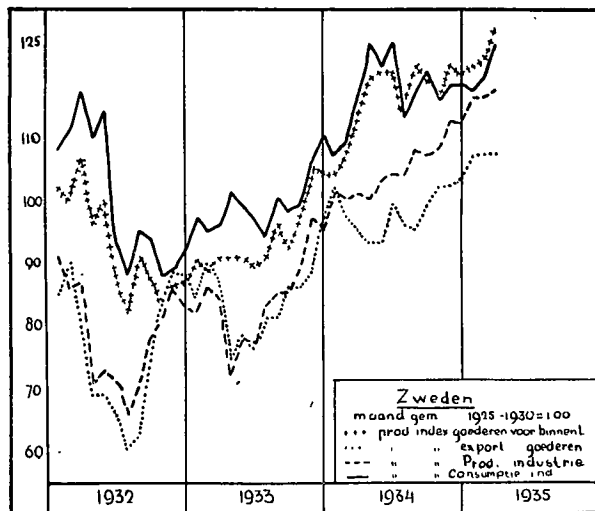
De buitengewoon sterke opleving, welke in Zweden in den laatsten tijd plaats vindt, heeft de aandacht van velen op de oorzaken van dit herstel doen vestigen. Het valt evenwel niet gemakkelijk, om na een nauwkeurige bestudeering der feiten, een conclusie ten gunste van een bepaalden factor te trekken. De veelal verkondigde meening, dat de depreciatie van de Kroon den conjunctuur-omslag teweeggebracht zou hebben, lijkt aanvankelijk door de feiten tegengesproken te worden. Terwijl de depreciatie nl. nog in September 1931 plaats vond, bereikte de depressie eerst in het midden of tegen het einde van 1932 haar dieptepunt, terwijl van een algemeen omslag eerst in den zomer van 1933 gesproken kan worden.

De volgende cijfers geven den economischen toestand sedert 1929 aan:

	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Productie-index,						
industrie.....	110	106	93	87	90	110
Werkloosheid,						
industrie.....	10,2	11,8	16,7	22,2	23,4	18,0
Waarde v. d. uitvoer						
in miljoenen Kr...	1812	1550	1122	947	1079	1302

In de onderstaande grafiek is de productie van verschillende zijden bekeken. Allereerst is een verdeling gemaakt naar productietakken voor de voortbrenging van kapitaalgoederen en verbruiksgoederen. De ontwikkeling dezer beide lijnen geeft vrijwel het normale beloop weer. De voortbrenging van kapitaalgoederen is tijdens de crisis het sterkst getroffen, doch het herstel is nadien ook veel krachtiger. De stijging in de productie van verbruiksgoederen uit zich vooral sedert de tweede helft van 1933.

Naast deze splitsing der productie geeft de grafiek er ook een in goederen bestemd voor het binnenland en die voor het buitenland. De productie van voor het buitenland bestemde goederen vertoont veel heviger schommelingen, dan die, welke op de binnenlandsche markt zijn aangewezen.

De voortbrenging van productiemiddelen en die van voor de buitenlandsche markt bestemde goederen loopt dan ook sedert het in midden 1932 opgetreden herstel vrijwel parallel. Eerst in het laatste jaar is de stijging bij de productie van kapitaalgoederen sterker. Hieruit zou men kunnen afleiden, dat juist in den laatsten tijd de vraag naar kapitaalgoederen uit het binnenland begint te groeien.

Uit de grafiek is dus allereerst af te lezen, dat het herstel zijn eerste uitingen bij de productie van voor het buitenland bestemde goederen vindt, op den voet gevolgd door een uitbreiding van de productie van kapitaalgoederen. De daardoor verhoogde activiteit werkte in tweede instantie op de productie van verbruiksgoederen in, waarbij de stijging steeds markanter wordt. De toegenomen vraag naar binnenlandsche producten uit dien hoofde werd nog versterkt door het feit der depreciatie, waarbij invoer van buiten-

landsche fabrikaten in vele gevallen te duur werd. Zodoende kan ook de in het laatste jaar opgetreden sterke stijging der productie van kapitaalgoederen misschien hierin een verklaring vinden, dat de toegenomen activiteit, zoowel voor de buitenlandse als nu ook voor de binnenlandse markt, vervanging van bestaande of aanschaffing van nieuwe installaties noodig maakte.

Daarnaast zal de, eveneens als secundaire factor optredende, toegenomen bouwbedrijvigheid een stimulerend invloed op de productie van kapitaalgoederen hebben gehad. De voortdurende verbetering van de productie voor het binnen- en buitenland verhoogde de koopkracht der bevolking door de toegenomen werkgelegenheid. De stijging van het looninkomen ging gepaard met een tamelijk stabiel blijven der kosten van levensonderhoud. De voortbrenging van verbruiksgoederen en van goederen voor de binnenlandse markt, welke al sedert het einde van 1932 was gestegen, maar tot het midden van 1933 nog weinig verbetering had getoond, steeg zodoende door de samenwerking der verschillende hierboven vermelde factoren, nadien in een vrij snel tempo.

Voor de bouwbedrijvigheid beschikt men niet over goede gegevens voor het geheele land. Op 1 April 1933 ontstond een hevig conflict in deze industrie, hetwelk 1 Febr. 1934 eerst werd bijgelegd en daardoor de bouwbedrijvigheid in de groote steden ongunstig beïnvloedde. Buiten de groote steden zette — dank zij den Regeeringssteun — een vermeerderde bouwactiviteit reeds sedert eind 1933 in. Na bijlegging van het conflict (begin 1934) steeg de bouwbedrijvigheid overal belangrijk. In 1935 stijgen de aanvragen nog steeds en bereiken de hoogte van 1929, vooral door veel moderniseeringen van bestaande gebouwen.

1934 was verder een recordjaar voor de Zweedsche ijzerindustrie.

Productie in 1000 tons.¹⁾

	1932	1933	1934
Ruwijzer	262,2	320,4	522,8
Smeedijzeren halfprod.	535,1	640,5	873,9
Plaatijzer	386,8	465,2	622,9

¹⁾ Ontleend aan Swedish Economic Review, Mrt. 1935.

De productie van smeedijzer en staal was de grootste, die ooit bereikt werd, de ruwijzerproductie was groter dan in een der jaren na den oorlog het geval was geweest.

De gestegen productie was in de eerste plaats het gevolg van stijgende binnenlandse vraag naar ijzer, speciaal voor de bouwmarkt. De exporten stegen weliswaar, maar niet in verhouding tot de productie.

De *textiel* industrie — na de ijzer-, hout- en papierindustrie de belangrijkste bedrijfstak — vertoonde in 1934 een sterke verbetering, die nog steeds aanhoudt.

Werkloosheid.

Voor de vaststelling van de werkloosheid bestaan twee verschillende opgaven: de cijfers van de werkloosheidscommissie en die van de vakverenigingen. Deze loopten niet zonder meer parallel, want veel bosch- en landarbeiders zijn niet georganiseerd, maar ontvangen wel werklozensteun. Aan den anderen kant wenden veel georganiseerde werklozen zich niet tot de werkloosheidscommissie.¹⁾

	Werkloosheidscommissie steunaanvragen in duizenden			Vakverenigingsstatistiek Perc. der werklozen		
	1932	1933	1934	1932	1933	1934
1e kwartaal	107	186	166	24,0	28,4	24,1
2e „	104	159	121	19,7	21,9	16,2
3e „	100	145	83	20,0	19,4	12,8
4e „	144	169	90	25,7	23,2	18,5

Door de sterke seizoensinvloeden is het moeilijk het moment van een ommekeer juist te bepalen. Ter-

¹⁾ Verschillende gegevens zijn ontleend aan het artikel van Prof. B. Ohlin „Le redressement économique et les problèmes de l'emploi en Suède” verschenen in „Revue Internationale du Travail” van April en Mei 1935.

wijl de economische toestand in het 3de kwartaal van 1933 reeds verbeterd was, nam het aantal gesteunden toe.¹⁾

Van het laatste kwartaal van 1933 af daalt de werkloosheid sterk. Volgens schattingen is het aantal werklozen in 1934 30 à 50.000 grooter dan in 1929. Intusschen is echter het aantal mannelijke werkkrachten met ongeveer 100.000 toegenomen, waaruit volgt, dat het aantal werkende arbeiders in 1934 grooter was dan in 1929. Een gedeelte van de sedert 1929 nieuw aangekomen arbeidskrachten is dus in het productieproces opgenomen. Hierbij zijn niet gerekend de 40.000 arbeiders, die in de werkverschaffing arbeiden en welke in de statistiek als werklozen worden geregistreerd.

Handelsbeweging.

De positie der handelsbeweging van Zweden blijkt duidelijk uit de volgende tabel.²⁾

Handelsvolumen van belangrijke landen. 1932 = 100.

	Invoer	1929	1931	1932	1933	1934
Goudbloklanden (beh. Italië)	123,2	120,6	100	101,5	91,4	
11 Sterlingbloklanden....	137,7	115,6	100	101,7	111,4	
Groot-Brittannië	114,2	114,5	100	102,3	107,8	
Zweden	109,4	109,2	100	104,0	118,4	
Ver. Staten	161,8	123,2	100	108,1	106,5	
	Uitvoer	1929	1931	1932	1933	1934
Goudbloklanden (beh. Italië)	151,5	130,6	100	98,0	99,7	
11 Sterlingbloklanden....	137,7	101,5	100	108,3	110,1	
Groot-Brittannië	158,4	100	100	102,5	109,0	
Zweden	241,0	132,5	100	124,3	187,0	
Ver. Staten	191,9	128,2	100	98,7	108,1	

De uitvoer van Zweden bereikte weliswaar nog niet het peil van 1929, doch steeg na 1932 meer dan van de andere landen. Hieraan zal de devaluatie wel niet geheel vreemd zijn. Doch ook de oplevende wereldvraag naar productiemiddelen — stijgende invoer van hout in Engeland en de groote behoefte aan erts voor oorlogsvoorbereidingen — zijn factoren, die den uitvoer hebben gestimuleerd.

Voor Zweden is de uitvoer van hout en houtproducten verreweg het belangrijkste, zoals blijkt uit den volgende staaf³⁾:

Enkele uitvoerproducten van Zweden in procenten van de totale uitvoerwaarde.

	1931	1932	1933
Hout: ruw en gezaagd	10,8	11,4	12,1
„ geschaafd	3,2	3,4	3,9
Houten voorwerpen	1,4	1,3	1,2
Papierpulp	19,3	17,9	21,5
Papier en karton	11,1	12,3	10,8
Totaal hout, papier, enz.	45,8	46,3	49,5
IJzererts	5,2	2,6	3,2
IJzer- en staalproducten	8,7	10,4	10,5

De invoer van granen en suiker is verminderd tengevolge van de groote oogsten in het binnenland, mede veroorzaakt door regeeringsmaatregelen. De invoeren van grondstoffen (ijzer, koper, katoen, wol enz.) namen toe, waardoor de totale invoer in 1934 grooter was dan die in 1933.

In 1934 namen de ijzerin- en -uitvoeren als volgt toe:

	Invoer	Uitvoer
IJzer en Staal	+ 99 %	+ 20 %
Machines, voertuigen, enz.	+ 45 „	+ 32 „

Het zijn dus vooral de invoeren van ijzer en staal voor verdere verwerking (bouw- en machine-industrie), die sterk stegen. De vergroote invoer van grondstoffen en productiemiddelen is niet alleen aan het uitvoeren van openbare werken toe te schrijven.

¹⁾ Men heeft de verklaring van dit verschijnsel gezocht in een meer liberale politiek t.o.v. de werkloosheid van de zijde van de nieuwe socialistische Regering met het sedert Juli 1933 in werking getreden programma van openbare werken. Prof. Ohlin wijst echter nog op andere oorzaken.

²⁾ Ontleend aan het Vierteljahrsheft für Konjunkturfor-schung 1935 A.

³⁾ Ontleend aan Aperçu Général du Commerce Mondial 1934.

Immers, zoowel in de industrie, die voor het binnenland, als in die, welke voor export werkt, is in 1934 een zeer sterke verbetering ingetreden, waardoor productiemiddelen voor uitbreiding en vervanging noodzakelijk zijn.

Prizen.

De groothandelsprizen bleven, hoewel aanvankelijk anders werd verwacht, ook na de devaluatie dalen. Eerst in April 1933 stegen zij een weinig, terwijl ook 1934 een lichte stijging (van ca. 4 pCt.) te zien gaf. Over het geheel genomen is evenwel de prijsstijging niet noemenswaard geweest, zoodat het voordeel der depreciatie, vooral ook bij den uitvoer, van veel gewicht was. Daarbij komt nog, dat de prijzen der invoergoederen niet met het volle depreciatiepercentage stegen, daar de wereldmarktprijzen juist in deze jaren een dalende tendens hadden, waardoor een groot gedeelte der stijging weer gecompenseerd werd. Bovendien heeft de concurrentie op de Zweedsche markt er zorg voor gedragen, dat het buitenland met zijn prijzen steeds aan den lagen kant bleef. De prijzen der ingevoerde grondstoffen stegen zoodoende met slechts 19 pCt., tegen een depreciatiepercentage van 43. De kosten van levensonderhoud bewogen zich na de depreciatie eveneens verder in dalende richting. Tot aan het begin van 1933 bedroeg de daling nog 4 pCt. Nadien is een opmerkelijke stabiliteit waar te nemen. Het is een doelbewuste wensch der Regeering dit stabiele niveau der kosten van levensonderhoud zooveel mogelijk te handhaven, waarin zij ook tot dusverre vrij goed is geslaagd.

Bank-, credit- en geldwezen.

Toen Zweden in September 1931 het voorbeeld van Engeland volgde en de Kroon deprecieerde tot geleidelijk 7 pCt. beneden de Britsche valuta, had men als principe de koopkracht van de Kroon te stabiliseeren. Er heerschte eerst een zekere vrees voor inflatie in die periode en daarom verhoogde de Rijksbank haar disconto tot 8 pCt. Daar echter spoedig bleek, dat zoowel groothandelsprizen als ook kosten van levensonderhoud daalden in plaats van stegen, werd een politiek van goedkoop geld ingeluid.

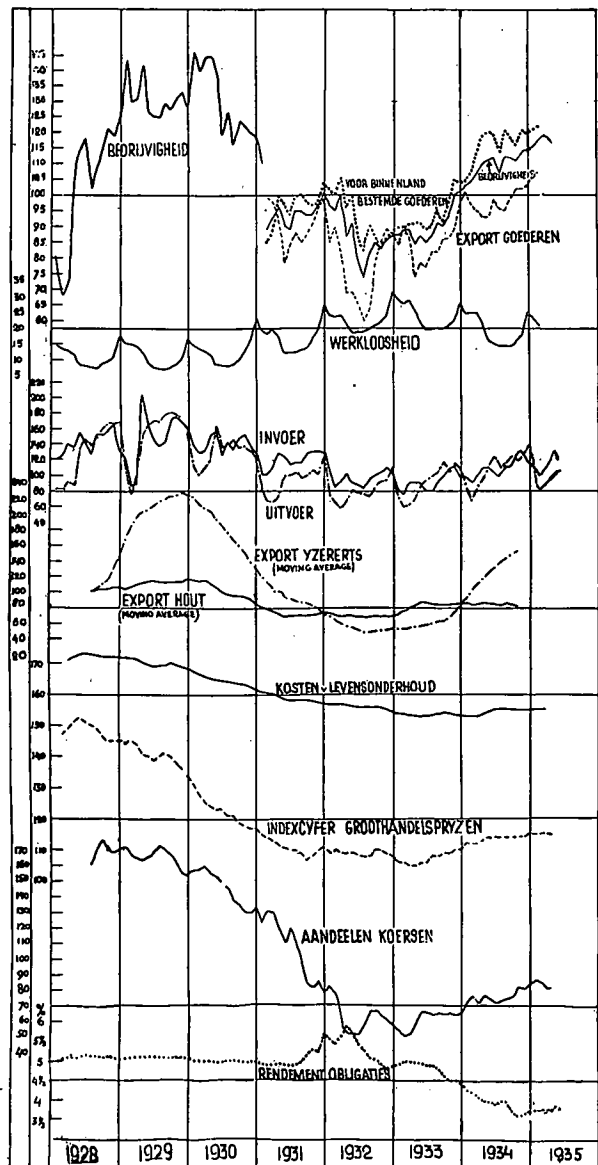
Aangezien de Rijksbank directen invloed op de wisselkoersen wilde uitoefenen, ging zij tot groote aankopen van goud en buitenlandsche deviezen over. Dit drukte de waarde van de Kroon op de buitenlandsche beurzen, hetgeen in de afgelopen jaren in de lijn der gevoerde economische politiek lag. Het hieronder opgenomen staatje geeft een beeld van de ontwikkeling van den goud- en deviezenvoorraad der Rijksbank.

Tegelijkertijd voerde de Rijksbank een open-markt politiek, welke voor de particuliere banken een grooten steun betekende. Door creditverruiming, naast verlaging van het disconto, werd gestreefd naar een licht stijgende tendens in de groothandelsprizen bij zooveel mogelijk stabiel blijven der kosten van levensonderhoud. Het is wel merkwaardig, dat na de depreciatie, in Mei 1933, maatregelen genomen moesten worden om verdere prijsdaling tegen te gaan. Doordat Zweden geen vaste markt voor kortlopende schatkistwissels heeft, kon de Zweedsche Rijksbank niet, zooals de centrale banken in Engeland en de Vereenigde Staten, zoo actief ingrijpen door den aan-

	Regerings- papier	Goud- voorraad	Buitenl. deviezen
	in mill. kronen		
Juni '31	3.2	239.3	79.7
" '32	218.4	206.0	1.1
" '33	235.1	216.3	3.6
Dec. '33	226.2	259.7	228.6
Juni '34	151.1	331.7	351.5
Dec. '34	149.3	351.3	364.5
Juni '35	128.6	355.3	423.2

koop van schatkistwissels. Niettemin blijkt de mate van de gevoerde open-markt-politiek enigszins uit den post regeeringspapier van de Zweedsche Rijksbank, op de tabel in de vorige kolom. Hieruit ziet men, dat vooral in 1932 op groote schaal aankopen hebben plaats gevonden. Nadien vermindert evenwel het bedrag aan regeeringspapier.

Ondanks de depreciatie van de Kroon vertoonden de obligatiekoersen in groote trekken een stijging, slechts enkele malen onderbroken door een geringe daling. De koersdaling in het begin van 1933 werd veroorzaakt door de vrees voor doorvoering van groote werkverschaffingsprojecten, waardoor het Staatscrediet zou kunnen worden geschaad. Op een amortisatie-leening van 4 pCt. op 28 Februari 1933, welke tegen 97 werd geëmitteerd, werd slechts voor 60 pCt. ingeteekend. De opleving in de tweede helft van 1933 maakte de geldmarkt door toevloeiing van middelen veel ruimer. De Regeering maakte toen hiervan gebruik door 4½ pCt. leeningen in een 4 pCt. type te converteren en bovendien nog voor Kr. 158 mill. nieuwe middelen op te nemen. Na een korte aarzeling in het begin van 1934, wederom na indiening der begrooting met de werkverschaffingsplannen, zette de koersstijging in den zomer zich weer voort. De toestand was toen zelfs zoo, dat een 3½ pCt. amortisatieleening tegen 99 vele malen werd overteekend. In het begin van 1935 vond evenwel wederom een koersdaling plaats, ditmaal niet tengevolge van budgetaire redenen. Per saldo is echter de koersstijging, vergeleken met verleden jaar, nog zeer aanzienlijk.

De lage rentevoet had voor het geheele bedrijfsleven, maar vooral voor het bouwbedrijf een stimulerenden invloed.

De financiering der werkverschaffing bracht voor de geld- en kapitaalmarkt eveneens zijn problemen mee. De Rijksbank kreeg tot taak de schatkistwissels van de particuliere banken te herdisconteeren, en zodoende steun te verlenen aan het vlotte verloop der financiering. In April 1932 werd zoo door de Rijksbank voor een bedrag van Kr. 240 mill. herdisconteerd. Nadien nam dit bedrag voortdurend af, zoodat de steun der Rijksbank slechts korten tijd noodig was. Sedert den herfst van 1933 hebben de banken zelfs een bedrag van Kr. 300 mill. bij de Rijksbank uitstaan.

De ruimte op de kapitaalmarkt was van dien aard, dat in 1934 voor het eerst sedert de financieele crisis in 1931 eenige nieuwe buitenlandsche leeningen op de Zweedsche obligatiemarkt werden geplaatst: een Finsche Staatsleening, een leening van de Gemeente Helsingfors; een leening van de Noorsche Kommunalbank en een van de Stad Reykjavik.

Het aantal aandelenemissies in 1933 was gering en in 1934 slechts weinig hooger. Zij bedroegen slechts ca. $\frac{1}{2}$ van het bedrag der in de jaren 1928—1931 geëmitteerde aandelen.

De zeer gunstige positie op de kapitaalmarkt maakte het zelfs mogelijk in Maart 1935 een Zweedsche Staatsleening van $2\frac{1}{2}$ pCt., groot Kr. 50 millioen, tegen $96\frac{1}{2}$ pCt. te plaatsen ter conversie van oude obligatieleeningen.

Overheidsfinanciën.

De resultaten van de conjunctuurpolitiek op de staatsfinanciën blijken o.a. uit de volgende cijfers ¹⁾:

	Jaar eindigend 30 Juni		1/7 '33		1/7 '34	
In millioenen Kr.	1930	1931	1932	1933	1934	31/3 '34
Gewone uitgaven..	702	734	766	801	772	585
Uitg. v.d. kapitaald.	109	85	128	266	200	121
Daarvan uitlening.	40	37	67	167	162	109
Staatsschuld.....	1801	1846	2155	2359	2349	2340

¹⁾ Ontleend aan: Kommersielle Meddelanden.

Zweedsche Staatsschuld. ¹⁾ (in millioenen Kr.)

	1934	1933	1932
Geconsolideerde Schuld	1978	1893	1769
Obligatieleeningen	70	34	—
Staatsschuldoblig.....	262	2310	230
Leeningen v. Staatsinstell.	2310	2157	201
Vlottende Schuld	127	204	215
Kortlopende Schatkistoblig.	30	157	—
Schatkistwissels	—	204	17
Totaal Nat. Schuld	2467	2361	2202

¹⁾ Ontleend aan: Review of the Bond Market in Sweden, Göteborgs Bank.

De vroegere conservatieve leeningspolitiek werd in 1931/32 opgegeven. De Staat leende om het crisistekort van 70 millioen te dekken. In de volgende begrooting (1932/33) weerspiegelden zich de hevige crisis; 160 millioen moesten worden geleend, waarvan ca. Kr. 50 millioen voor openbare werken. De begrooting van 1933/34 werd volgens de principes van de nieuwe socialistische Regeering vastgesteld. Werkverschaffing met behulp van Staatsleeningen werd doorgevoerd. De successierechten werden verhoogd om de staatsfinanciën niet te zeer te verzwakken.

De begrooting voor 1934/35 week niet veel van de vorige af. Alleen zijn de toegestane credieten nu ook vollediger gebruikt dan in het voorafgaande jaar. Volgens het rapport van Karin Kock ¹⁾ werden er voor werkverschaffing in 1932 en 1933 telkens Kr. 126 millioen; in 1934 ca. Kr. 200 millioen besteed. In het plan voor het jaar 1935/36 behoeft voor werkverschaffing en niet-rendabele openbare werken niet meer geleend te worden door de groote verbetering in den algemeenen toestand van het land. De Staatsbegrooting voor 1935/36 is in evenwicht met een be-

¹⁾ Zie ook E.S.B. van 10 Juli.

drag van Kr. 1065 millioen, dat is Kr. 41 millioen minder dan het vorige jaar. De dienst der leeningen zal Kr. 145 millioen minder vergen; aan belastingen worden Kr. 104 millioen meer verwacht, zonder dat deze verhoogd zijn.

Samenvatting.

Het is zeer moeilijk, om aan te geven, welke factor de belangrijkste oorzaak is voor den markanten opbloei in Zweden, welke wellicht alleen nog door de sterke industriele opleving in Japan wordt overtroffen. Er is alle reden voor, om aan te nemen, dat een samenvallen van verschillende factoren tot dit gunstige resultaat heeft geleid. Het is niet mogelijk, elk der factoren te isoleeren om den invloed hiervan kwantitatief vast te stellen. Even bezwaarlijk is het, om aan te toonen, bij welke feiten de onmiddellijke stoot tot de opleving gezocht moet worden. Indien men de muntdepreciatie als onmiddellijke oorzaak wil aangeven, dan doet zich direct de vraag voor, waarom het herstel eerst in 1933 optreedt, terwijl ruim een jaar na de depreciatie eerst het dieptepunt der depressie wordt bereikt. Natuurlijk kan hierbij het feit, dat verschillende tegenwerkende krachten de uitwerking der depreciatie hebben genivelleerd, een rol hebben gespeeld. Als zulke tegenwerkende krachten worden voor het jaar 1932 o.a. genoemd de Kreuger-affaire, de in dat jaar sterk voelbare Russische concurrentie op de houtmarkt, en de ernstige arbeidsconflicten, voornamelijk in de zoo belangrijke houtpulpindustrie. Terwijl nu in 1932 juist tegenwerkende krachten in het spel waren, traden in 1933 en nadien juist verschillende bij-omstandigheden op, welke de ontwikkeling in gunstigen zin beïnvloedden.

Prof. Ohlin meent, dat in 1933 de beginnende opleving veroorzaakt werd door de ontwikkeling van den uitvoer, door meer activiteit in het binnenland tengevolge van de muntdepreciatie en de verbetering van de landbouwsituatie door de crisismaatregelen en de goede oogsten. De financieele politiek (openbare werken en subsidies) was niet van meer invloed dan in het voorafgaande jaar. De drie zoojuist vermelde factoren waren primair voor de oplossing; de aankopen van productiegoederen waren een secundaire factor, die zich in 1934 voortzette. De stijging van de exporten in 1933 oefende in datzelfde jaar slechts een geringe invloed uit op de industrieën die voor het binnenland produceeren. Secundaire reacties hebben een zekere tijd noodig. De eerste impuls voor de opleving van de binnenlandsche industrieën was waarschijnlijk, aldus Prof. Ohlin, de devaluatie.

Als factoren, welke tot het herstel en de opleving hebben medegewerkt, kunnen wij derhalve na bovenstaande conjunctuuranalyse, de volgende opsommen:

1o. Vermindering van den invoer van buitenlandse fabricaten in 1932 en 1933, waardoor de binnenlandsche industrie zich kon uitbreiden.

2o. Dit betekende tevens een steun voor de productie van kapitaalgoederen, omdat de installatie voor de binnenlandsche industrie moest worden uitgebreid en vervangen.

3o. Uitvoerbevordering door devaluatie; waarbij zonder twijfel de parallele beweging met het Pond Sterling, doch op een lager niveau (ongeveer 7 pCt. lager), van betekenis is geweest.

4o. Een betere wereldmarkt voor kapitaalgoederen, vooral voor hout en ijzer, waardoor het exportquantum zeer sterk kon stijgen.

5o. Openbare werkverschaffing.

6o. De verbetering in den Zweedschen landbouw, mede tengevolge van goede oogsten, waardoor de invoer daalde.

7o. Sterke daling van de kapitaalrente, die vooral het bouwbedrijf heeft gestimuleerd.

8o. Het vergrootte inkomen in de volkshuishouding werkte weder gunstig op de industrie van verbruiks- goederen.

VERGELIJKING VAN DE RESULTATEN VAN EEN ACTIEVE CONJUNCTUURPOLITIEK IN DUITSCHLAND, ITALIË EN ZWEDEN.

Tot de industrielanden, waar het bedrijfsleven zich in de laatste jaren heeft hersteld, behooren o.a. Duitschland, Italië en Zweden. In tegenstelling met Engeland is het herstel van de industriële bedrijvigheid in deze landen in meerdere of mindere mate bevorderd door het voeren van een actieve conjunctuurpolitiek, uitgaande van de Overheid. In de hieraan voorafgaande beschouwingen is voor genoemde landen, alhoewel deze een verschillende economische structuur hebben, nagegaan, tot welke gevolgen het stimuleeren van de bedrijvigheid heeft geleid. Daarbij is reeds gebleken, dat er tusschen Duitschland en Italië op verschillende onderdeelen van het economisch leven een merkwaardige overeenstemming valt te constateeren, terwijl de ontwikkeling van de conjunctuur in Zweden op verschillende gebieden een afwijkend beeld vertoont.

Vatten wij de resultaten van bovenstaande conjunctuuranalyse samen, dan zijn voor de drie genoemde landen evenwel verschillende gemeenschappelijke trekken op te merken. Gemeenschappelijk is het herstel van de industriële bedrijvigheid. Een weerspiegeling hiervan vormt de dalende werkloosheid. Dit moet echter het onmiddellijke gevolg zijn van een actieve conjunctuurpolitiek, omdat deze in de eerste plaats op deze doeleinden is gericht. Hiermede gaat gepaard een ongunstige ontwikkeling van de openbare financiën, tengevolge van groote uitgaven voor openbare werkverschaffing. Weliswaar anticipeert de Staat op het rijker vloeien van inkomsten in de toekomst als uiteindelijke resultaat van de „Ankurbelung”, doch de eerste gevolgen zijn een vermeerdering van de staatsschulden. De middelen voor deze financiering worden gevonden of vrijwillig, of gedwongen, of op korten termijn.

Op dit gebied openbaart zich reeds het eerste verschil tusschen de genoemde landen. In Duitschland en Italië worden de middelen voornamelijk gedwongen en/of op korten termijn bijeengebracht; in Zweden is de stijging van de staatsschuld op normale wijze op de kapitaalmarkt gefinancierd en vertoonen de inkomsten inderdaad reeds een stijging. De toestand op de kapitaalmarkt is in dit land bovendien veel gezonder dan in Duitschland en Italië. De kapitaal- en geldrente is, weliswaar mede dank zij de hulp van de Zweedsche Rijksbank, laag. Ook in Duitschland is de kapitaalrente in den laatsten tijd gedaald, als gevolg echter van indirecte staatsinterventie. In Italië daarentegen is de kapitaalrente, vergeleken met het vorige jaar, gestegen, ondanks de verlaging van het officieele disconto in Maart, hetgeen niet een geldpolitieke, maar een conjunctuurpolitieke maatregel was.

Gemeenschappelijk zijn verder de stijging van groot-handelsprijzen en de kosten van levensonderhoud, doch deze prijsstijging heeft in Zweden een geheel ander effect gehad dan in de beide andere landen. Zulks komt wel zeer sterk tot uiting in de handelsbeweging. Het uiteindelijke resultaat is, dat in Duitschland en Italië de invoer geheel onder staatscontrole is gekomen, en de uitvoer is blijven dalen. In Zweden daarentegen is de invoer na een daling langzamerhand weer gaan stijgen, terwijl de uitvoer zich buitengewoon gunstig ontwikkelt. Deze markante tegenstelling tusschen de handelsbeweging van Duitschland en Italië enerzijds, die van Zweden anderzijds, vormt voor een belangrijk deel den neerslag van den aard van de conjunctuurpolitiek in deze landen. Daarom zullen wij thans de oorzaken van deze ongelijke ontwikkeling trachten te analyseeren; uiteraard moeten onze beschouwingen in dit kader beknopt blijven.

* * *

Een actieve conjunctuurpolitiek heeft tot uitgangs-

punt een liberale credietpolitiek, daar het uitvoeren van openbare werken meestal moet worden gefinancierd met middelen, die niet uit de gewone begroting kunnen worden geput. Deze credietpolitiek beïnvloedt het prijsniveau, hetzij door het remmen van een prijsdaling, hetzij door een directe prijsstijging. Hoewel de prijsbeïnvloeding slechts van geringen invloed kan zijn in een ernstige depressie, als gevolg van de overtollige productiecapaciteit, zal de vraag naar goederen in elk geval toenemen. Deze goederen komen voor een deel uit het binnenland, voor een deel uit het buitenland. De reacties op den invoer zullen verschillend zijn naar gelang de behoefte aan noodzakelijke goederen meer in het binnenland dan wel in het buitenland kan worden gedekt.

Er zal dus een tendens bestaan tot vermeerderden invoer, waartegenover niet een overeenkomstige uitvoervermeerdering staat, omdat de openbare werkverschaffing meer op het voortbrengen van goederen voor binnenlandsch dan voor buitenlandsch gebruik gericht is. Voorzoverre de uitvoer van het betreffende land bestaat uit goederen, die ook bij de uitvoering van openbare werken gebruikt kunnen worden, zal de uitvoer van deze goederen zonder twijfel verminderen, als gevolg van de stijgende binnenlandse vraag. Indien de uitvoer van een dergelijk land bovendien plaatsvindt naar landen, wier invoercapaciteit niet vermeerderd, dan zal de handelsbeweging van dat land ongunstig worden beïnvloed, waardoor een tekort ontstaat op de betalingsbalans. Indien dat tekort niet uit anderen hoofde verminderd kan worden en het land door het buitenland geen credieten beschikbaar worden gesteld, dan zal goudafvloeiing moeten plaatsvinden, die een dergelijken omvang kan aannemen, dat het ingrijpen in de deviezenpositie noodzakelijk wordt.

Dit proces heeft, zij het weliswaar op verschillende wijzen, in Duitschland en in Italië plaats gevonden. De toestand in beide landen verschilde principieel hierin, dat Duitschland in tegenstelling met Italië een groote buitenlandsche schuld bezat, die onmiddellijk de ongunstige gevolgen van een actieve conjunctuurpolitiek voor de Deutsche betalingsbalans accentueerde.

In Italië heeft het daarentegen langer geduurd, voordat het bovengeschetste proces zich ontwikkelde. Hoewel reeds vóór de crisis aan werkverschaffing aandacht werd besteed, is sedert 1931/32 in toenemende mate het uitvoeren van openbare werken ter hand genomen. Tegelijkertijd — en hier openbaart zich een verschil met Duitschland — is een druk op het prijzen loonniveau uitgeoefend, zoodat de exportkracht van Italië op de wereldmarkt niet zoo snel verminderde als van Duitschland. De agrarische prijzen zijn echter, evenals in Duitschland, door allerlei maatregelen zeer sterk gesteund en hebben de daling van de kosten van levensonderhoud geremd. Bovendien bezat de Banco Italiano een vrij aanzienlijke goud- en deviezenportefeuille, die het tekort op de betalingsbalans kon aanzuiveren.

In 1934 werden de moeilijkheden in Italië steeds grooter. De uitgaven voor werkverschaffing en subsidies moesten worden verminderd, een nieuwe druk op het prijs- en kostenniveau werd uitgeoefend, doch ook deze maatregelen konden niet voorkomen, dat de deviezenpositie zoo ongunstig werd, dat een staatscontrole door middel van contingentteering van den geheelen invoer moest worden ingevoerd.

Sedert het begin van dit jaar verkeert Italië, wat zijn handelsbeweging betreft, in vrijwel dezelfde positie als Duitschland, zij het dat er een gradueel verschil bestaat. Dat in Duitschland op het gebied van het betalingsverkeer wellicht strengere maatregelen bestaan dan in Italië, doet verder niets ter zake. Principieel is er geen verschil meer op te merken.

De gevolgen van het ingrijpen in de handels- en betalingsbalans in Italië worden reeds waarneembaar en wijzen geheel in de richting van de verschijn-

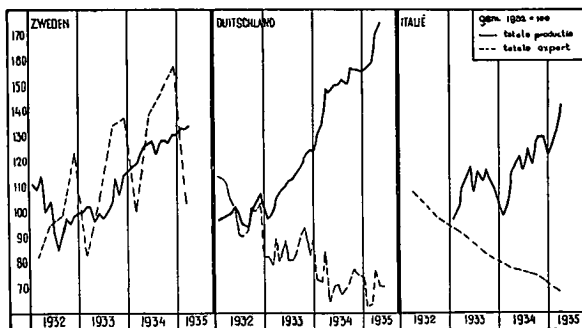
selen, die sedert eenigen tijd in Duitsland zijn op te merken. Door de beperking van den invoer en de geringe depreciatie van de Lire, stijgen de prijzen van buitenlandsche goederen. De stijging van de buitenlandsche wisselkoersen heeft tot dusverre nog niet den uitvoer gestimuleerd. Indien echter getracht wordt, zooals in Duitsland, sommige goederen door surrogaten, die duurder zijn, te vervangen, dan zal dit ook den uitvoer nadeelig moeten beïnvloeden. Hetzelfde is het geval bij een verdere stijging van het binnenlandsche prijsniveau bij gelijkblijvende wisselkoersen op het buitenland.

De gebeurtenissen in Duitsland en Italië wijzen erop, dat het voeren van een actieve conjunctuurpolitiek onder de genoemde omstandigheden tot een steeds verdergaand staatsingrijpen heeft geleid en gepaard is gegaan met een toenemende isolering van het buitenland. Het is aan geen twijfel onderhevig, dat de actieve conjunctuurpolitiek in deze landen tot een verscherping van den internationalen toestand heeft bijgedragen.

Op dit gebied raken wij het principieele verschil met Zweden. Dit land heeft geen politiek van economische isolatie gevolgd. Integendeel, zijn betrekkingen met het buitenland zijn op het oogenblik omvangrijker dan enkele jaren geleden. Dit blijkt niet alleen uit den gestegen invoer en uitvoer, doch ook uit den export van kapitaal naar Noorwegen, Finland en Denemarken.

De overeenkomst tusschen Zweden enerzijds en Duitsland en Italië anderzijds gaat dan ook niet verder dan enkele geheel voor de hand liggende verschijnselen. De gestegen productie en de gedaalde werkloosheid in Duitsland en Italië zijn de directe gevolgen van een actieve conjunctuurpolitiek; in Zweden zijn deze verschijnselen nog aan andere oorzaken toe te schrijven.

Dit komt wel zeer sterk tot uiting, indien de stijging van de productie vergeleken wordt met de waarde van den uitvoer. In Duitsland en Italië gaat de gestegen productie gepaard met een vermindering van den uitvoer, in Zweden is een paralleliteit tusschen beide op te merken.

De vraag rijst echter, waarom Zweden, wat zijn uitvoer betreft, een afwijkend beeld vertoont, terwijl in alle drie landen (ook tenslotte in Italië) een prijsstijging heeft plaatsgevonden. De reden ligt voor een deel in de monetaire politiek. De prijsstijging in Zweden heeft plaatsgevonden na een depreciatie van ongeveer 45 pCt. ten opzichte van de goudvaluta's. De prijsstijging, die daarna is ingetreden, is zeer beperkt gebleven. In goud omgerekend, verkreeg Zweden daardoor een belangrijk voordeel op de buitenlandsche markten, hetgeen den uitvoer stimuleerde. Dit ging bovendien gepaard met een grootere vraag op de wereldmarkt naar de belangrijkste uitvoerproducten van Zweden (hout, papier en ijzererts). Bovendien had de devaluatie tot gevolg, dat de binnenlandsche markt beschermd werd en sommige producten, die vroeger ingevoerd werden, thans in eigen land vervaardigd konden worden. De verbetering in het binnenland is echter voorafgegaan door een actieve con-

junctuurpolitiek, die zonder twijfel de binnenlandsche bedrijvigheid heeft gestimuleerd, al komt dit eerst in 1933 en 1934 tot uiting. Het is zeer goed mogelijk, dat de depressie in 1932 door het uitvoeren van openbare werken is verzaacht.

Aan welke van deze factoren de grootste beteekenis moet worden toegekend, is niet zonder meer na te gaan. In elk geval heeft het opgeven van de goudpariteit een mogelijkheid van creditexpansie geschapen, welke in Zweden zeer gunstige gevolgen voor de kapitaalmarkt heeft gehad, en er toe heeft geleid, dat de middelen voor het uitvoeren van openbare werken tegen een lage rente op de kapitaalmarkt, dus op langen termijn, konden worden opgenomen. Belangrijk is ook, dat de prijsstijging in Zweden binnen zeer enge grenzen is gebleven.

Hoewel in alle drie landen de Overheid stimulerend heeft gewerkt, moet men er voor waken hieraan dezelfde beteekenis toe te kennen. Om genoemde landen op dit gebied met elkaar te kunnen vergelijken, zou allereerst moeten worden nagegaan, welke beteekenis de werkloosheid in deze landen heeft; hoe de verhouding tusschen industrie en Landbouw is; hoe de samenstelling en geografische verdeling van den uitvoer is en nog een aantal andere belangrijke factoren. Intusschen is het mogelijk, dit probleem zeer globaal ook van een anderen kant te benaderen. De uitgaven voor openbare werken in de betreffende landen zijn voor de laatste jaren bij benadering te berekenen. Wanneer men deze bedragen, zooals hieronder is geschied, in verband brengt met den uitvoer, dan heeft men althans eenig houvast.

Landen	Gemiddelde waarde van den uitvoer	Gemiddelde uitgaven voor openbare werken.
Duitsland ¹⁾ (in millioenen Rijksmark).....	410	740
Italië ²⁾ (in milliarden Lires)....	7.1	3.0
Zweden ³⁾ (in millioenen Kronen)	1.107	150

¹⁾ Voor Duitsland over de jaren 1933 en 1934.

²⁾ Voor Italië over de jaren 1931, 1932, 1933 en 1934.

³⁾ Voor Zweden over de jaren 1932, 1933 en 1934.

Deze gegevens wijzen er op, dat de uitgaven voor openbare werkverschaffing in Zweden relatief van veel geringeren omvang zijn dan in Duitsland en Italië. Bovendien moet men voor deze landen nog rekening houden met de aanzienlijke uitgaven voor bewapeningsdoeleinden, die niet geheel bekend zijn.

Afgezien van de reeds genoemde verschillen, heeft Zweden ook nog op het gebied van den invoer een andere ontwikkeling te zien gegeven. De invoer is na de depreciatie gedaald, daarna weer gestegen; in Duitsland en Italië is de invoer in den laatsten tijd gedaald. De vermindering van den invoer in Zweden vond langs natuurlijken weg plaats, omdat deze steunde op de vrije vraag uit het binnenland. In Duitsland en Italië beslist op het oogenblik de Overheid over den omvang en de samenstelling van den invoer. Dit is van groot belang, omdat een staats-toezicht op den invoer niet impliceert, dat met economische motieven rekening zal worden gehouden.

Op grond van bovenstaande uiteenzettingen is het onder meer duidelijk, dat de ontwikkeling van de conjunctuur in Zweden een veel gezonder karakter draagt dan in Duitsland en Italië. In Zweden openbaart het herstel van de conjunctuur zich op vrijwel alle gebieden (productie, werkloosheid, prijzen, in- en uitvoer, kapitaalmarkt); in Duitsland en Italië daarentegen is de verbetering tot enkele gebieden beperkt. Zeer belangrijke onderdelen van het economisch leven, zooals de handelsbeweging en de kapitaalmarkt, verkeerden nog in een ernstige depressie. Deze onharmonische ontwikkeling moot tot ernstige gevolgen leiden, indien de actieve conjunctuurpolitiek wordt voortgezet en/of niet gepaard gaat met een zeer drastische verlaging van het prijs- en kostenniveau.

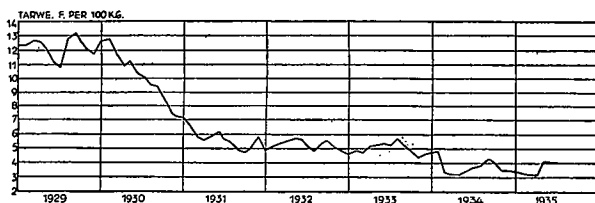
DE LOOP DER PRIJZEN VAN GROOT-HANDELSARTIKELN GEDURENDE HET TWEEDE KWARTAAL VAN 1935. *)

TARWE.

In het tweede kwartaal van 1935 stonden de tarwemarkten sterk onder den invloed van oogstberichten op het Noordelijk halfrond. In de Vereenigde Staten waren vooral in April de vooruitzichten voor wintertarwe verre van rooskleurig. Droogte heerschte in het Zuid-Westen en zandstormen richtten groote schade aan. Het verschijnsel der zandstormen wordt geweten aan de ontbossing en het veranderen van te veel prairiën in bouwland, waartegen van regeeringswege maatregelen worden genomen. De toestand leek ernstig en de opbrengst van wintertarwe dusdanig in gevaar gebracht, dat den boeren vrijheid werd gelaten in de grootte der met zomertarwe te bebouwen oppervlakte.

De koersen te Chicago stegen in dien tijd tot boven een Dollar per bushel. Ook te Winnipeg vond een belangrijke verhoging plaats, tot bijna 10 Dollarcenten boven den voor den eersten termijn te Winnipeg vastgestelden minimumprijs. Van de gelegenheid om in dien tijd een flink gedeelte van haar tarwebezit te verkoopen heeft de Canadeesche Regeering geen gebruik gemaakt. De tot steun van de markt opgekochte voorraden werden hoog in prijs gehouden, zoodat slechts kleine hoeveelheden naar Europa werden verkocht, daar de leiders der Canadeesche tarwepolitiek meenden later nog betere prijzen te zullen maken. Aanvankelijk leek het of hun speculatie zou gelukken. Argentinië en Australië hadden kleinere tarweoogsten dan in het vorige jaar en daarvan in ruime mate verscheept naar Europa en ook naar het Verre Oosten, waar een extra groote vraag bestond.

Ook in Argentinië liepen de koersen op tot een peil dat men er lang niet gekend had. In Europa waren de vooruitzichten van den nieuwen oogst ook niet overall even gunstig, in het Noorden ondervond het gewas den nadeeligen invloed van koud en regenachtig weer; in Spanje, Italië en Noord-Afrika deed droogte een beperkte opbrengst verwachten.

De Canadeesche speculatie is in den loop van het kwartaal gebleken mislukt te zijn. De weersomstandigheden in de Vereenigde Staten verbeterden, de oogstberichten werden gunstiger en de officieele en particuliere oogstschattingen gaven hogere vermoedelijke opbrengstcijfers dan men voor mogelijk had gehouden. Al naar de berichten beter werden, daalden de koersen te Chicago, tot zij einde Juni ongeveer 20 Dollarcenten per bushel lager waren dan op het hoogste punt in April. In Europa zijn de omstandigheden eveneens verbeterd, alleen in Frankrijk wordt nog over schade geklaagd. Het landbouwbureau te Rome schatte de tarwe-opbrengst in Europa buiten Rusland onlangs ongeveer even groot als in het vorige jaar. De koersen in Zuid-Amerika daalden ook sedert het hoogste punt in April. Al was die daling niet zoo groot, en al is het aanbod van tarwe uit Argentinië niet dringend, de voorraden zijn er nog niet uitgeput. Winnipeg ging mee met de algemeene prijsdaling en de koersen daalden er tot slechts weinig boven het minimum. De voorjaarsuitzaai van tarwe had weliswaar laat plaats gevonden, doch sedert was

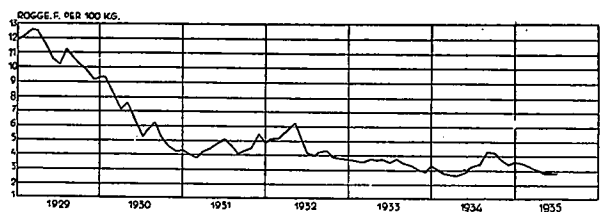
*) De in de grafieken geteekende prijzen (goudprijzen) zijn *maandgemiddelden*, zoodat de curve dus niet de beweging van week tot week aangeeft.

het weer ideaal geweest, zoodat ruime opbrengsten verwacht mogen worden. De voorraad van 228.000.000 bushels der Canadeesche Regeering vormden een gevaar voor de markt en eind Juni waren verschillende plannen in overweging, wat te doen met deze voorraden en welke maatregelen te treffen voor den nieuwen oogst. De tarwemarkten in Europa ondergingen den invloed der Europeesche en Amerikaansche oogstberichten, de fluctuaties zijn er niet zoo groot geweest als in Amerika, omdat het aanbod van Argentijnsche tarwe een rem was en te groote prijsverhogingen tegenhield. De daling is er in Juni dan ook kleiner geweest dan in Noord-Amerika. Op sommige tijdstippen, als de statistische positie en de oogstvooruitzichten vaste markten deden verwachten, zijn flinke zaken tot stand gekomen.

Italië kwam wegens de uitputting der voorraden van den ouden eigen oogst en door ongunstige vooruitzichten van den eigen nieuwen oogst sterk als koper in de markt. In de laatste maand waren de koopers terughoudend en kochten zij niet meer dan het dadelijk noodige, in afwachting van de verdere ontwikkeling der te velde staande oogsten.

ROGGE.

De zaken in rogge zijn gedurende het geheele afgelopen kwartaal slepend geweest wegens onvoldoenden afzet. De prijzen hebben dan ook in vaste periodes slechts weinig kunnen stijgen. In de Vereenigde Staten werden geregeld Poolsche en Plata rogge gekocht, tot de vooruitzichten van den nieuwen roggeoogst in de Vereenigde Staten een ruime opbrengst deden verwachten. Toen werden Poolsche en Argentijnsche rogge uit de Vereenigde Staten naar Europa aangeboden, en verscheiden partijen zijn ook naar

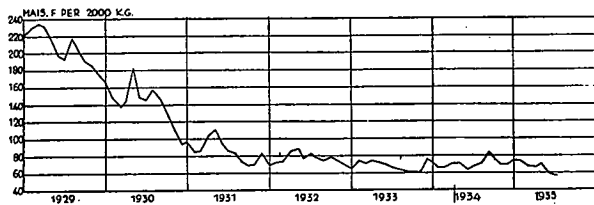

Nederland verkocht, onder de prijzen welke door de productielanden zelf werden gevraagd. De Poolsche Regeering heeft, toen de Amerikaansche vraag ophield, een compensatie accoord met Nederland gesloten voor den uitvoer van 30.000 tons rogge. Van de hiertegen door de Nederlandsche Regeering uitgegeven invoerconsenten is slechts een matig gebruik gemaakt. De vooruitzichten van den roggeoogst in Europa en in Noord-Amerika zijn gunstig, wat in de volgende maanden ruim aanbod van buitenlandsche rogge doet verwachten.

MAIS.

In het begin van dit kwartaal hebben de prijzen voor Platamais zich goed kunnen handhaven. De voorraden van den ouden oogst in Argentinië waren wel verminderd; de Vereenigde Staten waren wegens het tekort aan zelf verbouwde mais geregeld koopers in Argentinië, en daardoor waren de naar Europa verscheepte hoeveelheden niet te groot voor de behoefte. De kwaliteit van de laatste verschepingen van den ouden oogst was niet best, en voor het vormen van voorraden niet geschikt. Daarvoor was trouwens toch weinig aanleiding, want spoedig zouden de verschepingen beginnen van den nieuwen oogst, waarvan de opbrengst zeer groot beloofde te worden en waarvoor de prijzen op latere aflading belangrijk lager waren dan die, welke voor spoedige posities van den ouden oogst werden betaald. De opbrengst in Argentinië is gebleken een record te zijn en wordt geschat op 52.900.000 quarters. De grootste opbrengst was tot nog toe die in 1931, toen zij 49 miljoen quarters bedroeg. Na begin April zijn de koersen in Argentinië gedaald tot slechts weinig boven de vast-

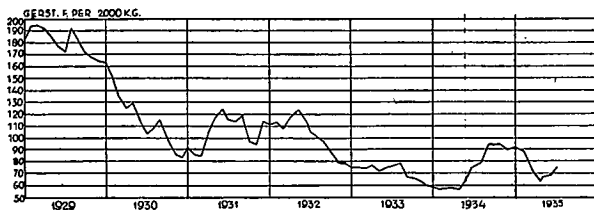
gestelde minimumprijzen en daarna hebben slechts kleine prijsverhogingen plaatsgevonden, welke steeds weder verloren gingen. Het slot te Buenos Aires was einde Juni nagenoeg gelijk aan dat van eind April. Zonder groote fluctuaties zijn de prijzen voor mais

in Europa allengs verlaagd. Platamais is praktisch de eenige maïssoort, welke wordt aangeboden. In het begin van dit kwartaal kwam nog Zuid-Afrikaansche maïs ter markt, doch dit is nagenoeg opgehouden.

GERST.

In het begin van dit kwartaal waren de prijzen voor gerst gedrukt door het grootte, van vroegere inkoop afkomstige, aanbod in de tweede hand van Platagerst. De eerste hand was voor de geldende prijzen geen verkoper en nieuwe zaken kwamen toen niet tot stand. Nadat het aanbod verminderde en de aanwezige voorraden, mede door goede vraag van Engeland, slonken, konden de prijzen aanmerkelijk verbeteren. Geregeld vonden aankopen in Argentinië plaats, welke echter niet van grooten omvang waren omdat de prijs aanmerkelijk boven dien voor maïs stond. In Juni zijn de koersen te Winnipeg gedaald, waardoor ook de invoer op beperkte schaal van Canadeesche gerst mogelijk werd. Tegen het einde der

maand vond verdere prijsverlaging plaats, ook van spoedige, doch vooral van de latere termijnen, door ruim aanbod van Roemeensche, Russische en Perzische gerst. Vooral in de twee eerste landen zijn de vooruitzichten van den gerstooft zeer goed en aanbiedingen worden geregeld gedaan ter verlading gedurende de zomermaanden op een lager prijspeil, dan het voor spoedige verwachte partijen geldende.

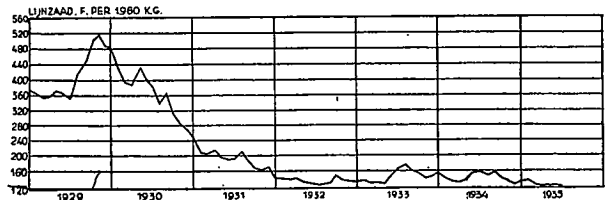
LIJNZAAD.

Sinds de laagste noteringen van half Maart van dit jaar hebben de prijzen eigenlijk geen verandering van eenige beteekenis ondergaan. De afzet van het artikel is evenwel in vrijwel alle landen van Europa betrekkelijk groot geweest en zelfs Duitsland heeft, tengevolge van een gunstigen stand der clearingrekening met Argentinië, de mogelijkheid gehad belangrijke posten lijnzaad uit dat land te betrekken. Begin April en eind Mei heeft een kleine verbetering in de prijzen in Guldens plaats gehad, maar in beide gevallen was dit slechts te wijten aan valuta-omstandigheden en aan een tijdelijke inzinking van den Gulden tegenover het Engelsche Pond. Immers, de Argentijnsche valuta is vastgeklonken aan het Engelsch Pond en maakt dus de beweging van dat Pond mede.

Intusschen zijn de prijzen na deze tijdelijke verhoging weer verder teruggezaakt en staan nu weer dicht bij het laagste niveau van dit jaar, resp. ca. f 119. De laatste daling is hoofdzakelijk tweeweggebracht door de gunstige berichten omtrent de oogsten op het Noord-Amerikaansche Continent en door de stagnatie in den afzet naar Europa in de laatste weken.

Aandacht verdient het, dat Britsch-Indië, hetwelk een goeden lijnzaad-oogst heeft gehad en een export-

surplus van ca. 230.000 tons heeft, thans ternauwernood als exporteur te voorschijn komt. Dit is wel terug te voeren op de zeer kleine oogsten, die Britsch-Indië voor koolzaad en grondnoten heeft gehad. Argentinië is dientengevolge de eerste helft van dit jaar vrijwel de eenige leverancier geweest en heeft in de eerste zes maanden ruim 1.100.000 tons, d.i. circa 60 pCt. van zijn oogst, geëxporteerd. Het in Argentinië nog aanwezige surplus van dezen oogst bedraagt ca. 800.000 tons en zal dus, indien inderdaad Noord-Amerika goede oogsten krijgt, voldoende zijn, om aan iedere redelijke vraag te voldoen.

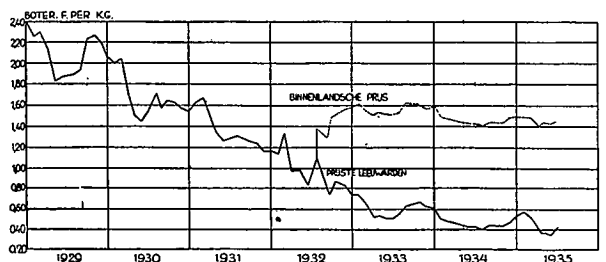
Berichten omtrent de komende groote graanoogsten oefenen een ongunstigen invloed uit op den afzet van lijnzaad en de slechte monetaire toestanden in geheel Europa zijn natuurlijk tevens oorzaak van den geringen ondernemingslust. Het gevolg is, dat na de betrekkelijk groote importen in het eerste halfjaar, een stagnatie in zaken is ingetreden en dat de naar Nederland stoomende hoeveelheden en de in ons land in den loop van de maand Juli verwachte kwantiteiten uitermate klein zijn. Daar staat evenwel tegenover, dat de loco-voorraden, zoowel in Rotterdam als in Amsterdam, met bijna 20.000 tons, onder de omstandigheden van het oogenblik voldoende zijn om aan de geringe vraag te voldoen.

BOTER.

In dit kwartaal krijgt onze botermarkt, in verband met de seizoenuitbreiding der melkproductie, steeds haar grootste kwantum te verwerken. Bij de huidige constellatie van den binnenlandschen afzet komt dit neer op een zeer groote uitbreiding van den export. Gedurende de berichtperiode kon hiervoor het Duitse afzetgebied nog maar in bijzonder bescheiden mate in aanmerking komen. Tengevolge van de contingentteering van den uitvoer, in verband met de ongunstige positie op de clearing en voorts als gevolg van het groote exporteursrisico, bleef deze export in het afgelopen kwartaal ver beneden het verdragscontingent, evenals onder de cijfers, welke dien-aangaande de overeenkomstige maand van 1934 nog te zien gaf. Eind Mei stond de uitvoer naar Duitsland zelfs praktisch stop.

Op het Belgische afzetgebied is tegenwoordig in den voorzomer niet veel staat meer te maken, daar dit land dan zijn contingent aanzienlijk verkleint, in verband met de groote productie in het binnenland. Dit jaar begon men daarmee echter al in April, zoodat de Belgische afzet voor dit geheele kwartaal als factor van beteekenis praktisch uitviel.

Onze markt stond dan ook gewoonlijk uitsluitend onder den invloed van de verhoudingen in Engeland. In den aanvang van dit kwartaal waren deze ongunstig. Reeds sedert half Februari heerschte er op de Engelsche markt een apathische stemming onder de koopers, welke, zooals reeds in het vorig kwartaal-oversicht vermeld, bezwaarlijk haar motiveering kon vinden in de statistische positie van het product. De

aanvoeren uit de Dominions waren inderdaad in sommige weken belangrijk, waartegenover de Deensche en de Baltische boters weer minder aangeboden waren, terwijl de koelhuisvoorraden bij voortdurend ver achter bleven bij die van het vorig jaar.

Onze markt heeft zich gedurende de maand April intusschen goeddeels aan den ongunstigen invloed der Engelsche markt kunnen onttrekken, doordat de Vereenigde Staten voor vrijwel ongelimiteerde hoeveelheden op onze markt traden en naar verhouding aantrekkelijke prijzen konden besteden. Eind April raakte de daar heerschende boterschaarschte overwonnen en kwam deze steun aan onze markt te vervallen, waardoor de export wederom geheel op Engeland aangewezen werd en de prijzen opnieuw tot Nieuw-Zeelandsch peil terugzakten.

Begin Mei werd het mengpercentage in de margarine weer op 25 pCt. gebracht.

Eerst medio Mei, toen wederom een koelhuisregeling werd ingesteld, kwam er verbetering; in hoofdzaak stond deze echter in verband met de opleving van de markt in Engeland. De vaste markt hield tot het einde van het kwartaal aan en er konden toenemende hoeveelheden onzer boter tegen olopende prijzen naar deze markt geëxporteerd worden.

Toen half Juni wederom een garantieregeling met betrekking tot de heffingsgelden bij den export naar Duitschland werd ingesteld, kreeg de vraag voor boter naar dit afzetgebied weer een normaler verloop.

T.a.v. den binnenlandschen handel, welke kalm verliep, vallen geen bijzonderheden te vermelden.

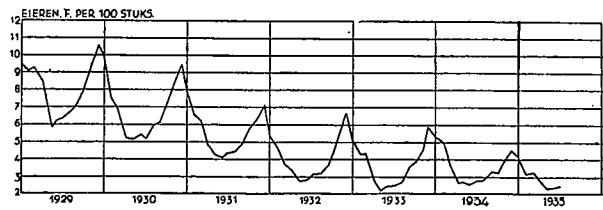
Boter in tons.

	Invoer				Uitvoer			
	1932	1933	1934	1935	1932	1933	1934	1935
1e halfj.	3.792	310	129	100	8.400	17.283	20.744	24.011
2e „	437	347	403	—	11.977	11.090	16.142	—
1e kwart.	3.165	114	32	99	3.824	6.454	6.325	7.559
2e kwart.	627	196	98	1	4.577	10.829	14.419	16.452
3e kwart.	196	125	143	—	4.151	6.287	10.163	—
4e kwart.	241	232	260	—	7.826	4.803	5.979	—
Jan.	1.252	15	12	86	1.060	1.905	1.753	2.299
Febr. ...	1.606	58	8	—	853	1.916	1.703	2.042
Maart ..	307	41	13	12	1.911	2.633	2.870	3.218
April ..	266	128	15	—	1.600	2.407	3.847	4.956
Mei	110	21	38	1	1.881	4.047	5.522	6.630
Juni	251	47	45	—	1.096	4.375	5.050	4.866

EIEREN.

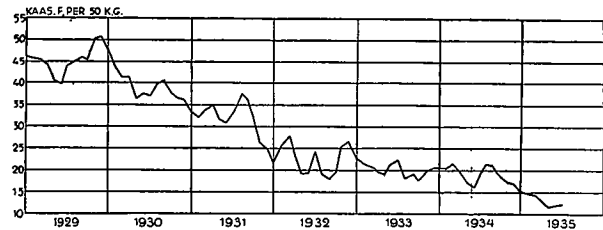
Uitvoer van Eieren in schaal in tons.

	Versche eieren			Koelhuis-eieren	Kalk-eieren en op andere wijze geconserv. eieren
	Totale uitvoer	Waarvan naar			
		Duitschland	Groot-Britannië		
1920	433	—	441	—	30
1923	13.522	—	11.383	107	1.374
1925	43.864	31.492	11.826	1.359	3.129
1926	53.598	38.632	14.571	2.258	2.940
1927	63.904	45.593	16.580	3.880	2.714
1928	66.762	46.782	17.716	6.032	2.829
1929	71.827	52.329	16.977	6.872	2.886
1930	76.073	50.888	21.260	6.595	2.285
1931	77.958	52.687	22.117	6.586	1.655
1932	75.020	62.667	10.223	3.964	1.076
1933	53.503	41.842	7.566	2.663	810
1934	61.417	47.901	7.173	2.418	468
1e halfj. '31	47.675	32.056	13.396	334	547
„ '32	48.374	40.904	6.065	700	334
„ '33	31.325	24.374	4.211	134	32
„ '34	37.160	29.279	4.045	235	254
„ '35	37.341	18.461	14.957	1.135	179
Jan. '35	4.504	2.584	1.465	965	94
Februari	4.729	2.327	1.554	106	51
Maart ..	6.320	3.356	2.353	11	33
April ..	6.432	2.733	2.969	19	1
Mei	8.572	4.188	3.509	21	—
Juni	6.784	3.273	3.107	13	—

KAAS.

De kaashandel bood dit kwartaal een uiterst troosteloos aanblik. De toestand ten aanzien van het betalingsverkeer met Duitschland greep in den afzet van dit product diep in. Het zeer groote quantum, dat onder deze omstandigheden niet naar Duitschland kon worden geëxporteerd, drukte op de markten elders, vooral in Engeland, waardoor een hernieuwde daling der prijzen niet uitbleef. Begin Juni onderging de markt een zeer geringe verbetering.

Kaas in tons.

	Invoer				Uitvoer			
	1932	1933	1934	1935	1932	1933	1934	1935
1e halfj.	239	162	194	161	36.603	30.989	29.565	29.546
2e „	249	205	466	—	40.535	32.923	31.624	—
1e kwart.	128	90	108	90	16.302	15.953	13.184	14.107
2e kwart.	111	72	86	71	20.301	15.036	16.381	15.438
3e kwart.	109	95	366	—	22.161	17.855	16.881	—
4e kwart.	140	110	99	—	18.374	15.067	14.740	—
Jan.	37	27	31	30	5.883	4.910	4.426	5.526
Febr. ...	44	26	39	23	5.457	5.232	3.956	4.148
Maart ..	47	37	39	37	4.962	5.811	4.802	4.433
April ..	37	25	30	24	6.397	4.438	5.101	4.643
Mei	38	25	35	22	6.299	5.064	5.418	5.412
Juni	36	22	21	25	7.605	5.534	5.862	5.383

TIN.

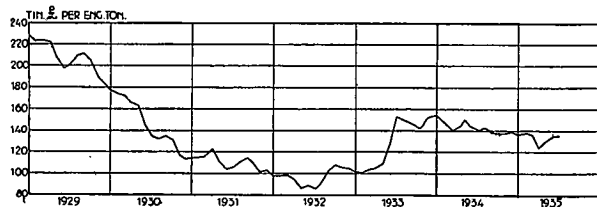
In zijn vergadering van 12 Juni l.l. heeft het International Tin Committee besloten de export-quota der „Signatory Countries” wederom met 5 pCt. te verhoogen met ingang van 1 Juli 1935, voorloopig voor drie maanden, waardoor de quota thans gestegen zijn tot 50 pCt. der Standard tonnages. Deze vermeerdering bedraagt 690 tons tin per maand.

Hoewel het verloop der zichtbare voorraden, welke in het afgelopen kwartaal met rond 5.500 tons zijn afgenomen, oogenschijnlijk een grootere quota-verhooging zou veroorloven, zoodat er verwachtingen waren van een verhooging van 10 en zelfs 15 pCt., was het Tin Committee blijkbaar van oordeel, dat het veiliger was de ontwikkeling der dingen voorname-lijk in Amerika eerst af te wachten, alvorens een royaler standpunt in te nemen. Bij deze overweging zal wel een voorname rol hebben gespeeld de bekende uitspraak van het Hooggerechtshof in Amerika betreffende de N.R.A., welke niet nagelaten heeft een atmosfeer van onzekerheid te scheppen in het bedrijfsleven in het algemeen, terwijl bovendien zoodat de tinplate- als de automobiellindustrie aldaar reeds lagere productiecijfers te zien geven. Daar tevens de afname van tin gedurende de zomermaanden doorgaans op een laag niveau belandt, mag redelijkerwijs worden verwacht, dat de tinconsumptie in de naaste toekomst een dalende lijn zal vertoonen.

Mocht echter in de komende maanden de vraag naar tin grooter blijken dan verwacht wordt, dan beschikt men nog over de z.g. Bufferstock, waardoor

grote prijsschommelingen kunnen worden voorkomen.

De prijs van cash tin te Londen, welke op 1 April £ 216½ bedroeg, liep geleidelijk op tot £ 232 op 23 Mei, om vervolgens weer iets te dalen, zoodat het kwartaal sloot op £ 228½.

Tengevolge van een gebrek aan cash tin op de Londensche markt, hetwelk voornamelijk daaraan was toe te schrijven, dat termijnspeculanten, welke „bear” posities hadden loopen, zich moesten dekken, ontwikkelde er zich een belangrijke „backwardation”, welke op een gegeven moment zelfs opliep tot ruim £ 12.

Het totaal der zichtbare voorraden, inclusief de Bufferstock, bedroeg op ult. Maart 20.813 tons, ult. April 19.997 tons, ult. Mei 18.187 tons en ult. Juni 15.301 tons.

Een overzicht van de exporten der „signatory countries” en Siam volgt hieronder.

	1935		
	1e kwartaal	April	Mei
	tons	tons	tons
Ned.-Indië	3.276	2.411	1.171
Malakka	7.171	4.204	2.547
Bolivia	4.754	2.125	1.720
Nigeria	1.060	422	452
Siam	3.091	847	599
	19.352	10.009	6.489

IJZER.

Terwijl in het afgelopen kwartaal op sommige binnenlandsche markten de situatie van ruwijzer een kleine verbetering te zien gaf, is het met de exportvraag naar dit product nog treurig gesteld.

In de eerste plaats heeft de devaluatie van den Belgischen Franc de opbrengst van het ruwijzer in dit belangrijke afzetgebied, doen dalen. In het gunstigste geval is de ruwijzerprijs, nl. die van gieterij-ijzer, als gevolg van de waardevermindering van den Belgischen Franc met 19 pCt. gestegen, terwijl de devaluatie 28 pCt. bedraagt. En dan moet als oorzaak van de steeds grooter wordende belemmeringen van den internationalen handel in ruwijzer worden genoemd het nog altijd uitbreidende stelsel van contingentteeringen, alsmede de moeilijkheden bij het verkrijgen van voldoende buitenlandsche betaalmiddelen. In den laatsten tijd zijn het vooral Italië, Denemarken, de Balkanlanden en een enkel Oostzeeland, die in dit opzicht van zich doen spreken.

Daarentegen is er eenige opleving te bespeuren in Engeland en in Duitschland. Wat Engeland betreft, is er een gunstige uitwerking te bespeuren van de gesloten overeenkomst met de staalproducenten van het vasteland, waarbij zoowel de import van staal in Engeland als de uitvoer van Engelsch staal naar de landen buiten het Internationale Ruwstaalkartel voor een tijdperk van vijf jaar zijn vastgelegd. Voorloopig is het voornaamste resultaat van deze overeenkomst wel de sterke beperking van den Engelschen import van stalen halfabrikaten en eindproducten van het vasteland. Het optimisme in de Engelsche staalindustrie vindt uitdrukking in de talrijke nieuwe plannen voor de reorganisatie en de uitbreiding van staalfabrieken in Wales, de N.O.-kust en Schotland. Ongetwijfeld zal de ruwijzermarkt hiervan in de naaste toekomst den weerslag ondervinden.

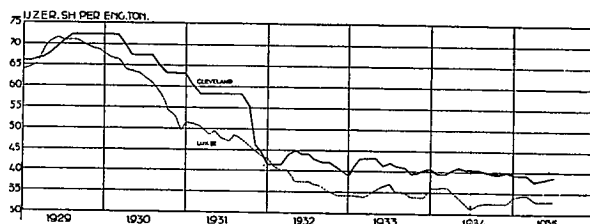
In Duitschland zijn den laatsten tijd maatregelen genomen om het verbruik van ruwijzer uit te breiden. Hierop komen wij terug.

Met den omzet op de Fransche ruwijzermarkt gaat het de laatste maanden vrij slecht. Dit geldt speciaal den verkoop van gieterij-ijzer, waarvoor men, zoodaals

men weet, aan het begin van 1935 met betrekking tot de regeling van de prijzen en den verkoop in het binnenland tot overeenstemming is gekomen. Het gevolg van deze overeenkomst was, dat de prijs van gieterij-ijzer werd verhoogd met Frs. 50 tot Frs. 260 départ Longwy voor P.L. No. 3. De Fransche markt is tot dusver op dit niveau gebleven. De genoemde overeenkomst voor gieterij-ijzer liep tot 30 Juni. Het ging hier om niet overdreven eischen omtrent de quota van de opzeggende leden. Daar de besprekingen niet tot een resultaat leidden, werd het kartel verlengd tot 31 Juli. De verkoopen voor Juli werden voorloopig beperkt tot 10.000 ton (oude cijfer 20.000 ton). Echter is men met de besprekingen nog geen steek opgeschoten, en daarom werd besloten om langs anderen weg tot overeenstemming te komen. Men handhaaft het systeem om voor elk bedrijf een verkoopquotum te berekenen naar gelang van zijn productiecapaciteit. Echter zal voor elk der kleine ondernemingen een minimumquotum, een z.g. bestaansminimum, worden vastgesteld. Het berekenen van deze bestaansminima zal ongetwijfeld veel tijd kosten, daarom heeft men de kartelovereenkomst verlengd tot 31 October 1935. Tegelijk met het gieterij-ijzerkartel werd ook het reeds langer bestaande hematietkartel tot einde October verlengd. In het algemeen is het met den verkoop van hematiet in het binnenland beter gesteld dan met den afzet van gieterij-ijzer. In de laatste week van Mei werd de notering van hematite de moulage, franco Nord, die reeds aan het begin van dit jaar met Frs. 50 tot Frs. 360, en kort daarna tot Frs. 370 gestegen was, met Frs. 20 tot Frs. 390 verhoogd.

Zoodaals reeds aan het begin van dit overzicht werd vermeld, steeg de Belgische notering voor Lux 3 tengevolge van de devaluatie met 19 pCt., en wel tot Frs. 370 franco grens. Wij hebben hier met de grootste verhooging te doen: de prijs voor hematite d'affinage steeg met 14 en voor Thomas-ijzer met 18 pCt.

Tengevolge van den hierboven geschetsten slechten toestand op de exportmarkt is de notering van Lux 3 33—34 gouden Shillings gebleven.

Na eenige maanden van levering op zeer korten termijn zijn de verbruikers van Cleveland gieterij-ijzer thans overgegaan tot het hernieuwen van groote loopende contracten. Als men bedenkt, dat de productie van Cleveland No. 3 beperkt is tot twee hoogovens en dat bovendien de voorraden zeer gering zijn, dan ontkomt men toch niet aan den indruk, dat het met den verkoop van dit product in Engeland allesbehalve rooskleurig gesteld is. Een feit is, dat de verkoop in Schotland te lijdten heeft van de concurrentie van een of twee hoogovens in Schotland, die verleden jaar met de productie van ruwijzer met een hoog fosforgehalte zijn begonnen. Het daarvoor gebruikte erts is waarschijnlijk afkomstig uit Britsch West-Afrika (Sierra Leone). Een feit is, dat voor de beperkte productie van het Cleveland-product een behoorlijke prijs op de binnenlandsche markt kan worden gemaakt. Ook in het loopende kwartaal werd de oude prijs van Cleveland No. 3 van 67/6 franco Middlesbrough, 67/3 franco Falkirk en 70/3 franco Glasgow gehandhaafd; op de exportmarkt, waar de notering ettelijke Shillings lager ligt, wordt dit product niet of nauwelijks aangeboden. Anders is de positie van de hematietmarkt. Aan de N.O.-kust werken niet minder dan 9 hoogovens op hematiet, de binnenland-

sche vraag is thans zoo, dat men er hard over denkt, nog twee hoogovens extra op hematiet te laten loopen. Ook voor dit product wordt een flinke prijs gemaakt op de binnenlandsche markt, nl. van 68/6 franco Middlesbrough. De exportprijs steeg in Juni met 1/- tot 63/- fob. Middlesbrough.

Voordat de overeenkomst tusschen de Engelsche producenten en het Internationale Ruwstaalkartel tot stand was gekomen, was er een oogenblik van groote luwte in de vraag naar hematiet, tengevolge waarvan op de exportmarkt kortingen werden gegeven op de genoemde notering van 63/-. Thans echter blijken de moeilijkheden voor den afzet in het binnenland overwonnen te zijn en is de vraag zoodanig, dat men zelfs aan uitbreiding van de productie denkt.

Hoe het overigens met de positie van de Engelsche producenten op de exportmarkt gesteld is, blijkt wel uit de verschepingscijfers van ruwijzer van de Tees, die voor bijna de helft uit export bestaat. Verscheept werd in April, Mei en Juni resp. 12.000 ton, 9.900 ton en 7.000 ton. Dit is dus een zeer sterke achteruitgang. De cijfers toonen ook een achteruitgang in de verschepingen naar Engelsche havens. Een feit is, dat vooral Zuid-Wales de laatste maanden minder heeft afgenomen. Zoals gezegd, verminderden ook de verschepingen naar Schotland.

Dat de positie der Engelsche staalproducenten belangrijk is verbeterd, blijkt wel uit het feit, dat men den prijs van basisch ruwijzer in Juni met 2½ Shilling heeft verhoogd. Bovendien werd de productie in Schotland uitgebreid. Vooral van bovengenoemde uitbreiding der staalcapaciteit verwacht men veel werk, in de tweede plaats moet de vermindering van den Engelschen invoer van stalen halffabrikaten en afgewerkte producten door de Engelsche producenten worden gecompenseerd; tenslotte kan nog worden vermeld, dat er zich een flinke activiteit in het bouwbedrijf heeft ontwikkeld, terwijl er verschillende electriciteitsplannen op touw zijn gezet.

De positie van de Duitse ruwijzermarkt is tamelijk gunstig. De verbruikers zijn echter weer tot het vormen van voorraden overgegaan, terwijl de voorraden bij de hoogovens zeer beperkt zijn. Ook op de exportmarkt konden de Duitse producenten succes boeken: in den laatsten tijd werden er flinke hoeveelheden naar Hongarije, Zweden en Finland uitgevoerd. Op alle mogelijke manieren wordt het ruwijzerverbruik in Duitsland bevorderd. De „Ueberwachungsstelle für Eisen und Stahl“ heeft besloten, dat met ingang van 1 April het ruwijzerpercentage bij de voortbrenging van Siemens-Martin staal 6½ hooger moet worden gesteld. Het aandeel ruwijzer in de ovenlading behoeft echter de 50 pCt. niet te boven te gaan. Als onmiddellijke aanleiding tot dit besluit werd genoemd de schaarschte aan schroot. Zoals bekend heeft het Roheisen-Verband een overeenkomst met de „Arbeitsgemeinschaft der Verarbeitungsindustrie“, waarbij het Roheisen-Verband voor elke ton geëxporteerd gietwerk een vergoeding verleend van R.M. 12, op voorwaarde dat minstens 95 pCt. van de ruwijzerbehoefte bij het Verband wordt gedekt. Volgens het nieuws uit de vakpers zou dit percentage onlangs verhoogd zijn tot 100.

Uit de hieronder vermelde productiecijfers voor ruwijzer in West-Europa blijkt, dat de productie in de eerste vijf maanden van 1935 vooruit is gegaan.

	Jan.-Mei 1935 (in 1000 m. tons)	Jan.-Mei 1934
Frankrijk	2.408	2.556
Duitsland (incl. het Saargebied)	4.927	3.915
Engeland	2.685	2.422
België	1.253	1.187
Luxemburg	790	780
Totaal West-Europa	12.063	10.860
Ver. Staten van Amerika	8.378	7.994

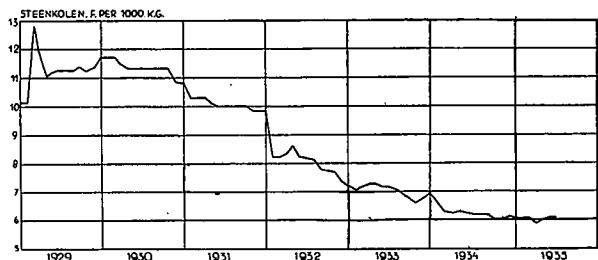
Het grootste aandeel in dezen vooruitgang heeft wel Duitsland, inclusief het Saargebied. De pro-

ductie in België en Luxemburg is vrijwel gelijk gebleven aan die in dezelfde periode van 1934, terwijl de Fransche voortbrenging achteruitgegaan is.

STEENKOLEN.

De contingentering van den invoer van steenkolen, omvattende: huisbrand, industriekolen, cokes, cokesgruis en steenkoolbriketten, is voor den duur van negen maanden van 1 Juli af verlengd, op denzelfden grondslag als voor de eerste zes maanden van dit jaar, nl. 60 pCt. van den invoer over de basisperiode 1933, terwijl voor de verdeling der toewijzingen gebaseerd wordt op den gemiddelden invoer in het 3e, 4e en 1e kwartaal van de jaren 1931/32, 1932/33 en 1933/34.

In Engeland is de productie al eenige jaren door quota vastgesteld; sinds 1 Januari 1935 echter werden de hoeveelheden verdeeld over de binnenlandsche en exportmarkten. Deze splitsing blijkt geen succes te zijn, vooral voor de kleinere ondernemingen, waarvan vele, door de opleving van de industrie, haar binnenlandsch maximum reeds bereikt hebben en nu de productie moeten stoppen of het risico loopen groote boeten te krijgen. In Zuid-Wales werd het binnenlandsche quotum eerst verhoogd met 400.000 tons, later met nog eens 100.000 tons voor het 2e kwartaal.

De export naar Frankrijk en Italië is nog steeds onbevredigend; men vreest voor verdere beperking van den invoer van kolen in Italië met ingang van 1 Juli, terwijl hier het betalingsrisico ook een rol speelt, want betaling moet plaats vinden over de clearing, waarvan de stand zoo is, dat de Engelsche exporteurs zeer lang op hun geld moeten wachten.

Een vergelijking van de Engelsche en Poolsche exportcijfers over het eerste kwartaal 1935 met die over het eerste kwartaal 1934 geeft een beeld van het resultaat van de werking van het Anglo-Polish Coal Agreement. Engeland exporteerde 91.328 tons (= 1 pCt.) meer, Polen 278.000 tons (= 11.6 pCt.) minder. Polen verloor vooral veel terrein in de Scandinavische landen, en in den Ierschen Vrijstaat, die een einde maakte aan den economischen oorlog met Engeland en per 1 Februari den invoer van andere dan Engelsche kolen radicaal verbood. Hierdoor verloor Polen alleen al 175.000 tons. Een eigenaardig beeld vertoont Italië, waar Engeland 40.841 tons = 3.5 pCt. verloor, Polen 115.000 tons en 31.6 pCt. vooruitging.

Van de dezer dagen tot stand gekomen overeenkomst tusschen de British Iron & Steel Federation en het Internationaal Staal Kartel, welke o.a. den invoer in Engeland beperkt, wordt voor de Engelsche kolenindustrie veel heil verwacht door de te verwachten opleving in de ijzer- en staalindustrie.

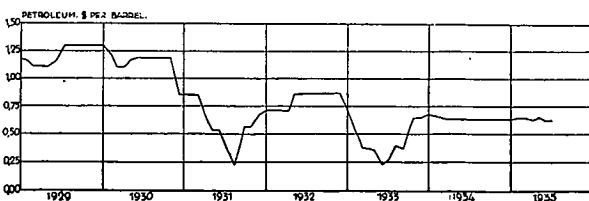
Uit Westfalen wordt een productievermeerdering van ca. 3 miljoen ton gemeld over de periode Januari/Mei 1935 (39.13 m.) tegenover Januari/Mei 1934 (36.17 m.) Er waren eind Mei ruim 10.000 mijnwerkers meer aan het werk dan een jaar geleden. Over de eerste vier maanden steeg de export met bijna 1 miljoen ton van 6.86 tot 7.80, terwijl over dezelfde periode de invoer daalde van 1.70 tot 1.54 miljoen ton. De Duitse Rijnhavens, die voor den overslag van kolen in aanmerking komen, en de Duitse Rijnscheepvaart, die een groot deel van haar bestaan in de kolentransporten vindt, zijn een actie begonnen tegen de bevoordeeling van de Duitse Noordzeehavens boven de Rijnmondhavens als

exporthavens van Westfaalsche kolen. Het resultaat van deze actie is, vooral voor Rotterdam, van het allergrootste belang. Van den toch al zoo teruggelopen kolenuitvoer over de Rijnmondhavens is sinds den val van de Belga een gedeelte van wat Rotterdam kreeg naar Antwerpen overgebracht.

De toestand in den Belgischen Mijnbouw blijft steeds even precair. De kosten van het levensonderhoud stijgen, loonsverhoogeningen worden geëischt, die de meestverouderde mijnen niet kunnen dragen; gevolg: staking. Op ingevoerde kolen wordt een invoerrecht geheven om daaruit uitvoerpremies te kunnen betalen en zodoende de eigen productie te stimuleeren. De Kamer van Koophandel van Antwerpen en diverse andere instanties ijveren voor de afschaffing van de invoerrechten. Men zegt evenwel niet, waaruit dan de uitvoerpremies moeten worden betaald. De werking van het Kolenkantoor stelt nog steeds teleur, en de met dit kantoor opgedane ervaring heeft het tot nu toe onmogelijk gemaakt om tot een Nationaal Cokeskantoor te komen; er was te veel tegenstand. Per 1 Juni werden de prijzen van industrie-kolen en briketten met Frs. 5 verhoogd. De import-, export- en productiecijfers vertoonen slechts lichte schommelingen vergeleken bij vorig jaar.

PETROLEUM.

De opheffing van alle „Codes” tengevolge van de uitspraak van de U. S. Supreme Court, heeft ook aan de Amerikaanse petroleumindustrie dezen belangrijken steun bij de handhaving van een eenigszins redelijk prijs- en loonniveau doen ontvallen. Dat de Code, ondanks alle tegen zijn bepalingen gevoerde acties, voor de petroleumindustrie veel meer was dan een wassen neus, bleek ten duidelijkste daaruit, dat het American Petroleum Institute, de grootste vereeniging van belanghebbenden bij de petroleumindustrie, onmiddellijk het parool uitgaf, dat de industrie vrijwillig de bepalingen van den Code zou naleven, alsof deze nog van kracht was. Over het algemeen is dit ook geschied, al kan niet worden ontkend, dat vrij gauw verschillende locale benzine-oorlogen uitbraken, en dat vooral in Californië de situatie voor de industrie moeilijker werd. Maar over het algemeen is het toch gelukt, de prijsstructuur te handhaven, en eind Juni 1935 liggen de Mid-Continent prijzen en de Golf exportprijzen, practisch ongewijzigd tegenover eind Mei, een stuk boven die van een jaar geleden. U. S. Motorbenzine met „octane-cijfer” 62 en minder¹⁾ werd eind Juni met 4½ à 4⅞ cts. genoteerd tegen 3½ à 4 cts. een jaar geleden; de betere benzine met octane-cijfer 63—70 wordt met 5½ à 5 cts. betaald tegen 4½ à 4¼ cts. een jaar geleden (Mid-Continentprijzen), terwijl voor U. S. Motorbenzine de Golf-exportprijs nu 5 à 5½ cts. is tegen 4½ à 4¼ cts. eind Juni 1934, en benzine van 64—66° Bé nu 5½ à 5 cts. noteert tegen 4½ à 4 cts. een jaar geleden. Ook de prijzen van lampolie, stook- en gasolie zijn, al is het niet in die mate, beter dan een jaar geleden, en zij konden zich althans tot nu toe handhaven.

Misschien wordt de neiging der petroleumindustrie, om deze prijzen te handhaven vermeerderd door een dreigement, dat haar nog steeds boven het hoofd hangt: de federale contrôle, al zijn de kansen op verwezenlijking ervan sinds het Nira-ordeel ook kleiner geworden. Maar tenslotte hebben de afzonderlijke staten, en in de eerste plaats Texas, waar tegenwoor-

¹⁾ Dit cijfer drukt de maat uit, waarin de benzine het schadelijke „kloppen” van den motor overwint.

dig evenveel olie wordt gewonnen als in Oklahoma en Californië, de twee daaropvolgende staten, samen, niet gearzeld, de hun ter beschikking staande middelen tegen overtredingen der door hen zelf uitgevaardigde wetten tegen overproductie en verspilling streng toe te passen. Aangezien de uitspraak van de U. S. Supreme Court bovendien de z.g. Connally wet, d.w.z. het verbod van vervoer in den tusschenstaat-schen handel van illegaal gewonnen ruwe olie of derivaten daarvan, niet heeft aangetast, bleef daarmede een verdere steunpilaar der stabiliteit gehandhaafd. Tenslotte blijkt, dat het benzineverbruik gedurende de laatste maanden niet slechts het reeds gunstige cijfer van 1934 gestadig overtreft, maar dat het ook het hoogste ooit bereikte is. Dit heeft daartoe geleid, dat ondanks de nog steeds zeer hooge productie en verwerking van ruwe olie, de voorraden van benzine bij de raffinaderijen sinds het begin der zomercampagne van 37.4 tot 30.8 miljoen barrellen zijn gedaald, tegen een daling van 37.1 miljoen barrellen tot 33.2 miljoen een jaar geleden. Minder gunstig is het verloop der totale benzine voorraden: daling van 61.7 tot 56.3 miljoen barrellen tegen een daling van 67.1 tot 58.8 miljoen barrellen een jaar geleden. (Bepaalde statistische wijzigingen maken, dat de cijfers met vorig jaar niet volkomen vergelijkbaar zijn.) Bovendien zullen de voorraden van uit „hot oil” geproduceerde benzine verminderd zijn.

De prijsontwikkeling in Roemenië was gedurende de laatste maanden vrij onafhankelijk van de beweging van de Golf-exportprijzen; de Roemeensche noteringen lagen zeer belangrijk boven de Amerikaanse. Dit is vooral aan de vraag van bepaalde zijde (Duitschland en Italië) toe te schrijven, waarbij ook de verrekenings-overeenkomsten een rol spelen. Bovendien hebben de stijgende prijzen tot terughouding der verkoopers geleid, die van een verdere stijging der prijzen hopen te profiteren. Of deze verwachting inderdaad zal worden vervuld, schijnt ons, gezien ook het feit, dat de helft van het hoofdverbruiks-seizoen voorbij is, aan eenigen twijfel onderhevig.

De uitvoer van Russische petroleum is ook gedurende de eerste maanden van dit jaar verder afgenomen. Ook deze — door een toegenomen binnenlandsch verbruik gecompenseerde, of zoo men wil: veroorzaakte — vermindering van den Russischen export, is voor den prijs van de Roemeensche olie een belangrijke steun. Voor de Europeesche verbruikers is echter, naast den Golf-exportprijs de exportprijs van Constantza de meest belangrijke. Roemenië is in de laatste jaren een veel grooter exporteur dan Rusland.

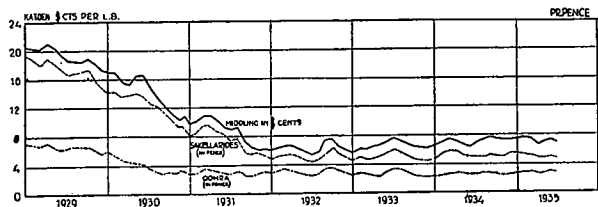
De stabiele Amerikaanse prijzen en de verbeterde Roemeensche zullen op den duur ook tot prijsverhoogeningen in sommige consumptielanden moeten leiden, al is in enkele dezer landen van den kant der regeeringen tegenwerking tegen een prijsverhoging, die deze verbetering der exportnoteringen reflecteert, vast te stellen.

KATOEN.

De prijzen van ruwe katoen hebben in het afgelopen kwartaal weinig gefluctueerd. De katoenprijs, welke te Rotterdam op 1 April jl. 21.5 ct. per ½ kg bedroeg, is in den loop van die maand eenigszins gestegen, terwijl ook begin Mei de prijzen vrij vast waren, in verband met de minder gunstige oogstberichten uit Amerika. In de tweede helft van Mei werd een prijs van 23.25 ct. bereikt, doch daarna zijn de prijzen weer gedaald in verband met de vrees, dat de Amerikaanse Regeering den minimum-prijs van 12 Am. centen niet zou handhaven. Het bleek tenslotte, dat deze vrees overdreven moest worden geacht, zoodat in den loop van Juni de prijzen weer eenigszins gestegen zijn en de notering op het eind van de maand 22.5 ct. bedroeg.

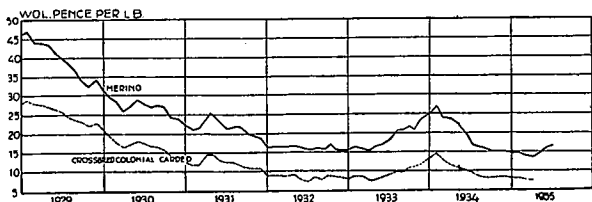
De vraag uit de industrie blijft vrij bevredigend, maar omdat Amerikaanse katoen in verhouding tot

andere katoensoorten tamelijk duur blijft, neemt het percentage van Amerikaansche katoen in het wereldverbruik geleidelijk af.

WOL.

De tendens op de wolmarkt gedurende het tweede kwartaal was bepaald vast. De reeds aan het eind van het eerste kwartaal waargenomen omslag kwam van week tot week duidelijker tot uitdrukking, en een ononderbroken stijging bracht de prijzen voor wol op een ongeveer 30 pCt. hooger liggend niveau, in vergelijking tot de laagste notering van begin Maart. Vooral voor fijne Merinowol bleef veel vraag bestaan, terwijl crossbreeds de opwaartsche beweging in langzamer tempo volgden. Deze prijsstijging werd in

hoofdzaak bevorderd door werkelijke behoeften van den kant der consumenten. Groote behoefte van Japan en Engeland droegen er in de eerste plaats toe bij, dat de prijzen opliepen, ofschoon ook de concurrentie van het Continent hier deel aan had.

De beweging der prijzen werd ondersteund door berichten over een aanzienlijke productievermindering (10 pCt.) van de eerstkomende Australische scheer, welke aan groote droogte in de voornaamste schapenteeltgebieden van het Australische continent moet worden toegeschreven.

HOUT.

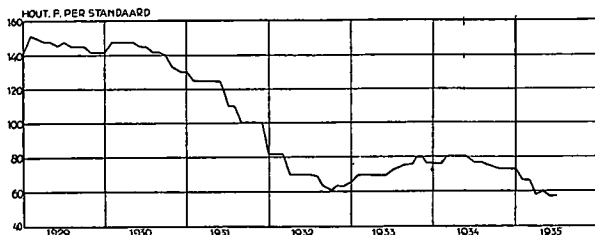
Van een verbetering in den houthandel kan dezen keer, evenmin als in ons laatste bericht, melding worden gemaakt. Wij zouden bijna zeggen, dat de toestand nog ongunstiger is geworden, daar de prijzen in het laatst van het tweede kwartaal nog verder zijn teruggelopen. Dit is mede een gevolg van de verlaagde Russische noteringen, nl. van f 71.50 basis 7" c.i.f. op f 69.— (Ter vergelijking diene, dat vóór den oorlog voor 7" battens f 97.— f.o.b. werd betaald!).

De Finsche en Zweedsche afladers hebben dienvolge hun prijzen ook moeten herzien, ofschoon laatstgenoemden er feitelijk nog niet toe zijn overgegaan. De belangstelling voor de Zweedsche specificaties is hier nl. zoo gering, dat verkoopers er het nut niet van konden inzien om op dit oogenblik tot een nieuwe prijsverlaging te besluiten. De vraag naar Zweedsch hout zou hierdoor niet noemenswaardig worden gestimuleerd en de markt zou er nog meer door worden bedorven.

De Finsche afladers of, beter gezegd, een gedeelte hiervan, zitten evenwel nog met te groote voorraden, welke om meer dan één reden moeten worden opgeruimd. Er zijn verschillende kleine afladers, die absoluut moeten verkoopen en den laatsten tijd hoort men dan ook van steeds lagere prijzen. Deze zijn evenwel lang niet algemeen. De noteringen loopen nogal uiteen, nl. van £ 8.-/ voor de betere producties tot £ 7.10/- voor de minder goede merken. In Engeland moet reeds à £ 7.5/- zijn gedaan, terwijl enkele restant-specificaties à £ 7.-/ van de hand zijn gedaan. Dit zijn echter op zichzelf staande gevallen en in Nederland is er vrij zeker niet onder £ 7.10/- afgesloten.

De aandrang om te verkoopen komt in hoofdzaak

van Russische zijde. In Engeland gaat het met den verkoop van het Russische hout nog steeds niet naar wensch en er wordt nu getracht een zoo groot mogelijk quantum op het Continent te plaatsen, wat niet gemakkelijk zal zijn. Duitschland zit nog steeds met zijn betalingsmoeilijkheden, terwijl Frankrijk den invoer van hout beduidend heeft beperkt. Het ligt dus voor de hand, dat Nederland een grootere hoeveelheid te slikken zal krijgen dan de toestand van den houthandel feitelijk noodig maakt en het staat te bezien of zelfs de tegenwoordige lage prijzen zich zullen kunnen handhaven. Het is bijna niet aan te nemen, dat men inderdaad tot een verdere verlaging zal willen overgaan en er bestaat veel meer een neiging in de exportlanden om het prijspeil te verhoogen, omdat de handel op het oogenblik al met verlies werkt en een verdere verlaging absoluut een débâcle tengevolge zou hebben.

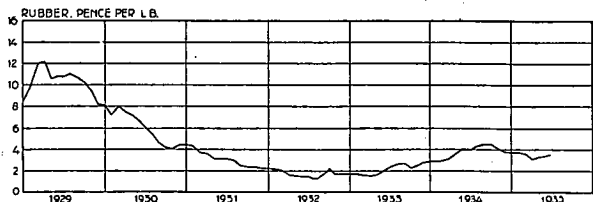
Het gaat in de bouwwereld nog steeds niet naar wensch. Er wordt te scherp geconcurrerd en er is te weinig werk. Onze export gaat achteruit, terwijl industrie en scheepsbouw een zeer slechten tijd beleven.

Eenige verbetering in den algemeenen toestand is voorloopig niet te verwachten en wij vreezen, dat van eenige opleving in den houthandel, in de naaste toekomst althans, geen sprake kan zijn.

RUBBER.

Behalve door de gewone, den rubberprijs bepalende factoren, werd de markt dezen keer door een aantal buitengewone beïnvloed. Wij noemen de uitspraak van het U. S. Supreme Court i.z. de Nira-Codes, de gebeurtenissen op de internationale wisselmarkten en, last not least, de aankondiging eener heffing van een fiscaal uitvoerrecht op ondernemingsrubber in Ned-Indië, terwijl in dit verband ook nog de verhooging van het uitvoerrecht op inlandsche rubber dient te worden genoemd. De uitspraak van het Hoogste Amerikaansche rechtcollege remde de neiging tot nieuwe aankopen. De zwakke houding van Fransche en Zwitsersche Francs alsmede van den Gulden leidde daartegenover tot aankopen, die onder meer normale omstandigheden niet, of althans niet in dezen omvang waren geschied. De aankondiging der heffing van een uitvoerrecht kwam voor de Nederlandse producenten zeer onverwacht. Immers had men, vroegere uitlatingen van den Ministerpresident al of niet juist interpreterende, gemeend, dat een dergelijk recht, zoo ooit, dan toch pas bij een prijs van 24 à 25 cts. zoude worden geheven, terwijl nu wordt overwogen, om ½ ct. per ½ kg te heffen bij een marktprijs te Batavia voor standard sheets van minder dan 18 cts. per ½ kg, en bij een prijs tusschen 18 en 20 cts. tot een heffing van 1 ct. over te gaan. Dit bedrag wordt met ¼ ct. verhoogd voor elken cent boven den marktprijs van 20 cts. Onder een marktprijs van 17 cts. is géén uitvoerrecht verschuldigd. De Regeering schat de opbrengst van dit recht in 1936 op f 4.6 miljoen, waaruit blijkt, dat zij, rekening houdende met een restrictie van 30 pCt., zich op een gemiddelden prijs van 20 cts. baseert. De rubbermaatschappijen meenen, dat een marktprijs van 20 cts. voor de allermeele maatschappijen niet loonend kan zijn, aangezien de productiekosten tengevolge der restrictie zullen stijgen. Ook heeft men bezwaar tegen de keuze van de marktnotering te Batavia als basisprijs, omdat, de rubberprijs niet te Batavia, maar te Londen wordt „gemaakt“.

De — uit fiscale en billijkheidsoverwegingen — onvermijdelijke aanvulling van dit uitvoerrecht wordt verkregen door een overboeking van f 3.3 miljoen uit de opbrengst van het uitvoerrecht op bevolkingsrubber ten gunste van de algemeene landsmiddelen.

Dit uitvoerrecht belooft sinds 1 Juli 10½ cts. per ½ kg drooggewicht, nadat het tusschen 16 Juni en 30 Juni 11 cts. had bedragen en is, zooals bekend, de eenigszins ruwe, maar in sommige gebieden alleen mogelijke methode, om tot een beperking der productie der bevolkingsrubber te komen.

De drastische verhoging was noodzakelijk; terwijl de uitvoer van ondernemingsrubber gedurende de eerste vijf maanden van het restrictiejaar nagenoeg 12.000 ton beneden de toegestane quota was gebleven, heeft de uitvoer van inlandsche rubber de quota met 20.271 ton overschreden, waarvan meer dan de helft, nl. 12.011 ton in Mei, zoodat Ned.-Indië de totale quota met 8.305 ton in de maanden Januari-Mei heeft overtroffen. Deze overschrijdingen zullen gedurende de maanden Juni—December moeten worden goedge maakt, en in verband daarmee moet er aan worden herinnerd, dat de uitvoerquota voor Ned.-Indië van 1 Juli af slechts 60 pCt. bedraagt tegen 65 pCt. voor de andere landen. In tegenstelling tot Ned.-Indië heeft Malakka pl.m. 9000 ton en Ceylon pl.m. 3000 ton minder uitgevoerd dan hun quota's beloopten.

In deze sterke vermindering der quota, in de verplichting, het teveel geleverde in te halen en in den begrijpelijken wensch der Nederlandsche producenten, den prijs op een peil te brengen, waar het uitvoerrecht voor hen dragelijker wordt, ziet men eenige feiten, die op een verbetering van den rubberprijs in een niet al te ver verwijderde toekomst duiden. Echter zal een verhoging slechts mogelijk zijn, wanneer zich ook het verbruik volgens wensch ontwikkelt. In Amerika beliep het gedurende de eerste vijf maanden 219.192 ton tegen 216.595 voor hetzelfde tijdperk in 1934 en slechts 130.977 ton in 1933. De productie van automobielen is nog steeds zeer bevredigend; een recordverbruik van benzine duidt op een bijzonder levendig verkeer, en dit beteekent slijtage van banden. De automobielp productie van Engeland en Duitschland ontwikkelt zich eveneens gunstig.

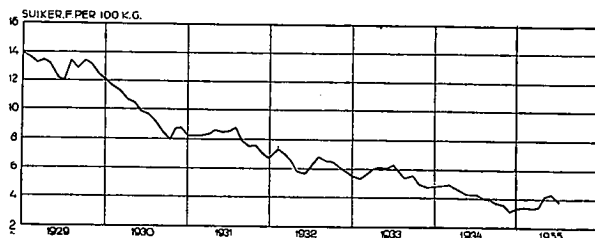
SUIKER.

De verbeterde tendens, waarvan in het vorige kwartaalverslag gewag werd gemaakt, heeft zich geaccentueerd in een niet onbelangrijke prijsstijging in Amerika gedurende April en Mei. De geruchtmakende uitspraak van het Hoogste Gerechtshof der Ver. Staten over de N.R.A. heeft hieraan plotseling een einde gemaakt. De vrees, dat ook de diverse contingentieeringsmaatregelen, o.a. voor suiker, als onwetig zouden worden verklaard, veroorzaakte eene kleine paniek. Zoodra echter de Regeering bekend maakte, dat geen verandering gemaakt zou worden in de verdragen met de diverse suikerimporteerende landen, herstelde het vertrouwen in de markt zich eenigszins, vooral met het oog op de werkelijk niet ongunstige statistiek voor suiker in Amerika. Het is echter niet te verwonderen, dat er thans een groote mate van terughoudendheid door de speculatie aan den dag wordt gelegd. Het Hooge Gerechtshof zal pas in het najaar weer zitting houden, aldus den President gelegenheid gevende de N.R.A. en eventueel ook verdere instellingen of maatregelen in gewijzigden vorm voort te kunnen zetten.

De overige markten, zooals Londen en Amsterdam,

hebben niet van de vaste stemming in Amerika geprofiteerd. Meer dan ooit kwam het isolement van Amerika tengevolge van de maatregelen der A.A.A. (American Agricultural-Act) tot uiting.

De New-Yorksche termijnnoteringen stegen gedurende April met 10 tot 15 punten en in Mei met nog verdere 10 à 15 punten. Eind Mei volgde de scherpe daling van totaal ca. 40 punten. In Juni trad echter direct een herstel in. De markt kon zich evenwel niet op het niveau van het begin van die maand handhaven, zoodat het eind van het kwartaal met ongeveer dezelfde noteringen komt als aan het begin golden en wel met 2.37 d.c. voor Juli, 2.41 d.c. voor Sept., 2.46 d.c. voor Dec. en 2.32 d.c. voor Jan. 1936.

In Londen trok de markt gedurende April met ca. 2 d. aan. Midden Mei trad reeds een reactie in en de noteringen brokkelden, vooral voor de latere maanden, langzaam af. Het laagste punt werd in de derde week van Juni bereikt, doch de maand eindigde weer iets hooger met Sh. 4/6 voor Juni, Sh. 4/7½ voor Augustus, Sh. 4/7 voor December en Sh. 4/9 voor Maart 1936. Het is hoofdzakelijk aan de zeer voorzichtige en handige inkooppolitiek van het groote Engelsche raffinadeurs-concern te wijten, dat de prijzen op de Londensche markt zoo laag bleven, terwijl de raffinaderijen toch flinke hoeveelheden ruw suiker in te dekken hadden. Vermelding verdient de indiening van een rapport der, een jaar geleden door de Regeering ingestelde, commissie Greene betreffende den steun aan de Bietsuikerindustrie, waarvan in E.-S.B. van 1 Mei jl. eene behandeling voorkomt.

De Amsterdamsche markt trok van tijd tot tijd de aandacht door op devaluatieverwachting gebaseerde — meest buitenlandsche — inkoop. Verder had de markt een vrij rustig verloop, totdat ongeveer half Juni een reactie de noteringen binnen twee weken f ½ lager bracht, hoofdzakelijk tengevolge van verkoopdrang door de voorloopig geweken kans op waardevermindering van den Gulden. De slotnoteringen luiden als volgt: f 3½ voor Juni, f 3½ voor Augustus, f 3½ voor December en f 4.— voor Maart 1936.

In Java heeft de Nivas haar vraagprijzen geleidelijk met f ½ tot f 4.— voor witte suiker, basis Westkust van Britsch-Indië, verhoogd.

Voor den oogst 1936 werd een aanplant in den grond gebracht, die naar schatting het volgend jaar 565.000 tons kan opbrengen, waardoor men in 1937 door de voorraden heen zal zijn, wanneer verkoopen en afschepingen op de tegenwoordige basis gehandhaafd worden.

Gedurende de verslagperiode werd door de Nivas ruim 300.000 tons afgedaan en totaal sedert 1 Januari 900.000 ton.

Zooals uit het bovenstaande kan worden opgemerkt hebben thans welhaast zuiver plaatselijke omstandigheden en factoren het aanzien van de verschillende markten beïnvloed. Eenige andere factoren, al zijn deze van minder belang voor marktstemmingen geweest, dienen nog te worden gereleveerd.

Willett & Gray schatten het wereldverbruik van suiker gedurende het kalenderjaar 1934 op 25.868.000 tons, tegen 24.677.000 tons in 1933 en 24.985.000 tons in 1932.

Ierland heeft het invoerrecht op suiker van Sh. 18/8 op Ch. 21/- per cwt. verhoogd. Een duidelijke maatregel om invoer te beletten.

De Cuba-oogst leverde ca. 2.550.000 tons op, het-

geen ruim 200.000 tons meer is dan verwacht werd, doch volgens de laatste berichten zal dit meerdere kwantum gedurende dit jaar niet aan de markt gebracht worden.

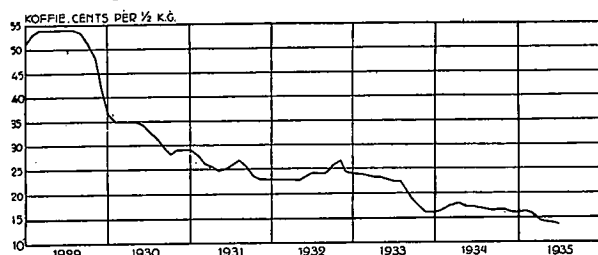
Tenslotte zij vermeld, dat de bietuitzaai dit jaar in Europa volgens F. O. Licht 4 pCt. kleiner is dan verleden jaar, waarbij Rusland niet meegerekend is en 1.4 pCt. minder inclusief Rusland, hetgeen ongeveer overeenkomt met de verwachtingen.

KOFFIE.

In den loop van het tweede kwartaal daalde de notering van loco Robusta van 14½ op 13½ ct. per ½ kg en die van loco Superior Santos van 16 op 14 ct.

De kost- en vrachtaanbiedingen van Brazilië liepen tot in de tweede helft van Mei geleidelijk terug van 5.50 Gouddollar per cwt. tot 5, herstelden zich tot in het begin van Juni tot 5.35 om daarna wederom te dalen tot 5.05. Ongeveer denzelfden loop namen de aanbiedingen van Rio type New-York 7 met beschrijving. Tot in het einde van Mei daalden zij van 4.60 Gouddollar per cwt. tot 4.15, liepen daarna op tot 4.30 om aan het einde van het kwartaal wederom te sluiten op 4.15 Gouddollar per cwt., alles prompte verschepping.

De cijfers op prompte verschepping van Nederlandsch-Indië daalde bijna onafgebroken, met uitzondering van een kleine opleving in het laatst van April, van 13¼ op 11¼ ct., en die van ongewassen Palembang Robusta van 9½ op 8 ct. per ½ kg.

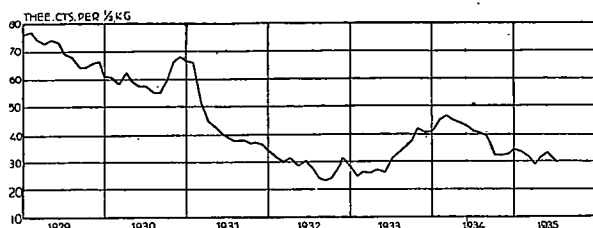

De noteringen aan de Rotterdamsche termijnmarkt bleven, behoudens kleine schommelingen, tot aan het einde van Mei vrijwel onveranderd, waarna zij plotseling ongeveer 1 ct. omhoog gingen. Deze stijging was het gevolg van vrees voor devaluatie van ons betaalmiddel, doch spoedig daarna daalden zij wederom tot op het vorig niveau. Aan het einde van het kwartaal zijn zij dan ook ongeveer geheel gelijk aan die van het begin.

De stemming voor het artikel was voortdurend gedrukt. Van eenige opleving in den handel viel niets te bespeuren, hetgeen bij de talloze belemmeringen, waaronder de export te lijden heeft, wel geen verwondering behoeft te baren. Bovendien zijn de berichten, welke voortdurend van het groote productie-land Brazilië worden ontvangen, niet bemoedigend. De koersfluctuaties aldaar te lande, de onzekerheid betreffende de verder te verwachten maatregelen op het gebied van de Braziliaansche koffiëpolitiek en de nog altijd groote voorraden zijn niet geschikt om veel vertrouwen in de toekomst te wekken.

THEE.

Moest in het vorige overzicht over een teleurstellend prijsverloop worden geschreven, ook thans moet ons overzicht minder opgewekt luiden. Nadat de prijzen in veiling te Amsterdam in het begin van het tweede kwartaal iets waren aangetrokken, gaven de volgende veilingen wederom lagere prijzen te zien.

Het gemiddelde der veilingen gedurende het eerste halfjaar van 1935 beliep 31½ cents tegen 44 cts. in hetzelfde tijdperk van 1934.

De gemiddelde veilingprijzen waren achtereenvolgens:

4 April ...	29¼ cts. per h.kg in entrepôt (v. jaar 43¼)
18 „ ...	33¼ „ „ „ „ „ „ („ „ 44¼)
2 Mei	33¼ „ „ „ „ „ „ („ „ 44¼)
16 „	32¼ „ „ „ „ „ „ („ „ 42¼)
6 Juni	30 „ „ „ „ „ „ („ „ 41)
20 „	30¼ „ „ „ „ „ „ („ „ 40¼)

Het staat nu te bezien, in hoeverre het hogere restrictiepercentage, dat sinds April in werking is getreden, en waarvan de uitwerking langzamerhand wel in de aanvoercijfers tot uiting zal komen, dit aanhoudende lage prijspeil ten gunste zal kunnen beïnvloeden.

Het veilingaanbod te Amsterdam vermeerderde gedurende het eerste halfjaar met 16 pCt.:

4 April	12.009 kn. Ned.-Ind. thee directen aanvoer
18 „	12.554 „ „ „ „ „ „ „ „
2 Mei	12.747 „ „ „ „ „ „ „ „
16 „	13.348 „ „ „ „ „ „ „ „
6 Juni	17.303 „ „ „ „ „ „ „ „
20 „	12.406 „ „ „ „ „ „ „ „
Totaal 2de kwart.	80.367 (v. jaar 67.259)
„ 1e „	73.717 („ „ 65.624)
„ 1e halfj.	154.084 („ „ 132.883)

Veilingaanbod te Londen.

	1935	1934
1e kwartaal	883.238 kisten	901.942 kisten
2e „	825.344 „	915.538 „
1e halfjaar	1.708.582 kisten	1.817.480 kisten

Hier bedroeg de afneming t.o.v. 1934 dus 6 pCt.

De voorraden thee te Amsterdam vertoonden nog steeds geen opwekkend beeld. Aan het einde van het eerste halfjaar 1935 waren zij bijna een miljoen pond grooter dan in 1934.

Voorraden Ned.-Indische thee bij het Thee-Etablissement te Amsterdam (in kisten).

	1935	1934
Aanvang 1e kwartaal	74.699	75.232
Ultimo 1e „	88.268	69.799
„ 2e „	93.340	83.691

Deze cijfers zijn vooral zoo ongunstig, omdat hieruit blijkt, dat de voorraden in 1935 met rond 18.600 kisten en in 1934 met slechts 8.400 kisten toenamen.

Van meer belang voor de statistische positie van het artikel zijn de cijfers van de Londensche voorraden. Deze liepen gedurende de eerste helft van 1935 met 54.6 miljoen lbs. terug (in 1934: 57.6 mill. lbs.).

	1935	1934
Voorraden thee in Londen (in 1000 lbs.)		
Aanvang 1e kwartaal	279.178	269.794
Ultimo 1e „	267.160	251.475
„ 2e „	224.575	212.207

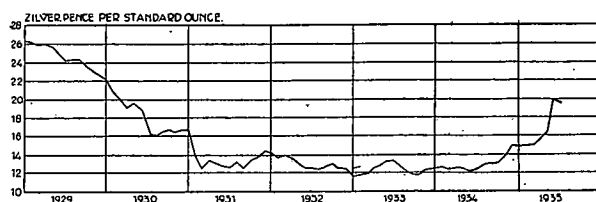
Gunstig steken de cijfers van den invoer tot verbruik hierbij af. In Nederland liepen deze namelijk van 3.877.000 kg in de eerste helft van 1934 op tot 5.273.000 kg in het eerste halfjaar 1935.

Gedurende dezelfde verslagperiode liep de uitvoer echter belangrijk terug, nl. van 3.097.000 kg op 2.035.000 kg. De oorzaak hiervan is voornamelijk te zoeken in de vele exportmoeilijkheden, welke het den handelaars in vele gevallen onmogelijk maken thee van onze markt naar elders te verkoopen.

De cijfers van de invoeren tot verbruik in Engeland geven een gunstige ontwikkeling te zien:

Jan./Mei 1935	187.713.000 lbs.
„ „ 1934	184.019.000 „

ZILVER.

DE ECONOMISCHE TOESTAND VAN DUITSCHLAND, GROOT-BRITANNIË EN DE VEREENIGDE STATEN.

(Samengesteld in overleg met het Centraal Bureau voor de Statistiek te 's-Gravenhage.)

Duitschland.

De economische toestand van Duitschland heeft in het afgelopen kwartaal weinig wezenlijke veranderingen ondergaan. De zich in tegengestelde richtingen bewegende ontwikkeling van de binnenlandsche conjunctuur en van den buitenlandschen handel bleven de kenmerkende verschijnselen. Daarbij blijft het vraagstuk der grondstoffenvoorziening, waarvan het aanhouden der binnenlandsche opleving grotendeels nog afhankelijk is, in een acuut stadium.

De index der industriele productie, welke mede in verband met de teruggave van het Saargebiet volgens een nieuwe methode wordt berekend, bleef zich in stijgende richting voortbewegen. Zooals uit onderstaande tabel blijkt, is de ontwikkelingstendens evenwel bij de voortbrenging van kapitaalgoederen nog steeds divergeerend met die bij de verbruiksgoederen.

	April 1933	April 1934	Dec. 1934	April 1935
1928 = 100.				
Indexcijfer industr. productie	58.5	79.4	84.3	94.5
Kapitaalgoederen	42.8	71.9	80.1	100.2
Verbruiksgoederen (met elast. vraag)	74.7	90.0	86.3	84.2

De werkloosheid steeg gedurende den winter in sterkere mate dan volgens het seizoen zou zijn te verwachten. In het voorjaar verbeterde de arbeidsmarkt echter weer aanzienlijk, zoodat het April-cijfer met 2.23 miljoen werklozen weer onder het tot nu toe laagste cijfer van October 1934 ligt, toen 2.27 miljoen werklozen werden geregistreerd. In April 1934 was het aantal werklozen 2.61 miljoen. De groote vermindering van het aantal werklozen heeft reeds in de afgelopen jaren plaatsgevonden. Het komt er nu vooral op aan, het tegenwoordige niveau te handhaven.

De verkeersindices handhaven zich, wat het spoorwegverkeer en de zeescheepvaart betreft, op een goed peil en verbeteren nog zelfs eenigszins. De binnenscheepvaart daarentegen toont een kleinen achteruitgang ten opzichte van het vorige jaar.

	1933	Apr.'34	Apr.'35
Wagonladingen (in duiz. p. werkd.)	104.9	114.8	119.6
Binnengek. zeeschepen (1.000 t.)	1.592	1.820	2.002 (Mrt.)
Binnenscheepvaart (1.000 t.)	8.492	10.741	9.684

De omzetten in den kleinhandel bewogen zich in de eerste vier maanden van dit jaar op een iets hooger niveau dan in het voorafgaande jaar. Brengt men de prijsstijging in rekening, dan blijkt de omzetvermeerdering echter nog niet belangrijk te zijn.

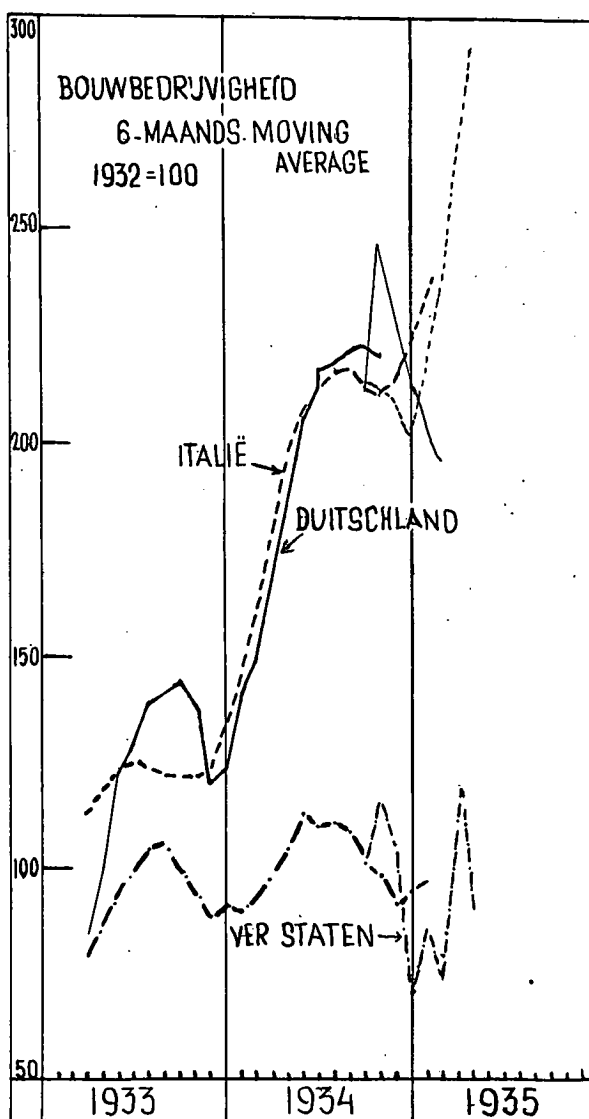
	1933	Jan./April '34	Jan./April '35
Omzetten in kleinhandel	100	101.0	105.7
Groothandelsprijzen	100	102.9	108.2
Kosten van voeding	100	103.2	105.2
" " kleding	100	102.2	109.7

De buitenlandsche handel blijft nog steeds de volle aandacht vragen. Door de scherpe invoercontrole is het de Regeering gelukt, het passieve saldo eenigszins te verminderen, hoewel het nog steeds niet weggevoerd kan worden. Door de talrijke clearingverdragen en compensatietransacties treden in de geografische verdeling van den Duitschen in- en uitvoer belangrijke verschuivingen op.

	Jan./Mei 1933	Jan./Mei 1934	Jan./Mei 1935
in mill. R.M.			
Invoer	1731	1926	1808
Uitvoer	1994	1747	1643
Saldo	+ 263	- 179	- 165

In den laatsten tijd wordt het invoeroverschot gemiddeld steeds kleiner. In Maart en in Mei was er zelfs een klein uitvoersaldo. In hoeverre dit zich zal handhaven, dient te worden afgewacht.

De prijzen bewegen zich, zooals ook uit de tabel hierboven blijkt, in stijgende richting. Gedurende de laatste maanden is in de stijgende beweging evenwel een kleine stilstand ingetreden.

De dikke lijnen in de grafiek zijn de bewegende 6-maandsgemiddelden. De dunne lijnen stellen de maandcijfers over de laatste maanden voor.

De geldmarkt blijft zich door groote ruimte kenmerken. De koersen van de geldrente behouden hun dalende tendens.

De aandelenkoersen ondergaan vooral in de laatste maanden, ondanks het „Anleihestockgesetz“, een sterke stijging. Die van obligaties kunnen zich, ook na de groote conversies, goed handhaven.

	1924/26 = 100.	1933	1934	1934	1935
Index aandelenkoersen		67.3	76.2	79.8	91.0
Mijnbouw en zware industrie		72.8	84.9	85.5	97.0
Gemidd. obligatiekoersen ¹⁾		82.4	90.1	93.8	95.3

Groot-Brittannië.

Algemeen.

Terwijl het reeds in de eerste twee maanden van 1935 bleek, dat de lichte conjunctuurterugslag van de tweede helft van 1934 weer overwonnen zou worden, gaven de volgende maanden van het eerste halfjaar van 1935 hiervan duidelijk blijk. In April 1935 steeg het indexcijfer van de bedrijvigheid (dit betreft vooral industrieën voor het binnenland) volgens „The Economist“ voor het eerst op het hooge peil van 112 en in Mei bedroeg het 113. Ook de werkloosheids-cijfers, die nog in Januari en Februari eenige ongerustheid gewekt hadden, namen een ietwat gunstiger verloop. De kleinhandel was in April levendiger, speciaal ook door de voorbereidingen van de jubileumfeesten in Londen.

Industrie.

Vooraf de industrieën van kapitaalgoederen zijn

¹⁾ Tot Aug. 1934 van het 6 pCt.-type, nadien 4½ pCt.

weer goed van orders voorzien. De *bouwbedrijvigheid* nam in April toe en was grooter dan een jaar geleden. De waarde der bouwplannen buiten Londen was in Mei 33 pCt. grooter dan verleden jaar. Terwijl tot dusverre $\frac{3}{4}$ van de bouwbedrijvigheid op particulier en $\frac{1}{4}$ op Staatsinitiatief gebaseerd is, wordt verwacht, dat in de toekomst meer publieke werken zullen worden uitgevoerd.

De *ijzer- en staalproductie* steeg sedert de tijdelijke overeenkomst van Engeland met het continentale ruwstaalkartel op 30 April l.l. Deze overeenkomst werd begin Juni door een definitieve 5 jaarlijksche gevolgd. Op 8 Augustus treedt de nieuwe regeling tusschen de British Iron and Steel Federation en het Internationaal Kartel in werking.

De importen van alle ijzer- en staalproducten van de kartellanden naar Groot-Brittannië mogen in de eerste 12 maanden niet hooger zijn dan 670.000 ton, daarna 525.000 ton per jaar.

De Britsche exporten naar „neutrale” markten worden naar verhouding van de totale exporten van 1934 gestabiliseerd. De nieuwe overeenkomst is zeer gunstig voor de Britsche industrie, want de import-quota voor het komende jaar zijn niet veel hooger dan het cijfer voor 1933 (643.000 ton) en dit was het laagste over vele jaren; voor de volgende 4 jaren is het quotum van 525.000 ton dus zeer zeker gunstig. (In 1931 bedroeg de invoer 2.840.000 ton!). Bovendien was 1934 een vrij goed jaar voor den Britschen ijzerexport en dit werd als basis voor den uitvoer naar neutrale markten gekozen.

De binnenlandsche markt breidt zich uit naar mate de opleving aanhoudt en de plannen voor openbare werken tot uitvoering komen. De volgende cijfers geven een beeld van de situatie tot op heden:

Maandgem.	Productie in 1000 tons	Buitenl. handel		
		Stalen staven en gietijzer	IJzer en staal Invoer	Br. uitvoer
1913	855.0	638.6	185.9	414.1
1929	632.4	803.0	235.2	364.9
1932	297.8	438.5	132.7	157.4
1933	344.7	585.3	80.9	160.2
1934	498.2	738.3	113.9	187.8
1935 Jan.	521.2	757.8	130.5	181.2
Mei	558.9	853.3	86.4	213.9

De uitvoercijfers zijn minder gestegen dan die van de totale productie, zij ontwikkelen zich echter naar verhouding tot andere exportgoederen vrij gunstig, vooral naar de Dominions en koloniën, echter ook naar Denemarken, Rusland, Ver. Staten, Argentinië en Irak.

De voorzitter van de federatie van de *constructie- en scheepsbouw*nijverheid verklaarde in de jaarvergadering in Mei, dat in sommige afdelingen van deze nijverheid de vraag grooter is dan de productie-capaciteit; vooral wat betreft de constructie-industrie. Voor den *vliegtuigbouw* staan groote verbeteringen in het vooruitzicht. De grootere verkoopen van *automobielen* hebben de uitbreiding van eenige fabrieken noodig gemaakt.

Bij het Parlement is een afzetplan voor *kolen* voor de geheele Lancashire en Cheshireproductie ingediend. Alle kolen, voortgebracht in een groot productiegebied, zullen door een centraal verkoopsagentschap verkocht worden. Dit neemt van elke mijn zooveel af als de productie van het voorafgaande jaar bedroeg. Wanneer minder afgenomen wordt, betaalt het agentschap een compensatie, indien meer, dan betaalt de mijn een bedrag aan het agentschap. Dit is de logische ontwikkeling van de productieregeling op regionale basis.

Van de volgende maand af zullen nieuwe restricties voor den invoer van Britsche kolen in Italië in werking treden. Vroeger voorzag Groot-Brittannië voor 90 pCt. in de kolenvoorziening van Italië; later daalde dit percentage op 40. In Februari 1935 werd het Britsche contingent in Italië op 35 pCt. van het voorafgaande jaar gesteld; tengevolge van een voor-

loopige regeling op 80 pCt. werd de toestand daarna beter. Italië is naast Frankrijk de beste markt voor Engelse kolen. In den laatsten tijd is Duitschland evenwel bezig Engeland te verdringen. Door de binnenlandsche Britsche vraag naar industriekolen en de tijdelijke verbetering van de exporten naar Italië was de productie van industriekool in April en Mei niet ongunstig. Voor huisbrand deed zich natuurlijk het naderende warme seizoen gelden.

In de *katoenindustrie* is de toestand nog steeds somber, alhoewel er wat meer vraag naar garens was. Nog steeds is er geen definitieve regeling tot stand gekomen voor de vernietiging van spoelen, terwijl er ook geen voortgang te bespeuren is om tot vrijwillige rationalisatie te geraken. De commissie, die het schema heeft opgesteld, heeft in Juni een resolutie aangenomen, waarin de wensch wordt geuit, dat de Regeering het schema spoedig zal uitvoeren. Het voorziet in de slooping van 10.000.000 spindels, hetwelk maximaal £2.000.000 zou kosten en welk plan zou worden gefinancierd door een heffing van ongeveer £180.000 per jaar, gedurende 15 jaren.

De *kunstzijde*-industrie daarentegen behoort tot de Britsche bedrijfstakken, die het best met orders zijn bezet.

De Engelse *bietsuiker*industrie neemt met behulp van Staatssubsidie — die vermoedelijk tot 31 Aug. 1936 verlengd zal worden — een gunstige positie in, die zich uit in bonusuitkeeringen der suikermaatschappijen. De Labourpartij zal voorstellen om de subsidie alleen te verlengen op voorwaarde, dat alle suikerfabrieken in Groot-Brittannië in een groote nationale corporatie worden vereenigd.

Werkloosheid.

De werkloosheid daalde in April voor het eerst tot een peil, dat lager was dan in eenige maand sedert 1930. Het cijfer blijft echter ook in Mei nog steeds boven de 2.000.000. In Mei daalde de arbeidsgelegenheid alleen in den kolenmijnbouw van Yorkshire en de Midlands; ook in de motorvoertuigindustrie, de linnenindustrie en de katoenbleekerijen nam de werkloosheid toe. De bouwbedrijvigheid, de machine-industrie en de levensmiddelenindustrie zorgden vooral voor nieuwe werkgelegenheid.

Handel.

Terwijl de achteruitgang van den invoer in het eerste kwartaal — vooral wat grondstoffen betrof — als een bedenkelijk verschijnsel gold, is de flink gestegen invoer in Mei, vooral van grondstoffen, als petroleum, koper, lood, meer bemoedigend. De totale uitvoeren veranderen weinig, handhaven zich echter op een hooger niveau dan in het voorafgaande jaar; vooral de exporten van ruw ijzer, machines en motorvoertuigen zijn grooter dan in de beide voorafgaande jaren.

Handels- en Landbouwpolitiek.

De wensch om alle contingentteeringen af te schaffen en er een systeem van heffingen op den invoer voor in de plaats te stellen; komt steeds meer naar voren. Het bedrag, uit deze heffingen verkregen, zou dan kunnen dienen om een subsidie te geven aan de Britsche producenten. Het gevolg van de werking der afzetorganisaties in combinatie met contingentteeringen is geweest, dat de prijzen voor de betreffende producten stegen en b.v. bacon buiten het bereik van vele verbruikers kwam.

De overeenkomst van Ottawa met de Dominions loopt voor zuivelproducten op 15 Nov. a.s. ten einde. Die voor vleesch liep reeds het vorige jaar af. Tot nu toe hebben alle pogingen van de Britsche Regeering om met de Regeeringen van Nieuw-Zeeland en Australië voor deze producten tot een nieuwe overeenkomst te komen, gefaald. Mr. Elliot kondigde in Juni aan, dat de baconrestrictie verlengd zou worden, maar dat de Regeering van begin van het volgende jaar af vermeerderde invoeren zou toestaan

tegen een heffing, waarvan de opbrengst aan de binnenlandsche producenten ten goede zou komen. De voorgestelde verandering eischt echter volgens het verdrag, de toestemming van Denemarken. Het is moeilijk denkbaar, dat verandering van de contingentteering in een heffing voor landen als Denemarken en Zweden een voordeel zou beteekenen. Dit zal dus voorloopig wijzigingen tegenhouden. Eind Juni vroeg Mr. Elliott het House of Commons nog eens drie maanden verlenging voor de rundvleesch-subsidie. Ook hiervoor zou hij een invoerrecht met preferentie voor Dominions willen invoeren, maar de overeenkomst met Argentinië verbiedt dit tot November 1937.

Geld- en kapitaalmarkt.

Het is duidelijk waar te nemen, dat de koopkracht der bevolking grooter is dan een jaar geleden. De geldcirculatie is met ongeveer £ 10 miljoen of 3 pCt. gestegen. De Londensche clearings voor Mei zijn 6.9 pCt. hooger. De voorschotten van banken aan het zakenleven beginnen nu eindelijk ook de grotere bedrijvigheid te weerspiegelen. Alleen het wisselcrediet is geringer dan ooit te voren; deze credietvorm wordt steeds meer teruggedrongen. Opvallend is het geringe aantal nieuwe emissies in April, hetgeen veroorzaakt werd door voortgezette afwezigheid van Regeerings- en gemeenteleeningen aan de markt. In Mei was het aantal emissies weer veel grooter; dit werd vooral door uitgiften voor overzeesche gebieden veroorzaakt. In Juni is bekend gemaakt, dat het bedrag en de datum van uitgifte van stedelijke leeningen onderzocht moet worden door de Bank van Engeland om te voorkomen, dat een opeenhooping van aanbod ontstaat. De stad Glasgow wenschte zich hieraan niet te onderwerpen en nam een 3 pCt. hypothecaire leening groot £ 2½ miljoen op ter conversie van de uitstaande 5½ pCt. obligaties, waarbij zij de Londensche kapitaalmarkt met succes passeerde.

De koersontwikkeling van Engelsche Staatspapieren was in April en begin Mei omlaag gericht en ging pas weer opwaarts door de Francbeweging. De groote luchtvlootplannen maken de budgetvooruitzichten slecht; men vreesde ook voor doorvoering van Lloyd George's kostbare werkverschaffingsplannen. Buitendien werden veel gemeenteleeningen, die gedurende den boom voor „gilt-edge” op de markt kwamen, niet volteekend. Een positieve reden — naast deze negatieve — voor de verslapping van de kapitaalmarkt, moet gezocht worden in de kapitaal terugbetalingen door de industrie (Cable & Wireless, Venezuelan Oil). Zulke terugstortingen veroorzaken groote liquidaties van „gilt-edge” papieren (bij de Venezuelan Oil bijv. bedroegen deze £ 3.56 miljoen). De rente op korten termijn ligt, sedert de nieuwe overeenkomst hieromtrent in het begin van het jaar werd afgesloten, iets hooger.

Vereenigde Staten.

In de afgelopen maanden heeft de opwaartsche beweging, welke van Sept. 1934 tot begin 1935 plaats vond, zich niet kunnen doorzetten. De algemeene productie-index is na Januari geleidelijk gedaald, hoewel tot Mei (nadien zijn nog geen definitieve cijfers bekend) de teruggang zeer beperkt is gebleven.

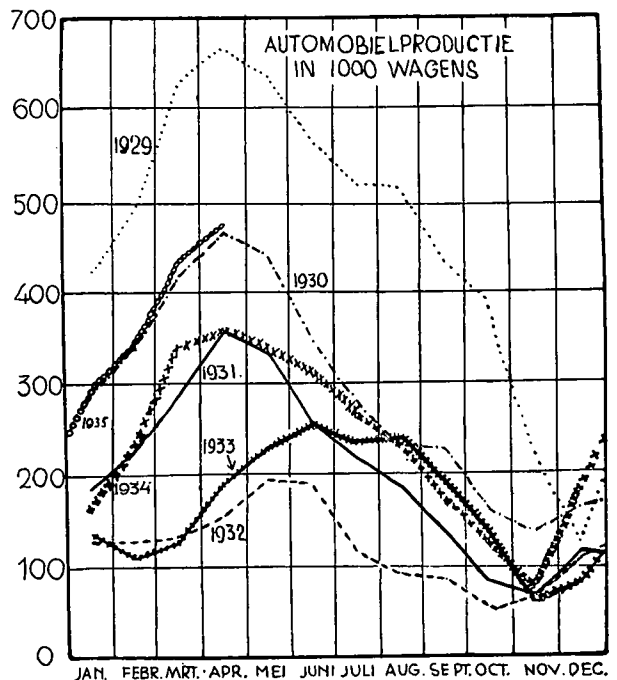
Indexcijfer van de industriele productie
1923—1925 = 100 (met seizoenscorrectie).

	1932	1933	1934	1935
Jan.	72	65	78	90
Febr.	70	63	81	89
Maart	67	60	84	88
April	63	66	85	86
Mei	60	78	86	85

Wel ligt het niveau, voor de eerste vier maanden althans, boven de overeenkomstige periode van 1934, maar dit is voornamelijk het gevolg van de stijging van de automobielpeductie. Deze teruggang is de derde inzinking, welke na Roosevelt's optreden op de periodes van korte opleving zijn gevolgd. Van verschillende zijden wordt weliswaar verwacht, dat de

huidige daling niet zoo diep zal gaan, als in 1934 het geval is geweest, doch de cijfers bewijzen dit nog niet direct. Zoo daalt de bezetting van de staalindustrie bijv. nog steeds. Hoe dit ook zij, de toestand is nog steeds verre van rooskleurig. De bouwbedrijvigheid en het transportwezen verkeerden nog steeds in een gedeprimeerden toestand; in het bouwbedrijf heeft echter in de laatste maanden een verbetering plaats gevonden.

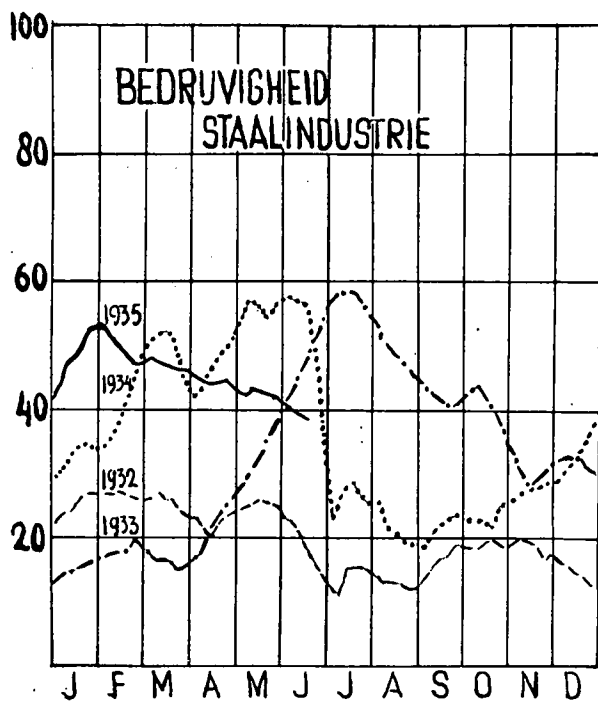
De automobielpeductie, welke sedert begin December 1934 reeds sterk was opgevoerd, als gevolg van de behoefte aan vernieuwing (het grootste gedeelte der aanwezige automobielen werd vóór 1929/'30 gekocht) en de sterke verbetering van de modellen van 1935, was in April hooger dan sinds 1929 het geval is geweest, vooral wat betreft vrachtauto's en begon begin Mei af te nemen, als gevolg van seizoensinvloeden en stakingen, welke laatste moeilijkheden inmiddels reeds weer tot het verleden behooren.

De ijzer- en staalindustrie, welke steeds sterk den invloed van de automobielpeductie ondervindt, vertoonde in iets zwakkere mate hetzelfde beeld. Tegenover een bezetting van 49 pCt. in Maart, bedroeg deze in April 53 pCt., terwijl dit cijfer voor Mei 42.7 pCt. was, cijfers, welke belangrijk hooger zijn dan die in de overeenkomstige maanden van 1934, maar voor een rendabele productie toch nog te laag. Juni vertoont zelfs nog lagere cijfers; zoo was de capaciteit in de laatste weken van deze maand resp. 38.3, 37.7 en 32.8 pCt. Alleen vertoonde April 1934 een ander beeld, maar de betrekkelijk groote productie van begin 1934 moet toegeschreven worden aan de vrees voor stakingen en prijsstijgingen, welk speculatief karakter de productie in de afgelopen periode niet draagt.

In de textielindustrie blijven de moeilijkheden nog bestaan. Wel was de productie belangrijk hooger dan in de eerste maanden van 1934, vooral in Januari en Februari, maar de consumptie nam de grotere voorraden in onvoldoende mate op, zoodat een prijsdaling het gevolg was. Men heeft zich daardoor gedwongen gezien de productie in te krimpen. Dat de toestand echter nog onbevredigend is, blijkt wel uit de benoeming van een commissie, welke een onderzoek moet instellen naar de processing taxes, naar de loonsverschillen tusschen het Noorden en het Zuiden, naar het effect van den Japanschen import en van den tegenwoordigen prijs van de ruwe katoen op de binnenlandsche consumptie.

Een verbetering in de bouwbedrijvigheid uitte zich vooral in den woningbouw door particulieren. In de

eerste helft van Mei werd zelfs het hoogste cijfer van de drie afgelopen jaren bereikt. Daarentegen vond er in den aanbouw van overheidswege, scholen, enz., een teruggang plaats. Hetzelfde geldt voor den bouw van kantoren, fabrieken enz., maar in Mei trad ook daarvoor een lichte verbetering in.

Maar zooals ook uit het onderstaande staatje blijkt, is het peil van 1929 nog lang niet bereikt. Huizenbouw in de eerste 4 maanden (in mill. Dollars).

1929	721,2	1933	58,9
1931	329,1	1934	80,5
1932	114,0	1935	113,5

De bedrijfsdrukte van de spoorwegen handhaafde zich ongeveer op het niveau van 1934; voor het personenvervoer viel eenige verbetering te constateeren, tegenover een vermindering van het vrachtvervoer. De exploitatiekosten daarentegen namen toe, waardoor een derde gedeelte van de spoorwegondernemingen niet in staat is geweest de exploitatiekosten te dekken. Door een besluit van de Interstate Trade Commission zijn nu de tarieven verhoogd, waardoor men weer hoopt op een rendabele exploitatie. De slechte toestand blijkt voldoende uit de groote werkloosheid, die er bij de spoorwegen heerscht, meer dan elders, en uit de lage koersen van de spoorwegobligatiën, welke in de laatste maanden lager waren dan sinds 1933 het geval is geweest.

De warenhuismozetten waren in April iets hooger dan in April 1934, in Mei daarentegen iets lager. De verkoopen op het platteland handhaafden zich. De oogstverwachtingen zijn goed en de grootste toename van de koopkracht gaat dan ook vooral uit van de landbouwbevolking. Vergeleken bij het vorige jaar zijn de prijzen van landbouwproducten belangrijk gestegen; zoo bedroeg het indexcijfer voor Maart 108 tegen 76 in Maart 1934.

Een werkelijke verbetering van de conjunctuur in de Vereenigde Staten wordt nog steeds tegengehouden door de groote mate van onzekerheid, die er heerscht. In de afgelopen maanden is dat weer duidelijk gebleken, toen een aantal ingediende wetten grooten tegenstand bij het Parlement ontmoette.

Zoo b.v. de „Emergency Relief Appropriations Act”, waarover enkele maanden is gediscussieerd. Deze wet, welke \$ 4,8 milliard beschikbaar stelt voor werkverschaffing e.d., beoogt de tewerkstelling van 3½ millioen arbeiders, welke thans steun trekken.¹⁾ Veel stof heeft de beslissing van het Hooge Gerechtshof inzake de N.I.R.A. doen opwaaien. Door deze beslissing, welke de

codes ongrondwettig verklaarde, scheen de New Deal van Roosevelt ernstig bedreigd. Ook de Frazier-Lemke Act, welke de overneming van landbouwhypotheeken beoogde, werd in strijd met de grondwet verklaard en hetzelfde lot trof de Railroad Pension Act, welke verplichte pensionneering van spoorwegambtenaren ten doel stelde.

De N.I.R.A.-beslissing is ook van invloed geweest op andere wetten. Zoo is de Agricultural Adjustment Act zoodanig geamendeerd, dat de rechtspraak er geen vat op zou kunnen krijgen. Inmiddels is de „Social Security-Bill” tot wet verheven en ook de „Farm-Credit-Bill”. De laatste wet autoriseert den „Land Bank Commissioner” \$ 7500 maximum te betalen aan boeren, die daardoor van pachter tot eigenaar kunnen worden.

De Federal Home Loan Bank Act is met andere wetten in dier voege geamendeerd, dat de Owners Loan Corporation thans leeningen kan verstrekken tot een totaal bedrag van \$ 4.750 millioen tegen \$ 3.000 millioen voordien. De Wagner-Labour-Relations-Bill, welke werd aangenomen, regelt de instelling van een Nationalen Raad voor het beslechten van geschillen tusschen werkgevers en werknemers en stelt de laatsten in de gelegenheid collectieve arbeidscontracten te sluiten op basis van het „closed-shop” beginsel. De Banking Act en de Guffey-Coal-Control-Bill zijn nog in behandeling. De laatste wet beoogt de instelling van een Federale commissie, welke den arbeidsduur, arbeidsvoorwaarden en verkoopcondities zal moeten regelen in de bitumineuze-kool-industrie, waarin reeds eenigen tijd een ernstige staking dreigt. Ook de Rayburn-Act, welke de opheffing van de „utility-holding-companies” regelt, heeft haar beslag nog niet gekregen. Tijdens de behandeling heeft het Congres de „doodvonnis”-clausule uit het ontwerp gelicht en een alternatief-voorstel aangenomen, dat door de Interstate Commerce Commission was voorgesteld en waarbij de Security Commission de bevoegdheid zal krijgen om de holding companies te ontbinden, wanneer na het instellen van een enquête gebleken is, dat zij onnoodig zijn. Het laatste punt voor dit zittingsjaar vormen de belastingvoorstellen van den President. Deze voorstellen dienen tweërlei doel: meerdere inkomsten en betere verdeling der rijkdommen.

In het veto dat Roosevelt uitsprak over de „Veteran's Bonus-Bill”, daarbij gesteund door den Senaat, meent men een teeken te zien dat de Regeering niet denkt aan uitbreiding van de geldcirculatie met nieuw gedrukt bankpapier. Ondanks de verlagingen van het muntrecht van zilver van 50 pCt. op 40 pCt., waardoor de zilverprijs steeg tot 77.57 cts. per ounce fijn, schijnt men in Washington ook niet geneigd te zijn tot een doorvoering van de Silver-Purchase Act van 1934, waardoor de zilverprijs zou kunnen stijgen tot \$ 2.20 per ounce fijn. Dit beïnvloedde ook de geld- en kapitaalmarkt. De rentestand, waartegen de Regeering op korten termijn kon leenen, is nog meer gedaald. Deze bedroeg in Mei voor negen-maands schatkistpapier slechts 0.14 pCt., terwijl voor zes-maands papier niet meer dan 0.10 pCt. werd genoteerd.

Het rendement van alle industrieele obligaties bedroeg op 31 Mei volgens Moody 4.65 en op 21 Juni 4.55, tegen 4.73 op 4 Jan. 1935 en 5.60 op 21 Juni 1933.

De kapitaalmarkt toont over het algemeen nog geen teekenen van herstel, ondanks de nog steeds toenemende credietreserves en de lage geldrente. De voorwaarden, waaronder deze liquide middelen naar de kapitaalmarkt vloeien, zijn echter nog niet vervuld. Tot de belangrijkste factoren behoort zonder twijfel de zekerheid van meer stabiele verhoudingen dan in de laatste jaren het geval is geweest. Zoolang deze voorwaarde niet vervuld is, zal ook op de kapitaalmarkt geen belangrijk herstel kunnen plaatsvinden.

¹⁾ Zie E.-S.B. van 8 Mei 1935.

Productie, Handel en Verkeer

Kapitaalmarkt

Prijzen

Table with columns: Datum, Productie (Ind. industriele prod., Electricische energie, IJzer-en staalprod., Cement, Super-fosfaat, Kunstzijde), Buitenlandse handel (Invoer, Uitvoer), Vervoer (Goederen- vervoer per spoor, Schepen), Kapitaalmarkt (Aandelen- emissies, Koersen van obligaties, Koersen van aandelen), Geldmarkt (Particuliere disconto), Prijzen (Groothandels- index, Kosten van levensonderh.).

1) Viertelj. Inst. f. Konjunkturf. 2) Bollettino di Notizie Economiche. 3) Bulletin Mensuel, Volkenbond.

4) De cijfers van in- en uitvoer houden in de maanden Juni en December de postzendingen over het halfjaar in.

CONJUNCTURGEGEVENS BETREFFENDE ZWEDEN. *)

Productie, Handel en Verkeer

Kapitaalmarkt

Prijzen

Table with columns: Datum, Productie (Algem. Productieindex, Gietijzer, Staal), Buitenlandse handel (Invoer, Uitvoer), Vervoer (Goederen- vervoer der Spoorweg, In-uilge- klaarde schepen), Kapitaalmarkt (Aandelen- Emissies, Emissies van Obligaties, Beursomz. Stockh. gem. beursd. 1000 Kr.), Geldmarkt (Rijksbank disconto), Prijzen (Indexcijfers van Groothandels- prijzen, Grond- stoffen, Fabrikaten, Kosten van levens- onderhoud).

*) De gegevens over de afzonderlijke jaren (1925-1933) hebben betrekking op maandgemiddelden. Gegevens ontleend aan Kommersiella Meddelanden. 2) Ontleend aan: Bulletin Mensuel de Statistique.